

tam negligentiae culpam, quam necessitatis [*Fortè, A* manus. Ast ego dum brevem pagellam conscribere necessitati] ascribat : quia dum vehiculo parvæ scabulæ * quasi immensum pelagus solitarius nauta navigaturus aggredior, cum maximis difficultatibus latissimi æquoris hujus spatia transmeavi, tandemque ad optatam littoris requiem Christo gubernante perveni. En, prudentissime virorum, ut causarum ordines sigillatim perstringerem, modum brevitatis excessi, et, ut ait quidam doctissimus, dum figuli rota currente urceum facere nititur, amphoram fluxit

* *Legendum videtur scaphulæ.*

malui, libellum manus inducta composuit. Obsecro igitur te, virorum sanctissime, et omnes quibus hujus operis lectio non displicerit, ut hos libellos velut duo minuta in gazophylacia templi Domini collocare dignemini, ac pro meis abluendis delictis pervigili intentione ejus misericordiam deprecare non dedignemini, ut æternis ereptus incendiis, sempiternis solari merear refrigeriis. Vale, mi venerabilis, ac sanctissime domine.

TAIONIS

CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI

SENTENTIARUM

LIBRI QUINQUE.

(Ex Florestii Esp. Sag., ubi primum in lucem editi ex Codice Gothico monasterii sancti Emiliani de la Cogolla)

Praefatio.

AD QUIRICUM BARCINONENSEM ANTISTITEM.

1. Domno venerabili sanctissimoque viro Quirico episcopo, Taus indignus Cæsaraugustanæ urbis episcopus, cognomento Samuel. Memor vestræ benignissimæ petitionis, nostræque devotissimæ promissionis, hujus textum libelli comptis sententiarum titulis prænotatum vestræ sanctitati malui dirigendum ; ut sicut unius sanctæ charitatis vinculo neclimur, ita quoque laboris ac lectionis gratia merito participemus. Ordo namque rationis exposcit ut prius causas originum, imo potius calamitatum, qualiter editus, vel in quibus sit anxietatibus diffloratus atque conscriptus, brevitate qua possum, vestris auditibus pandam, et ita demum ad reliqua orationis sermo percurrat.

2. Optime novit, beatitudo vestra tempus illud quo tortuosus anguis ore pestifero in quorundam mentibus virulenta seminum suorum sparserat zizania, fraudulentaque deceptione a tramite recti itineris gressum removerat mentium perditarum : in quo quidam homo pestifer atque insani capitis Froja tyrannidem sumens, assumptis sceleris sui perversis fautoribus, adversus orthodoxum magnumque Dei cultorem Recesvinthum principem fraudulenta præ tendens molimina, superbo adnisu Christianam debellaturus aggreditur patriam. Illius itaque sceleris causa gens effera Vasconum Pyrenæis montibus promota, diversis vastationibus Hiberiæ patriam populando crassatur. Heu, proh dolor ! dicendi studium calamitatis intercipit magnitudo. Sed tandem veniendum est ad id quod formidat oratio. Innoxius quippe mutorum Christianorum sanguis effunditur : alii jugulis, nonnulli missilibus, plerique diversis jaculis sauciantur, innumerabilis multitudo captivo-

rum abducitur, immensa spolia subtrahuntur. Templis Dei infaustum bellum inferitur, sacra altaris destruuntur ; plerique ex clericatus officio easibus obruncantur, atque inhumata canibus avibusque multorum exponuntur cadavera occisorum : ita ut septuagesimi octavi psalmi non immerito illi calamitati congrua videatur inscriptio.

3. Cui nos hujuscemodi causa Cæsaraugustanæ urbis circumseptus murorum ambitus contineret, adventumque supra taxati principis præstolaremur ; omnipotentis Domini misericordiam promptissime exorantes efflagitabamus, ut tyrannicæ jugum dominationis nequaquam cervicibus nostris sineret imponi, auxiliumque dexteræ suæ piissimo principi contra impiissimum hostem quantocius impertiret. Sed orationes pauperum et deprecationem misericordissimi principis protinus exaudivit Dominus. Misso igitur cœlitus propugnatore fortissimo, huic auxilio omnipotentis suæ sublevat ; illum vero tyrannicæ superstitionis auctorem repentino casu condemnat : isti tribuens palmam victoriæ copiosam, illi vero inferens atrocissimæ mortis ignominiam. Destruvit eum dextera sua Deus, et evelit de tabernaculo suo, et radicem ejus de terra viventium, ut rite Domino psallamus : *Dextera tua, Domine, percussit inimicum, et per multitudinem virtutis tuæ contrivisti adversarios nostros (Exod. xv, 6, 7).*

4. In hoc igitur supra taxatæ tempestatis turbine, licet diebus continuis periculis circumquaque sævientibus minime quippiam agere liceret, nec uspiam progrediendi, aut alicujus ruris libera esset facultas excolendi ; nocturnum tamen otia laborum spiritualium incrementis congesimus, ac de sacris voluminibus,

scilicet sancti papæ Gregorii Romensis, sententiarum capitula in quinque libellis discreta, uno Codicis textu conclusa, auxiliante Domino, colligendo decerpimus, atque in amaris diebus dulcium ciborum lacrymando dapes collegimus, memores Psalmistæ testimonii, dicentis : *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metunt. Euntes ibant, et flebant, mittentes semina sua : venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos (Ps. cxv, 6, 7, 8).* Sumentes igitur exordium ab omnipotentis Domini incommutabilis essentiae Trinitate, atque ab origine mundi, hominumque psalmatione, usque ad hujus sæculi consummationem, quasi cujusdam longissimi funiculi studiose lineamenta torquentes, opitulante gratia Christi, ingenio quo valuimus discretis linearum ordinibus sententiarum, ut prædiximus, titulos adnotando præstrinximus. Sed quia quorundam titulorum capitula in ejusdem sancti papæ opusculis ad supplementum rei reperire minime potuimus : ex libris S. Augustini episcopi pauca congerere curavimus : et quasi suavissimis dapibus aromatica quædam bene olentium pigmentorum venustissima floscula supersparsimus : quatenus studiosi lectoris animus, dum utrarumque rerum congestione depascitur, utrobique promptior efficiatur. Ab ipsa igitur protoplasti plasmatione, Hierusalem ac Babylonis cives, electos scilicet ac reprobos, virtutibus ac vitiis deditos, liber iste discreto rationis ordine profert. Hierusalem quippe *visio pacis*, Babylonia vero *confusio* interpretatur. Qui namque ad visionem pacis, vel qui ad confusionis ignominiam per hujus itinera mundi decurrant, providus lector

A facillima investigatione poterit prævidere. Nemo quippe prudentium dubitat Christianorum quod celestis Judex terribilis adveniens dicturus est sanctis : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Et e contra reprobis : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus. Et ibunt hi in supplicium æternum : justi vero in vitam æternam (Matth. xxv, 34, 41, 46).* Ecce ad quos finium terminos harum duarum civitatum populi perveniunt, ut hi sempiternæ remunerationis præmia cum sanctis angelis potiantur ; illi vero cum diabolo et angelis ejus æternorum suppliciorum incendiis mancipentur.

B 5. Fastidiosus itaque, quem multa legere piget, aut certe quisque studiosus, qui fortasse legere mavult, et habere multorum voluminum copiam minime potest, hujus operulæ nostræ laborem parvipendere non dignetur, et manualis hujus libelli textum legendo percurrere non moretur. Ibi namque reperiet in quibus tenacius hæere debeat, et a quibus quantocius discedere studeat : quatenus ad cælestium consortia civium sempiternarum potiturus præmia rerum, Christo Domino largiente, perveniat. Te quoque, mi venerabilis domine, deprecor, omnesque sacratissimi fontis unda delibutos, quibus lectio hujus libelli placuerit, obsecro per sanctæ catholicæ Ecclesiæ unitatem, quæ Christo Domino sponso suo conjungitur fidei sanctitate, ut pro meorum abluendis cumulis delictorum ejus non gravemini poscere pietatem ; quatenus infernorum ignium caream suppliciis, et in mansionibus, quavis exiguis, æternis solari merear refrigeriis.

QUIRICI EPISCOPI RESPONSIO AD TAIONEM EPISCOPUM

1. Domino vere sanctissimo, et unanimo, atque speciali Taioni episcopo, Quiricus servulus vester.

En, beatissime virorum, sancti Spiritus intentione, qua in hujus operis labore fructuoso sudasti ingenio, ut qualiter eunctorum fomenta vitiorum, aut præcaveantur, ne incidatur in eis, seu etiam post lapsum surgatur ab eis ; qualiterque virtutum dona appetantur, nec tamen superbiatur de eis ; præmissum laboris vestri fructum patenter et perlucide cunctis se dignoscentibus indicavit. Nam multos per vos sancti Spiritus gratia a lascivia revocavit, multos ab ira compescuit, alios etiam a superbis fastu removit : nonnullos a gastrimargiæ vitio abstulit, alios etenim a philargyriæ concupiscentiis removit ; et ut specialiter loquar, omnes libere imbuit, fluxa et caduca spernenda, certa et æterna omni subtilitatis ingenio requirenda. Pro cujus operis fructu in primis refert mater communis catholica Ecclesia grates immensas ; postquam ego et ii qui mei sunt similes per incentiva vitiorum in noctis obscuritate dormientes, quique etiam post tenebras ad lucem erupimus, multas simulque infinitas, primum Domino, cujus inspiratione id effectui contradidistis ; deinde vobis gratias referimus. O vere terræ sal, quo præcordia nostra, ne possent sæculi errore vancescere, conduuntur !

O lucerna super candelabrum posita Ecclesiæ, quæ lumine veritatis irradians multos a caligine nubili erroris splendido sermone enubilas ! Nam rite vobis aptatur illud testimonium, quod quidam prudens dixit : *Ecce docuisti plurimos, et vacillantes confortaverunt manus tuæ (Job. iv, 3, 4).* Reddat igitur Dominus pro hujus operis studio sanctæ animæ vestræ eunctorum indulgentiam delictorum, et societatem post procursum vitæ præsentis tribuat omnium habere sanctorum. Ego denique ideo ad dirigendum eundem Codicem vestrum piger existi, quia cum per me offerre cupivi, simulque ut voce et lacrymis referrem gratias, quantum valerem : pro quo, quia minus utilis exstiti, ut agnoscenti culpam pie dimittere digneris suggero. Nam et per meum puerulum eundem Codicem vobis volueram dirigere, sed quia devinxistis me adjuratione divini nominis, ut sine ulla retardatione eum transmitterem, ideo per præsentem direxi. De cætero salutem tam humillimam quam sinceram sive etiam abundantiam charitatis referam domino meo persolve, et ut pro servo tuo pia sollicitudine Domino supplicare digneris, precor propter ornatum scilicet Ecclesiæ vestræ : quod Deus providere jussit, spero per me vestris adjunctis orationibus exhibiturum. Explicet.

EPIGRAMMA OPERIS SUBSEQUENTIS.

Quisquis amas sacram, lector, addiscere legem,
 Hunc nostri studii librum percurrere legendo :
 Repperies facile quidquid cognoscere malis.
 Florea cuncta gerit [tum] prata virentia gestat :
 Pascit amantis oves, sincera animalia, Christi.
 Ostendit patriam celsam regnumque potentem,
 Tartarcos ignes, et tristia non finienda.
 En tibi Christus adest regnum conferre beatis,
 Impiis e contra horrenda supplicia confert.
 Sublimis anima, conscende ad regia cœli ;
 Impiger accurre, careas ne præmia tanta,
 Et piceï fontis horrendas despice flammâs.

SENTENTIARUM LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod Deus incommutabilis, summus et æternus existat.

(S. Gregor., *Moral. lib. xii, c. 33, n. 38.*) Solus Deus in semetipso incommutabilis est, quia solus habet immortalitatem : de quo per Jacobum dicitur : *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (Jac. 1, 17)* : ac per hoc quia in Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbræ vicissitudo ^a intercudit. Quid mutabilitas rerum nisi mors quædam est? Quæ dum rem quamlibet in aliud immutat, quasi occidit quod fuerat ut incipiat esse quod non erat; nam de incommutabili Deo scriptum est : *Qui solus habet immortalitatem [Edit., immutabilitatem] et lucem habitat inaccessibilem (I Tim. vi, 6).* Sancti omnes per naturam in semetipsis propriam stabilitatem non habent. Sed dum immutabili veritati studiose semper inhærere desiderant, inhærendo agunt, ut immutabiles fiant; cumque ad hanc toto affectu se tenent, quandoque accipiunt ut supra semetipsos ducti vincant hoc quod in semetipsis mutabiles existerunt. (*Mor. xi, 29, n. 41.*) Cum sit naturæ incommutabilis Deus, in ira iudicii perturbabilis non est. Sed plerumque humano verbo motus Dei dicitur ipsa rectitudinis ejus districtio, qua humana pravitas feritur, sicut per beatum Job dicitur : *Statim ut se commoverit, turbabitur [Edit., turbabitur], et terror eius irruet super vos (Job. xiii, 11).* Deus omnipotens, quamvis ipse sit æternitas, qualiter tamen sit ipsa æternitas ignoratur. (*Mor. xvi, 43, n. 54.*) In hoc namque quod de divinæ naturæ potentia audimus, ea nonnunquam cogitare consuevimus quæ per experientiam scimus. Omne quod cœpit et desinit, initio et fine concluditur. Quod si mora aliquantula differtur ut finiatur, longum dicitur. In qua videlicet longinquitate cum quisque mentis oculos reducit retro per memoriam, tendit ante per expectationem, quasi per spatium temporis dilatat in mente. Cumque audit æternitatem Dei,

A humano more intendenti animo longa vitæ spatia proponit, in quibus metiatur semper; et quid abiit retro quod retineatur in memoria, aut [Edit., et] quid ante restat quod expectetur ex intentione, ^b humanæ fragilitatis animus nequaquam comprehendere valet. (*Num. 55.*) Quoties in æternitate præterita aut futura tempora cogitamus, æternitatem necdum cognovimus. Ibi quippe est quod nec initio incipitur, nec fine terminatur, ubi nec expectatur quod veniat, neque percurrit quod debeat recordari. Est unum quod semper est ^c. Quod et si nos et angeli Deum cum initio videre incipimus, esse tamen hunc sine initio videmus, ubi sic semper sine fine esse est, ut nunquam se animus tendat ad sequentia, ac si multiplicentur universa quæ sunt et longa B fiant. Per prophetiæ Spiritum dictum est : *Domine, qui regnas in æternum, et in sæculum sæculi, et adhuc (Fortasse Exod., xv, 18. Vid. edit. nov.),* more sacri eloquii humano modo Spiritus hominibus est locutus, ut ibi *adhuc* diceret ubi expectatio non inesset. *Adhuc* enim æternitas non habet quæ semper esse habet. In qua nulla pars suæ longitudinis præterit, ut pars alia succedat. Sed totum simul esse est, ut nihil desse videatur quod non cernat. In qua omne quod est, animus videt, et tardum non esse, et longum esse. Scriptum est : *Dixit Dominus ad Moysen : Ego sum qui sum, et dices filiis Israel : Qui est misit me ad vos (Exod. iii, 14).* [In *Ezech., lib. 1, hom. 2, n. 20.*] Esse etenim Dei est æternum hunc atque incommutabilem permanere. Nam omne C quod mutatur desinit esse quod fuit, et incipit esse quod non fuit. Omnipotentis Dei esse est dissimiliter nunquam esse. Solus quippe veraciter est qui solus incommutabiliter permanet. (*Lib. xviii Moral., 50, n. 82.*) Omne quod modo sic, modo aliter est, juxta non esse est. Permanere enim in statu suo non potest. Atque aliquomodo ad non esse itur, dum ab eo quod fuerat ad aliud per momenta temporum ducitur. Ut ergo in participatione illius essentiæ alt-

^a Editio novissima : *Nulla ejus lumen umbra vicissitudinis.*

^b Desunt sequentia verba in Codd. Gregorianis

tam ed. quam mss.

^c Ed., *semper esse est.*

quid simus, cognoscamus nosmetipsos quia prope nihilam sumus. (*Moral.* iv, 32, n. 63, 67.) Maxima virtus est ad illud cui nihil venit, nihil præterit, gaudium æternitatis anhelare. Quod nimirum Veritas semper esse suum, ut nobis utcumque infunderet, Mose mediante, ut supradictum est, insinuat dicens: *Ego sum qui sum, et hæc dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos (Exod. iii, 14).* Cum Dei incommutabilem situm æternitatis^a Psalmista aspiceret, dixit: *Tu idem ipse es, et anni tui non deficient (Psal. x, 28).* Hunc electorum locum esse denuntiat, dicens: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi (Ibid. 29).* Deus summus, æternus atque incommutabilis, qui sine situ omnia continet, nobis ad se venientibus locus non localis manet. Quem locum dum pertingimus, etiam ipsa in hac vita mentis nostræ tranquillitas, quanta fuerit perturbatio videmus. Quia etsi jam justis in pravorum comparatione quieti sunt, in æstimatione tamen quietis intimæ omnimodo quieti non sunt.

CAPUT II.

De immensitate vel omnipotentia Dei.

(*Lib. II in Esch., homil. 5, n. 10, 11.*) Omnipotens Deus in semetipso habet sine mutatione mutabilia disponere; sine diversitate sui diversa agere; sine cogitationum vicissitudine dissimilia formare. Longe ergo dissimiliter operatur dissimilia nunquam sibi dissimilis Deus, qui et ubique est, et ubique totus est. Scriptum est: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum (Isai. LXVI, 1).* Rursumque scriptum est: *Cælum metitur palmo, et terram pugillo concludit (Isai. XL, 12).* Ex qua re considerare necesse est, quia is qui cælo velut sedi præsidet, et super et intus est. Et qui cælum palmo et terram pugillo concludit, exterius, superius et inferius est. Ut indicaret omnipotens Deus interiori se esse et superiorem omnibus, cælum sibi sedem esse perhibuit. Ut ergo se ostenderet omnia circumdare, cælum metiri palmo, et terram se asserit pugillo concludere. (*Aug. in Specul., c. 25.*) Deus omnipotens ipse est interior et exterior, ipse inferior et superior: regendo superior, portando inferior; replendo interior, circumdando exterior. Sicque est intus ut extra sit, sic circumdat ut penetret; sic præsidet ut portet, sic portat ut præsideat. Intelligamus omnipotentem Deum intra omnia, sed non inclusum; extra omnia, sed non exclusum. Ideo interiori omnia contineat, ideo exteriori omnia immensitate sua omnia concludat. Per id ergo quod exterior est, ostenditur esse creator; per id vero quod interior, gubernare omnia demonstratur. Ac ne ea quæ creata sunt sine Deo essent, Deus est intra omnia: verum ne extra Deum essent, Deus exterior est, ut omnia concludantur ab eo. Non ideo cælum et terram implet Deus, ut contineant eum, sed ut ipsa potius contineantur ab eo. Nec particulatim Deus implet omnia; sed cum sit unus, ubique tamen est totus. (*Apud Isidor., lib. I Sent., c. 2.*)

^a Ed., incommutabilitatem æternitatis.

A Omnipotens Deus cuncta potestatis sue immensitate concludit, nec evadendi potentiam ejus quisquam aditum invenire poterit, quia ille omnia circumquaque construgit. Intra divini imperii [*Ed.*, judicii] omnipotentiam cuncta coarctantur; sive quæ continenda sunt ut salva sint, sive quæ amputanda sunt ut pereant; nullatenus ergo dicimus effugere posse Deum quempiam. Qui enim non habet placatum, nequaquam evadet iratum. De consummatione alicujus facti dicitur perfectio: Deus autem qui non est factus, quomodo est perfectus? Sed hunc sermonem de usu nostro sumit humana inopia sicut et reliqua verba: quatenus id quod ineffabile est, utcumque dici possit: quia de Deo nihil digne humanus sermo dicit. Non ita putandus est esse in omnibus Deus, ut unaquæque res pro magnitudine portionis sue capiat eum, id est, maxima majus, et minima minus, dum sit potius ipse totus in tota, ipse totus in omnibus, sive omnia in ipso. Dum localis non sit Deus, localiter tamen in suis ambulat sanctis, dum de loco in locum prædicatur ab eis. Nam Deus, qui nec loco movetur, nec tempore, in servis tamen suis et tempore et loco movetur, quoties ab eis prædicatur.

CAPUT III.

De eo quod invisibilis vel incircumscribitus sit Deus.

(*Lib. XVII Moral., c. 27, n. 32.*) Omnipotens Deus nequaquam claritate ab inferioribus cernitur, quia in superioribus dominatur. Scriptum quippe est: *Caligo sub pedibus ejus. Ascendit super cherubim et volavit (Psal. XVII, 10, 11).* Cherubim quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur et volasse, quia majestatis ejus celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volavit omnipotens Deus, quia longe in altum ab intellectu nostro sese rapuit. Volavit super pennas ventorum, quia scientiam transcendit animarum. Dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur, per ignorantiam nostram nobis absconditur Deus, ne a nobis modo in æterna et intima atque incircumscribita claritate videatur, sicut scriptum est: *Posuit tenebras latibulum suum (Ibid. 12).* [*Moral. XIII, c. 19, n. 36.*] Quomodo videre possumus incircumscribitam omnipotentiam, quam nequaquam comprehendere valemus? Est autem quod de usu **D** carnis trahere ad sensum spiritus debeamus. Nam si quis in tenebris clausis oculis jaceat, atque ante eum subitum lucernæ lumen erumpat, clausi ejus oculi ipso adventu luminis feriuntur, ut patescant. Cur ergo turbati sunt, si clausi nihil viderunt? nec tamen perfectum aliquid fuit quod videre clausi potuerunt; nam si perfecte totum vidissent, cur aperti quærerent quod viderent? Cum de incomprehensibili Deitate intueri aliquid conamur, eo ipso quod fulgore admirationis percutitur animus, et quasi videt quod videri non valet, velut in tenebris positus vinu lucis oculis clausis videt. (*Moral. v, 7, n. 12; xxvi, 12, n. 17.*) Auctor noster omnipotens Deus a

nobis lucem suæ visionis abstulit, et sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit. Deum adhuc videre non possumus; sed jam ad ejus visionem tendimus, si eum in his quæ fecit miramur. Ejus ergo vestigia creaturam dicimus, quia per hæc quæ ab ipso sunt, sequendo imus ad ipsum. Unde Paulus ait: *Invisibilia ejus per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus, et divinitas* (Rom. 1, 20). Menti humanæ peccato suo exterius sparsæ necdum Deus qualis sit interius innoscit. Sed dum facturæ suæ decus foris proponit, quasi quibusdam nobis nutibus innuit, et quæ intus sequamur ostendit.

CAPUT IV.

De Deo Patre omnipotente.

Divinitatis incomprehensibilia sacramenta ab infirmitatis nostræ cognitione disjuncta sunt, ejusque potentia creaturæ transcendit naturam, quia celsitudo divinitatis nec cœpit esse, nec desinit, nec per initium nascitur, nec termino coangustatur. Deus Pater omnipotens Filium suum sine tempore genuit. (*Moral. xxiii, c. 19, n. 36.*) Et quis digne fari queat illam ineffabilem nativitatem, quod de æterno natus est coæternus; quod existens ante sæcula genuit æqualem; quod gignente natus posterior non est? (*Lib. II in Ev., hom. 25, n. 6.*) Quæ videlicet nos mirari possumus, sed intueri minime valemus. Illius autem nativitatis vim jam mirari posse, aliquatenus videre est. Qui Patre Filium minorem putat, Patri specialiter derogat, cujus sapientiam esse ei inæqualem fatetur. Quis enim homo potens æquanimiter ferret, si quis ei diceret: *Magnus quidem es, sed sapientia tua te minor est?* Ipse omnipotens Dominus dicit: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Et rursus ait: *Pater major me est* (Joan. 11, 51). De quo etiam scriptum est, quia *subditus erat parentibus suis* (Luc. 11, 51). Quid ergo mirum, si ex humanitate sua minorem se Patre asserit in cœlo ex qua subjectus erat etiam parentibus in terra? Omne quod loquimur etiam, quod scribimus permanet. Lingua Patris scribæ calamus dicitur (*Psal. xlv, 1*), quia ab eo est Verbum illius coæternum ac sine transitu generatum. Ex persona Dei Patris David propheta ait: *Ex utero ante luciferum genui te* (*Ps. cix, 1*). [*Ex Dial. Aug. ad Ors., quæst. 1.*] Non quod Deus Pater uterum habeat sicut nos, aut corporeus esse credendus sit; sed per uterum substantiam intelligi voluit, de qua natus est Filius. Quod est Pater, hoc genuit: Deus Deum, lux lucem, æqualem sibi Deum de Deo, Verbum apud Deum, Verbum Dei per quod facta sunt omnia. Lumen de lumine, coæternum illi qui genuit, et unum cum illo qui genuit. Ac per hoc Deus Pater non de nihilo, neque de aliqua substantia, sed de se ipso genuit Filium coæternum. (*Aug. Dial. de Unit. S. Trinit.*) Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, nomina sunt appellativa. Licet Pater ad Filium, Filius ad Patrem dicatur, relativa hæc nomina nuncupantur. Deus autem nomen est proprium Patri, et Filio, et Spiritui sancto, sicut scribitur in psalmo: *Secundum*

A nomen tuum Deus, i'a et laus tua in fines terræ (*Psal. xlvii, 11*). Ergo appellativa nomina Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, proprium vero Deus, Deus, et Deus. Scriptum est: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est* (*Deut. vi, 4*). In hoc testimonio trinam taxationem Dei univit. *Dominus*, inquit, *Deus*, et *Deus*. Habes denique quid Pater, quid Filius, quid Spiritus sanctus sit. Et mox intulit, *unus est*, qui est, in trinitate personarum unus Deus.

CAPUT V.

De Filio Dei Patris.

(*Moral. lib. xxix, c. 1, n. 1; lib. xxx, c. 25, n. 68.*)

Dominus Jesus Christus in eo quod virtus et sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est; vel potius, quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius, semper natus. Non autem possumus dicere, semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero, ut æternus designari valeat et perfectus, semper dicamus et natus: quatenus et natus ad perfectionem pertineat, et semper ad æternitatem; ut quocumque modo illa essentia sine tempore, temporali valeat designari sermone. Redemptor noster in illa nativitate divina ab humano genere cognosci non poterat; proinde in humanitatem venit ut videretur, videri voluit ut imitaretur. Filius Dei Patris omnipotentis, juxta quod Deus est, cum Patre dat omnia; juxta id vero quod homo est, a Patre accepit inter omnia, sicut scriptum est: *Potestatem dedit ei, et judicium facere, quia Filius hominis est* (*Joun. v, 27*). Et rursus scriptum est: *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus* (*Joan. xiii, 1*). Vel sicut ipse dicit: *Omne quod dat mihi Pater ad me veniet* (*Joan. vi, 37*). [*Lib. I in Eszech., hom. 8, n. 5.*] In Scriptura sacra aliquando Deus nuncupative, aliquando vero essentialiter dicitur. Nuncupative dicitur, sicut scriptum est: *Ecce constitui te Deum Pharaonis* (*Exod. vii, 1*). Et sicut Psalmista ait: *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit* (*Psal. lxxxi, 1*). Essentialiter Deus dicitur, sicut ipse ad Mosem dicit: *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (*Exod. iii, 6*). Unde Paulus apostolus volens nuncupativum Dei nomen ab essentiali discernere, ait: *Quorum Patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (*Rom. iv, 5*). Nuncupativus enim Deus inter omnia, essentialis autem Deus super omnia. Paulus apostolus, ut ostenderet Christum naturaliter Deum, non huic Deum tantummodo, sed Deum super omnia nominavit; quia et justus quilibet Deus est, sed super omnia non est. Christus autem Deus est super omnia, quia naturaliter Deus est. (*Lib. xxix Moral., c. 1, n. 1.*) Natus Filius ex Patre sine tempore, ex matre nasci dignatus est in tempore, ut per hoc quod ortum suum inter initium finemque concluderet, humanæ mentis oculos ortum, qui nec initio sumitur, nec fine angustatur, aperiret. (*Lib. I in Eszech., homil. 2, n. 7.*) Brachium Domini Filius dicitur, quia per ipsum omnia facta sunt. De quo etiam Psalmista ait: *Fiat manus tua, ut saleum me faciat* (*Ps. cxviii, 175*).

Manus quippe Dei quæ per divinitatem non est facta, sed genita, per humanitatem facta est, ut humani generis vulnera sanaret. (*Ibid.*, n. 37.) Omnipotens Deus Filius Patris angelis atque archangelis, omnibusque virtutibus præsidens, velut electri similitudine unus ex utraque, et in utraque natura, et Deus permansit cum Patre, et ad redemptionem nostram factus est mortalis cum homine. (*Lib. xxx Moral.*, c. 4, n. 17.) Omnipotens Deus Filius Patris discipulis suis palam de Patre annuntiare se asserit, quia per patefactam tunc majestatis suæ speciem, et quomodo ipse a gignente non impar oriatur, et quomodo utrorumque Spiritus utrisque coæternus procedat, ostendit. (*Lib. II in Ezech.*, homil. 8, n. 20.) Fons occultus est Unigenitus Patris invisibilis Deus. Fons vero patens est idem Deus incarnatus. Qui fons patens recte domus David dicitur, quia ex David genere noster ad nos Redemptor processit. (*Lib. xxxi Mor.*, cap. 26, n. 51.) Redemptoris nostri spiritus in ejus naribus esse dicitur: ut videlicet scientia illius esse in præscientia designetur, quia quæcumque se scire in natura humanitatis innotuit, hæc nimirum ante sæcula ex divinitate præscivit. Qui unde spiritum in naribus habuerit, mox Isaias propheta subjungit, dicens: *Quia excelsus reputatus est ipse (Isai. II, 22).* Ac si diceret: In inferioribus ventura præscit, quia ad ima de cœlestibus venit. (*Lib. XIII Mor.*, c. 21, n. 27.) Testis Filius Deus Pater est, de quo ipse in Evangelio dicit: *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me (Joan. V, 37).* Qui recte etiam nuncius dicitur, quia una voluntate, uno consilio Pater cum Filio semper operatur. Cujus etiam testis est quia nemo novit Filium nisi Pater.

CAPUT VI.

De Spiritu sancto.

(*Lib. V Moral.*, c. 36, n. 65.) Sanctus Spiritus de Patre et Filio coæternus procedens, tenuiter notitiæ nostræ infirmitatis infunditur. Qui tamen super apostolos veniens [per exteriorem sonum tanquam per vehementem spiritum] ^a demonstratur, cum dicitur: *Factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis (Act. II, 2).* Angusta est omnis creatura Creatori, per eundem Spiritum qui nihil in se vel juxta se aliud nisi semper se habet. Et quid est nobis semper in præsentem quærere, nisi ad illud cui nihil venit, nihil præterit, gaudium æternitatis anhellare? Spiritus sanctus cum se notitiæ humanæ infirmitatis insinuat, et sonitu vehementis Spiritus, et voce auræ lenis exprimitur; quia videlicet veniens, et vehemens est, et lenis: lenis, quia notitiam suam, quatenus nosci utcumque valeat, nostris sensibus temperat: vehemens, quia quantumlibet hanc temperet, adventu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitate illuminando perturbat. (*Lib. II in Evang.*, homil. 50, n. 7.) De Spiritu sancto scriptum est: *Spiritus ejus ornavit cœlos (Job. XXVI, 13).* Ornamenta enim

^a Ms. nost., [super immensitatem vehementissimi spiritus].

A cœlorum sunt virtutes prædicantium: quæ videlicet ornamenta Paulus enumerat, dicens: *Alii datur per Spiritum sanctum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum: [alteri fides in eodem spiritu:]* ^b *alii gratia sanctorum in uno spiritu: alii operatio virtutum: alii prophetia: alii discretio spirituum: alii genera linguarum: alii interpretatio sermonum. Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult (I Cor. XII, 8).* Quot ergo bona sunt prædicantium, tot sunt ornamenta cœlorum. *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psalm. XXXII, 6).* Verbum enim Domini Filius est Patris. Sed eosdem cœlos, videlicet sanctos apostolos, ut tota simul Trinitas ostendatur operata, repente de sancti Spiritus divinitate adjungitur: *Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Sanctorum apostolorum virtus de Spiritu sancto sumpta est, quia mundi hujus potestatibus contraire non præsumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset. (*Ibid.*, n. 6.) Libet oculos fidei in virtutem opificis hujus attollere, atque sparsim Patres Testamenti Novi et Veteris considerare. Ecce apertis oculis, David, Amos, Danielelem, Petrum, Paulum, Matthæum intueor, et sanctus iste Spiritus qualis sit artifex considerare volo. Implet Spiritus sanctus citharistam puerum, et psalmistam facit (*I Reg. XVI, 18*). Implet pastorem armentarium sycomos vellicantem, et prophetam facit (*Amos. VII, 14*). Implet abstinentem puerum, et judicem seniorum facit (*Dan. XII, 4C*). Implet piscatorem, et prædicatorem facit (*Matth. IV, 19*). Implet persecutorem, et doctorem gentium facit (*Act. IX, 4*). Implet publicanum, et evangelistam facit (*Luc. V, 27, 28*). O quæ is est artifex Spiritus sanctus! nulla quippe ad docendum mora agitur, in omne quod voluerit. Mox ut tetigerit mentem docet, solumque tetigisse docuisse est. Nam humanum animum subito ut illustrat, immutat: abnegat hunc repente quod erat, et exhibet quod non erat. (*Lib. XXX Moral. c. 4, n. 17.*) Aperte post hanc vitam videbimus quomodo Filius gignenti Patri non impar oriatur, et quomodo utrorumque Spiritus utrique coæternus procedat; quomodo hoc quod oriendo est ei de quo oritur subsequens non est; quomodo is qui per processionem producitur, a proferentibus non præteritur. Aperte igitur tunc videbimus quomodo unum divisibiliter tria sint, et indivisibiliter tria unum.

CAPUT VII.

De Trinitate et unitate Deitatis.

(*Lib. II in Ezech.*, homil. 47, n. 7.) Spirituales Patres Veteris Testamenti omnipotentem Deum Trinitatem esse crediderunt, sicut eandem Trinitatem novi Patres aperte locuti sunt. Quod David quoque similiter sentiens, ait: *Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus (Ps. LXVI, 8).* Qui cum tertio dixisset Deum, ut unum hunc esse ostenderet, subdidit: *Et metuant eum omnes fines terræ (Rom. XI,*

^b Desunt in ms. nostro præcedentia.

^c Ed., ad discendum.

46). Paulus apostolus loquitur, dicens : *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* Ex ipso, videlicet ex Patre; per ipsum, per Filium; in ipso autem, in Spiritu sancto. Cum ergo ipsum tertio dixisset, adjunxit : *Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Qui enim non dicit, ipsis, sed ipsi, dicendo ter ipsum, distinguit personas; et subjungendo, *ipsi gloria*, non divisit substantiam. (*Lib. 1 in Ezech., homil. 8, n. 19.*) Trinitatem omnipotentis Dei, sive in natura sua contemplari quæramus, sive in occultis judiciis investigare cogitemus, pro eo quod ejus alta nobis impenetrabilia sunt, nostra nobis, si qua inesse bona credebantur, vilescunt. Et qui in quantumcunque scientiæ^a volare credebamur, invisibilem super nos naturam et impenetrabilia ejus judicia perpendentes, quasi submissis alis humiliter stamus. Moyses dixit : *In principio fecit Deus cælum et terram* (*Genes. 1, 1*); et subsecutus post paululum, ait : *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas* : qui tertia est in Trinitate persona. (*S. August. in Dial. cum Oros., q. 1, et Dial. de Unit. S. Trinit.*) Procul dubio in Dei nomine, Pater; in principii nomine, Filius; in Spiritu sancto, idem Spiritus sanctus intelligendus est. Deus Trinitas est in gignente, genito et procedente, id est, in Patre, et Filio, et Spiritu sancto; in appellativis, videlicet, vel relativis nominibus. In propriis vero Deus, Deus, et Deus. Hic triplicatio non admittitur, quia unus est Deus. Si Trinitas in relativis nominibus non esset, Jesus nequaquam diceret : *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (*Matth. xviii, 19*) : ut Trinitatem doceret in relativis personarum nominibus, Dei autem nomen, quod non triplicatur, in singularitate monstraret.

CAPUT VIII.

Quod nulla successio temporum ascribatur Deo.

In omnipotente Deo ea quæ secutura sunt tempora præsentia semper consistunt, cui nec futura veniunt, nec præterita discedunt, sed cuncta simul ante ejus oculos assistunt. Fuisse, vel futurum esse, æternitas non habet, cui nimirum nec præterita transeunt, nec futura superveniunt, quia cuncta præsens videt. (*Isid., lib. 1 Sentent., c. 8.*) Omnia tempora præcedit divina æternitas, nec in Deo præteritum, præsens futurumve aliquid creditur; sed omnia præsentia in eo dicuntur, quia æternitate sua cuncta complectitur. Alioquin mutabilis credendus est Deus, si ei successiones temporum ascribantur. Si semper aliqua essent cum Deo tempora, non esset tempus, sed esset æternitas; nec mutarentur tempora, sed æterna stabilitate subsisterent. Præsens, præteritum et futurum nostrum est habere, non Dei. Sed nec ipsorum angelorum decessio accessiove est temporum. Nam dum in creaturis res esse, quarum vicissitudo temporum non valet : angelis scilicet, propter quod incommutabili inhærent Creatori, sive materiæ illi inferiori, priusquam ex ea omnia ista quæ temporaliter jam voluntur formarentur, nec ipsi utique valebant tempora. Non ad eas creaturas quæ supra

^a Edit., in quantumcunque scientia.

A cælum sunt, sed ad eas quæ sub cælo sunt, tempora pertinere [cognoscitur.] Non enim accedunt tempora, vel succedunt, nisi nobis, qui sub cælo versamur in hoc infimo mundo.

CAPUT IX.

Quod propter creaturæ pulchritudinem invisibilis agnoscatur Deus.

(*Apud Isid., lib. 1 Sent., c. 4.*) Sæpe ad incorpoream Creatoris magnitudinem creaturarum corporea magnitudo componitur, ut magna considerentur ex parvis, et ex visibilibus invisibilia æstimantur, atque ex pulchritudine factorum effector operis agnoscat, non tamen paritate consimili, sed ex quadam subdita et creati specie boni. Sicut ars in artificem retorquet laudem, ita rerum creator per creaturam suam laudatur. Et quanto sit excellentior ex ipsa operis conditione monstratur. Ex pulchritudine circumscriptæ creaturæ pulchritudinem suam, quæ circumscribi nequit, facit Deus intelligi, ut ipsis vestigiis revertatur homo ad Deum quibus aversus est. Ut quia per amorem pulchritudinis creaturæ a Creatoris forma se abstulit, rursus per creaturæ decorem ad Creatoris pulchritudinem revertatur. Quibusdam gradibus intelligentiæ per creaturam progreditur homo ad intelligendum Deum creatorem, id est, ab insensibilibus surgens ad sensibilia, et a sensibilibus surgens ad rationabilia, atque a rationabilibus surgens ad Creatorem. Intelligibilia per se collaudant Deum, irrationabilia et insensibilia non per se, sed per nos, dum ea considerantes Deum laudamus. Sed ideo dicuntur laudare ipsa, quia eandem laudem earum parturit causa. Dixerunt antiqui quod nihil tam hebes sit quod non sensum habeat in Deum. Hinc est illud quod ex silice duro scintilla excutitur. Et si ignis in saxo, utique ibi sensus sentitur ubi se vita non sentit.

CAPUT X.

Quod ex humanis affectionibus quædam species ad Deum referantur.

Vis divinæ majestatis, quæ absque necessitate omnia creavit, sine despectu omnibus præsidet, et sine labore cuncta sustentat, et sine occupatione regit, et sine commotione corrigit. Sicque humanas mentes ad ea quæ voluerit faciliter informat, ut in diversitatis umbram a suæ incommutabilitatis luce non transeat. Ad humana membra divina verba descendunt, ut factum omnipotentis Domini ab homine utcumque capiatur. (*Lib. xvii, Moral., c. 2, n. 2.*) Sciendum est quod recordari Deus nequaquam proprie dicitur; qui enim oblivisci non potest, quo pacto recordari potest? Sed quia eos quos nos recordamur amplectimur, elongamus autem quos odimus, humano usu, et recordari Deus dicitur cum dona tribuit, et oblivisci cum in culpa derelinquit. Omnipotens Deus cuncta pensat, cuncta siæ intermissionis alternatione considerat, et recordatur bonorum, quorum tamen nunquam obliviscitur : et nullatenus recordatur malorum, quos tamen per

judicium semper intuetur. Quasi redit Deus ad bonorum memoriam, quam tamen nunquam deseruit, et quasi nequaquam malos respicit, quorum facta considerat, sed super hæc damnationis judicium in ultimis servat. (*Lib. v, Mor., c. 18, n. 57.*) Nos cum irascimur, flatu furoris inflamur. Ut ergo vindictam cogitans Dominus demonstraretur, flare irascendo dicitur. Non quo ipse in natura sua mutabilitatis vicissitudinem recipiat, sed quo post longam patientiam, quando vindictam peccatoris exsequitur, is qui in semetipso tranquillus est preuentibus turbulentus videtur. Meis reprobis, quia adversum suis actibus judicem conspiciat, quasi commotus ei ostenditur, quia in conspectu illius reatu suo ipsa turbatur. Nostro usu Deus zelare dicitur vel dolere; horum quippe motuum apud Deum turbatio nulla est, apud quem tranquillitas æterna est. Tam elementer Deus consultit humanæ infirmitati, ut quia eum sicut est non possumus agnoscere, nostræ locutionis more se ipsum nobis insinuat. Unde et membrorum nostrorum qualitatem habere scribitur, et passionum indigna digna dici de se voluit, quatenus ad sua per nostra nos attraheret, et cum condescenderet nobis, consurgeremus ei. Multis modis Deus ad significandum se hominibus de inferioribus rebus species ad se trahit, quem revera juxta propriam substantiam invisibilem esse et incorporeum constat.

CAPUT XI.

De mirabilibus Dei.

(*Moral. vi, 15, n. 18.*) Omnipotentis Dei mirabilia quis hominum perscrutari sufficiat, quod cuncta ex nihilo creavit, quod ipsa mundi fabrica miræ potentie virtute disposita est, et super aera cælum suspenditur, et super abyssum terra libratur; quod ex rebus invisibilibus omnis hæc universitas ac visibilibus existit, quod Deus æternus hominem fecit, ut ita dixerim, in brevi colligens mundum alterum, sed rationalem; quod hunc ex anima et carne constituens investigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum et lutum? Ex mirabili creatura Dei aliud novimus, aliud sumus; sed tamen mirari negligimus, quia ea quæ incomprehensibili indagatione mira sunt humanis oculis, viluerunt. Unde fit ut si mortuus homo suscitetur, in admirationem omnes exsiliant; et quotidie homo qui non erat nascitur, et nemo miratur: dum procul dubio omnibus constet quia plus sit creari quod non erat quam reparari quod erat. Quia arida Aaron virga floruit, cuncti mirati sunt; quotidie ex arente terra arbor producit, virtusque pulveris in lignum vertitur, et nemo miratur. Quia quinque sunt panibus quinque millia homines satiati, crevisse escas in dentibus cuncti mirati sunt: quotidie sparsa grana seminum, plenitudine multiplicantur spicarum, et nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti mirati sunt, quotidie humor terræ in radicem vitis attractus, per botrum in vinum vertitur, et nemo

^a Edit., etiam ruinae suæ damna proficiant.

A miratur. Beatus Job, cum diceret: *Qui facit magna*, adjunxit statim: *Et inscrutabilia* (*Job. v, 9*). Mirus enim fuerat magna facere, si tamen ea quæ facta sunt scrutari potuissent. Recte quoque addidit: *Et mirabilia absque numero*; quia minoris esset magnitudinis, si quæ inscrutabilia condidit pauca fecisset. (*Num. 19.*) Sciendum procul dubio est quia divina miracula et semper debent considerari per studium, et nunquam discuti per intellectum. Sæpe humanus sensus, dum quarundam rerum rationem quærens non invenit, in dubitationis se voraginem mergit. Unde fit ut nonnulli homines mortuorum corpora in pulverem redacta considerent; dumque resurrectionis vinum colligere ex ratione non possunt, hæc ad statum pristinum redire desperent. Miracula Dei, quæ ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt; quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Cum in Dei mirabilibus fortasse animus titubat, necesse est ut ea quæ per usum novit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat; quatenus rei similis argumento fidem roboret, quam labefacere sua sagacitate deprehendit.

CAPUT XII.

De conditione vel perpetuitate angelorum, seu ruina superbientium.

Tales creati sunt angeli ut, si vellent, in beatitudinis luce persisterent; si autem nolent, etiam labi potuissent. Unde et Satan cum sequacibus legionibus cecidit; sed post ejus lapsum ita confortati sunt angeli qui perstiterunt, ut cadere omnino non possent. (*Lib. xvii Mor., c. 39, n. 65.*) Virtutes angelicæ quæ in divino amore fixæ perstiterunt, lapsis superbientibus angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, ut nulla jam rubigine subripientis culpæ morderentur, ut in contemplatione Conditoris sine felicitatis sine permanerent, et in hoc quod sunt conditæ æterna stabilitate subsistant. Apud Moysen (*Gen. 1, 6*) de ipsa mundi historica verba testantur origine, cum prius factum cælum dicitur; et hoc idem postmodum firmamentum vocatur; quia videlicet natura angelica, et prius subtilis est in superioribus condita, et post, ne unquam potuisset cadere, mirabilis confirmata. Sancti angeli, dum in aliis cadentibus nature suæ damna conspiciunt, in se ipsis jam cautius robustiusque consistunt. (*Moral. xxxiv, 7, n. 13.*) Unde fit, auctore rerum Domino cuncta mirabiliter ordinante, ut illi electorum spirituum patriæ etiam de ruinæ suæ damno proficiat^a, dum inde firmius constructa est unde fuerat ex parte destructa. Angelo primo ab arce beatitudinis cadente, certum est in ruina ejus etiam electos angelos expavisse. (*Num. 12.*) Ut cum istum ex illorum numero superbiæ lapsus ejeceret, illos ad robustius standum timor ipse solidaret. De apostata angelo scriptum est: *Cum sublatu fuerit, timebunt angeli, et tertii purgabuntur* (*Job. xli, 16*). Purgati enim sunt; quia nimirum isto cum reprobis legionibus exequite, soli in cælestibus sedi-

bus qui beate viverent remanserunt. (Num. 43.) Lapsus Satanæ angelos bonos et terruit et purgavit : terruit, ne Conditorum suum superbe despicerent ; purgavit vero, quia exeuntibus reprobis, actum est ut electi soli remanerent. Cunctorum opifex Deus, qui scit ad bonorum custodiam bene uti etiam mala actione reproborum, lapsum angelorum cadentium vertit in profectum manentium, et unde punita est culpa superbientium, inde humilibus angelis inventa et solidata sunt augmenta meritorum : quoniam istis cadentibus, illis in munere datum est ut cadere omnino non possent. (Moral. lib. xxxii, c. 23, n. 47, 48.) Primus ille apostata angelus idcirco ad multa fortiter sufficit, quia in natura rerum hunc per substantiam conditor primum fecit ; sicut in libro Job scriptum est : *Ipsa est principium viarum Dei* (Job xl, 4) : quia nimirum eum cuncta Deus faceret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Qui speciosus factus in multis, condensisque frondibus dicitur, quia prælatum cæteris angelorum legionibus, tanta illum species pulchritudinem reddidit, quanta et supposita multitudo angelorum decoravit. Apostata angelus in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum spirituum legiones attendit. Qui et ideo peccans sine venia damnatus est, quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Apostatæ angelo per Ezechielem prophetam dicitur : *Tu signaculum similitudinis Dei plenus sapientia, perfectus decore, in paradiso Dei fuisti* (Ezech. xxviii, 12, 13). Multa enim de ejus magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid primus angelus boni non habuit, si signaculum Dei similitudinis fuit ? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem substantialiter habetur. Et licet ad similitudinem Dei homo creatus sit, apostatæ tamen angelo quasi majus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei condidit, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit ; ut quo subtilior est natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. Apostatæ angeli principatus celsitudinem adhuc Ezechiel propheta intuens, adjungit : *Tu Cherub extensus, et protegens in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum perfectus ambulasti* (Ezech. xxviii, 14). Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur ; et idcirco iste Cherub dicitur quia transcendisse cunctos angelos scientiæ non dubitatur. Qui in medio ignitorum lapidum perfectus ambulavit, quia inter angelorum agmina [*Edit.*, corda] charitatis igne succensa clarus gloria conditionis exstitit. (Num. 49.) De apostata angelo idcirco tam mira in quibus fuit et quæ amisit propheta insinuat, ut territo homini ostendat quid ipse, si superbiat, de elationis culpa passurus sit, si feriendo illi parcere noluit quem creando in gloriam tantæ claritatis elevavit. (Moral. lib. iv, c. 1, n. 5.) Angelicus spiritus, sive humana anima ita immortalis est, ut mori possit ; ita mortalis, ut mori non possit. Nam beate vi-

^a Edit., vivere, sive per vitium, sive per supplicium perdit

A vere desinit, si se per vitium, seu per supplicium perdit^a. Essentialiter autem vivere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qualitate autem vivendi deficit, sed omni modo subsistendi interitum nec moriens sentit. Ut ergo breviter dixerim, et immortaliter mortalis est, et mortaliter immortalis. Electi angelorum spiritus, dum alios per superbiam cecidisse conspicerent, ipsi tantò robustius quanto humiliter steterunt, quia illi superæ regionis accolæ sua etiam detrimenta profecerunt, quæ ad æternitatis statum ex parte suæ destructionis est solidius instructa.

CAPUT XIII.

De novem ordinibus angelorum.

B (Moral. lib. xvii, c. 13, n. 18.) In cognitione humanæ rationis supernorum spirituum numerus non est, quia quanta sit illa frequentia invisibilis exercitus nescit, de qua recte dicitur : *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei* (Dan. vii, 10). Supernorum civium numerus infinitus et definitus exprimitur, ut qui Deo est numerabilis, esse nobis innumerabilis demonstratur. Aliud est assistere, aliud ministrare. Assistunt enim Deo illæ procul dubio angelicæ potestates quæ ad quædam nuntianda hominibus non exeunt. Ministrant vero hi qui ad explenda officia nuntiorum veniunt : sed tamen ipsi per contemplationem ab intimis non recedunt. Et quia plures sunt qui ministrant quam hi qui principaliter assistunt, assistentium numerus quasi definitus, ministrantium vero indefinitus ostenditur. (Lib. ii in Ezech., homil. 2, n. 14.) Isaias propheta dicit : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum* (Isai. vi, 1). Solium Dei est creatura angelica vel humana, cui per intellectum, quem dedit, præsidet : quod videlicet solium excelsum et elevatum dicit ; quia et natura humana ad coelestem gloriam elevata proficit, et creatura angelica, dum multis spiritibus cadentibus jam solidata est in cœlo ne cadat, inde elevata est unde confirmata. Templum vero ejus hoc est quod solium, quia æternus Rex ibi habitat ubi sedet. (Lib. ii in Evang. homil. 34, n. 6, 7.) Angelorum et hominum naturam ad cognoscendum se Dominus condidit : quam dum consistere ad æternitatem voluit, eam procul dubio ad suam similitudinem creavit. Novem sunt ordines angelorum. Sed ut completeretur electorum numerus, homo decimus est creatus ; qui a Conditore suo nec post culpam periit, quia hunc æterna sapientia per carnem miraculis coruscans ex lumine testæ reparavit. Novem ordines angelorum diximus, quia videlicet testante sacro eloquio esse scimus, angelos, archangelos, virtutes, potestates, principatus, dominationes, thronos, cherubim, atque seraphim. Esse quidem angelos et archangelos pene omnes sacri eloquii pagine testantur : sed et cherubim atque seraphim sæpe, ut notum est, libri prophetarum loquantur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus apostolus

ad Ephesios enumerat, dicens : *Supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem* (Ephes. 1, 21). Ita ad Colossenses ait : *Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates* (Coloss. 1, 16). Dominationes vero, principatus atque potestates, jam ad Ephesios loquens descripsit; sed ea quoque Colossensibus dicturus præmisit thronos, de quibus necdum quidquam fuerat Ephesiis locutus. Dum ergo illis quatuor quæ ad Ephesios ante dixit, id est, principatibus, potestatibus, virtutibus atque dominationibus conjunguntur throni, quinque sunt ordines qui specialiter exprimuntur. Quibus dum angeli et archangeli, cherubim atque seraphim adjuncta sunt, procul dubio novem esse ordines angelorum inveniuntur. Ipsi angelo qui primus est conditus per prophetam dicitur : *Tu cherub signaculum similitudinis plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti* (Ezech. xxviii, 12). Ubi notandum est quia non ad similitudinem Dei factus, sed signaculum similitudinis dicitur; ut quo in eo subtilior est natura, eo in illum imago Dei similis insinuetur expressa. Quo in loco mox subditur : *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum : sardius, topazius, jaspis, chrysolithus, onyx, beryllus, sapphirus, carbunculus, et smaragdus* (Ibid., 13). Ecce novem dixit nomina lapidum, quia profecto novem sunt ordines angelorum. Quibus nimirum ordinibus ille primus angelus ideo ornatus et opertus exstitit, quia dum cunctis agminibus angelorum prælatus est, ex eorum comparatione clarior fuit. Græca lingua angeli nuntii, archangeli vero summi nuntii vocantur. (Num. 8.) Sciendum quoque quod angelorum vocabulum nomen est officii, non naturæ. Nam sancti illi cælestis patriæ spiritus semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari angeli nequaquam possunt; quia solum tunc sunt angeli cum per eos aliqua nuntiantur. Unde et per Psalmistam dicitur : *Qui facit angelos suos spiritus* (Psal. ciii, 4) : ac si patenter dicat, Qui eos quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, angelos facit. Sciendum magnopere est quod hi qui minima nuntiant, angeli, qui vero summa, archangeli vocantur. Hinc est enim quod ad Mariam virginem non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur. Ad hoc quippe ministerium summum venire dignum fuerat qui summum omnium nuntiabat. Sancti angeli privatis nominibus censentur, ut signetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Cumque ad nos aliquid ministraturi veniunt, apud nos etiam nomina a ministeriis trahunt. (Num. 9.) Quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur, ut ex ipso actu et nomine detur intelligi quia nullus potest facere quod facere prævalet Deus. Michael interpretatur *Quis ut Deus*. Gabriel autem dicitur *fortitudo Dei*. Ad Mariam quoque Gabriel mittitur, qui fortitudo Dei nominatur. Illum quippe nuntiare veniebat, qui ad debellandas aereas potestates humilis a parere dignatus est. Raphael interpretatur *medicina Dei*, quia videlicet dum Tobie oculos quasi per officium curationis te-

ligit, cæcitatibus ejus tenebras tersit. Quia ergo ad curandum mittitur, dignum videlicet fuit ut Dei medicina vocaretur. Sed quia sanctorum angelorum nomina interpretando perstrinximus, nunc superest ut ipsa officiorum vocabula breviter exsequamur. (Num. 10.) Virtutes vocantur illi nimirum spiritus per quos signa et miracula frequentius fiunt. Potestates vocantur hi qui hoc potentius cæteris in suo ordine perceperunt, ut eorum ditioni virtutes adversæ subjectæ sint, quorum potestate refrenantur, ne corda hominum tantum tentare prævaleant quantum volunt. Principatus vocantur qui ipsa quoque bonis angelorum spiritibus præsumt, qui subjectis aliis dum quæque sunt agenda bona disponunt, eis ad explenda divina ministeria principantur. Dominationes vero vocantur qui etiam potestates principatum dissimilitudine alta transcendunt. Ea ergo angelorum agmina, quæ mira potentia præeminent, pro eo quod eis cætera ad obediendum subjecta sunt, dominationes vocantur. Throni scilicet illa agmina sunt vocata quibus ad exercendum judicium semper Deus omnipotens præsidet. Quia enim thronos latino eloquio sedes dicimus, throni dicti sunt hi qui tanta divinitatis gratia replentur, ut in eis Dominus sedeat, et per eos sua judicia decernat. Unde et per Psalmistam dicitur : *Sedes super thronum, qui judicas æquitatem* (Ps. ix, 5). Cherubim plenitudo scientiæ dicitur; et sublimiora illa agmina idcirco cherubim vocata sunt, quia tanto perfectiori scientia plena sunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur : ut secundum creaturæ modum, eo plene omnia secant quo visioni Conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Seraphim vocantur illa sanctorum spirituum agmina, quæ ex singulari propinquitate Conditoris sui incomparabili ardent amore. Seraphim namque ardentes vel incendentes vocantur, quæ quia ita Deo conjuncta sunt, ut inter hæc et Deum nulli alii spiritus intersint, tanto magis ardent quanto hunc vicinius vident. Quorum profecto flamma ardor est charitatis, quia quo subtilius claritatem divinitatis ejus aspiciunt, eo validius in ejus amore flammescunt. (Num. 11.) Superna illa civitas ex angelis et hominibus constat, ad quam tantum credimus hominum genus ascendere, quantos illic contigit electos angelos remansisse, sicut scriptum est : *Statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei* (Deut. xxxii, 8).

CAPUT XIV.

De sanctis angelis quibus gentibus prælatis.

(Moral., lib. xvii, cap. 12, n. 17.) Dum pax in sublimibus angelorum ordinibus summa teneatur, quid est quod per angelum Danieli dicitur : *Ego veni propter sermones tuos : princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus : et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium mihi* (Dan. x, 13)? Et paulo post angelus ait : *Nunc revertar, ut præliet adversus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens* (Ibid. 20). Quos itaque alios principes gentium,

nisi angelos appellat, qui sibi resistere exeunti potuissent? Quæ ergo esse pax in sublimibus potest, si inter ipsos quoque angelicos spiritus præliandi certamen agitur, qui semper conspectui Veritatis assistunt? Certa angelorum ministeria dispensandis singulis quibusque gentibus sunt prælata. Et cum subjectorum mores adversum se vicissim præpositorum spirituum opem merentur, ipsi qui præsent spiritus contra se venire referuntur. Angelus qui Danieli loquebatur, captivis Israelitici populi in Perside constitutis prælatus agnoscitur. Michael autem eorum qui ex eadem plebe in Judææ terra remanserant præpositus invenitur. Unde ab hoc eodem angelo paulo post Danieli dicitur: *Nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester* (*Ibid.* 21). De quo et hoc quod præmisimus dicit: *B Et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium mihi* (*Ibid.* 13). Qui dum nequaquam simul esse, sed venire in adjutorium dicitur, aperte ei populo prælatus agnoscitur qui captivus in alia parte tenebatur. Quid est angelum dicere: *Ego veni propter sermones tuos; princeps autem regni Persarum restitit mihi* (*Ibid.* 13), nisi sua subditiis opera nuntiare? Ac si aperte dicat: Precum quidem tuarum merita exigunt ut Israeliticus populus a jugo suæ captivitatis exuatur; sed est adhuc quod in eodem populo Persarum dominio purgari debeat: unde ereptioni illius Persarum princeps mihi jure contradicat, quamvis preces tuas eorum lacrymæ qui in Judæa relicti sunt adjuvant. Angelus qui loquebatur Danieli dixit: *Michael princeps vester venit in adjutorium mihi*. Cumque ut adversum Persarum principem prælietur egreditur, Græcorum sibi princeps adveniens apparet. Qua ex re innuitur quod adversum Græcos aliquid Judæa commiserat, quorum profecto causa ereptioni illius resistebat. Prophetæ preces angelus exaudit, sed Persarum princeps resistit; quia etsi jam vita justi deprecantis ereptionem populi exigit, ejusdem tamen populi adhuc vita contradicit; ut quia necdum plene hi qui in captivitatem fuerant ducti purgati sunt, jure eis adhuc Persæ dominantur. Michael adjuvat, sed Græcorum princeps ad prælium venit; quia mereri quidem veniam tam longa oppressorum captivitas poterat, sed ereptionis eorum beneficio hoc quoque quod in Græcos deliquerant obviabat. Recte dicitur quod contra se angeli veniunt, quia subjectarum sibi gentium vicissim merita contradicunt. Nam sublimes spiritus eisdem gentibus principantes nequaquam pro injuste agentibus decertant, sed eorum facta juste judicantes examinant. Cum uniuscujusque gentis vel culpa vel justitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, ejusdem gentis præpositus vel obinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur. Quorum tamen omnium una victoria est sui super se opificis voluntas summa, quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent nunquam volunt.

CAPUT XV.

Quia malum nullius sit substantiæ, sed a diabolo primum inventum est.

(*Aug. de Gen. ad litter., lib. xviii, c. 14. Idem, Enchir., cap. 12, 13, 14, 15.*) Malum natura non est, sed privatio boni hoc nomen accepit. Omnis natura bonum est, magnum si corrumpi non potest, parvum si potest: nullum est ergo quod dicitur malum, si nullum sit bonum. Sed bonum omni malo carens integrum bonum est. Cui vero inest malum, vitiatum vel vitiosum bonum est. Nec malum unquam esse potest ullum, ubi est bonum nullum. Malum omnino non esset, nisi quod bonum est esset; quoniam omnis natura bonum est, nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est natura non esset. Omnis natura etiam si vitiosa est, in quantum natura est, bona est; in quantum vitiosa est, mala est. Ex bonis mala orta sunt, et nisi in aliquibus bonis non sunt: nec erat, unde oriretur ulla mali natura. Nam si esset, in quantum natura esset, profecto bona esset. Non fuit prorsus unde primitus oriretur malum, nisi ex angeli et hominis natura bona. Ex bona quippe hominis natura oriri voluntas et bona potest et mala: ac per hoc dicimus angelum bonum et angelum malum, hominem bonum et hominem malum: sed bonum quod angelus, malum quod vitiosus; bonum quod homo, malum quod vitiosus. Quando dicimus bonum, naturam laudamus; quando dicimus malum, non naturam, sed vitium, quia inest bonæ naturæ, deprehendimus. (*Ibid., Sent. lib. 1, c. 14.*) Non ergo alicubi, aut aliquando erat malum, unde fieret diabolus malus, sed quia vitium est malum, dum esset angelus bonus, superbiendo effectus est malus. Ideoque recte dicitur ab eo inventum malum; malum igitur a diabolo non est creatum, sed inventum; et ideo malum nihil est, quia nullius substantiæ est: nam sine Deo factum est nihil, Deus autem malum non fecit. Creditur ab hæreticis mentem a Deo, vitia a diabolo fuisse creata, unde et ab his duæ naturæ, bona et mala, putantur. Sed vitia natura non sunt, et dum vere a diabolo sint, non tamen creata sunt.

CAPUT XVI.

De initio mundi vel creatione cæli et terræ.

(*Mor., lib. xxxii, c. 12, n. 16.*) Rerum substantia simul creata est; sed simul species formata non est; et quod simul exstitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Cum simul factum cælum terraque describitur, simul spiritualia atque corporalia, simul quidquid de cælo oritur, simul factum quidquid de terra producit, indicatur. Dixerat Moyses: *In principio creavit Deus cælum et terram* [*Gen. 1, 1*]. (*Lib. 1 in Ezech., tom. 1, n. 2.*) Sed quis crederet quia verum de præterito diceret, si de futuro etiam aliquid non dixisset? In ipsius enim libri fine, in cujus exordio illa de præterito dixerat, aliquid prophetiæ per Jacob vocem de venturis permiscuit, dicens: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat qui mit-*

tendus est, et ipse erit expectatio gentium (Gen. XLIX, A 10). [Moral. xxxii, c. 12, n. 26.] Qui diversis diebus creatum cœlum et terram, virgulum herbamque narraverat, nunc uno die facta manifestat; ut liquido ostenderet quod creatura omnis simul per substantiam exstitit, quamvis non simul per speciem processerit. (Apud Isidor., lib. I Sent., cap. 10.) Ratio mundi de uno considerata est homine: nam sicut per dimensiones ætatum ad finem homo vergitur, ita et mundus per hoc quod distenditur tempore defici; quia unde homo atque mundus crescere videntur, inde uterque minuitur. (Aug., lib. XII Conf., cap. 29.) Materies, ex qua formatus est mundus, origine, non tempore res a se factas præcessit, ut sonus cantum; prior est enim sonus cantu, quia suavitas cantilenæ ad sonum vocis, non sonus pertinet ad suavitatem. Ac per hoc utrumque simul sunt; sed ille ad quem pertinet cantus prior est, id est, sonus. Materies, ex qua cœlum terraque formata est, ideo informis vocata est, quia nondum ex ea formata erant quæ formari restabant; verum ipsa materia ex nihilo facta erat. Aliud est aliquid fieri posse, aliud fieri necesse esse. Fieri necesse est quod Deus naturis inseruit, fieri autem posse est quod extra cursum indictum naturarum creator ut faceret quandoque voluit reservavit. (Aug., lib. XIII Conf., cap. 6, 7.) Post annumeratam cœli terræque creatoram, ideo nominatur in Genesi (1, 3) Spiritus, ut quia superferri eum dici oportebat, ante illa nominarentur quorum creator Spiritus sanctus superferri diceretur: quod et Apostolus indicat (Rom. V, 5), dum supereminentem viam charitatis demonstrat. Ideo superferri aquis sanctus dicitur Spiritus, quia donum est Dei, in quo subsistentes requiescimus, atque protegendo nos superfertur nobis.

CAPUT XVII.

Quod essentia cœli et terræ in æternum subsistat.

(Moral., lib. XVII, c. 9, n. 11.) Cœli et terra per eam quam nunc habent imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: *Præterit enim figura hujus mundi* (I Cor. VII, 31). Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt* (Matth. XXIV, 35). Hinc ad Joannem dicitur angelica voce: *Erit cœlum novum et terra nova* (Apoc. XXI, 1). Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renovantur. Cœlum ac terra et transit et erit, quia et ab ea quam nunc habet specie per ignem tergitur, et tamen in sua semper natura servatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Mutabis ea, et mutabuntur* (Psal. CI, 27). In fine sæculi hujus ultimam commutationem suam cœlum et terra ipsis nobis nunc vicissitudinibus nuntiant, quibus nostris usibus indesinenter alternant. Nam terra a sua specie hiemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Hinc ergo, hinc fidelis quisque colligat, et intorere speciem cœli et terræ, et tamen per innovationem refici, quæ constat nunc assidue alternantium specierum vicissitudinibus velut ex defectu reparari.

CAPUT XVIII.

De distinctione creaturarum.

(Moral. lib. IV, c. 2, n. 55). Ex rebus insensibilibus discimus quid de sensibilibus atque intelligibilibus sentiamus. Terra namque aere fecundatur, aer autem ex cœli qualitate disponitur. Jumentis quippe homines, hominibus angeli, archangeli vero angelis præsunt; nam quod jumentis homines præsent, et usu cernimus, et Psalmistæ verbis docemur, qui ait: *Omnia subjecti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi* (Ps. VIII, 8). Quia vero angeli hominibus præsent, per prophetam testatur angelus dicens: *Princeps regni Persarum restitit mihi* (Dan. X, 13). Quod angeli a superiorum angelorum potestatibus dispensantur, Zacharias perhibet propheta, qui ait: *Ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur; et alius angelus egrediebatur in occursum ejus; et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem* (Zach. II, 3). Si enim in ipsis officiis sanctorum spirituum nequaquam potestates summæ minimas disponent, nullo modo hoc quod homini diceret angelus, ab angelo cognovisset. Quia cunctorum conditor omnia per semetipsum tenet, et tamen ad distinguendum pulchræ universitatis ordinem, alia aliis dispensantibus regit; non immerito reges angelorum spiritus accipimus, qui quo auctori omnium familiarius serviunt, eo subjecta potius regunt. Homo cum angelis quiesceret, si persuasoris linguam sequi noluisse. Unde non immerito angeli consules vocantur: quia spirituali reipublicæ consulunt, dum nos sibi ad regnum socios jungunt. Dum sanctis angelis nuntiantibus voluntatem Conditoris agnoscimus, in eis procul dubio consultum ab hac angustia nostræ tribulationis invenimus.

CAPUT XIX.

Quod rationalis creatura angelorum atque hominum simul creata sit.

(Moral. xxxii, cap. 12, n. 17.) Omnis creatura ab auctore Deo, qui in actione sua nequaquam temporis protelatione distenditur, simul condita non dubitatur. Et si rerum causas subtili discussione pulsamus, simul factum angelum hominemque cognoscimus: simul videlicet, non unitate temporis, sed cognitione rationis; simul per acceptam imaginem sapientiæ, et non simul per conjunctam substantiam formæ. Scriptum de homine est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. I, 26). Et per Ezechielem ad Satan dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore in deliciis paradisi fuisti* (Ezech. XXXVIII, 12). In cuncta igitur creatura homo et angelus simul exstitit; quia ab omni natura irrationabili distinctus processit. In cuncta conditione rerum nullum rationale animal nisi angelus et homo est. Quidquid ratione uti non potest, cum homine factum non est. (Moral. lib. IX, c. 49, n. 75.) Licet per cœternum Patris Verbum cuncta creata sint, in ipsa tamen ratione creationis ostenditur quantum cunctis animalibus, quantum

rebus cœlestibus, sed tamen insensibilibus homo præferatur. *Cuncta dixit Deus, et facta sunt* (*Ps. cxlviii, 5*). Cum vero facere hominem decernit, hoc quod reverenter pensandum est, præmittit dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (*Gen. i, 26*). Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: *Fiat, et factum est* (*Ibid. 5*); nec ut aqua volatilia, sic terra hominem protulit: sed prius quam fieret, *Faciamus* dicitur, ut videlicet quia rationalis creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmatur homo, et inspiratione Conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur; ut scilicet non per jussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui ad Conditoris imaginem fiebat. Scriptum est: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam fecit eos* (*Gen. i, 27*). [*Moral. lib. xxxii, c. 12, n. 16.*] Necdum Eva facta describitur, et jam homo masculus et femina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere erat procul dubio femina processura, in illo jam computatur per substantiam a quo fuerat producenda per formam. Considerare tamen hæc et in minimis possumus, ut ex minimis majora pensemus. Herba namque cum creatur, necdum in illa fructus, necdum semen ostenditur. Inest vero ei, etiam cum non apparet, fructus et semen, quia nimirum simul sunt in radice substantia quæ non simul prodeunt per temporis incrementa. (*Moral. lib. iv, c. 3, n. 8.*) Duas ad intelligendum se creaturas Deus fecerat, angelicam videlicet et humanam. Utramque vero superbia percussit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit; sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus et caro. Misertus ergo Creator, ut hominem redimeret, carnem ad se debuit reducere, quam in perpetracione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse. Et eo alius debuit apostatam angelum repellere, quo, cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Recte Psalmista, cum misertum Redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiam expressit, dicens: *Et memoratus est, quia caro sunt* (*Ps. lxxvii, 39*). Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud quod et perditus homo reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit, quia nimirum angelus sua malitia cecidit, homo vero aliena prostratus est.

CAPUT XX.

De septenarii numeri perfectione.

Septem diebus universum tempus evoluitur. Æterna enim dies, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, scilicet octava est. (*Greg. lib. ii in Ezech., homil. 4, n. 2.*) Unde et Psalmista resurrectionis diem considerans, quia de extremi iudicii erat districtione locuturus, præmisit titulum, dicens: *In finem Psalmus David pro octava* (*Psal. vi, 1*). Ut enim quam octavam diceret demonstraret, diem

A illam tremendi terroris in psalmi inclinatione secuta est, dicens: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* (*Ibid., 2*). [*Moral., lib. xxxv, c. 8, n. 16.*] Septenario numero perfectio æternitatis innuitur, cum dies septimus in requiem Domini sanctificatus vocatur. Cui jam vespera inesse non dicitur, quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur. Hinc est etiam quod lege data dies septimus feriatu esse præcipitur (*Levit. xxv, 8, 9*), ut æterna per illum requies designetur. (*Num. 17.*) Quod per septenarium numerum præsentis viæ universitas designatur tunc magis ostenditur cum post eum quoque etiam octonarius subiungitur. Septenarium quippe cum adhuc alius sequitur, ex ipso ejus augmento exprimitur quod finienda tempora æternitate concludantur. Scriptum est: *De partes septem, necnon et octo* (*Eccl. xi, 2*). Per septenarium quippe numerum, hoc quod septem diebus agitur præsens tempus expressit; per octonarium vero vitam perpetuam designavit, quam tamen sanobis Dominus resurrectione patefecit. Dominico scilicet die resurrexit, qui dum diem septimum, id est, sabbatum, sequitur, a conditione octavus invenitur. (*Num. 16.*) In annorum curriculo septenarius numerus septies multiplicatus monade addita ad quinquagenarium ducitur, ut perpetuam beatitudinem signans jubilæi sacratissima requies observetur. (*Num. 15.*) Septenarius numerus apud sapientes hujus sæculi quadam sua habetur ratione perfectus, quod ex primo pari et ex primo impari consummatur. Primus enim impar ternarius est, primusque par quaternarius. Ex quibus duobus septenarius constat, qui eisdem partibus suis multiplicatus in duodenarium surgit. Nam sive tres per quatuor, seu quatuor per tres ducimus, ad duodenarium pervenimus. Nos quia a superno munere veritatis prædicamenta percepimus, hæc fixa scientiæ altitudine despiciendo calcamus; hoc procul dubio inconcussa fide retinentes, quia quos spiritus gratiæ septiformis repleverit perficit, eisque non solum Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id est, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis atque justitiæ operationem præbet.

CAPUT XXI.

De anima ejusque sensibus.

D (*Moral., lib. xi, c. 33, n. 45.*) In Scriptura sacra dentes aliquando interni sensus accipi solent, Jeremia testante, qui ait: *Fregit ad numerum dentes meos* (*Thren. iii, 10*). Per dentes enim cibus frangitur ut glutiat. Unde non immerito in dentibus internos sensus accipimus, qui singula quæ cogitant quasi mandunt et comminuunt, atque ad ventrem memoriæ transmittunt. Internos sensus animæ quasi dentes propheta ad numerum fractos dicit, quia juxta mensuram uniuscujusque peccati intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus, et secundum quod quisque egit exterius, in eo obstupescit quod de internis atque invisibilibus intelligere potuit. *Omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescet den-*

tes ejus (*Ezech. xviii, 2; Jerem. xxx, 30*). Quid namque acerba uva nisi peccatum est? Uva quippe acerba est fructus ante tempus. Quisquis enim presentis vite delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescunt, quia qui presentis mundi delectatione pascitur, interni ejus sensus ligantur, ut jam spiritualia mandere, id est, intelligere, nequeant, quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt. Et dum peccato anima pascitur, panem justitiæ edere non valet, quoniam ligati dentes ex peccati consuetudine, justum quod intus sapit edere nequaquam possunt. Considerare magnopere quid agere justis soleant debemus. Qui plerumque, si qua in se quamlibet leviter carnalia esse deprehendunt, hæc in internis sensibus retractantes, vehementer in semetipsis insequuntur, afflictione se conterunt magnisque cruciatibus, vel minima in se prava dijudicant atque per penitentiam damnant. Electi quotidie agunt ut in conspectu æterni judicis et ipsi inveniri, in quantum est possibile, irreprehensibiles debeant, et hi qui eos sic se judicare conspiciunt emendare semetipsos a culpis gravioribus inardescant.

CAPUT XXII.

De conditione primi hominis.

(*Moral., lib. xv, c. 3, n. 4; lib. xi, c. 50, n. 63; lib. xxv, c. 3, n. 4; lib. iv, c. 28, n. 54.*) Primus homo ita conditus fuit, ut manente illo decederent tempora, nec cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momenti decurrentibus, quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Primus homo ante culpam statum habere fixum potuit, quia tempora eo stante transibant. Stabat tanto robustius, quanto semper stanti arctius inhaerebat; sed postquam deliquit, in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit. Et quia cibum comedit vitium, status sui protinus invenit defectum. Et mox offenso Creatore cœpit ire cum tempore. Ad hoc in paradiso homo conditus fuerat, ut si se ad Conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cœlestem angelorum patriam quandoque sine morte carnis transiret. Sic primus homo immortalis est conditus, ut tamen si peccaret mori posset; et sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, mori etiam non posset, atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare vel mori non posset. In æternæ beatitudinis felicitate, ubi post redemptionis tempus, morte interposita, electi transeunt, illic procul dubio parentes primi, si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent. Quasi quoddam silentium primus homo conditus habuit, cum contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui quia sua sponte succubuit, mox de se quod contra se perstreperet invenit. Quamvis silentio

^a Melius in ed., etiam non mori posset.

A homo ab Auctore fuerit conditus, hosti tamen sponte substratus, clamores de pugna toleravit. Ipsa enim carnis suggestio quasi quidam clamor est contra quietem mentis.

CAPUT XXIII.

De lignis paradisi et ligno scientiæ boni et mali.

(*Moral., lib. xxxv, c. 14, n. 29.*) In paradiso nequaquam mala arbor exstitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit. Sed ut melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam a bono prohiberet; quatenus tanto verius hoc quod ageret virtus esset, quanto et a bono cessans auctori suo se subditum humiliter exhiberet. *Ex omni ligno paradisi, inquit Deus, edite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne tetigeritis* (*Gen. ii, 16*). Qui enim ab uno quolibet bono subjectus vetat, necesse est ut multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus penitus repulsa jejuna. Omnes paradisi arbores ad esum Dominus concessit cum ab una prohibuit, ut creaturam suam, quam volebat extinguere sed proveli, tanto facilius ab una restringeret, quanto ad cunctas latius relaxaret.

CAPUT XXIV.

De prævaricatione primi hominis.

(*Moral., lib. xxiv, c. 7, n. 14.*) Callidus hostis et humani generis inimicus quod in paradiso egit hoc quotidie agere non desistit. Verba quippe Dei de cordibus hominum molitur evellere, atque in eis ficta promissionis suæ blandimenta radicare: quotidie antiquus hostis id quod Deus minatur levigat, et ad hoc credendum quod falsum promittit invitat. Falso enim pollicetur temporalia, ut mentibus hominum ea supplicia leviget quæ Deus minatur æterna. Humani generis adversarius, cum presentis vitæ gloriam spondet, quid aliud dicit quam *Gustate, et eritis sicut dii* (*Gen. iii, 5*)? Ac si aperte diceret: Temporalem concupiscentiam tangite, et in hoc mundo sublimes apparetis. Antiquus hostis, cum a cordibus hominum timorem divinæ sententiæ amovere conatur, quid aliud loquitur quam id quod primis hominibus dixit: *Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi* (*Ibid., 1*)? Sed quia divino munere redemptus homo justitiam recepit quam dudum conditus amisit, robustior se jam contra blandimenta callidæ persuasionis exercet, quia experimento didicit quantum obediens esse debeat præcepto. Et quem tunc culpa duxit ad pœnam, nunc pœna sua restringit a culpa: ut tanto magis delinquere metuat, quanto, cogente supplicio, et ipse jam quod perpetravit accusat. (*Lib. i in Evang., homil. 16, n. 2, 3.*) Callidus adversarius contra primum hominem parentem nostrum in tribus se tentationibus erexit, quia hunc videlicet gula, vana gloria et avaritia tentavit; sed tentando superavit, quia sibi eum per consensum subdidit. Ex gula quippe tentavit, cum cibum ligni vitium ostendit, atque ad comedendum suasit. Ex vana gloria ten-

relatus cœlestibus, sed tamen insensibilibus homo præferatur. *Cuncta dixit Deus, et facta sunt* (Ps. cxlviii, 5). Cum vero facere hominem decernit, hoc quod reverenter pensandum est, præmittit dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1, 26). Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: *Fiat, et factum est* (Ibid. 3); nec ut aqua volatilia, sic terra hominem protulit: sed prius quam fieret, *Faciamus* dicitur, ut videlicet quia rationalis creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmatur homo, et inspiratione Conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur; ut scilicet non per iussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui ad Conditoris imaginem fiebat. Scriptum est: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculinum et feminam fecit eos* (Gen. 1, 27). [Moral. lib. xxxii, c. 12, n. 16.] Necdum Eva facta describitur, et jam homo masculus et femina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere erat procul dubio femina processura, in illo jam computatur per substantiam a quo fuerat producenda per formam. Considerare tamen hæc et in minimis possumus, ut ex minimis majora pensemus. Herba namque cum creatur, necdum in illa fructus, necdum semen ostenditur. Inest vero ei, etiam cum non apparet, fructus et semen, quia nimirum simul sunt in radice substantia quæ non simul prodeunt per temporis incrementa. (Moral. lib. iv, c. 3, n. 8.) Duas ad intelligendum se creaturas Deus fecerat, angelicam videlicet et humanam. Utramque vero superbia percussit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit; sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus et caro. Misertus ergo Creator, ut hominem redimeret, carnem ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse. Et eo alius debuit apostatam angelum repellere, quo, cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Recte Psalmista, cum misertum Redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens: *Et memoratus est, quia caro sunt* (Ps. lxxvii, 39). Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud quod et perditus homo reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit, quia nimirum angelus sua malitia cecidit, homo vero aliena prostratus est.

CAPUT XX.

De septenarii numeri perfectione.

Septem diebus universum tempus evoluitur. Æterna enim dies, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, scilicet octava est. (Greg. lib. ii in Ezech., homil. 4, n. 2.) Unde et Psalmista resurrectionis diem considerans, quia de extremi iudicii erat districtione locuturus, præmisit titulum, dicens: *In firmam* Psalmus David pro octava (Psalm. vi, 1). Ut enim quam octavam diceret demonstraret. **A**

illam tremendi terroris in psalmi iuramento secutus est, dicens: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* (Ibid., 2). [Moral., lib. xxxv, c. 8, n. 16.] Septenario numero perfectio æternitatis innuitur, cum dies septimus in requiem Domini sanctificatus vocatur. Cui jam vespera inesse non dicitur, quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur. Hinc est etiam quod lege data dies septimus feriatum esse præcipitur (Levit. xxv, 8, 9), ut æterna per illum requies designetur. (Num. 17.) Quod per septenarium numerum præsentis viæ universitas designatur tunc magis ostenditur cum post eum quoque etiam octonarius subiungitur. Septenarium quippe cum adhuc alius sequitur, ex ipso ejus augmento exprimitur quod finienda tempora æternitate concludantur. Scriptum est: *De partes septem, necnon et octo* (Eccl. xi, 2). Per septenarium quippe numerum, hoc quod septem diebus agitur præsens tempus expressit; per octonarium vero vitam perpetuam designavit, quam tamen sibi nobis Dominus resurrectione patefecit. Dominico scilicet die resurrexit, qui dum diem septimum, id est, sabbatum, sequitur, a conditione octavus invenitur. (Num. 16.) In annorum curriculo septenarius numerus septies multiplicatus monade addita ad quinquagenarium ducitur, ut perpetuam beatitudinem signans jubilæi sacratissima requies observetur. (Num. 15.) Septenarius numerus apud sapientes hujus sæculi quadam sua habetur ratione perfectus, quod ex primo pari et ex primo impari consummatur. Primus enim impar ternarius est, primusque par quaternarius. Ex quibus duobus septenarius constat, qui eisdem partibus suis multiplicatus in duodenarium surgit. Nam sive tres per quatuor, seu quatuor per tres ducimus, ad duodenarium pervenimus. Nos quia a superno munere veritatis prædicamenta percepimus, hæc fixa scientiæ altitudine despiciendo calcamus; hoc procul dubio inconcessa fide retinentes, quia quos spiritus gratiæ septiformis repleverit perficit, eisque non solum Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id est, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis atque justitiæ operationes præbet.

CAPUT XXI.

De anima ejusque sensibus.

(Moral., lib. xi, c. 33, n. 45.) In Scriptura sacra dentes aliquando interni sensus accipi solent, Jeremia testante, qui ait: *Fregit ad numerum dentes meos* (Thren. iii, 10). Per dentes enim cibus frangitur ut glutiat. Unde non immerito in dentibus internos sensus accipimus, qui singula quæ cogitant quasi mandunt et comminuunt, atque ad ventrem memoriæ transmittunt. Internos sensus animæ quasi dentes propheta ad numerum fractos dicit, quia juxta mensuram uniuscujusque peccati intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus, et secundum quod quisque egit exterius, in eo obstupescit quod de internis atque invisibilibus intelligere potuit. *Omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescet den-*

tes ejus (*Ezech. xviii, 2; Jerem. xxx, 50*). Quid namque acerba uva nisi peccatum est? Uva quippe acerba est fructus ante tempus. Quisquis enim presentis vite delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescunt, quia qui presentis mundi delectatione pascitur, interni ejus sensus ligantur, ut jam spiritualia mandere, id est, intelligere, nequeant, quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt. Et dum peccato anima pascitur, panem justitiæ edere non valet, quoniam ligati dentes ex peccati consuetudine, justum quod intus sapit edere nequaquam possunt. Considerare magnopere quid agere justii soleant debemus. Qui plerumque, si qua in se quamlibet leviter carnalia esse deprehendunt, hæc in internis sensibus retractantes, vehementer in semetipsis insequuntur, afflictione se conterunt magnisque cruciatibus, vel minima in se prava dijudicant atque per penitentiam damnant. Electi quotidie agunt ut in conspectu æterni judicis et ipsi inveniri, in quantum est possibile, irreprehensibiles debeant, et hi qui eos sic se judicare conspiciunt emendare semetipsos a culpis gravioribus inardescant.

CAPUT XXII.

De conditione primi hominis.

(*Moral., lib. xiv, c. 3, n. 4; lib. xi, c. 50, n. 63; lib. xv, c. 3, n. 4; lib. iv, c. 28, n. 54.*) Primus homo ita conditus fuit, ut manente illo decederent tempora, nec cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrentibus, quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Primus homo ante culpam statum habere fixum potuit, quia tempora eo stante transibant. Stabat tanto robustius, quanto semper stanti arctius inhaerebat; sed postquam deliquit, in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit. Et quia cibum comedit vitium, status sui protinus invenit defectum. Et mox offenso Creatore cœpit ire cum tempore. Ad hoc in paradiso homo conditus fuerat, ut si se ad Conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cœlestem angelorum patriam quandoque sine morte carnis transiret. Sic primus homo immortalis est conditus, ut tamen si peccaret mori posset; et sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, mori etiam non posset, atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare vel mori non posset. In æternæ beatitudinis felicitate, ubi post redemptionis tempus, morte interposita, electi transeunt, illic procul dubio parentes primi, si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent. Quasi quoddam silentium primus homo conditus habuit, cum contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui quia sua sponte succubuit, mox de se quod contra se perstreperet invenit. Quamvis silentio

^a Melius in ed., etiam non mori posset.

A homo ab Auctore fuerit conditus, hosti tamen sponte substratus, clamores de pugna toleravit. Ipsa enim carnis suggestio quasi quidam clamor est contra quietem mentis.

CAPUT XXIII.

De lignis paradisi et ligno scientiæ boni et mali.

(*Moral., lib. xxxv, c. 14, n. 29.*) In paradiso nequaquam mala arbor existit, quam Deus homini ne contingeret interdixit. Sed ut melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam a bono prohiberet; quatenus tanto verius hoc quod ageret virtus esset, quanto et a bono cessans auctori suo se subditum humiliter exhiberet. *Ex omni ligno paradisi, inquit Deus, edite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne tetigeritis* (*Gen. ii, 16*). Qui enim ab uno quolibet bono subjectos vetat, necesse est ut multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus penitus repulsa jejunat. Omnes paradisi arbores ad esum Dominus concessit cum ab una prohibuit, ut creaturam suam, quam volebat extinguere sed proveli, tanto facilius ab una restringeret, quanto ad cunctas latius relaxaret.

CAPUT XXIV.

De prævaricatione primi hominis.

(*Moral., lib. xxiv, c. 7, n. 14.*) Callidus hostis et humani generis inimicus quod in paradiso egit hoc quotidie agere non desinit. Verba quippe Dei de cordibus hominum molitur evellere, atque in eis ficta promissionis suæ blandimenta radicare: quotidie antiquus hostis id quod Deus minatur levigat, et ad hoc credendum quod falsum promittit invitat. Falso enim pollicetur temporalia, ut mentibus hominum ea supplicia leviget quæ Deus minatur æterna. Humani generis adversarius, cum presentis vitæ gloriam spondet, quid aliud dicit quam *Gustate, et eritis sicut dii* (*Gen. iii, 5*)? Ac si aperte diceret: Temporalem concupiscentiam tangite, et in hoc mundo sublimes apparete. Antiquus hostis, cum a cordibus hominum timorem divini sententiæ amovere conatur, quid aliud loquitur quam id quod primis hominibus dixit: *Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi* (*Ibid., 1*)? Sed quia divino munere redemptus homo justitiam recepit quam dudum conditus amisit, robustior se jam contra blandimenta callidæ persuasionis exercet, quia experimento didicit quantum obediens esse debeat præcepto. Et quem tunc culpa duxit ad poenam, nunc poena sua restringit a culpa: ut tanto magis delinquere metuat, quanto, cogente supplicio, et ipse jam quod perpetravit accusat. (*Lib. i in Evang., homil. 16, n. 2, 3.*) Callidus adversarius contra primum hominem parentem nostrum in tribus se tentationibus erexit, quia hunc videlicet gula, vana gloria et avaritia tentavit; sed tentando superavit, quia sibi eum per consensum subdidit. Ex gula quippe tentavit, cum cibum ligni vitium ostendit, atque ad comedendum suasit. Ex vana gloria ten-

tavit, cum diceret : *Eritis sicut dii* (Gen. iii, 5). Ex avaritia tentavit, cum diceret : *Scientes bonum et malum* (Ibid.). In hoc ergo eum ad superbiam traxit, quod illum ad avaritiam sublimitatis excitavit. Quibus modis diabolus primum hominem stravit, eisdem modis secundo homini tentato succubuit. Per gulam tentavit, cum dixit : *Dic ut lapides isti panes fiant* (Matth. iv, 3). Per vanam gloriam tentavit, cum dixit : *Si Filius Dei es, mitte te deorsum* (Ibid., 6). Per sublimitatis avaritiam tentavit, cum regna omnia mundi ostendit, dicens : *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me* (Ibid., 9). [*Moral. xxviii, c. 4, n. 6.*]^a Quid est quod ad auram post meridiem Dominus deambulat, nisi quod lux ferventior charitatis abscesserat, et peccatricem animam culpæ suæ frigora constringebant? Increpavit ergo Adam deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret; quatenus peccator homo, et per verba quod fecerat audiret, et per deambulationem, amisso æternitatis statu, mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret, et per auram fervore charitatis expulso, torporem suum animadverteret, et per declinationem solis cognosceret quod ad tenebras propinquaret. (*Moral., lib. ii, c. 5, n. 6.*) Scriptum est : *Vocavit Deus Adam, et dixit ei : Ubi es* (Gen. iii, 9)? Quid est quod Dominus Adam post lapsum requirit, dicens : *Ubi es?* Nunquidnam divina potentia nesciebat post culpam servus ad quæ latibula fugerat? Sed quia vidit in culpa lapsum, jam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris ejus non approbat, quasi ubi sit peccator ignorat. Omnipotens Dominus Adam et vocat et requirit, dicens : *Ubi es?* Per hoc quod vocat, signum dat quia ad penitentiam revocat. Per hoc quod requirit, aperte insinuat quia peccatores jure damnatos non ignorat. (*Moral., lib. xi, c. 45, n. 59.*) Humanum genus contemplationem lucis intimæ habuit in paradiso; sed sibi metipsi placens, quod ad se recessit, lumen Conditoris perdidit ejusque faciem; ad ligna paradisi fugit, quia post culpam videre metuebat quem amare consueverat. Sed ecce post culpam venit in pœnam, ex pœna autem ad amorem redit, quia quis fuerit culpæ fructus invenit; atque illam faciem quam timuit in culpa, excitatus requirit ex pœna: ut jam caliginem cæcitatæ suæ fugiat, atque hoc ipsum quod Auctorem suum non videt graviter perhorrescat.

CAPUT XXV.

De mutatione et volubilitate temporum.

(*Moral., lib. xi, c. 50, n. 68.*) Fixum statum temporum in præsentis sæculo habere non possumus, ubi transituri venimus atque hoc ipsum nostrum vivere quotidie a vita transire est. Quem videlicet lapsum temporum primus homo ante culpam habere non potuit, quia tempora, eo stante, transibant. Sed

^a Hæc in nostro Cod. ex scribæ incuria desunt, quæ tamen, ut sententia constaret, ex Gregorio supplere vixi mihi fuit.

A postquam deliquit, in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit. Et quia cibum comedit vetitum, status sui protinus invenit defectum. Temporum mutabilitatem non solum exterius, sed interiora quoque homo patitur, dum ad meliora exsurgere opera conatur. Mens etenim mutabilitatis suæ pondere ad aliud semper impellitur quam est; et nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur, semper inferiora^b delabitur. Quæ enim semper stantem deseruit, statum, quem habebat^c amisit. (*Moral. iv, c. 4, n. 4.*) Omne etenim tempus hoc nostræ moralitatis quandiu nos in hac nostræ mutabilitatis corruptione retinet, æternitatis nobis incommutabilitas non apparet. Qui igitur diem jam æternitatis videt, ægre diem suæ mortalitatis sustinet. Scriptum est in libro beati Job : *Pereat dies, in qua natus sum* (Job. iii, 3). In die quippe justitiæ homo est conditus, sed jam in tempore culpæ natus. Adam enim conditus, sed Cain primus natus est. Quid est ergo diei nativitatis maledicere, nisi aperte dicere : Dies mutabilitatis pereat, et lumen æternitatis erumpat (*Num. 5*)? Hoc tempus nostræ mutabilitatis non quandoque ita periturum, id est, transitorium est, ut male sit, sed ut penitus non sit, angelo in sacro eloquio attestante, qui ait : *Per viuentem in sæcula, quia tempus jam non erit* (Apoc. x, 6). Nam etsi Propheta dicit : *Erit tempus eorum in æternum* (Ps. lxxx, 16); quia per momenta tempus deficit, nomine temporis eorum defectum vocavit, ostendens quod sine omnimodo defectu deficiunt hi qui a visionis intimæ consolatione separantur. (*Moral. lib. xxv, c. 3, n. 4.*) Nos quippe, quia de propagine primi hominis nascimur, radicis amaritudinem quasi in virgulto retinemus. Nam quia ex illo originem ducimus, ejus cursum nascendo sortimur, ut eo ipso momento quotidiano quo vivimus incessanter a vita transeamus, et vivendi nobis spatium unde crescere creditur, inde decrescat. Dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad juventutem, senectus transit ad mortem in cursu vitæ præsentis, ipsis suis augmentis ad detrimentum miser homo compellitur, et inde semper deficit unde se proficere in spatium vitæ credit.

CAPUT XXVI.

D *De discordia angelorum sanctorum atque hominum sub prævaricatione constitutorum.*

(*Lib. i in Ev., homil. 8, n. 2.*) Priusquam Redemptor noster per carnem nasceretur, discordiam cum angelis habuimus, a quorum claritate atque munditia per primæ culpæ meritum, per quotidiana delicta, longe distabamus. Quia ergo peccando extranei eramus a Deo, extraneos nos a suo consortio deputabant Angeli cives Dei. Sed quia nos cognovimus Regem nostrum, recognoverunt nos Angeli cives suos. Quia cæli Rex terram nostræ carnis assumpsit, infirmitatem nostram angelica celsitudo

^b Ed., in deteriora.

^c Ed., quem habere potuit

non despicit. Ad pacem nostram Angeli redeunt, intentionem prioris discordiæ postponunt : et quos infirmos prius, abjectosque despexerunt, jam socios venerantur. In veteri testamento Loth, et Josue Angelos adorant, nec tamen adorare prohibentur : Johannes in Apocalypsi adorare Angelum voluit, sed tamen idem hunc Angelus, ne se adorare debeat, compescuit, dicens : *Vide ne feceris : conseruus tuus sum et fratrum tuorum.* Quid est, quod ante Redemptoris adventum Angeli ab hominibus adorantur, et tacent, postmodum vero adorari refugiant : nisi quod naturam nostram, quam prius despexerunt, postquam hanc super se adsumptam conspiciunt, substratam sibi videre pertimescunt ? Nec jam sub se velut infirmam contemnere ausi sunt, quam super se viderent in cœli Rege venerantur. Nec habere indignatur hominem socium, qui super se adorant hominem Deum.

CAPUT XXVII.

De Jerusalem cœlesti vel ejus civibus.

(*Lib. II in Ezech. homil. I, n. 5.*) Jerusalem visio pacis interpretatur. Hi nimirum in Jerusalem habitant qui in visione pacis intimæ mentem figunt. Scriptum quippe est : *Jerusalem quæ ædificatur ut civitas (Psal. cxxi, 3).* Quia enim illa internæ pacis visio ex sanctorum civium congregatione construitur, Jerusalem cœlestis ut civitas ædificatur. Superna illa Jerusalem civitas dum in hac peregrinationis terra flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, ejus lapides quotidie quadrantur. Ipsa est civitas, scilicet sancta Ecclesia, quæ regnatura in cœlo adhuc laborat in terra : cujus civibus Petrus dicit : *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini (I Petr. II, 5).* Et Paulus ait : *Dei agricultura, Dei ædificatio estis (I Cor. III, 9).* Jerusalem civitas habet hic in sanctorum moribus magnum jam ædificium suum. In ædificio quippe lapis super lapidem ponitur, et qui portat alterum portatur ab altero. (*Lib. II in Ezech., homil. 9, n. 10.*) Isaius propheta ait : *Vivit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem (Isai. LXXI, 9).* Plus est enim caminum esse quam ignem, quia ignis esse et parvus potest, in camino autem vastior flamma succenditur. Sion vero *speculatio*, Jerusalem autem *visio pacis* dicitur, patet enim nostram hic interim speculamur, ut illic postmodum plene videamus. Ex amore omnipotentis Domini in Sion ignis est, in Jerusalem vero caminus ; quia hic amoris ejus flammis aliquatenus ardemus ubi de illo aliquid contemplamur. Sed ibi plene ardebimus ubi plene videbimus quem amamus.

CAPUT XXVIII.

De Babylonia ejusque civibus.

(*Moral., lib. XIV, c. 55, n. 65 ; VI, c. 16, n. 25.*) Scientum est quod Sennaar latissima vallis est, in qua torris Babyloniæ a superbientibus ædificari cœperat. Sennaar quippe interpretatur *setor eorum* : quæ turris linguarum facta diversitate destructa est, quæ et Babylon dicta est, pro ipsa videlicet confusione mentium atque linguarum. Babylon *confusio* interpreta-

tur. Recte igitur infecunda mens Babyloniæ filia concupatur, quæ in eo quod nequaquam bona opera germinat, dum nullo ordine rectæ vitæ componitur, quasi confusione matre generatur. Scriptum est : *Descende, sede in pulvere, virgo filia Babyloniæ, sede in terra ; non est solium filiæ Chaldæorum (Isai. XLVII, 1).* Humana igitur mens, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis suæ cumulum, appellatur virgo, vel incorrupta, quod dudum fuit, cui apte per increpationem dicitur divina voce, *Descende.* In alto quippe humanus animus stat quando supernis retributionibus inhiat, sed ab hoc statu descendit cum, turpiter victus, sese delinquentibus mundi desideriis subjicit. (*Moral. XIV, c. 17, n. 21.*) Certissime filiæ Babyloniæ dicitur : *Sede in pulvere* ; cum enim semper terra sit pulvis, quid per pulverem nisi cogitationes debemus accipere ? Quæ dum importune ac silenter in mente volant, ejus oculos excæcant. Et quid per terram, nisi terrena actio designatur ? Reproborum mens prius ad cogitanda prava dejicitur, et postmodum ad facienda. Recte ergo filiæ Babyloniæ, quæ ab hoc internæ rectitudinis judicio descendit, per ferientem sententiam dicitur ut prius in pulvere et post in terra sedeat, quia nisi se in cogitatione prosterneret, in malo opere non hæsisset. (*Moral. VI, 16, n. 25.*) Descendens enim, in pulvere residet, quia cœlestia deserens, terrenis cogitationibus aspersa in infimis vilescit. (*Moral. III, 31, n. 60.*) Sunt nonnulli qui, cum parva agunt, de semetipsis magna sentiunt. In altum mentem sublevant, et præire se cæteros virtutum meritis putant. Hi nimirum apud se introrsum humilitatis sterquilinum deserunt, et elationis fastigia ascendunt. Illum videlicet imitantes qui prius se apud se extulit, sed elevando prostravit. Illum imitantes qui accepta conditionis dignitate contentus non fuit, dicens : *In cælum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum (Isai. XIV, 13).* Apostatæ angelo male conjuncta Babylonia, id est, confusa multitudo peccantium dicit : *Sedo regina, et vidua non sum (Isai. XLVII, 8, secund. LXX).* Quisquis ergo introrsus intumescit, in altum se apud semetipsum posuit, sed eo se gravius in infimis deprimit quod de se infirma veraciter sentire contemnit. (*Moral. V, 21, n. 41.*) Leænæ nomine aliquando hujus mundi civitas, id est, Babylonia, designatur, quæ contra vitam innocentium immanitate crudelitatis efferatur, quæ antiquo hosti, quasi sævissimo leoni, sociata, perversæ persuasionis ejus semina concipit, et reprobos ex se filios ad similitudinem illius, quasi crudeles catulos gignit. Catuli leonum sunt quilibet reprobi ad iniquam vitam malignorum spirituum errore generati, qui et simul omnes universam mundi civitatem, quam prædiximus, Babyloniæ faciunt, et tamen hi iidem singuli Babyloniæ filii, quasi non leænæ, sed leænæ catuli vocantur. Sicut Sion tota simul Ecclesia dicitur, filii autem Sion sanctorum quique singuli memorantur ; ita et filii Babyloniæ singuli quique reproborum, et eadem Babylonia simul omnes reprobi vocantur.

(Num. 42.) Sancti viri quandiu in hac vita sunt, semetipsos sollicita circumspectione custodiunt, ne leo circuiens insidiando subripiat, id est, antiquus hostis sub aliqua imagine virtutis occidat; et læanæ vox auribus obstrepat, id est, ne B. byloniæ gloria sensum ab amore cœlestis patriæ avertat.

CAPUT XXIX.

Quid significet arca diluvii.

(Lib. II in *Ezech.*, homil. 4, n. 16.) Arca diluvii, quæ inferius ampla, superius vero angusta describitur, sancta Ecclesia figuratur, quæ a trecentis et sexaginta ac triginta cubitis ad unum cubitum colligitur (*Gen.* vi, 15); quia ab ea latitudine quam sancta Ecclesia in membris suis adhuc infirmantibus habet, paulisper angustata, et in altum proficiens, ad unum tendit. Ratio exigit ut credamus quod in illa arcæ latitudine omnes bestię cunctaque quadrupedia atque reptilia in inferioribus fuerunt, homo vero atque volatilia nimirum in superioribus. Juxta superiorem etenim partem fenestra fuit in latere, de qua corvum vel columbam dimisit homo, ut si jam diluvii transissent aquæ, cognosceret. Et quia arca eadem in uno fuit cubito consummata, homo et volatilia juxta cubitum fuerunt. Recte per arcam universa Ecclesia designatur, quæ adhuc in multis suis carnalibus lata est, in paucis spiritualibus angusta. Et quia ad unum hominem, qui est sine peccato, colligitur, quasi in uno cubito consuminatur. (Lib. II in *Evang.* homil. 38, n. 8.) Arca in undis diluvii Ecclesiæ typum gessit, quia scilicet ampla in inferioribus et angusta in superioribus fuit; quæ in summitate etiam sua ad unius mensuram cubiti excrevit. Inferius quippe quadrupedia atque reptilia, superius vero aves et homines habuisse credenda est. Ibi lata existit arca ubi bestias habuit, ibi angusta ubi homines servavit, quia nimirum sancta Ecclesia in carnalibus ampla est, in spiritualibus angusta. Ubi enim bestiales hominum mores tolerat, illic latius sinum laxat. Ubi autem eos habet qui spiritali ratione suffulti sunt, illic quidem ad summum ducitur, sed tamen, quia pauci sunt, angustatur. *Lata quippe via est quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui vadunt per eam: et angusta porta est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam* (*Matth.* vii, 13). Eo usque arca angustatur in summis, quousque ad mensuram unius cubiti perducatur: quia in sancta Ecclesia quanto sanctiores quique sunt, tanto pauciores. Quæ in summo ad illum perducitur, qui solus homo in hominibus, et s'ne ullius comparatione natus est sanctus. Qui, juxta Psalmistæ vocem, *Factus est sicut passer unicus in edificio* (*Ps.* ci, 8).

CAPUT XXX.

De electis ante legem vel sub lege exortis.

(*Moral.* iv, 32, n. 65.) Multi electi ab ipso mundi primordio ante redemptionis tempus exorti sunt, et tamen huic mundo semetipsos mortificare curaverunt. Qui conscriptæ legis tabulas non habentes,

A quasi ab utero mortui sunt, quia Auctorem suum naturali lege timuerunt; et cum venturum Mediatorem crederent, studuerunt summo opere mortificandis voluptatibus etiam quæ scripta non acceperant præcepta servare. Tempus illud quod juxta mundi initium mortuos huic sæculo patres nostros protulit quasi abortivi uterus fuit. Ibi namque Abel, qui occidenti se fratri restitisse non legitur (*Gen.* iv, 8, 24). Ibi Enoch, qui talem exhibuit vitam, ut ambulaturus cum Domino transferretur (*Gen.* v, 22). Noe scilicet, per hoc quod divino examini placuit, in mundum mundo superstes fuit (*Gen.* vii, 23). Abraham patriarcha, dum peregrinus exstitit sæculo, factus est amicus Deo (*Gen.* xii, 1). Isaac quippe caligantibus carnis oculis, per ætatem quidem præsentia non vidit, sed per virtutem prophetici spiritus, in futuris etiam sæculis magna videndi luce radiavit (*Gen.* xxvii, 1). Jacob iram fratris humiliter fugit, clementer edomuit (*Gen.* xxxiii, 4). Qui prole quidem secundus exstitit, sed tamen spiritus ubertate secundior, eandem prolem sub prophetiæ suæ vinculis astrinxit. A mundi primordiis, dum quosdam paucos electos Moyses scribente cognoscimus, pars nobis maxima humani generis occultatur. Neque enim tot justos solummodo usque ad acceptam legem exstitisse credendum est, quot Moses brevissima descriptione perstrinxit. Quia ergo a mundi primordio edita multitudo bonorum ex magna parte notitiæ nostræ subtrahitur, quasi abortivum absconditum vocatur (*Lib. II in Ezech.*, homil. I, n. 4). Fuerunt in Israelitico populo sancti viri patriarchæ atque prophetæ qui montes jure vocarentur, quia per vitæ meritum ad cœlestia propinquaverunt. Sed incarnatus Unigenitus istis montibus æqualis non fuit, quia naturam, vitam, et merita omnium ex sua divinitate transcendit. Dominus Jesus Christus mons super verticem montium dicitur, quia excelsus ex divinitate sua inventus est etiam super cacumina sanctorum (*Isai.* ii, 2), ut hi, qui multum in Deo profecerunt, ejus vestigia vix potuissent tangere ex vertice cogitationis. Electi, qui post acceptam legem in hoc mundo nati sunt, auctori suo ejusdem legis sunt admonitione concepti. (*Moral.* iv, c. 32, n. 64.) Sed tamen quasi concepti lucem minime viderunt. quia ad adventum incarnationis dominicæ, quamvis hanc fideliter crederent, pervenire nequiverunt. Incarnatus Dominus dicit: *Ego sum lux mundi* (*Joann.* viii, 12). Atque ipsa Lux ait: *Multi prophetæ et justi desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt* (*Matth.* xiii, 17). Quia ad spem venturi Mediatoris apertis prophetarum vocibus excitati, nequaquam potuerunt cernere ejus incarnationem. Ante adventum Redemptoris nostri multitudo electorum formam quidem fidei habuit, sed hanc usque ad apertam visionem divinæ præsentis non perluxit, quia prius hos a mundo mors interveniens rapuit quam manifesta mundum veritas illustravit. (*Moral.* iv, c. 33, n. 66.) Mediatoris adventum, quem patres in lege positi diu præstolati sunt, ad vitæ suæ requiem populi gentiles invenerunt. Paulo attestante, qui ait:

Quod querebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est (Rom. xi, 7).

CAPUT XXXI.

De electis viris ante adventum Christi exortis.

(Præf. in lib. Job, c. 6, n. 13.) Mira divinæ dispensationis opera libet cernere quomodo ad illuminandam noctem vitæ præsentis astra quæque suis vicibus in cœli faciem veniant, quousque in finem noctis Redemptor humani generis, quasi verus Lucifer, surgat. Nocturnum namque spatium, dum decedentium succedentiumque stellarum cursibus illustratur, magno cœli decore peragitur. Ut scilicet noctis nostræ tenebras suo tempore editis vicissimque permutatus stellarum radius tangeret, ad ostendendam innocentiam, venit Abel; ad docendam actionis munditiam, venit Enoch; ad insinuandam longanimitatem spei et operis, venit Noe; ad manifestandam obedientiam, venit Abraham; ad demonstrandam conjugalis vitæ castimoniam, venit Isaac; ad insinuandam laboris tolerantiam, venit Jacob; ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam, venit Joseph; ad ostendendam mansuetudinem, venit Moses; ad informandam contra adversa fiduciam, venit Josue; ad ostendendam inter flagella patientiam, venit Job. Ecce quam fulgentes stellas in cœlo figuratiter cernimus: ut inoffenso pede operis iter nostræ noctis ambulemus. Cognitioni hominum divina dispensatio quot justos exhibuit, quasi tot astra super peccantium tenebras cœlum misit, quousque verus Lucifer surgeret, qui, æternum nobis mane nuntians, stellis cæteris clarius ex divinitate radiaret. (Num. 14.) Electi omnes dum Mediatorem Dei et hominum bene vivendo præeunt, et rebus et vocibus prophetando promiserunt. Nullus etenim justus fuit qui non ejus per figuram nuntius exstiterit. Dignum quippe erat ut in semetipsis bonum omnes ostenderent, de quo et omnes boni essent, et quod prodesse omnibus scirent. Unde et sine cessatione promitti debuit, quod et sine æstimatione dabatur percipi, et sine fine retineri: ut simul omnia sæcula dicerent quid in redemptione communi sæculorum finis exhiberet.

CAPUT XXXII.

De dilectione Dei et proximi.

Prima virtus obedientiæ in charitate est; quæ videlicet charitas in duobus præceptis distinguitur, ut Deus et proximus diligatur. Et recta operatio ex decalogi completionem perficitur, ut cum bona agi cœperint, mala jam nulla perpetrentur. (Moral. vii, c. 14, n. 28.) Duo sunt præcepta charitatis, dilectio videlicet Dei et dilectio proximi. Per quæ utraque nos sacræ Scripturæ dicta vivificant, quia dilectionem Dei et proximi capimus in eloquiis divinis. Per amorem Dei amor proximi gignitur, et per amorem proximi Dei amor nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit. Tunc plenius in Dei dilectione proficimus, si in ejusdem dilectionis gremio prius proximi charitate lactamur. Quia amor Dei amorem proximi generat, dicitur per legem Dominus: *Diliges proximum tuum*, præmisit dicens:

Diliges Dominum Deum tuum (Deut. vi, 5; x, 12; Math. xxii, 37, 39); ut videlicet in terra pectoris nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Amor Dei ex proximi amore coalescit, sicut testatur Joannes, qui quosdam increpat, dicens: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere* (I Joan. iv, 20)? Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permutatur. (Num. 29.) Sæpe omnipotens Deus, ut quantum quisque a charitate ejus et proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit innotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quod malum latet ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros insequuntur qui felices sine comparatione coluerunt. (Lib. ii in Evang. homil. 30, n. 10.) Inoffenso pede iter nostrum in terra agitur, si Deus et proximus integra mente diligatur. Nec Deus enim vere diligitur sine proximo, nec proximus vere diligitur sine Deo. Spiritus sanctus secundo legitur discipulis datus, prius a Domino in terra degente, postmodum a Domino cœlo præidente. In terra quippe, ut diligatur proximus; e cœlo vero, ut diligatur Deus. Sed cur prius in terra, postmodum e cœlo, nisi quod patenter datur intelligi quis, juxta Joannis vocem: *Qui fratrem suum non diligit quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere* (I Joan. iv, 20)? Amemus et amplectamur proximum, qui juxta nos est, ut pervenire valeamus ad amorem illius qui super nos est. Meditetur mens in proximo quod exhibeat Deo, ut perfecte mereamur in eo gaudere cum proximo. Tunc enim ad illam supernæ frequentiæ lætitiæ pervenimus, de qua nunc sancti Spiritus pignus accepimus. Ad istum finem, scilicet ad dilectionem Dei et proximi, toto amore tendamus. Omne mandatum de sola dilectione est, et omnia unum præceptum sunt. Quia quicquid præcipitur, in sola charitate solidatur. Præcepta dominica et multa sunt et unum: multa per diversitatem operis, unum in radice dilectionis. Qualiter dilectio Dei et proximi sit tenenda ipse insinuat qui in plerisque Scripturæ suæ sententiis et amicos jubet diligere in se, et inimicos diligere propter se.

CAPUT XXXIII

De lege veteri.

(Moral. xi, 17, n. 25.) Legis duritia unumquemque peccantem morte corporis puniri sanciebat. Sed postquam Redemptor noster asperitatem legalis sanctionis per mansuetudinem temperavit, non jam pro culpa mortem carnis inferri constituit, sed mors spiritus quantum timenda esset indicavit. (Lib. ii in Evang. homil. 35, n. 8.) Scriptum est in Exodo: *Manus Moysi erant graves: sumentes igitur lapidem posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus* (Exod. xvii, 12). Moyses igitur sedit in lapide, cum Lex reviviebat in Ecclesia. Sed hæc eadem Lex manus graves habuit,

quia peccantes quosque non misericorditer pertulit, sed severa districtione percussit. Aaron sacerdos mons fortitudinis, Iluc autem ignis interpretatur. Quem itaque iste mons fortitudinis signat, nisi Redemptorem nostrum, de quo per prophetam dicitur: *Erit in novissimis diebus pręparatus mons domus Domini in vertice montium (Isa. ii, 2)*? Aut quis per ignem, nisi sanctus Spiritus figuratur, de quo idem Redemptor dicit: *Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49)*? Aaron scilicet et Ilur graves manus Moysi sustinent, atque sustentando leviores reddunt, quia Mediator Dei et hominum cum igne sancti Spiritus veniens, mandata Legis gravia, quę dum carnaliter tenerentur portari non poterant, tolerabiliora nobis per spiritualem intelligentiam ostendit. Quasi enim manus Moysi leves reddidit, quia pondus mandatorum Legis ad virtutem confessionis retorsit.

CAPUT XXXIV.

De historia et allegoria.

(*Moral. xxi, 1, n. 1.*) Intellectus sacri eloquii inter textum et mysterium tanta est libratione pensandus, ut utriusque partis lance moderata, hunc neque nimię discussionis pondus deprimat, neque rursus torpor incurię vacuum relinquat. Multę sacri eloquii sententię tanta allegoriarum conceptione sunt gravidę, ut quisquis eas ad solam tenere historiam nititur, earum notitię per suam incuriam privetur. Nonnullę vero ita exterioribus pręceptis inserviunt, ut si quis eas subtilius penetrare desiderat, intus quidem nihil inveniat, sed hoc sibi etiam quod foras loquuntur abscondat. (*Num. 2.*) Ante considerationis nostrę oculos pręcedentium patrum sententię quasi virgę varię ponuntur. In quibus dum plerumque intellectum litterę fugimus, quasi corticem subtrahimus. Et dum plerumque intellectum Jitterę sequimur, quasi corticem reservamus. Dumque ab ipsis cortex litterę subducitur, allegorię candor interior demonstratur; et dum cortex relinquitur, exterioris intelligentię virentia exempla monstrantur. Varias virgas Jacob in aquę canalibus posuit (*Gen. xxx, 38*): quia Redemptor noster in libris eas sacrę scientię sententię, quibus nos intrinsecus infundimur, fixit. Has aspicientes arietes cum ovibus cęnuunt; quia rationales nos ri spiritus, dum in earum intentione defixi sunt, in singulis quilibet actionibus permiscuntur, ut tales fetus operum procreent qualia exempla pręcedentium in vocibus pręceptorum vident, scilicet, ut diversum colorem proles boni operis habeat. Nonnunquam subtracto litterę cortice, neutius mens nostra interna considerat, et reservato nonnunquam historię tegmine, bene se in exterioribus format. In sacro eloquio intelligentię magna discretio est. (*Ap. Paterium lib. ii, c. 29, in Exodum.*) Sępe enim in quibusdam locis illius et historia servanda est et allegoria, et sępe in quibusdam sola exquirenda est allegoria, aliquando vero sola necesse est ut teneatur historia. In quibusdam locis, sicut diximus, historia simul tenenda est et allegoria, ut et tardiores pascaantur per historiam, et ve-

lociores ingenio per allegoriam. Unde cum loquente Deo, populus lampades et sonitum buccinę, et montem fumigantem cerneret, perterritus petiit ut eis per Moysen Dominus loqueretur, sicut scriptum est: *Stetit populus de longe, Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus (Exod., xi, 21)*. Turba populi allegoriarum caliginem non valet penetrare, quia valde paucorum est spiritualem intellectum rimari. Quia enim mentes carnalium sola sępe historia pascuntur, loquente Deo, longe populus stetit. Quia vero spirituales quique allegoriarum nubem penetrant, ut spiritualiter Dei verba cognoscant, Moyses accessit ad caliginem in qua erat Deus. (*Apud Paterium, lib. v, cap. 9, in Deut.*) Lex Veteris Testamenti quasi ova in nidum posuit, cum dixit: *Oculum pro oculo, dentem pro dente (Exod. xxi, 24)*; sed pullos produxit postmodum, cum dixit: *Non quęres ultionem, nec memoreris injurię civium tuorum (Levit. xix, 18)*. Notandum est quod de matre pullosum dicitur: *Non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, cupios tenens filios (Deut. xxi, 6)*. Quia videlicet in quibusdam locis prętermittenda est historia, ut solius matris pulli, id est, spiritualis intelligentię sensus nobis in esum veniat, nec nos mater, sed pulli reficiant; quia non debemus de historię exemplo, sed de spiritualis intellectus sensibus satiari. Cum legimus aurum et argentum Ægyptiorum ab Israelitico populo petitione deceptorie subreptum (*Exod. xii*); et rursus cum legimus carnalia sacrificia omnipotenti Deo exhibita: quid in hoc verborum nido, nisi mater dimittenda est et filii tenendi? Nos enim cum a quibusque sæcularibus vigilantiam ingenti in defensionem veritatis trahimus, et eorum eloquium in usum rectitudinis vertimus, quid aliud quam ab Ægyptiis aurum et argentum tollimus, ut ex eo et nos divites effici, et illi valeant pauperes ostendi? Sicut scriptum est: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi (II Cor. x, 6)*. Matrem dimittentes, pullos edimus, cum historię exempla dimittimus; sed ex ea allegoriarum sensus mente retinemus. Ubi recte additur: *Ut bene sit tibi, et longo vivas tempore (Deut. xxi, 8)*. Quia longo tempore ille vivit qui per spiritualem intelligentiam æternitatis annos apprehendit.

CAPUT XXXV.

De prędestinatione.

(*Greg., lib. i, Dial., 8.*) Ea quę sancti viri orando efficiunt, ita prędestinata sunt ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prędestinatio ita est ab omnipotente Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus postulando mereantur accipere quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare. Certissime novimus quod ad Abraham Dominus dixit: *In Isaac vocabitur tibi semen (Gen. xxi, 13)*. Cui etiam dixerat: *Patrem multarum gentium constitui te (Gen. xvii 4)*. Cui rursus promisit, dicens: *Benedicam tibi, et multipli. abo semen tuum sicut stellas cęli, et velut arenam quę est in litore maris (Gen. xxxii, 17)*. Ex qua re aperte

constat quia omnipotens Deus semen Abraham multiplicare per Isaac prædestinaverat, et tamen scriptum est: *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis; qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebecæ (Gen. xxv, 21)*. Si multiplicatio generis Abraham per Isaac prædestinata fuit, cur conjugem sterilem accepit? Sed nimirum constat quia prædestinatio precibus impletur, quando is in quo Deus multiplicare semen Abraham prædestinaverat, oratione obtinuit ut filios habere potuisset. (*L:b. vi Hypognost., c. 2, 5, 6, 7, 8, in append. tom. X Oper. Augustini.*) Prædestinatio a prævidendo vel præordinando futurum aliquid dicitur: et ideo Deus, cui præscientia non accidens est, sed essentia fuit semper, et est, quidquid antequam sit præscit, prædestinat, et propterea prædestinat quia tale erit quale futurum præscit. Ideo et apostolus: *Nam quos præscivit, et prædestinavit (Rom. viii, 29)*. Deus non omné quod præscit prædestinat. Mala enim tantum præscit, bona vero et præscit et prædestinat. Quod ergo bonum est præscientia prædestinat, id est prius quam sit in re præordinat. Hoc cum ipso auctore esse cœperit, vocat, ordipat et disponit. Unde et sequitur: *Nam quos prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, illos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit*. Justus et misericors Deus, præsciusque futurorum ex damnabili massa, non personarum acceptione, sed iudicio æquitatis suæ irreprehensibili, imo incomprehensibili, quos præscit misericordia gratuita præparat, id est, prædestinat ad æternam vitam, cæteros autem pœna debita punit; quos ideo punit quia quid essent futuri præscivit, non tamen puniendos ipse fecit vel prædestinavit, sed tantum in damnabili massa præscivit. [Diximus] de damnabili humani generis massa Deum præscisse misericordia, non meritis, quos electione gratiæ prædestinavit ad vitam: cæteros vero qui iudicio justitiæ ejus ab hac gratia efficiuntur expertes, præscisse tantum vitio proprio perituros, non ut perirent prædestinasse. Deus omnipotens, justus et misericors, quos in operibus impietatis et mortis præscivit, non præordinavit, nec impulit: in quibus Deum ad iracundiam provocantes, salutis fidem, aut prædicatam sibi accipere nolunt, aut Deo iudice non possunt, vel accepta male utuntur, et ob hoc traduntur in reprobum sensum ut non faciant ea quæ conveniunt, his pœnam prædestinatam esse rite fatemur. Cum præscisset Deus Judam in vitiis propriæ voluntatis pessimum fore, id est, electionem discipulatus sui bene a Christo conferendam male usurum, et avaritia ardentem pretio Judæis Dominum traditurum, pœnam ei prædestinavit ex merito, dicente per David Spiritu sancto: *Deus laudem meam ne taceas, quia quæ peccatoris et dolosi super me apertum est (Ps. cviii, 2)*, id est, Judæ, vel Judæorum in Christum. Judæ, cum dicit: *Quid mihi vulis dare, et ego vobis eum tradam (Matth. xxvi, 15)?* Et post pecuniæ sponsonem, dans signum traditionis: *Quemcumque, inquit, osculatus fuero, ipse est, tenete eum*. Ideo super me,

A ait, *apertum est*. Cum enim signum dedit, ore dolo aperuit quem tenerent. Judæorum quoque, cum eum volentes dolo perdere, ut Evangelium pandit, clamaverunt dicentes: *Crucifige, crucifige eum (Joan. xix, 6)*. [Tenenda est inconcusse hæc regula,] omnes peccatores in malis propriis antequam essent in mundo, præscitos esse tantum, non prædestinatos; pœnam autem eis esse prædestinatam secundum quod præsciti sunt: parvulos quoque non renatos ex aqua et Spiritu sancto prædestinatæ pœnæ esse obnoxios, qui præsciti sunt non in propriis voluntatibus, quorum nullæ sunt bonæ vel malæ, nisi tantum in Adæ peccato quod traxerunt nascentes, et in hoc manentes solverunt tempus vitæ præsentis. Electos qui secundum propositum Dei vivunt, præscitos esse et prædestinatos B electione gratiæ gratiæ ejus, et regnum eis cælorum esse prædestinatum, sine dubitatione dicendum est. Hoc enim apostolus Paulus probat cum ante eos prædestinatos et electos esse testatur. quam mundus constitueretur; scribens Ephesitis, dicit: *Sicut elegit nos in ipso, id est, in Christo, ante mundi constitutionem ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus, in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum (Ephes. i, 4)*. Taceat humana lingua, ne prorsus in prædestinatione de meritis extollatur. Attende dictum Apostoli: *Sicut elegit nos Deus ante mundi constitutionem*. Divinæ voluntatis est hoc donum, non humanæ fragilitatis meritum. Denique attende quid sequitur: *In quo habemus, ait, redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitiis gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis in omni sapientia, et prudentia, ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensationem plenitudinis temporum restaurare omnia in Christo, quæ in cælis et quæ in terra sunt in ipso. In quo etiam sumus prædestinati secundum propositum ejus, quæ omnia operantur secundum consilium voluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ ejus, qui ante speravimus in Christo*. Prædestinatis apostolis, vel generaliter omnibus electis dicitur: *Vigilate, et orate, ne intretis in tentationem (Matth. xxvi, 41)*. Et iterum: *Vigilate in omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis (Luc. xxi, 36)*. Qui absque prædestinationis gratia sunt, id est, alieni a proposito Dei, et perdurant in operibus malis, si etiam ex hac migraverint vita, non eos dicimus ita a Deo ordinatos ut perirent, tanquam ipse illis mores malæ vitæ creaverit, ipse ad opus omne mortis invitos præcipitaverit. Abiit hoc a divino proposito. Non enim volens iniquitatem est Deus (*Psal. v, 5*): nec mandavit cuiquam impie agere, nec alicui dedit laxamentum peccandi (*Eccl. xv, 21*). Fecit enim ut essent omnia, et sanabiles nationes orbis terrarum (*Sapient. i, 14*). *Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum (Sapient. ii, 24)*. Initantur ergo illum qui sunt ex parte illius. Prædestinationem quippe negare immane est blasphemium, quam non tantum iu

apostolis debemus accipere, sed in patriarchis, et prophetis, et martyribus, et confessoribus, vel in omnibus sanctis et digne servientibus Deo. Nemo gloriatur in se nisi in Deo. Nemo desperet. Solus enim Dominus scit qui sunt ejus. (*II Tim.* II, 19). In quantum autem possumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur; nulli desperationem demus. Pro invicem oremus, in conspectu Dei nos humiliemur, dicentes: *Fiat voluntas tua* (*Matth.* VI, 10). Ipsius erit potestatis iudicium in nobis debitum mutare damnationis, et gratiam prædestinationis indebitam prærogare.

CAPUT XXXVI.

De sapientia.

(*Lib. II in Ezech., homil. 6, n. 2.*) Sapientia atque scientia doctrinæ spiritualis veræ sunt divitiæ, in quarum comparatione quæ transire possunt falsæ non inantur. Excepto eo quod ad æternam patriam divitiæ spirituales ducunt, est eis a terrenis divitiis magna distantia, quia spirituales divitiæ erogatæ proficiunt, terrenæ divitiæ aut erogantur et deficiunt, aut retinentur et utiles non sunt. Qui ergo has in se veras divitiis continent, recte gazophylacia spiritualis ædificii vocantur. (*Moral. V, c. 5, n. 8.*) Sapientia in rerum superficie non jacet, lucet quia in invisibilibus latet. Et tunc mortificatione nostra sapientiam contingentes apprehendimus, si, relictis visibilibus, in invisibilibus abscondamur. Quasi cor effodientes sapientiam quærimus, ut omne quod terrenum mens cogitat a semetipsa manu sanctæ discretionis abiciat, et thesaurum virtutis qui se latebat agnoscat. Facile quisque thesaurum sapientiæ invenit, si eam quæ se male presserat molem a se terrenæ cogitationis repellit. (*Moral. XXV, 12, n. 29.*) Scriptum est: *Sapientia in capite viarum clamitat. In mediis semitis stat* (*Prov. VII, 1*). Transire fortasse per viam vitæ temporalis cum ejus ignorantia poteramus, si hæc eadem sapientia in semitæ angulis contisset. (*Num. 30.*) Investiganda fuerat, si occulta esse voluisset. Salomon prudentissimus ait: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas, miscuit vinum, proposuit mensam, misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem et mœnia civitatis* (*Prov. IX, 1, 2, 3*), et reliqua. [*Moral. XXXIII, 16, n. 32.*] Sapientia domum sibi condidit cum unigenitus Dei Filius in semetipso intra uterum Virginis, mediante anima, humanum sibi corpus creavit. Unigeniti corpus domus Dei dicitur, sicut etiam templum vocatur: ita vero ut unus idemque Dei atque hominis Filius ipse sit qui inhabitat, ipse qui inhabitatur. Domus sapientiæ Ecclesia vocatur quæ quasi septem sibi columnas excidit, quia ab amore vitæ præsentis sæculi disjunctas ad portandam ejusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit. Quæ pro eo quod perfectionis virtute subnixæ sunt, septenario numero designantur. Sapientia immolavit victimas, quia vitam prædicantium inactari in persecutione permisit. Vinum miscuit, quia divinitatis et humani-

* In Edit., si sic hanc, cor effodientes.

tatis suæ pariter nobis arcana prædicavit. Mensam quoque proposuit, quia Scripturæ sacræ nobis pabula aperiendo præparavit. (*Moral. XVII, 32, n. 43.*) Posuit mensam Dei sapientia, id est, Scripturam sacram, quæ fessos ad se atque a sæculi oneribus venientes pane verbi reficit, et contra adversarios sua refectione nos roborat. Unde alias ab Ecclesia dicitur: *Posuisti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me* (*Ps. XXI, 5*). Misit ancillas suas, apostolorum videlicet animas, in ipso suo initio infirmas, ut vocarent ad arcem et mœnia civitatis; quia dum internam vitam denuntiant, ad alta nos mœnia supernæ civitatis levant, quæ profecto mœnia nisi humiles non ascendunt. (*Moral. XXXIII, 16, n. 32.*) Ancillas suas hæc Dei sapientia misit, quæ ad arcem nos atque ad civitatis mœnia vocarent; quia prædicatores infirmos abjectosque habere studuit, qui fideles populos ad spiritualis patriæ ædificia superna colligerent. (*Moral. XVII, 29, n. 43.*) Ab eadem Sapientia subditur: *Si quis est parvulus veniat ad me* (*Prov. IX, 4*). Ac si aperte dicat: Quisquis se apud se magnum æstimat, aditum sibi mei accessus angustat; quia tanto ad me altius pertingitur, quanto uniuscujusque mens apud se verius humiliatur. (*Moral. XI, 6, n. 8.*) Intuendum valde est quia cum una sit sapientia, alium minus, alium magis inhabitat: alii hoc, alii aliud præstat, et quasi cerebri more, nobismetipsis, velut quibusdam sensibus, utitur; ut quamvis ipsa sibi nunquam sit dissimilis, per nos tamen diversa et dissimilia semper operetur, quatenus iste sapientiæ, ille scientiæ donum percipiat, iste genera linguarum, ille gratiam curationum habeat. (*Num. 7.*) Verba sapientiæ, quæ reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam gustant; ut eis in corde sapiat quod reproborum non mentibus, sed solummodo auribus sonat. Aliud est nominatum cibum audire solummodo, aliud vero etiam gustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt ut degustent, quia hoc quod audiunt eis per amorem medullitus sapit. Reproborum scientia usque ad cognitionem sonitus tenditur, ut equidem virtutes audiant, sed tamen corde frigido qualiter sapiant, ignorant. (*Cap. 7, n. 10.*) Illa enim dicta in sapientiæ radice solidata sunt, quæ per vivendi usum etiam actu experimento convalescunt. Quia multis et longior vita tribuitur, et sapientiæ gratia non confertur. Recte per beatum Job dicitur: *Apud ipsum est sapientia, et fortitudo: ipse habet consilium, et intelligentiam* (*Job. XII, 13*). [*Cap. 8, n. 11.*] Hæc non incongrue de Unigenito summi Patris accipimus, ut ipsum esse Dei sapientiam et fortitudinem sentiamus. Nam Paulus quoque nostro intellectui attestatur, dicens: *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (*I Cor. XXI, 1*); qui apud ipsum semper est, quia *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (*Joan. I, 1*). Habet Deus consilium et intelligentiam: consilium videlicet, quia disponit sua; intelligentiam, quia cognoscit nostra.

CAPUT XXXVII.

Qualiter a sanctis viris in hoc sæculo videatur Deus.

(*Moral.* xviii, 54, n. 88.) Beatus Moyses, qui cum Deo facie ad faciem locutus est, sicut loqui solet homo cum amico suo, ei inter ipsa verba suæ locutionis dixit: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste, ut videam te* (*Exod.* xxxiii, 43). Certe si Deus non erat cum quo loquebatur, *Ostende mihi Deum*, diceret, et non *Ostende temetipsum*. Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur se potebat videre quem videbat? Sed ex hac ejus petitione colligitur quia eum sitiebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere quem jam cœperat per quasdam imagines videre; ut sic superna essentia mentis ejus oculis adesset, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Viderunt Patres Veteris Testamenti Deum, et tamen, juxta Joannis vocem, *Deum nemo vidit unquam* (*Joan.* iv, 12); et, juxta beati Job sententiam, *Sapientia, quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viventium* (*Job*, xxviii, 21); quia in hac mortali carne consistentibus, et videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, et videri non potuit per incircumscriptum lumen æternitatis. (*Num.* 89.) Æterna Dei claritas, si a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus, sed tamen inæstimabili virtute crescentibus, quodam contemplationis acumine videri, hoc quoque ab ejusdem Veritatis sententia non abhorret, qua dicitur: *Non enim videbit me homo, et vivet* (*Exod.* xxxiii, 21); quoniam quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus Deum vidit, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest amplecti Deum simul et sæculum. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab hujus vitæ delectationibus tota mente separetur. (*Moral.* xxxv, 8, n. 43.) Ex sola catholica Ecclesia veritas conspicitur, dum Moysi apud se esse locum Domini perhibet de quo videatur. Unde et in petra Moyses ponitur, ut Dei speciem contempletur; quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, divinam præsentiam non agnoscit. De qua soliditate Dominus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (*Matth.* xvi, 18). Dum ipsa per se Veritas dicit: *Nemo vidit faciem meam unquam*, quomodo Jacob testatur: *Vidi Dominum facie ad faciem* (*Gen.* xxxii, 30)? [*Moral.* xxiv, 6, n. 11.] Humanæ etenim mentis oculo interiori purgato, dum vitiorum omnium tribulationis igne ærugo fuerit concremata, tunc mundatis oculis cordis, illa lætitia patriæ cœlestis aperitur, ut prius purgemus lugendo quod fecimus et postmodum manifestius contemblemur per gaudia quod quæramus. Prius ab acie mentis exurente tristitia interposita malorum caligo detergitur, et tunc splendente raptim coruscatione incircumscripti luminis illustratur. Quo utcumque conspecto, in gaudio ejusdem securitatis

* In editione P. S. Mauri: *ad sua ima.*

A absorbetur, et quasi post defectum vitæ præsentis ultra se raptâ, aliquo modo in quadam novitate recreatur. Ibi mens ex immenso fonte infusione superni roris aspergitur, ibi non se sufficere ad id quod raptâ est contemplatur, et veritatem sentiendo videt, quia quanta est ipsa veritas non videt. Summæ et incircumscriptæ veritati tanto magis se quisque longe existimat, quanto magis appropinquat; quia nisi illam utcumque conspiceret, nequaquam eam conspiceret se non posse sentiret. (*Num.* 12.) Aditus animi, dum in visionem Dei tenditur, immensitatis ejus coruscante circumstantia reverberatur. Ipsa quippe, cuncta implens, cuncta circumstat; et idcirco mens nostra nequaquam se ad comprehendendam incircumscriptam circumstantiam dilatat, quia eam inopia suæ circumscriptionis angustat. Unde et ad semetipsam citius labitur, et prospectis quasi quibusdam veritatis vestigiis, ad se anima revocatur. Per contemplationem facta non solida et permanens summæ veritatis visio, sed, ut ita dixerim, quasi quædam visionis imitatio, Dei facies dicitur. Quia enim per faciem quemlibet agnoscimus, non immerito cognitionem Dei faciem vocamus. Beatus Jacob, postquam cum angelo luctatus est, ait: *Vidi Dominum facie ad faciem* (*Gen.* xxxii, 30), ac si diceret: *Cognovi Deum, quia me cognoscere ipse dignatus est.* Quam cognitionem plenissime fieri Paulus in fine testatur, dicens: *Tunc cognoscam sicut et cognitus sum* (*I Cor.* xiii, 12). Ad Timotheum Paulus scripsit dicens: *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest* (*I Tim.* vi, 16). [*Moral.* xviii, 54, n. 92.] More suo homines vocans omnes humana sapientes, quia qui divina sapiunt videlicet supra homines sunt. Videbimus igitur Deum, si per cœlestem conversationem supra homines esse mereamur. Nec tamen ita videbimus, sicut videt ipse seipsum. Longe quippe dispariliter videt Creator se quam videt creatura Creatorem. Quantum pertinet ad immensitatem Dei, quidam nobis modus figitur contemplationis, quia eo ipso pondere circumscribimur quo creatura sumus. (*Num.* 93.) Sed profecto non ita conspiciamus Deum sicut ipse conspicit se, sicut non ita requiescimus in Deo quemadmodum ipse requiescit in se. Nam visio nostra vel requies erit utcumque similis visioni vel requiei illius, sed æqualis non erit. Ne torpore negligentiae jaceamus in nobis, contemplationis penna nos sublevat, atque a nobis ad Deum erigimur intuendum. Raptique intentione cordis et dulcedine contemplationis, aliquo modo a nobis imus in ipsum; et jam hoc ipsum ire nostrum minus est requiescere, quoniam sic ire, perfecte quiescere est. Perfecta requies est qua Deus cernitur; et tamen nostra requies æquanda non est requiei illius, quia non a se in aliam transit ut requiescat. Est itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis; quia quod illius quiescere est, hoc nostra requies imitatur. Visio Dei nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando coæternam Deo sapientiam, quam modo

per ora prædicantium quasi per decurrentia flumina A
sumimus, in ipso suo fonte liberimus.

CAPUT XXXVIII.

Quibus modis Deus loquitur hominibus.

(Moral. xxviii, 1, n. 2.) Sciendum summopere est quia duobus modis locutio divina distinguitur, cum aut per semetipsum Dominus loquitur, aut per creaturam angelicam ejus ad nos verba formantur. Cum per semetipsum Dominus loquitur, sola nobis vis internæ inspirationis aperitur. Cum per semetipsum loquitur, de verbo ejus sine verbis ac syllabis cor docetur; quia virtus ejus in intima quadam sublevatione cognoscitur, ad quam mens plena suspenditur, vacua gravatur. Pondus enim quoddam est vis divinæ locutionis, quod omnem animam quam replet levat. Incorporeum lumen est, quod et interiora repleat, et repleta exterius circumscribat. Sine strepitu sermo est, qui et auditum aperit, et habere sonitum nescit. De adventu sancti Spiritus scriptum est: *Factus est de cælo repente sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes: et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum* (Act. ii, 2). Per ignem quidem Dominus apparuit, sed per semetipsum locutionem interius fecit. Et neque ignis Deus, neque ille sonitus fait; sed per hoc quod exterius exhibuit, expressit hoc quod interius gessit. Sanctus Spiritus, qui discipulos et zelo succensus et verbo eruditos intus reddidit, foras linguas igneas ostendit. In significatione igitur admota sunt elementa, ut ignem et sonitum sentirent corpora, igne vero invisibili et voce sine sonitu docerentur corda: foras ergo fuit ignis qui apparuit, sed intus qui scientiam dedit. Dei locutio ad nos intrinsecus facta videtur potius quam auditur, quia dum semetipsum sine mora sermonis insinuat, repentina luce nostræ ignorantæ tenebras illustrat. (Num. 5.) Cum per angelum voluntatem suam Dominus indicat, aliquando eam verbis, aliquando rebus demonstrat, aliquando simul verbis et rebus, aliquando imaginibus cordis oculis ostensis, aliquando imaginibus et ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis, aliquando cælestibus substantiis, aliquando terrenis, aliquando simul terrenis et cælestibus. Nonnunquam per angelum Deus humanis cordibus ita loquitur, ut ipse quoque angelus mentis obtutibus presentetur. (Num. 4.) Verbis plerumque per angelum loquitur Deus, cum nihil in imagine ostenditur, sed supernæ verba locutionis audiuntur, sicut dicente Domino: *Pater, clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te*, protinus respondetur: *Clarificavi, et iterum clarificabo* (Joan. xvii, 1). Omnipotens Deus, qui sine tempore vi impulsionis intimæ clamat, nequaquam in tempore per suam substantiam illam vocem edidit, quam circumscriptam tempore per humana verba distinxit; sed nimirum de cælestibus loquens, verba sua quæ audiri ab hominibus voluit rationali creatura admini-

^a In ed. PP. S. Mauri, *hanc*.

strante formavit. (Num. 5.) Aliquando rebus per angelos loquitur Deus, cum nil verbo dicitur, sed ea quæ futura sunt assumpta de elementis imaginantur. Sicut Ezechiel (i, 4) verborum ænigmata audiens electri speciem in medio ignis vidit. Ut videlicet dum solam speciem aspiceret, quæ essent in novissimis ventura sentiret. (Num. 6.) Aliquando per angelos verbis simul et rebus loquitur Deus, cum quibusdam motibus insinuat hoc quod sermonibus narrat. (Num. 7.) Aliquando imaginibus cordis oculis ostensis per angelos loquitur Deus, sicut Jacob subnixam cælo scalam dormiens vidit (Gen. xxviii, 12); sicut Petrus linteum reptilibus et quadrupedibus plenum in extasi raptus aspexit (Act. x, 11). Qui nisi incorporeis hæc oculis cerne-
ret, in extasi non fuisset. Aliquando imaginibus et ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis per angelos loquitur Deus, sicut Abraham non solum tres viros videre potuit, sed etiam habitaculo terreno suscipere, et non solum suscipere, sed eorum usibus etiam cibos adhibere (Gen. xviii, 2). Sancti angeli nisi quædam nobis interna nuntiantes ad tempus ex aere corpora sumerent, exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent; nec cibos cum Abraham caperent, nisi propter nos solidum aliquid ex cælesti elemento gestarent. (Num. 8.) Aliquando cælestibus substantiis per angelos loquitur Deus, sicut baptizato Domino scriptum est quia de nube vox sonuit dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. iii, 17). Aliquando terrenis substantiis per angelos loquitur Deus, sicut cum Balaam corripuit, in ore asinæ humana verba formavit (Num. xxii, 28). Aliquando simul terrenis et cælestibus substantiis per angelos loquitur Deus, sicut ad Moysem in monte cum jussionis suæ verba edidit ignem rubumque sociavit (Exod. iii, 2), atque aliud superius, aliud inferius junxit. (Num. 9.) Nonnunquam Deus humanis cordibus etiam per angelos, secreta eorum præsentia, virtutem suæ aspirationis infundit, unde Zacharias ait: *Dixit ad me angelus, qui loquebatur in me* (Zach. i, 14). Dum ad se quidem, sed tamen in se loqui angelum dicit, liquido ostendit quod is qui ad ipsum verba faceret per corpoream speciem extra non esset. Unde et paulo post subdidit: *Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur* (Zach. ii, 5). Sæpe sancti angeli non exterius apparent, sed sicut sunt angelici spiritus, voluntatem Dei prophetarum sensibus innotescunt; atque ita eos ad sublimia sublevant, ut quæque in rebus futura sunt, in causis originalibus præsentia demonstrent. Humanum videlicet cor ipso carnis corruptibilis pondere gravatum, ac ipsam corpulentiam suam quasi obicem sustinens interna non penetrat. Et grave exterius jacet, quia levantem manum interius non habet. Nonnunquam fit ut prophetarum sensibus ipsa ut est subtilitas angelicæ virtutis appareat, eorumque mens quo spiritu sublimi tangitur levetur. Et non jam torpens pigraque in

luis jaceat, sed repleta intimis afflatibus ad superna A valde responsum dedit, qui Deo sese in ipsa ignorantia scienter inclinavit, dicens: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut consiliarius ejus fuit (Rom. xi, 33)?* Ecce absconditis mysteriis idem Paulus quasi clausis palpebris inquisitus placita ac recta respondit: qui secreti aditum pulsans, quia per cognitionem intronitti ad interiora non voluit, per confessionem ante januas humilis stetit, et quod intus comprehendere non potuit foris timendo laudavit.

CAPUT XXXIX.

Quibus modis Deus interroget hominem.

(*Mor. xxviii, c. 4, n. 15.*) Deus omnipotens tribus modis humanum genus interrogare consuevit, cum aut flagelli distractione nos percutit, et quanta nobis insit vel desit patientia ostendit; aut quaedam quae nolumus praecipit, et nostram nobis obedientiam vel inobedientiam patefacit; aut aliqua nobis occulta aperit et aliqua abscondit, et mensuram nobis nostrae humilitatis innotescit. Flagello Deus hominem interrogat, cum mentem bene sibi per tranquillitatem subditam afflictionibus pulsat, sicut beatus Job et laudatur attestatione Judicis (*Job. ii, 3, 7*), et tamen ictibus conceditur percussoris, ut ejus patientia tanto verius claresceret, quanto inquisita durius fuisset. Praecipiendo nonnunquam dura nos interrogat Deus: sicut Abraham terram suam jubetur egredi (*Gen. xii, 1. Ibid. 22, 2*) et pergere quomodo nesciebat; in montem unicum filium ducere, et quem ad consolationem senex acceperat immolare (*Gen. xxii, 2*). Cui nimirum Abrahamae ad interrogationem bene respondentem, id est, ad jussionem obedientem, dicitur: *Nunc cognovi, quia times Deum (Ibid. 12)*. Vel sicut scriptum est: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum (Deut. xiii, 3)*. Tentare quippe tibi est magnis nos ejus jussionibus interrogare. Scire quoque ejus, nostram obedientiam nosse nos facere. Aperiendo nobis quaedam atque claudendo nos interrogat Deus, sicut per Psalmistam dicitur: *Palpebrae ejus interrogant filios hominum (Ps. x, 6)*. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid ergo per palpebras Dei, nisi ejus judicia accipimus, quae juxta aliquid clauduntur hominibus, et juxta aliquid reserantur? Homines qui se nesciunt, sibi innotescunt; quatenus dum quaedam intelligendo comprehendunt, quaedam vero cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese latenter inquirant, si illos divina judicia vel clausa non stimulant, vel aperta non inflant. Paulus apostolus hac de interrogatione probatus est, qui post perceptam internam sapientiam, post aperta claustra paradisi, post ascensum caeli tertii, post supernae locutionis mysteria adhuc dicit: *Ego me non arbitror comprehendisse (Philipp. iii, 13)*. Et rursus: *Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus (I Cor. xv, 9)*. Et rursus: *Non quia sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii, 5)*. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus recte respondit, qui et superna secreta attigit, et tamen in humilitate cordis sublimiter stetit. Rursus cum secreta Dei judicia de repulsione Judaeorum et gentilium vocatione Paulus discuteret, atque ad ea pervenire non posset, quasi clausis Dei palpebris interrogatus est; sed rectum

CAPUT XL.

De synagoga vel Israelitico populo sub lege constituto.

(*Moral. lib. xi, c. 16, n. 24, 25.*) Ante incarnationem Domini Judaei veraces fuerunt, quia hunc venturum esse crediderunt atque nuntiaverunt. Sed postquam in carne apparuit, hunc esse negaverunt, quia quem venturum praedixerant negaverunt praesentem. Unde recte beatus Job dicit: *Commulans labium veracium, et doctrinam senum auferens (Job. xii, 20)*: quia nequaquam Judaei credendo secuti sunt quae patres suos praedixisse meminerunt. Cum Judaeorum populus in legis mandato permaneret, et cuncta gentilitas nulla Dei praeccepta cognosceret, et illi per fidem principari videbantur, et isti in profundo praesi jacuerunt per infidelitatem. Sed cum incarnationis dominicae mysterium Judaea negavit, gentilitas credidit, et principes in despectione ceciderunt, et hi qui oppressi in culpa perfidiae fuerant, in verae fidei libertatem levati sunt. Israelitarum causa longe ante Jeremias intuens, ait: *Factus est Dominus velut inimicus: praecipitavit Israel; praecipitavit manna ejus, dissipavit munitiones ejus (Thren. ii, 5)*. Quia antiquus ille populus, qui fidelis esse Deo videbatur, reprobatus corde repulsus est, ut, sua perfidia deceptus, contra ipsum post insurgeret quem ante praedicavit. (*Moral. xix, 23, n. 40*) Si Israeliticus populus a bono opere minime claudicasset, nequaquam voce Domini Psalmista dixisset: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveteraverunt, et claudicaverunt a semitis suis (Psalm. xvii, 46)*. Israeliticus populus claudus idcirco nominatur quia sanum gressum in operatione non habuit, quia utroque pede uti noluit, dum unum Testamentum recepit, aliud sprexit. Quem cum ad se venientem sancta Ecclesia suscipit, quia ei jam Vetustatem etiam Novum Testamentum inserit, ad dirigendos pressus illius quasi alterum pedem jungit. (*Mor. xxxi, 15, n. 29.*) Per unicornem bestiam potest Judaicus populus intelligi, qui dum de accepta Legge non opera, sed solum inter cunctos homines elationem sumpsit, quasi inter ceteras bestias cornu singulare gestavit. In loco Synagogae Dominus, ex qua per carnem natus est, sanctam Ecclesiam sibi in amore et contemplatione conjunxit, ut quae prius proxima ex cognatione, id est, cognita per praedestinationem fuerat, postmodum jam conjuncta in amore conti-

quo uxor fiat. (*Lib. 1 in Ev., hom. 5, n. 1.*) Syn- A legis observationem tenens, spiritalem intellectum goga idcirco ab auctore suo non recognoscitur, quia perdidit, et sese ad custodiam litteræ foris fixit.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De Incarnatione Christi, vel ejus Nativitate.

(*Mor. lib. xxx, c. 25, n. 73.*) Omnipotens Dominus noster Jesus Christus per majestatis potentiam omnia circumplectitur, et tamen per dispensationis gratiam intra uterum Virginis venit, sua dispensatione nos redimens, divinitate cuncta complectens, et humanitatem intra uterum sumens. In quo utero incarnatus est, et clausus non est; quia et intra B uterum fuit per infirmitatis substantiam, et extra mundum per potentiam majestatis. (*Lib. 11 in Ev., homil. 29, n. 40, 41.*) Veniendo Christus ad redemptionem nostram quosdam, ut ita dixerim, saltus dedit, et necessarium nobis est ipsos ejus saltus agnoscere. De cœlo venit in uterum, de utero venit in præsepium, de præsepio venit in crucem, de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in cœlum. Ecce ut nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestata per carnem Veritas dedit: *Quia exsultavit ut gigas ad currendam viam suam* (*Psal. xviii, 6*), ut nos ei ex corde diceremus: *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum* (*Cant. 1, 3*). Unde oportet ut illuc sequamur corde ubi cum corpore ascendisse credimus. (*Mor. xxxiii, c. 1, n. 2.*) Mons Domini Christus appellatus est, qui in Israelitico populo incarnari dignatus est; mons quippe est in vertice montium incarnatus Dominus, transcendens celsitudinem prophetarum. (*Lib. 11 in Ezech., homil. 4, n. 4.*) Incarnatus Unigenitus Patris istis montibus, patriarchis scilicet atque prophetis, vel omnibus sanctis, æqualis non fuit, quia naturam, vitam vel merita omnium ex sua divinitate transcendit. (*Lib. 1 in Ezech., homil. 8, n. 25.*) Incarnatus Unigenitus Patris, per hoc quod homo factus est, infra angelos fuit, sicut de eo scriptum est: *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (*Psal. viii, 6*). Resurgens autem et ascendens in cœlos, omnibus angelicis potestatibus præsidet; sicut de eo illic rursus scriptum est: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus* (*Ibid. 7*); et sicut ipse ait: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra* (*Matth. xxviii, 18*). Dum Divinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit. Unde enim Deus humana patitur, inde homo ad divina sublevatur. Mediator Dei et hominum per humanitatis incarnationem habuit nasci, crescere, mori, resurgere, de loco ad locum venire. Quia ergo in divinitate mutabilitas non est, atque hoc ipsum mutari transire est, profecto iste transitus ex carne est, non ex divinitate. Per divinitatem vero ei semper stare est, quia, ubique præsens, nec per motum venit, nec per motum recedit. (*Lib. 11 in Ev., homil. 26, n. 2.*) Deus

Pater omnipotens Filium suum in hunc mundum misit, quia hunc pro redemptione generis humani incarnari instituit. Quem videlicet in mundum venire ad passionem voluit: sed tamen amavit Filium, quem ad passionem misit. Electos vero apostolos Dominus non ad mundi gaudia, sed, sicut ipse est missus, ad passiones in mundum mittit. Quia ergo et Filius amatur a Patre, et tamen ad passionem mittitur, ita et discipuli amantur a Domino, qui tamen ad passiones mittuntur in mundum. Omnipotens Dominus, sicut ex nihilo bona facere potuit, ita, cum voluit, per incarnationis suæ mysterium etiam perdita bona reparavit. (*Lib. 1 in Ev., homil. 2, n. 8.*) Mediator Dei et hominum Christus Jesus, cum sit Dominus et Creator angelorum, suscepturus naturam nostram, quam condidit, in utero Virginis venit. Nasci tamen in hoc mundo per divites noluit, parentes pauperes elegit. Unde et agnus qui pro illo offerretur defuit, columbarum pullos et par turturum ad sacrificium mater invenit (*Luc. 11, 24*). Mediator Dei atque hominum homo Christus Jesus non alter in humanitate, alter in divinitate est. (*Mor. xviii, c. 52, n. 85.*) Non purus homo conceptus atque editus, post meritum ut Deus esset accepit; sed nuntiante angelo, et adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro, et manente incommutabili essentia, quæ Christo est cum Patre et cum Spiritu sancto cœterna, assumpsit intra virginea viscera, ubi et impassibilis pati, et immortalis mori, et æternus ante sæcula temporalis fieri posset in fine sæculorum: ut per ineffabile sacramentum conceptu sancto et partu inviolabili, secundum veritatem utriusque naturæ, eadem Virgo et ancilla Domini esset et mater. Sic quippe Mariæ ab Elisabeth dicitur: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me* (*Luc. 1, 43*)? Et ipsa Virgo concipiens, dicit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (*Ibid. 38*). Quamvis Christus aliud ex Patre, aliud ex Virgine, non tamen alius est ex Patre, alius ex Virgine; sed ipse est æternus ex Patre, ipse temporalis ex matre. Ipse qui fecit, ipse qui factus est. Ipse speciosus forma præ filiis hominum per divinitatem, et ipse de quo dictum est: *Vidimus eum, et non erat aspectus, et non est species ei, neque decor* (*Isai., lxi, 2*), per humanitatem. Ipse ante sæcula de Patre sine matre; ipse in fine sæculorum de matre sine Patre. Ipse Conditoris templum, ipse Conditor templi. Ipse auctor operis, ipse opus auctoris. Manens unus et utraque natura, nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus. (*Lib. 1 in Ev., hom. 40, n. 4.*) Cœli Rege nato, rex terræ turbatus est; quia nimium terrena altitudo confun-

ditur, cum celsitudo cœlestis aperitur. Quærendum A nobis est quidnam sit quod, Redemptore nato, pastoribus in Judæa angelus apparuit, atque ad adorandum hunc ab Oriente Magos non angelus, sed stella perduxit. Quia utique, Judæis tanquam ratione utentibus, rationale animal, id est angelus, prædicare debuit; gentiles vero, quia uti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum non per vocem, sed per signa quærentur; cum et illis prophetiæ tanquam fidelibus [non infidelibus], et istis signa tanquam infidelibus [non fidelibus] (*I Cor. xiv, 22*) data sunt. (*Num. 6.*) Nos, qui gremio sanctæ Ecclesiæ continemur, nato Domino offeramus aurum, ut hunc ubique regnare fateamur; offeramus thus, ut credamus quod is qui in tempore apparuit, Deus ante tempora exstitit; offeramus myrrham, ut eum quem credimus in sua divinitate impassibilem, credamus etiam in nostra carne fuisse mortalem. Nato Regi cœlorum nostrum offerimus, si in conspectu illius claritate supernæ sapientiæ resplendemus; thus offerimus, si cogitationes carnis per sancta orationum studia in ara cordis incendimus, ut suave aliquid Deo per cœlestis desiderium redolere valeamus; myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus.

CAPUT II.

De prædicatione Christi.

(*Lib. I in Ezech., homil. 9, n. 19.*) Si virtutes suas omnipotens Deus taceret, eum nullus agnosceret, nullus amaret. Virtutes ergo suas annuntiat, non ut laudibus suis ipse proficiat, sed ut hi qui hunc ex sua laude cognoverint, ad perpetuam hæreditatem perveniant. (*Moral. xviii, c. 7, n. 14.*) Idecirco Deus laudes suas indicat, ut valeamus eum audientes cognoscere, cognoscentes amare, amantes sequi, sequentes adipisci, adipiscentes vero ejus visione perfui. *Virtutem, inquit Propheta, operum suorum Dominus annuntiavit populo suo, ut det illis hæreditatem gentium (Psalm. cx, 6).* Ac si aperte dicat: Idecirco fortitudinem suæ operationis insinuat, ut eam qui audierit donis ditescat. (*Lib. I in Evang., homil. 19, n. 5.*) David propheta ait: *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum (Psalm. xxxix, 6).* Annuntiante Domino, super numerum multiplicantur fideles, quia nonnunquam etiam hi ad fidem veniunt qui ad electorum numerum non pertingunt. Hic enim fidelibus per confessionem admixti sunt, sed propter vitam reprobam illic numerari in sorte fidelium non merentur. (*Moral. xv, c. 8, n. 21.*) Propheta intuens tantos, vocante et annuntiante Domino, specietenus credere, quantos nimirum certum est electorum numerum summamque transire, ait: *Multiplicati sunt super numerum (Psalm. xxxix, 6).* Ac si diceret: Multis Ecclesiam intrantibus, etiam hi ad fidem specietenus veniunt qui a numero regni cœlestis excluduntur, quia electorum summam, sua videlicet multiplicitate, transcendunt.

CAPUT III.

De apostolorum vocatione.

(*Moral. xxxv, c. 8, n. 15.*) Sancti apostoli gratia septiformis Spiritus implendi, vocante Christo, duodecim sunt electi. In quatuor enim mundi partibus Trinitatem, quæ Deus est, innotescere mittebantur. Duodecim ergo electi sunt, ut etiam ex ipsis numeris ratione causa claresceret quod per quatuor infima tria summa prædicarent. (*Lib. I in Ev., homil. 5, n. 1.*) Ad unius jussionis vocem Petrus et Andreas, relictis retibus, secuti sunt Redemptorem. Nulla hunc facere adhuc miracula viderant; nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant; et tamen ad unum Domini præceptum hoc quod possidere videbantur obliti sunt. (*Num. 21.*) Negotiatores nostri sancti apostoli perpetuam angelorum vitam, datis retibus et navi, mercati sunt. Æstimationem quippe pretii non habet regnum Dei, sed tamen tantum valet quantum habes. (*Num. 4.*) Sancti apostoli per Mediatorem Dei atque hominum vocati, studuerunt in hoc sæculo nil amare, nil unquam appetere. Quos bene Isaias intuens: *Qui sunt isti, ait, qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas (Isai. lx, 8)?* Vidit quippe eos terrena despiciere, mente cœlestibus propinquare, verbis pluere, miraculis coruscare. Et quos a terrenis contagiis et sancta prædicatio et sublimis vita suspenderat, hos volantes columbas pariter et nubes appellat. Quasi columbæ ergo ad fenestras suas sunt electi, qui nihil in hoc mundo concupiscunt, qui omnia simpliciter aspiciunt, et in his quæ vident rapacitatis studio non trahuntur. Scriptum quippe est: *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psalm. xxxii, 6).* (*Lib. II in Evang., homil. 50, n. 7.*) Verbum enim Domini Filii est Patris: cœlorum igitur virtus de spiritu sumpta est, quia mundi hujus potestatibus apostoli contraire non præsumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset.

CAPUT IV.

De incredulitate vel sævitia Judæorum erga Christum.

(*Moral. xxxv, c. 14, n. 26.*) Isaac caligantibus oculis Judæos significat perfidia cordis sui cæcatos, quorum et notitia prior et ignorantia posterior bene ac breviter designatur (*Gen. xxvii*). Qui dum Jacob benediceret, et quid ei eveniret in futuro videbat, et quis illi præsens assisteret, nesciebat. Israelitarum populus prophetiæ mysteria accepit, sed tamen cæcos oculos in contemplatione tenuit, quia eum præsentem non vidit de quo tam multa in futuro prævidit. Ante se enim positum nequaquam cernere valuit, cujus adventus potentiam longe ante nuntiavit. (*Lib. I in Ev., homil. 10, n. 2.*) In omnibus signis quæ nascente Domino, vel moriente, monstrata sunt, considerandum nobis est quanta fuerit in quorundam Judæorum corde duritia, quæ hunc nec per prophetiæ donum, nec per miracula agnovit. Omnia elementa auctorem suum venisse testata sunt. Ut enim de eis quædam usu humano loquar, Deum hunc cœli esse cognoverunt, quia protinus stellam miserunt.

Mare cognovit, quia sub plantis ejus se caleabile præbuit. Terra cognovit, quia eo moriente contremuit. Sol cognovit, quia lucis suæ radios abscondit. Saxa et parietes cognoverunt, quia tempore mortis ejus scissa sunt. Infernus agnovit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit. Et tamen hunc, quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Judæorum corda Deum esse minime cognoscunt, et duriora saxis, scindi ad pœnitendum nolunt; eumque confiteri abnegant quem elementa, ut diximus, aut signis, aut scissionibus Deum clamabant. Nonnulli Judæorum, ad damnationis suæ cumulum, eum, quem natum despiciunt, nasciturum longe ante præscierunt. Et non solum quia nascetur noverant, sed etiam ubi nasceretur. Nam ab Herode requisiti, locum nativitatis ejus exprimunt, quem de Scripturæ auctoritate didicerunt. Et testimonium proferunt quod Bethlehem honorari nativitate novi Ducis ostenditur, ut ipsa eorum scientia et illis fieret testimonium damnationis, et nobis adjutorium credulitatis. Judaicum populum bene Isaac, cum Jacob filium suum benediceret, designavit, quia caligantibus oculis et prophetans in præsentem filium non vidit, cui tam multa in posterum prævidit; quia nimirum Judæus populus prophetiæ spiritu plenus, et cæcus, eum de quo multa in futuro prædixit in præsentem positum non agnovit. (*Moral.* xxix, c. 26, n. 52.) Timuerunt Judæi ne locum atque gentem, non occiso Domino, perderent. Sed cur ista miseris evenerunt? quia eorum cordibus defuit æternitatis scientia, et nullo eos refecit pabulo viriditatis internæ doctrina. (*Moral.* lib. xviii, c. 32, n. 51.) Synagoga, quæ mandata Dei per Legem protulit, nascentem Ecclesiam persequens, invidiæ seorsum igne consumpsit. An non æmulationis suæ facibus ardebat, cum Redemptoris nostri signa conspiciens, per quosdam suos diceret: *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit* (*Joan.* xi, 47)? Vel certe: *Videtis quia nihil proficimus. Ecce totus mundus post eum vadit.* Videbant Judæi unde converti debuerant, atque exinde perversiores fiebant. Quærebant extinguere quem cernebant mortuos vivificare. In ore tenebant Legem, sed Legis persequerentur auctorem. (*Moral.* lib. xvii, c. 33, n. 54.) Redemptor noster, priusquam se a Judæis teneri permitteret, persecutores suos requisivit, dicens: *Quem queritis?* Cui illico responderunt: *Jesum Nazarenum* (*Joan.* xviii, 4). Quibus cum repente diceret: *Ego sum*, vocem somniam modo mitissimæ responsionis edidit, et armatos persecutores suos protinus in terram stravit. Quid ergo factururus est, cum judicaturus venerit, qui una voce hostes suos perculit, etiam cum judicandus venit? Quod est illud judicium quod immortalis exerit, qui in una voce non potuit ferri moriturus? Aut quis ejus iram toleret, cujus et ipsa non potuit mansuetudo tolerari? (*Moral.* lib. ii, c. 2, n. 2.) De negatore Petro præmittitur: *Quia frigus erat, et stans ad pru-*

nas calefaciebat se (*Joan.* xviii, 18). Jam Petrus intus a charitatis calore torpuerat, et ad amorem præsentis sæculi, quasi ad persecutorum prunas desiderio æstuante se calecebat^a. (*Præfat.* l. iv *Moral.*, c. 4.) Gelboe montes superba Judæorum corda significant, quæ dum in hujus mundi desideriis defluunt, in Christi, id est uncti, se morte miscuerunt. Et quia in eis unctus Rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. Hebræorum superbæ mentes primitivos fructus non ferunt, quia in Redemptoris adventu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi noluerunt. (*Moral.* lib. xvii, c. 26, n. 49.) Judæorum persequentium corda, nunquid antrum diaboli non fuerunt? In quorum diu consiliis latuit, sed repente vocibus erupit clamantium: *Crucifige, crucifige* (*Joan.* xix, 6). Et quia ad lacerationem mentis pertingere tentando non potuit, in Redemptore nostro ad mortem carnis anhelavit.

CAPUT V.

De passione et morte Jesu Christi.

(*Moral.* xii, c. 12, n. 16.) Passioni Dominus appropinquans, infirmantium in se vocem sumpsit, eorumque timorem ut abstraheret suscepit, dicens: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste* (*Matth.* xxvi, 39). Et rursus per obedientiam viam fortitudinis ostendens, ait: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Ut cum hoc imminet quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus ut voluntas Conditoris nostri etiam contra nostram voluntatem fiat. (*Moral.* ii, c. 38, n. 62.) Redemptor noster interrogatus passionis tempore, Dei se Filium testatur. Unde et conquirentes dicunt: *Quid adhuc egemus testibus? ecce ipsi audivimus blasphemias* (*Matth.* xxvi, 65). Sed contra Deum stulte nil dixit, quia vera loquens, hoc de se infidelibus etiam moriendo intulit quod paulo post Redemptor omnibus^b resurgendo monstravit. (*Moral.* xxxiii, c. 15, n. 31.) Diabolus confessus fuerat Filium Dei (*Matth.* viii, 29), sed tamen purum illum hominem mori credidit ad cujus mortem Judæorum persequentium animas concitavit. Sed in ipso traditionis tempore tarde jam cognovisse intelligitur, quod illa ejus morte puniretur^c. Unde et Pilati conjugem somniis terruit, ut vir illius a Justi persecutione cessaret. Sed res interna dispensatione disposita nulla valuit machinatione refragari. Expediebat valde ut peccatorum mortem juste morientium solveret mors justi injuste morientis. Quod quia diabolus usque ad tempus passionis illius ignoravit, quasi more avis illusus, divinitatis ejus laqueum pertulit, dum humanitatis ejus escam momordit. (*Lib.* ii in *Evang. homil.* 24, n. 7.) Si passionis tempore Christus de cruce descenderet, nimirum insultantibus cedens, virtutem nobis patientiæ non demonstraret. Sed exspectavit paululum, toleravit probra, irrationes sustinuit, servavit patien-

^a Edit., infirmitate æstuante recalcabat.^b Edit., redemptis omnibus.^c Edit., quod ipse illa.

tiam, distulit admirationem; et qui de cruce descendere noluit (*Matth.* xxvii, 42), de sepulcro surrexit. Plus igitur est de sepulcro resurgere quam de cruce descendere. Plus fuit mortem resurgendo destruere quam vitam descendendo servare. Cum Judæi Christum ad insultationes suas de cruce descendere minime cernerent, eum se vicisse crediderunt: nomen illius se quasi exstinxisse gavisi sunt. Sed ecce de morte novem ejus per mundum crevit, ex qua hoc infidelis turba se exstinxisse credidit; et quæ gaudebat occisum, dolet mortuum, quia hunc ad gloriam suam cognoscit pervenisse per pœnam. (*Moral.* xiv, c. 49, n. 57.) Cum ad crucis horam ventum esset, Domini discipulos gravis ex persecutione Judæorum timor invasit: fugerunt singuli, mulieres astiterunt, de quibus figuraliter recte beatus Job ait: *Et consumptis carnibus, remanserunt tantummodo labia circa dentes meos* (*Job* xix, 20). Quasi ergo consummata carne, os Domini pelli suæ adhesit, quia fortitudo ejus, passionis tempore fugientibus discipulis, juxta se mulieres invenit. Stetit equidem aliquandiu Petrus in Domini passione, sed tamen post territus negavit (*Matth.* xxvi, 70). Stetit etiam Joannes, cui ipso crucis tempore dictum est: *Ecce mater tua* (*Joan.* xix, 27). Sed perseverare minime potuit, quia de ipso quoque scriptum est: *quod adolescens quidam sequebatur illum amictus sindone super nudo, et tenuerunt eum: at ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis* (*Marc.* xiv, 51). [*Lib. 1 in Ezech., homil. 8, n. 24.*] Qui etsi post, ut verba sui Redemptoris audiret, ad horam crucis rediit, prius tamen territus fugit. Mulieres autem non solum non timuisse, neque fugisse, sed etiam usque ad sepulcrum stetisse memorantur. De Domino Jesu Christo ante passionem scriptum est: *Ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei* (*Matth.* iv, 11). Sed tamen dum passioni propinquaret, ut humanitatis ejus infirmitas monstraretur, rursus scriptum est de eo: *Apparuit illi angelus de caelo confortans eum* (*Luc.* xxii, 43). In documento ergo utriusque naturæ huic et angeli ministrare, hunc et angelus confortare describitur. Unus in utraque natura; quoniam qui Deus ante sæcula exstitit, homo factus est in fine sæculorum. Cui ante passionem suam et angeli ministrant, et hunc angelus confortat. Post passionem vero atque resurrectionem ejus, huic angeli ministrare possunt, sed jam huic confortare non possunt. (*Moral.* xviii, c. 40, n. 64.) Libet inter hæc mentis oculos ad illum latronem ducere, qui de fauce diaboli ascendit crucem, de cruce paradisi. Intueamur qualis ad patibulum venerit, et qualis a patibulo abscessit. Venit reus fraterno sanguine, venit cruentus, sed interna gratia est mutatus in cruce. Et ille qui mortem fratri intulit, morientis Domini vitam prædicavit, dicens: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum* (*Luc.* xxiii, 42). Hujus latronis in cruce clavi manus pedesque ligaverunt, nihilque in eo a pœnis liberum, nisi cor et lingua, remanserat. Inspiraute Deo totum illi obtulit quod in se liberum invenit, ut

A juxta hoc quod se ipsum est, corde crederet ad justitiam, ore confiteretur ad salutem (*Rom.* x, 10). Confitebatur Deum latro quem videbat secum humana infirmitate morientem, quando negabant apostoli eum quem miracula viderant divina virtute facientem. (*Num.* 65.) Sed hi qui salvari hominem propriis viribus astruunt, eandem confessionem hominis ab ipsius esse virtute hominis suspiciantur. Quod si ita esset, in Dei laude Psalmista non diceret: *Confessio et magnificentia opus ejus* (*Ps.* cx, 3). Ab eo itaque accipimus recta confiteri a quo nobis et magna dantur operari. (*Moral.* xxix, 14, n. 26.) Dum Jesus angustias mortis petiit, fidem suam in gentibus dilatavit, atque ad innumera corda credentium sanctam Ecclesiam tetendit, cui per prophetam dicitur: *Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. Ad dexteram enim et ad lævam penetrabis, et semen tuum gentes hereditabit* (*Isai.* liv, 2). Quæ latitudo terræ profecto non fieret, nisi ipse prius et vitam quam novimus moriendo despiceret, et vitam quam non novimus resurgendo monstraret. Redemptor noster in morte sua nostræ oculos mentis aperuit, et quæ esset vita quæ sequeretur ostendit. Unde et hunc in Evangelio ordinem tenens, discipulis dicit: *Sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis die tertia, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes* (*Luc.* xxiv, 46). Redemptor noster, ut nos a morte redimeret, ad mortem venit, et defectum nostræ carnis in suo corpore pœnasque toleravit; qui prius quam ad crucis patibulum perveniret, teneri, conspui, illudi, alapis cædi se pertulit. Ecce ad quanta propter nos venire probra consentit! (*Moral.* iii, c. 16, n. 29.) Cum se pro nostra redemptione Dominus membrorum Satanæ manibus tradidit, quid aliud quam ejusdem Satanæ manus in se servare permisit, ut unde ipse exterius occumberet, inde nos exterius interiusque liberaret? Si Satanæ manus ejus potestas accipitur, ejus manus Redemptor noster juxta carnem pertulit, cujus potestatem corporis usque ad sputa, colaphos, flagella, crucem lanceamque toleravit. Unde et Pilato, ejus videlicet corpori, ad passionem veniens dicit: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi esset data desuper* (*Joan.* xix, 11). Sed tamen hanc potestatem, quam contra se ei extrinsecus dederat, suis servare lucris intrinsecus compellebat. Pilatus scilicet vel Satan, qui ejus Pilati caput exstiterat, sub potestate illius super quem potestatem acceperat tenebatur. Quia et superior ipse Redemptor noster disposuerat hoc [quod] inferius accidens [*Edit., accedens*] a persecutore tolerabat; ut cum ex mala mente infidelium surgeret, utilitati tamen electorum omnium ipsa quoque crudelitas deserviret. Pie igitur disponebat intus quod semetipsum pati nequiter permittebat foris. (*Lib. 1 in Evang., homil. 2, n. 1.*) Redemptor noster, prævidens ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longe ante et

ejusdem passionis pœnam et resurrectionis suæ gloriam prædicit, ut cum morientem, sicut prædicitum est, cernerent, etiam resurrectionem non dubitarent.

CAPUT VI.

De simpla morte Christi et dupla nostra.

(*Moral. lib. iv, c. 16, n. 51.*) Ad delenda peccata hominum ante Dei oculos Mediator Dei et hominum venit, qui solam pro nobis mortem carnis susciperet, et veram mortem delinquentium per umbram suæ mortis deleteret. Redemptor noster ad nos pia miseratione descendit, qui in morte spiritus carnisque tenebamur; unam ad nos suam mortem detulit, et duas nostras quas reperit solvit. Si Redemptor noster utramque mortem susciperet, nos a nulla liberaret. Sed unam misericorditer accepit, et juste utramque damnavit. Simplam suam duplæ nostræ contulit, et duplam nostram moriens subegit. Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus non immerito uno die in sepulcro et duabus noctibus jacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis tenebris duplæ mortis nostræ adjunxit. Qui ergo solam pro nobis mortem carnis accepit, umbram mortis per tulit, et a Dei oculis culpam quam fecimus abscondit.

CAPUT VII.

De resurrectione Christi.

(*Moral. lib. xxxi, 49, n. 99.*) Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus instaurare omnia venit, ut, redempto humano genere, illa angelica damna sarciret, et mensuram cœlestis patriæ locupletius fortasse cumularet. Propter hanc instauracionem de Patre dicitur: *Proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis et quæ in terra sunt in ipso (Ephes. 1, 9, 10).* In ipso quippe restaurantur ea quæ in terra sunt, dum peccatores ad justitiam convertuntur. In ipso restaurantur ea quæ in cœlis sunt, dum illuc humiliati homines redeunt, unde apostatæ angeli superbiendo ceciderunt. (*Lib. 1 in Ezech. homil. 8, n. 23.*) Unigenitus Patris per hoc quod homo factus est infra angelos fuit, sicut de eo scriptum est: *Minuisti eum paulo minus ab angelis (Ps. viii, 6).* Resurgens autem et ascendens in cœlos, omnibus angelicis potestatibus præsidet, sicut de eo illic rursus scriptum est: *Omnia subiecisti sub pedibus ejus (Ibid. 7).* Et sicut ipse ait: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii, 18).* [*Moral. lib. xiv, c. 55, n. 68.*] Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeremus. Ostendit resurrectionem, ut nos resurgere posse confidamus. Unde et eandem mortem non plusquam triduanam esse voluit, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnimodo desperaretur. David propheta de Redemptore nostro ait: *De torrente in via bibit, propterea exaltavit caput (Ps. cxix, 7).* Quasi enim de quodam lumine nostræ passionis non in mansione bibere,

^a In editione PP. S. Mauri, præruptionem.

^b Edit., ut..... ostenderet.

sed in via dignatus est; quia mortem transitorie, id est, ad triduum contigit, atque in ea morte quam contigit, nequaquam sicut nos usque ad finem sæculi remansit. Dum Christus die tertio resurrexit, quod in ejus corpore, id est Ecclesia, sequatur ostendit. Exemplo quippe monstravit quod promisit in præmio, ut sicut ipsum resurrexisse fideles agnoscerent, ita in se ipsis in fine mundi resurrectionis præmia sperarent. Ecce nos per mortem carnis usque ad finem mundi remanemus in pulvere, ille autem die tertia ab ariditate mortis viruit, et divinitatis suæ nobis potentiam in ipsa innovatione suæ carnis ostendit: *De torrente, inquit, in via bibit, propterea exaltavit caput. (Lib. ii, in Ev., hom. 25, n. 7.)* In humano quippe genere ab ipso mundi initio torrens mortis effluxerat; sed de hoc torrente Dominus in via bibit, quia mortem in transitu gustavit. Atque ideo exaltavit caput, quia hoc quod moriendo in sepulcro posuit, surgendo super angelos elevavit; et inde antiquum hostem in æternum percussit, unde sævire contra se manus persequentium temporaliter permisit. (*Lib. ii in Ev., hom. 21, n. 7.*) Samson ille fortissimus Redemptorem nostrum significavit, qui cum Gazam civitatem Philistinorum fuisset ingressus, Philistæi ingressum ejus cognoscentes protinus, civitatem repente obsidionibus circumdederunt, custodes deputaverunt, et Samson fortissimum se jam comprehensisse gavisus sunt (*Judic. xvi, 1, 2, 3.*) Sed quid Samson fecit agnovimus. Media nocte portas civitatis abstulit, et montis verticem ascendit. Quæ hoc in facto nisi Redemptorem nostrum Samson ille significat? Quid Gaza civitas nisi infernum significat? Quid per Philistæos nisi Judæorum perfidia demonstratur? Qui cum mortuum Dominum viderent [*Edit., viderent*], ejusque corpus in sepulcro positum, custodes illico deputaverunt. Et cum, qui auctor vitæ claruerat, in inferni claustris retentum, quasi Samson in Gaza, se deprehensisse lætati sunt. Samson videlicet media nocte non solum exivit, sed etiam portas tulit; quia profecto Redemptor noster ante lucem surgens, non solum liber de inferno exivit, sed ipsa etiam inferni claustra destruxit. Portas tulit, et verticem montis subiit, quia resurgendo claustra inferni abstulit, et ascendendo cœlorum regna penetravit. (*Apud Paterium, lib. vi, cap. 7.*) Samson ille virtutis robore validus, dum viveret, paucos occidit; everso vero templo maximam adversariorum suorum multitudinem etiam ipse moriens stravit. Christo itaque Domino nostro prædicante, pauci crediderunt; innumeri vero gentilium populi vitam illo moriente secuti sunt. (*Moral. 29, c. 14, n. 26.*) Redemptor noster, dum adhuc passibilis viveret, superbos pertulit; passibilia vero vitæ mortuus stravit; quia nimirum Dominus ab elatione superbiæ paucos, cum viveret, plures vero, cum templum sui corporis solveretur, exstinxit; atque electos ex gentibus quos vivendo sustinuit simul omnes

^c Ed., a passibili vero vita. Alii vero Codic., a passibili vero vitu multos, dum moreretur, stravit.

moriendo prostravit. (*Moral.* 29, c. 12, n. 23.) **A** *fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (Joan. xii, 32); omnia videlicet electa. Non enim ab inferno rediens Dominus, electos simul et reprobos traxit, sed illa exinde omnia sustulit quæ sibi inhæsisse præscivit. Per Osea prophetam Dominus dicit: Ero mors tua, o mors: ero morsus tuus, inferne (Ose, xiii, 14). Quod enim occidimus, agimus ut penitus non sit. Ex eo enim quod mordemus, partem abstrahimus partemque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus Dominus occidit mortem, mors mortis existit; quia vero ex inferno partem abstulit partemque reliquit, non occidit funditus, sed mordidit infernum: Ero, inquit, mors tua, o mors; id est, in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus, inferne; quia sublati eis, te ex parte transigo. (Moral. xiii, 43, n. 48.) Omnes electi, qui ante adventum Redemptoris nostri in hunc mundum venerunt, quantumlibet virtutem justitiæ haberent, ex corporibus educti, in sinu cœlestis patriæ statim recipi nullo modo poterant, quia necdum ille venerat qui inferni claustra sua descensione solveret, et justorum animas in perpetua jam sede locaret. Unde beatus Job afflictionem sentiens, et adhuc differri retributionem justorum sciens, apte subdidit: Si sustinero, inferni domus mea est, et in tenebris stravi lectum meum (Job. xvii, 13). [Cap. 44, n. 49.] Priores etenim sancti a corporibus educti adhuc ab inferni locis liberari non poterant, quia necdum venerat qui illuc sine culpa descenderet, ut eos qui ibi tenebantur ex culpa liberaret: ut et pro originali noxa adhuc illuc descenderent, et tamen ex propriis actibus supplicium non haberent. Grave tædium electis fuit post solutionem carnis adhuc speciem non videre Creatoris, quod tædium non immerito beatus Job tenebras vocat. Sed quia hoc ex pœna infirmitatis venit, recte eandem mox infirmitatem subdidit, dicens: Putredini dicit: Pater meus es; Mater mea et soror mea, vermibus (Job. xvii, 14). [Cap. 43, n. 48.] Nos omnes, qui auctoris nostri gratia redempti sumus, hoc jam cœlesti munere ^a habemus, ut cum a carnis nostræ habitatione subtrahimur, mox ad cœlestia præmia ducamur. Quia dum Conditor ac Redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illuc ire non patitur unde jam alios descendendo liberavit. (*Moral.* iv, c. 29, n. 56.) Priusquam Redemptor noster morte sua humani generis pœnam solveret, eos etiam qui cœlestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis inferni claustra tenuerunt: non ut pœna quasi peccatores plecteret, sed ut eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio Mediatoris advenerat, ad ingressum regni reatus primæ culpæ prohiberet. Juxta Redemptoris nostri testimonium, dives qui apud inferos torquetur in sinu Abraham Eleazarum requiescere contemplatur (*Luc.* xvi, 19). Qui profecto si adhuc in imis electi non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Unde et isdem Redemptor noster pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna pene-*

CAPUT VIII.

De sanctis qui ante incarnationem Christi inferni claustris detinebantur.

(*Mor.* xii, c. 9, n. 13, 14, 15.) Ante Redemptoris nostri incarnationem justorum animæ non ita ad infernum descendisse creduntur ut in locis pœnalibus tenerentur. Sed esse superiora inferni loca, esse alia inferiora credenda sunt: ut et in superioribus justique requiescerent, et in inferioribus injusti cruciarentur. Omnis homo, quamvis mundæ probatæque vitæ fuerit, ante adventum Mediatoris Dei et hominis ad inferni claustra descendere dubium non est, quoniam homo, qui per se cecidit, per se ad paradisi requiem redire non potuit, nisi veniret ille qui suæ incarnationis mysterio ejusdem nobis paradisi iter aperiret. Unde recte beatus Job Dominum postulat, dicens: *Quis mihi tribuat ut in inferno protegas me (Job. xiv, 13)?* Psalmista quoque ait: *Eripuisti animam meam ex inferno inferiori (Psalm. lxxxv, 13).* Beatus Job ante adventum Christi ad infernum se descendere sciens, Conditoris sui illic protectionem postulat, ut a locis pœnalibus alienus existat, ubi, dum ad requiem ducitur, a suppliciis abscondatur. Unde subjungit: *Ut abscondas me, donec transeat furor tuus (Ibid.).* Furor etenim omnipotentis Dei in hoc quotidie vim suæ districtiōnis peragit, quod viventes indigne dignis suppliciis demergit. Furor Dei nunc equidem transit, sed in fine pertransit; quia modo agitur, sed in mundi termino consummatur. Qui tamen iste furor quantum ad electorum animas, in Redemptoris nostri adventu pertransiit; quia eas ab inferni claustris ad paradisi gaudia Mediator Dei et hominum, dum ipse illuc pie descenderet, reduxit. Justorum animæ per Mediatoris adventum erant quandoque ab inferni locis quamvis non pœnalibus liberandæ. Hoc quoque beatus Job prævidet, et petendo subjungit: *Et constituas mihi tempus in quo recorderis mei (Ibid.). At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (Gal. iv, 4).* Adventum Redemptoris nostri vir Domini Job præstolans, in quo erant multi etiam ex gentilitate liberandi, ait: *Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris (Job. x, 13).* Apud omnipotentem Dominum tempus sibi constitui suæ recordationis petit, dicens: *Ecce expecto ut restituas mihi tempus in quo recorderis mei.* In Evangelio Dominus dicit: *Et ego si exaltatus*

^a In edit. PP. S. Mauri, cœlestis muneris.

trat, ut subs, qui ei inhæserant, ad cœlestia reducat. Sed quo nunc homo redemptus ascendit, illuc profecto, si peccare nolisset, etiam sine redemptione pertingeret.

CAPUT IX.

De sanctis apostolis, et prædicatione eorum.

(*Moral. lib. ix, c. 9, n. 10.*) Cœlorum nomine apostolorum prædicantium cœlestis vita signatur. Ipsi igitur cœli, ipsi sol in sacra Scriptura esse memorantur: cœli scilicet, quia intercedendo protegunt; sol autem, quia prædicando vim luminis ostendunt. Cum Judæa sævius ad vim persecutionis infrenuit, apostolorum vitam Dominus in cunctarum gentium cognitione dilatavit; et dum illa per judicium in mundo captiva dispergitur, isti ubique per gratiam in honorem tenduntur. Angusti cœli fuerunt, cum una plebs tot egregios prædicatores tenebat. Quis enim gentilium Petrum nosset, si in solius Israelitici populi prædicatione remaneret? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Judæa ad nostram notitiam persequendo transmisisset? Sancti apostoli, qui flagris et contumeliis ab Israelitica plebe repulsi sunt, per mundi fines honorantur, quia secreti mira dispensatione consilii prædicatores suos Dominus, unde permisit in una gente opprimi, fecit in mundi cardines inde dilatari. (*Moral. xx, c. 20, n. 38.*) Egregius Psalmista David ait: *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt; grando et carbones ignis* (*Psal. xvii, 43*). Præ fulgore enim nubes transierunt, quia prædicatores sancti universa mundi spatia miraculorum claritate percurrerunt. Qui etiam grando et carbones ignis vocati sunt, quia et per correptionem feriunt, et per charitatis flammam accendunt. Sanctorum libera increpatio natura grandinis convenienter exprimitur, grando enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri corda audientium extorquentes feriunt, et blandientes infundunt. Nam quemadmodum feriant, propheta testatur dicens: *Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narabunt* (*Psal. cxliv, 6*). Et quemadmodum blandientes rigent, secutus adjunxit: *Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt, et in tua justitia exsultabunt* (*Ibid. 7*). [*Moral. xxvii, c. 11, n. 20.*] Scriptum quippe est: *Fulgura multiplicabis, et conturbabis eos* (*Psal. cxliii, 6, sec. LXX*). Per has ergo nubes lumine suo Dominus fulgurat, quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. (*Num. 21*) Cumque nubes istæ, scilicet sancti apostoli, verbis pluunt, cumque miraculis vim coruscæ lucis aperiunt, extremos etiam mundi terminos in divinum amorem convertunt. *Fulgura*, inquit, *multiplicabis et conturbabis eos.* (*Moral. xxx, c. 2, n. 6.*) Fulgura quippe ex nubibus exeunt, sicut mira opera ex sanctis prædicatoribus ostendantur. Qui, ut sæpe dictum est, ideo nubes vocari solent, quia et coruscant miraculis et verbis pluunt. Humana corda postquam per sanctorum prædicationem mota non fuerint, istis miraculorum fulgoribus conturbantur. *Fulgura*, in-

* Ed, non venissent.

quit, *multiplicabis et conturbabis eos.* Ac si diceret: Dum verba prædicationis non audiunt, per prædicantium miracula conturbantur. Per Habacuc prophetam dictum est: *In lumine jacula tua ibunt, in splendore fulgoris armorum tuorum* (*Habac. iii, 41*). Jacula Dei in lumine ire, est verba ejus aperta veritate resonare: *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (*Ps. xxxii, 6*). [*Apud Pater., xi, 68.*] Quid cœlorum nomine nisi sancti apostoli designantur? qui verbis pluunt et coruscant miraculis, quorum virtus ex dono Spiritus confortatur. (*Lib. ii in Evang. homil. 30, n. 7.*) Quot ergo bona sunt prædicantium, quasi tot sunt ornamenta cœlorum. *Verbo Domini cœli firmati sunt.* Verbum enim Domini Filius est Patris. Sed eosdem cœlos, videlicet sanctos apostolos, ut tota simul Trinitas ostendatur operati, repente de sancti Spiritus divinitate adjungitur: *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (*Psal. xxxii, 6*). Cœlorum virtus de spiritu sumpta est, quia sancti apostoli mundi hujus potestatibus contraire non præsumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset. (*Moral. xix, c. 30, n. 55.*) Hinc denique scriptum est: *Cum sagittis et arcu ingrediantur illuc* (*Isai. vii, 24*); quia nimirum sancti apostoli ad feriendum gentilis vitæ duritiam, cum districtis verborum spiculis venerunt. (*Lib. ii in Ev., homil. 29, n. 2.*) Cum sanctos apostolos ad prædicandam Veritas mittit, quid aliud in mundo facit, nisi grana seminis spargit, et pauca grana mittit in semine, ut multarum messium fruges recipiat ex nostra fide? Neque enim in universo mundo tanta fidelium messis exurgeret, si de manu Domini super rationabilem terram illa electa grana prædicantium sparsa non fuissent*. Ipsa per se Veritas discipulis ait: *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ* (*Marc. xvi, 15*). Potest etiam omnis creaturæ nomine omnis natio gentium designari. Ante etenim apostolis dictum fuerat: *In viam gentium ne abieritis* (*Matth. x, 5*). Nunc autem dicitur: *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* Ut scilicet prius a Judæa apostolorum repulsa prædicatione, tunc nobis in adiutorium fieret, cum hanc illa ad damnationis suæ testimonium superba repulisset. (*Lib. ii in Ezech., homil. 2, n. 13.*) Dum enim persecutio in Judæa agitur, sancta apostolorum prædicatione in universo mundo dispersa est.

CAPUT X.

De sanctis evangelistis.

(*Lib. i in Ezech., homil. 4, n. 1.*) Quatuor animalia, quæ sacra sæpe numerat Scriptura, quatuor evangelistas designant, sicut ipsa uniuscujusque libri evangelici exordia testantur. Nam quia ab humana generatione cœpit, jure per hominem Mattheus; quia per clamorem in deserto, recte per leonem Marcus; quia a sacrificio exorsus est, bene per vitulum Lucas; quia vero a divinitate Verbi cœpit, digne per aquilam significatur Joannes, qui dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus*

erat Verbum (Joan. 1, 1); dum in ipsam divinitatis substantiam intendit, quasi more aquilæ oculos in solem fixit. Electi omnes, quia membra sunt Redemptoris nostri, ipse autem Redemptor noster caput est omnium electorum; per hoc quod membra ejus figurata sunt, nil obstat si etiam in his omnibus et ipse signetur. Ipse unigenitus Dei Filius veraciter factus est homo; ipse in sacrificio nostræ redemptionis dignatus est mori, ut vitulus: ipse per virtutem suæ fortitudinis surrexit, ut leo. Leo etiam apertis oculis dormire perhibetur; quia in ipsa morte, in qua ex humanitate Redemptor noster dormire potuit, ex divinitate sua immortalis permanendo vigilavit. Ipse etiam post resurrectionem suam ascendens ad caelos, in superioribus est elevatus, ut aquila. Totum ergo simul nobis est, qui et nascendo homo et moriendo vitulus, et resurgendo leo, et ad caelos ascendendo aquila factus est. Sed quia per hæc animalia evangelistas quatuor, et sub eorum specie simul perfectos omnes superius significari diximus, restat ut quomodo unusquisque electorum istis animalium visionibus exprimat ostendamus. (Num. 2.) Omnis etenim electus, atque in via Domini perfectus, et homo et vitulus, leo simul et aquila est. Homo enim rationale est animal, vitulus autem in sacrificio mactari solet, leo vero fortis est bestia, sicut scriptum est: *Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum* (Prov. xxx, 30). Aquila ad sublimia evolat, et inreverberatis oculis solis radiis intendit. Omnis itaque qui in ratione perfectus est homo est. Et quoniam semetipsum ab hujus mundi voluptate mortificat, vitulus est; quia vero ipsa sua spontanea mortificatione contra adversa omnia fortitudinem securitatis habet, unde scriptum est: *Justus autem, quasi leo confidens absque terrore erit* (Prov. xxviii, 1), leo est. Quia vero sublimiter contemplatur ea quæ cælestia atque æterna sunt, aquila est. Quoniam justus quisque per rationem homo, per sacrificium mortificationis suæ vitulus, per fortitudinem securitatis leo, per contemplationem vero efficitur aquila, recte per hæc sancta animalia signari unusquisque perfectus potest. Quod idcirco dicimus, ut ea quæ de quatuor animalibus dicta sunt, pertinere quoque etiam ad perfectorum singulos demonstramus. Posteriori tempore, quod nunc est, habet sancta Ecclesia evangelistas atque doctores. (Lib. II in Ezech., homil. 9, n. 6.) Quia vero Evangelium bonum nuntium dicitur, evangelistas utique appellamus qui rudibus populis bona patriæ cælestis annuntiant. Qui videlicet evangelistæ atque doctores et priori quidem tempore fuerunt, sed nunc usque Domino largiente permanent; quia adhuc quotidie et infideles populos ad fidem trahi, et fideles quosque in bonos mores per doctores erudiri cognoscimus. (Lib. I in Ezech., homil. 2, n. 15.) De sanctis evangelistis Ezechiel propheta ait: *Et in medio ejus similitudo quatuor animalium* (Ezech. 1, 5). Quod in medio ejus dicitur sive electi, sive ignis, nil obstat intelligi; quia quatuor hæc animalia, sancti scilicet evangelistæ, et ex ejus-

dem Domini incarnatione ad fidei virtutem solidati sunt, et in igne persecutionis multis tribulationibus afflicti. (Ibid., hom. 3, n. 1.) Si requiras quid Matthæus de incarnatione Domini sentiat, hoc nimirum sentit quod Marcus, Lucas et Joannes. Si quæras quid Joannes sentiat, hoc proculdubio quod Lucas, Marcus et Matthæus. Si requiras quid Marcus, hoc quod Matthæus, Joannes et Lucas. Si quæras quid Lucas, hoc quod Joannes, Matthæus et Marcus sentit. Quatuor evangelistarum facies uni sunt, quia notitia fidei, qua cognoscuntur a Deo, ipsa est in uno quæ est simul in quatuor. Quidquid enim in uno inveneris, hoc in omnibus simul quatuor recognoscis [Edit., recte cognoscis]. Quatuor evangelistæ omnipotentis Dei Filium Dominum Jesum Christum concorditer prædicant, et ad divinitatem ejus mentis oculos levantes, penna contemplationis volant. Evangelistarum facies ad humanitatem Domini pertinent, pennæ ad divinitatem; quia in eo, quem corporeum conspiciunt, quasi faciem [Edit., facies] intendunt. Sed dum hunc esse incircumscripsum atque incorporeum ex divinitate annuntiant, per contemplationis pennam quasi in æra relevantur [Edit., levantur]. Quia una est fides incarnationis Christi in omnibus evangelistis, et par contemplatio divinitatis ejus in singulis, recte per Ezechielem dicitur: *Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni, et pedes eorum recti* (Ezech. 1, 6, 7). Quid per pedes evangelistarum nisi gressus actuum designantur? Quatuor ergo animalium pedes recti esse describuntur, quia sanctorum evangelistarum atque omnium perfectorum opera ad sequendam iniquitatem non sunt retorta. Hi autem pedes rectos non habent, qui ad mala mundi quæ reliquerunt reflectuntur. De quibus scriptum est: *Canis reversus ad suum vomitum, et sus tota in volutabro luti* (Prov. xxvi, 11).

CAPUT XI.

De Scriptura Veteris et Novi Testamenti.

(Moral. xx, c. 1, n. 1.) Omnem scientiam atque doctrinam Scriptura sacra sine aliqua comparatione transcendit, quod vera prædicat, quod ad cælestem patriam vocat, quod a terrenis desideriis ad superna amplectenda cor legentis immutat, quod dictis obscurioribus exercet fortes, et parvulis humiliter sermone blanditur. Scriptura sacra non sic clausa est ut pavesci debeat, nec sic patet ut vilescat, quod usu fastidium tollit, et tanto amplius diligitur quanto amplius meditatur; quod legentis animum humilibus verbis adjuvat, sublimibus sensibus levat; quod aliquo modo cum legentibus crescit: quod a rudibus lectoribus quasi recognoscitur, et tamen doctis semper nova reperitur. Ut de rerum pondere taceam, scientias omnes atque doctrinas sacra Scriptura ipso etiam locutionis suæ more transcendit; quia uno eodemque sermone narrat textum, prodit mysterium, et sic scit præterita dicere, ut eo ipso noverit futura prædicare, et non mutato dicendi ordine, eisdem ipsis sermonibus novit et acta describere et agenda nuntiare. (Lib. I in Ezech., homil. 6, n. 16.) Sancta

Scriptura per legem Veteris Testamenti ad corda A hominum vadit signando mysterium. Per prophetas vadit paulo apertius Dominum prophetando. Per Evangelium vadit exhibendo quem prophetavit. Per apostolos vadit prædicando eum quem Pater in nostra redemptione exhibuit. Habent sacra eloquia notitiam præceptorum cum exhibitione operum. Et quasi per quatuor partes vadunt, quia distinctis temporibus loquuntur, vel certe quia in cunctis mundi regibus incarnatum Dominum prædicant. (*Lib. I in Ezech., homil. 10, n. 1, 2.*) Solent quidam scripta ejusdem sacri eloquii legentes, cum sublimiores ejus sententias penetrant, minora mandata, quæ infirmioribus data sunt, timenti sensu despiciere, et ea velle in alio intellectu permutare. Qui si recte in eo alta intelligerent, mandata quoque minima despectui non haberent, quia divina præcepta sic in quibusdam loquuntur magnis, ut tamen in quibusdam congruant parvulis, qui per incrementa intelligentiæ quasi quibusdam passibus mentis crescant, atque ad majora intelligenda perveniant. Ad Ezechielem prophetam Dominus dicit: *Fili hominis, quodcumque inveneris, comede* (*Ezech. III, 1*). Quidquid enim in sacra Scriptura invenitur, edendum est; quia et ejusdem parva simplicem componunt vitam, et ejusdem magna subtilem ædificant intelligentiam. (*Lib. I in Ezech., homil. 7, n. 16.*) Sciendum nobis magnopere est quod Scripturæ sacræ duo sunt Testamenta, quæ utraque Dei Spiritus scribi voluit, ut nos ab animæ morte liberaret. Vel certe quia duo sunt præcepta C charitatis, dilectio videlicet Dei, et dilectio proximi, per quæ utraque nos sacra Scripturæ dicta vivificant. Quia dilectionem Dei et proximi capimus in eloquiis divinis, per præcepta Scripturæ sacræ reviviscimus, qui mortui in culpa jacebamus. Unde omnipotenti Domino per Psalmistam dicitur: *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me* (*Ps. cxviii, 95*). Justificationes enim præcepta Domini dicuntur, in quibus nos corrigendo justificat. De quibus idem Psalmista apertius dicit: *In tuis justificationibus meditabor, non obliviscar sermones tuos* (*Ibid. 16*). In eis itaque nos vivificat, quia per hæc nobis spiritualem vitam demonstrat, eamque per afflatum Spiritus nostris mentibus infundit. (*Num. 8.*) Sancti viri in Scriptura sacra intelligunt quemadmodum moraliter vivant et sese in D contemplatione suspendant. Unusquisque sanctorum, quanto in hac eadem Scriptura profecerit, tanto Scriptura sacra proficit apud ipsum; quia divina eloquia cum legente crescunt. Nam tanto illa quisque altius intelligit, quanto in eis altius intendit; quia nisi legentium mentes ad alta profecerint, divina dicta velut in inanis non intellecta jacent. Cum legenti quilibet sermo Scripturæ sacræ tepidus videtur, sensus divini eloquii^a ejus mentem non excitat, et in cogitatione sua nullo intellectu luminis emicat. At vero si bene vivendi ordinem querat, et per gressum cor-

dis inveniat, quemadmodum pedem [*Edit., gressum*] boni operis ponat, tantum in sacro eloquio profectum invenit, quantum apud illum ipse profecerit. Mira atque ineffabilis sacri eloquii virtus agnoscitur, cum superno amore legentis animus penetratur. (*Moral. XIX, c. 30, n. 55.*) Plerumque in sacro eloquio arcus nomine solet sacra Scriptura signari, sicut per Isaiam dicitur: *Cum sagittis et arcu ingredientur ille* (*Isa. VII, 24*). In chorda etenim Testamentum Novum, in cornu vero Testamentum Vetus accipitur. In arcu autem dum chorda trahitur, cornu curvatur: sicut in hoc eodem sacro eloquio, dum Testamentum Novum legitur, duritia Testamenti Veteris emollitur. Ad Scripturæ sacræ spiritualia et blanda præcepta litteræ se rigor inclinatur; quia Testamentum Novum, dum quasi quodam bonæ operationis brachio trahitur, in Testamento Veteri severitatis jura flectuntur. Non indecenter dicimus chordam Testamento Novo congruere, quod de incarnatione dominica certum est existisse. Quasi chorda ergo trahitur, et cornu curvatur, quia dum in Testamento Novo incarnatio Mediatoris agnoscitur, ad spiritualem intelligentiam rigor Testamenti Veteris inclinatur.

CAPUT XII.

De initio nascentis Ecclesiæ.

(*Moral. lib. xxvi, c. 41, n. 75.*) Omnipotens Deus Ecclesiam suam digna sine administratione non deserit; nam cum fortes ad præmium vocat, eorum vice debiles ad certamina roborat. Cum illos suscipiendo remunerat, istis laborum virtutes [*Edit. vires*] quas remuneret subministrat. In virtute antiquorum Patrum hi qui postmodum prælati sunt subrogantur. Quia et cum annosa arbusta succiduntur, in eorum robur tenera virgulta succrescunt. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram* (*Ps. xlii, 17*). Deus in gradibus ejus dignoscitur, dum suscipiet eam (*Ps. xlvii, 4*). [*Lib. II in Ezech., homil. 3, n. 3.*] Dum enim sanctam Ecclesiam Dominus suscipit, in gradibus ejus dignoscitur, quia ejus gloria per illius incrementa declaratur. Quantum enim sancta Ecclesia ascendendo profecerit, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innotescit. De his quoque gradibus beatus Job loquitur, dicens: *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum* (*Job. xxxi, 37*).^b Omnipotens Deus in gradibus Ecclesiæ agnoscitur, quia in singulis ejus virtutibus atque miraculis, quam sit timendus et amandus, omnibus demonstratur: cum videlicet tunc suscipit, cum a culpis suis ad eum per poenitentiam redit. (*Moral. VIII, c. 48, n. 82.*) Filia regum sancta Ecclesia est, quæ in bono opere spiritualium principum prædicatione generata, gloriam intus habet, sicut scriptum est: *Omnis gloria ejus filia regum ab intus* (*Psalm. xlii, 14*); quia hoc quod quotidie agit in ostentationis jactantiam non habet. (*Mor. xxxv, c. 18.*) Nam si foras gloriam quereret, intus speciem quam rex concupisceret non haberet.

^a Edit. (*Si tepidus videtur sensus divini eloquii*).^b Assignatur a Patricio homil. 15 in Ezech., quæ tamen inter Gregorii opera non exstat.

(*Mor.* xix, c. 12, n. 20.) Quia sancta Ecclesia exteriora sua a primordiis suis usque nunc irreprehensibilia custodit, jure de ea Psalmista ait: *In fimbriis aureis circumamicta varietate* (*Ps.* xlii, 14), ut et pulchra intus sibi sit et aliis foras, et se provehens per internam gloriam, et alios erudiens per exteriora operum exempla. (*Apud Pater.*, c. 53, *super Gen.*; *Moral.* lib. xiv, c. 43, n. 51.) Sola electorum Ecclesia unigenito Filio Dei Patris copulanda erat, quam ipse Unigenitus ex prædestinatione jam et præsentia extraneam non habebat. Sancta Ecclesia quot præcepta ex Redemptoris nostri prædicatione cognovit, quasi tot oris ejus oscula accepit, sicut scriptum est: *Osculetur me osculis oris sui* (*Cant.* i, 1); ac si apertis vocibus dicat (*Moral.* xxvii, c. 17, n. 34): Dudum mihi quidem prophetarum prædicamentis, quasi quibusdam labiis, osculum porrexit, nunc vero tangat me ipsa dulcedo præsentiae unigeniti Filii, Redemptoris mei. (*Moral.* xiv, c. 12, n. 19.) Universæ Ecclesie, quæ unam catholicam faciunt, adolescentulæ vocantur, non vetustæ per culpam, sed novellæ per gratiam; non senio steriles, sed ætate mentis ad spiritualem fecunditatem congruæ. (*Apud Pater.* ubi supra.) A priori populo naturæ legem sancta Ecclesia se scisse monstravit, et prædicationis verba in amplo charitatis gremio suscepit. Sancta Ecclesia verba vitæ audiens, et ad veræ fidei conversationem veniens, studuit non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. (*Lib.* i in *Ev. homil.* 17, n. 7.) Sed tamen terrena stipendia prædicatoribus reddidit; quæ dum Paulus apostolus quasi pro nihilo acciperet dixit: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si a vobis carnalia metamus* (*I Cor.* ix, 11)? Sancta Ecclesia, quæ ante per fidem, obedientiam, et operationem percepit, excrescens postmodum etiam ad spiritualia dona convalescit (*Apud Pater.* ubi supra); ut prophetiæ spiritu et virtutum gratia repleta, ampliatis jam muneribus ditescat. Unigenitus Dominus ac Redemptor noster veniente ad se Ecclesia in illorum mentibus mansit quos ex Judæa editos non torporis frigus, sed fervor charitatis tenuit. Ex illo quippe populo Anna prophetissa, ex illo Simeon exstitit, qui in ulnas Dominum accepit. Sancta Ecclesia prædicatorum suorum desiderio ex virtute suæ fidei satisfecit. Quia enim Deum quem audivit confessa est, prædicatori suo quasi aquam refectionis obtulit, ejusque animum refrigeravit. Quod Rebecca proprie significavit, cum hydriam ab humero in ulnas posuit, et puero Abraham ad bibendum aquam præbuit. Quia sancta Ecclesia in eo quod credidit vacua non remansit. Nam protinus prædicare studuit quod audivit, et docendo multos ex se prædicatores protulit. (*Moral.* lib. i, c. 15, n. 21; *apud Pater.*, lib. i *sup. Genes.*, c. 53.) Quid est quod Rebecca ad Isaac dorso cameli deducitur, nisi quod per Rebeccam significatur Ecclesia, et per camelum cui præsidet tortuosus moribus, atque onustus idolorum cultibus, gentilium populus designatur? Qui enim ex semetipsis sibi

invenerunt deos quos colerent, quasi a semetipsis eis onus in dorso excreverat quod portarent. Sancta Ecclesia quanto Redemptorem suum subtilius agnoscit, tanto carnalis vitæ illecebram studio humilitatis deserit, atque in semetipsam tortitudini vitiosæ contradicit: quod Rebecca significat cum, Isaac viro, de camelo descendit; quia, Domino cognito, vitia sua gentilitas deseruit, et ab elatione celsitudinis immoderate humilitatis petit. (*Moral.* lib. xxx, c. 25, n. 71.) Sancta Ecclesia Christum sequens terrenæ concupiscentiæ vitia pœnitendo contexit, quod recte Rachel significavit, quæ idola Laban patris sui sedendo cooperuit. De hac cooperitione vitiorum per prophetam dicitur: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (*Ps.* xxxi, 1). Nos igitur Rachel illa signavit, qui idola sedendo premimus, si culpas avaritiæ pœnitendo damnamus. (*Lib.* ii in *Ev.*, *hom.* 29, n. 4; *Reg. Past.*, part. ii, c. 4.) In exordio nascentis Ecclesie necessaria fuerunt signa vel miracula. Ut enim ad fidem cresceret, miraculis fuerat nutrienda. In sacerdotis veste juxta divinam vocem tintinnabulis mala punica conjunguntur. Quid enim per mala punica nisi unitas fidei designatur? Nam sicut in malo punico una exterius cortice multa interius grana muniuntur, sic innumeros sanctæ Ecclesie populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet.

CAPUT XIII.

De gratia baptismi.

(*Præf. Moral.* iv, 3.) Quisquis regenerationis unda non solvitur, reatu primi vinculi ligatus tenetur. Quod vero apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abraham stirpe prodierant mysterium circumcisionis. Unusquisque cum primi parentis culpa concipitur, sicut propheta testatur, dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum* (*Ps.* l, 7). Et quia is quem salutis unda non diluit, originalis culpæ supplicia non amittit, aperte per semetipsam Veritas perhibet, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non habebit vitam æternam* (*Joan.* iii, 5). [*Lib.* ii in *Ev.*, *homil.* 29, n. 3.] Tunc veraciter fideles sumus, si quod verbis promittimus operibus implemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus atque omnibus pompis abrenuntiare promittimus. Itaque unusquisque vestrum ad considerationem suam mentis oculos reducat, et si servat post baptismum quod ante baptismum spondit, certus jam quia fidelis est, gaudeat. (*Moral.* lib. xv, c. 51, n. 57.) Originale peccatum a parentibus trahimus, et nisi per gratiam baptismatis solvamus, etiam parentum peccata portamus, quia unum adhuc videlicet cum illis sumus. Scriptum est in libro Exodi: *Qui reddis iniquitatem patrum in filiis* (*Exod.* xxxiv, 7). Reddit ergo Dominus iniquitatem patrum in filiis, dum pro culpa parentis ex originali peccato animus polluitur proles. Et rursus non reddit parentum iniquitatem in filiis, quia cum ab originali culpa per baptismum libera-

mur, non jam parentum culpas, sed quas ipsi commisimus habemus.

CAPUT XIV.

De communione.

(*Moral. lib. xii, c. 23, n. 26.*) Unusquisque peccator redemptionis suæ pretium sumens, confitetur ac laudat Deum, et quibus valet verbis, hoc ipsum a proximis innotescit, sicut beatus Job sub figura Redemptoris nostri ait : *Terra, ne operias sanguinem meum (Job. xvi, 19).* Terra namque sanguinem Christi non operuit, quia sancta Ecclesia redemptionis suæ mysterium in cunctis jam mundi partibus prædicavit. Ipse enim sanguis redemptionis qui sumitur clamor nostri Redemptoris est. Paulus apostolus ait : *Et sanguinis Christi aspersionem melius loquentem, quam Abel (Heb. xii, 24).* De Abel sanguine dictum fuerat : *Vox sanguinis tui fratris clamat ad me de terra (Gen. iv, 10);* sed sanguis Jesu melius loquitur quam Abel, quia sanguis Abel mortem fratricidæ fratris petiit, sanguis autem Domini vitam persecutoribus impetravit. Ut sacramentum dominicæ passionis in nobis non sit otiosum, debemus imitari quod sumimus, et prædicare cæteris quod veneramur. Hinc iterum beatus Job ait : *Neque inveniat in te locum latendi clamor meus.* Locum enim latendi clamor ejus in nobis invenit, si hoc quod mens credit lingua tacet. Sed ne in nobis clamor ejus lateat, restat ut unusquisque juxta modum suum vivificationis suæ mysterium proximis innotescat. (*Lib. ii in Evang., homil. 22, n. 7.*) Quis namque sit sanguis Christi non jam audiendo, sed bibendo didicimus. Qui sanguis super utrumque possem ponitur (*Exod. xii, 7*), quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In utroque etenim poste agni sanguis est positus, quando sacramentum passionis Christi cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Quasi in nocte agni carnes comedimus, cum in sacramento modo dominicum corpus accipimus, quando adhuc ab invicem nostras conscientias non videmus. (*Num. 8.*) Nam nihil prodest corpus et sanguinem Christi Jesu ore percipere, et ei perveris moribus contraire. Qui scelerate vivunt in Ecclesia, et communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nihil de mundatione proficere, sibi dicente Propheta : *Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas (Jerem. xi, 15)?* Et Apostolus : *Probet, inquit, se homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat : qui enim indigne hoc accipit, judicium sibi manducat et bibit (I Cor. xi, 28).*

CAPUT XV.

Quid significet latitudo et longitudo Dei^b, sublimitas et profundum.

(*Moral. lib. x, c. 9, n. 15.*) Habet latitudinem, quia omnipotens Deus dilectionem suam usque ad

^a In ed. deest, verbis, hoc ipsum.

^b Ms. nostrum habet crucis, sed mendose, cum

A collectionem persequentium tendit. Habet longitudinem, quia ad vitæ patriam nos longanimitè tolerando perducit. Habet sublimitatem, quia ipsorum quoque intelligentiam qui recepti fuerint in superna congregatione transcendit. Habet profundum, quia damnatis inferius distractionis suæ judicium incomprehensibiliter exerit. Quatuor nobis Deus in hac vita positus singulis exercet : quia et latitudinem amando, et longitudinem tolerando, et celsitudinem, non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superando, et profunditatem suam exhibet, occultos et illicitos cogitationum motus districte judicando. Celsitudo omnipotentis Dei et profunditas, quam sit investigabilis, nullus agnoscit, nisi qui vel contemplatione ad summa proveli, vel occultis motibus resistens, tentationum cœperit importunitate turbari. (*August. in Spec. c. 14; Isidor. quoque lib. i Sentent., c. 2.*) Cum de Deo omnipotente nec secundum situm, nec secundum qualitatem, nec secundum habitum aut motum aliquid digne dicatur, inest tamen ei quodammodo latitudo, longitudo, altitudo, et profundum. Est in omnipotente Deo latitudo charitatis, qua nos et ab errore corrigit, et continet in veritate. Inest ei et longitudo, quæ nos longanimitè malos portat, donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei et altitudo, per quam omnem sensum suæ scientiæ immensitate exsuperat. Inest ei et profundum, quo damnandos inferius juxta æquitatem disponens, præordinat.

CAPUT XVI.

De vocatione gentium ad Ecclesiam convenientium.

(*Lib. ii in Evang., homil. 33, n. 6.*) Ad fidem vocata gentilitas, Redemptoris sui vestigia osculari desiderans, nequaquam cessat ab intentione boni operis, quia in ejus continuo amore suspirat. Unde et sponsæ voce de eodem Redemptore suo in Canticis canticorum ita incipit : *Osculetur me oculis oris sui (Cant. i, 1).* Osculum recte Conditoris sui desiderat, quæ se ei obsequi per amorem parat. (*Moral. lib. xxx, c. 25, n. 72.*) Eripiens gentilitatem Dominus superavit jugum oneris ejus, cum eam adventu suo ab illa dæmoniacæ tyrannidis servitute liberavit. Superavit virgam humeri ejus (*Isa. ix, 4*), cum percussione illius, quæ ex perverso opere graviter deprimebat, ab humano genere redempto compescuit. Superavit sceptrum exactoris ejus, cum regnum ejusdem diaboli, qui pro pestifera perpetratione vitiorum exilgere consueverat debita tributa pœnarum, de fidelium corde destruxit. (*Moral. lib. i, c. 16, n. 23.*) Scriptum quippe est : *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui (Isa. i, 3).* Per bovem Judææ operarii, per asinum vero gentiles populi designantur. Quis enim bos nisi judæicus populus extitit, cujus cervicem jugum Legis attrivit? Et quis asinus nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor reperit, quasi brutum animal et nulla ratione renitens, quo voluit errore substravit? Bos ergo possessorem, et asinus Greg. et Aug. de Deo loquantur ac de ejus erga nos charitate, nulla facta crucis mentione.

domini præsepe cognovit; quia et Hebraicus populus Deum quem colebat, sed ignorabat, reperit; et gentilitas legis pabulum, quod non habebat, accepit. Habet denique post Mediatoris adventum catholica Ecclesia simplices asinos, quia vocatæ plebes gentilium, dum ad requiem pervenire desiderant, cuncta mandatorum onera libenter portant. (Num. 24.) Unde bene, quod hanc requiem populus gentilis appeteret, Jacob, filios alloquens, prophetica hoc studuit voce signare, dicens: *Issachar asinus fortis accubans in terminis, vidit requiem quod esset bona, et ferrum quod optima; et supposuit humerum ad portandum* (Gen. xlii, 14, 15). (Moral. lib. ii, c. 35, n. 37.) Tais propheta clamat dicens: *Verbum misit Dominus in Jacob, et illud cecidit in Israel* (Isa. ix, 8). Jacob quippe Supplantator, Israel vero Videns Deum dicitur. Et quid per Jacob, nisi Judaicus; quid per Israel, nisi gentilis populus designatur? Quia quem Jacob per carnis mortem supplantare studuit, hunc nimirum per oculos fidei gentilitas Deum vidit. Ad Jacob ergo verbum missum in Israel cecidit, quia quem ad se venientem Judaicus respuit, hunc repente confitens populus gentilis invenit. (Lib. ii in Ezech., homil. 9, n. 5.) Cum Judæorum populum propheta a fide perire cognosceret, et sanctos apostolos surgere in Ecclesia prævideret, per quos multi sunt ex gentibus in fidei et vitæ fortitudine solidati, in magna consolatione locutus est, dicens: *Lateres ce. iderunt, sed quadris lapidibus ædificavimus* (Isa. ix, 10). Videns quippe in sancta Ecclesia apostolos, martyres atque doctores surgere, de laterum casu, id est de Judæorum perditione, minus doluit, quia omnipotentis Dei ædificium, id est sanctam Ecclesiam, de quadris lapidibus ædificari conspexit. (Lib. ii in Ezech., homil. 6, n. 21.) Hinc idem propheta ait: *Et frenum erroris, quod erat in maxillis populorum, canticum erit vobis* (Isa. xxx, 28, 29). Frenum quippe erroris maxillas populorum constrinxerat, quando idolorum errore obligata gentilitas Deo vero confessionis laudem dare nesciebat. Sed hoc ipsum erroris frenum jam nobis in canticum versum est, cum gaudente psallimus atque cantamus: *Omnes dii gentium demonia, Dominus autem celos fecit* (Ps. xcv, 5). Et rursum: *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Os habent et non loquentur, oculos habent et non videbunt* (Ps. cxiii, 4). Hæc nos omnipotenti Domino cum psallendo dicimus, ipsum erroris nostri frenum, quod a laude Dei ora nostra ligaverat, vero Domino canticum facimus. Bene autem subinfertur: *Sicut nox sanctificatæ solemnitatis* (Isa. xxx, 29): quia dum confessionis laudem Deo reddimus, in sanctificata solemnitate gaudemus. (Moral. lib. xxix, c. 26, n. 52.) Scriptum est: *In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oritur viror calami et junci* (Isa. xxxv, 7). In draconum namque cubilibus viror calami et junci oritur, quia in cis populis, quos antiqui hostis malitia possidebat, et

A doctorum scientia, et auditorum obedientia cæcervatur. (Lib. ii in Ezech., homil. 1, n. 11.) Orietur in ea viror calami et junci, id est, in sancta Ecclesia oriuntur scriptores et auditores; ut per calamus scriptores, per juncum vero debeant auditores intelligi. Per aquæ humorem juncus et calamus nasci solet. Ex una eademque aqua utraque proficiunt. Et calamus quidem ad scribendum assumitur, cum juncus vero scribi non potest: quid in juncus et calamo accipere debemus, nisi quod una est doctrina veri atis quæ multos auditores irrigat? Sed irrigati alii ad hoc usque in verbo Dei proficiunt, ut etiam scriptores fiant, videlicet tanquam calami; alii vero verbum vitæ audiunt, bonæ spei et rectorum operum viriditatem tenent, sed tamen ad scribendum proficere nullatenus possunt. Qui hi, qui in aqua fidei^a, nisi quidam, ut ita dicam, junci sunt? Qui quidem viridescendo proficiunt, sed litteras exprimere nequaquam possunt. (Lib. i in Ev., homil. 20, n. 3.) In fide Mediatoris Dei et hominum hominis Christi Jesu, et gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, et Judæa per errorem perfidiæ hoc unde timebat perdidit. Desertum Dominus in stagna aquarum (Isa. xli, 18) posuit, quia gentilitati, quæ prius per ariditatem mentis nullos bonorum operum fructus ferebat, fluentia sanctæ prædicationis dedit: et ipsa, ad quam prius pro asperitate suæ siccitatis via prædicatoribus non patebat, doctrinæ postmodum rivos emanavit. (Moral. lib. xxvii c. 43, n. 71.) Scriptum est: *Dicam Aquiloni, Da; et Austro, Noli prohibere* (Is. xliii, 6). Sicut per Aquilonem gentilitas, sic per Austrum Judæa signatur. Quæ quasi meridiano sole incaluit; quia Redemptore in carne veniente fervorem fidei prima suscepit. Aquiloni ergo, *Da*, dicitur, cum offerre Deo suæ fidei munera gentilitas imperatur. Austro autem jubetur ne prohibeat, quia Hebræis in fide consistentibus præcipitur, ne vitam gentium repellendo contemnant^b. (Moral. lib. xx, c. 25, n. 58.) Sicut indumentum Christi tota generaliter Ecclesia dicitur, sic indumentum sunt Ecclesiæ singulorum animum, quæ ab errore conversæ, eandem Ecclesiam credendo eique fideliter inhærendo circumdant. (Moral. lib. xxix, c. 6, n. 15.) Tot nunc quasi vestibus sancta Ecclesia induitur, quot fidelium veneratione decoratur. Sanctæ Ecclesiæ ostensis gentibus a Domino per prophetam dicitur: *Vivo ego, quia omnibus his velut ornamento vestieris* (Isa. xlv, 18). [Moral. lib. xx, c. 29, n. 58.] Si enim sancta Ecclesia vestimentum Christi non esset, Paulus apostolus profecto non diceret: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam* (Ephes. v, 27), ibi est, nec per peccatum maculam, nec per dupliciorem rugam; quia et per justitiam munda est, et per simplicem intentionem tensa; quæ ergo abluta est ne habeat maculam, tensa est ne habeat rugam, utique vestis est. (Moral., lib. xxv, c. 8, n. 21.) Sancta Ecclesia in tanta multitudine gentium ad dexteram extenditur,

^a Edit., *Hi quid in aqua Dei.*

^b Edit., *Condemnent.* Ast Tais legit quomodo legitur in Vindoc. Cod.

dum quosdam justificandos suscipit. Ad lævam quoque dilatur, dum ad se quosdam etiam in iniquitate permansuros admittit. Propter hanc multitudinem, quæ extra electorum numerum jacet, in Evangelio Dominus dicit: *Multi vocati, pauci autem electi* (*Matth. xx, 16*). (*Lib. 1 in Ezech., homil. 10, n. 39.*) Cum Judæi a fide caderent, ad cognitionem fidei corda gentilium currerunt: quæ videlicet gentes in sacræ lectionis pabulo os cordis aperiunt, et in occulto sicut pauper comedunt, quia cum festinatione et silentio verba vitæ legentes sumunt. (*Moral. xxix, c. 14, n. 26.*) Dum Redemptor noster angustias mortis petiit, fidem suam in gentibus dilatavit, atque in innumera corda credentium sanctam Ecclesiam tetendit. Cui per prophetam dicitur: *Dilata locum tentorii tui, et pilles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida: ad dexteram enim et ad lævam penetrabis, et senen tuum gentes hereditabit* (*Isa. liv, 2*). Quæ latitudo terræ profecto non fieret, nisi ipse prius et vitam quam novimus moriendo despiceret, et vitam quam novimus resurgendo monstraret.

CAPUT XVII.

De sanctis prædicatoribus.

(*Apud Paterium, c. 53 super Genes.*) Sancti viri, dum verbum prædicationis bonis mentibus faciunt, ad unamquamque animam unigenito Filio conjungendam quasi provisos fiunt. Et in his quæ de Domino loquuntur in semetipsis virtutum divitias ostendunt, ut tanto citius ad sequendum Deum pertrahant, quanto auditoribus suis in semetipsis monstrant quæ narrant. Unusquisque sanctæ fidei prædicator in semetipso gestans ornamenta virtutum, et auditum Sanctæ Ecclesiæ scilicet per discretionis obedientiam componit, et manus per bonæ operationis meritum exornat^a. Unicuique prædicatori, quasi ad manendum locus spatiosus est in auditoris corde, latitudo bonitatis. Unde et quibusdam dicitur: *Capite nos, neminem læsimus, neminem corrupimus. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris* (*II Cor. vi, 12*). Ac si eis aperte diceretur: Ad suscipiendam doctrinam spatiosum locum mentis facite; sed ad cogitanda carnalia angusti remanete. Sunt plerique qui doctores suos ex temporalibus stipendiis continere parati sunt, sed prædicatorum sancti percipere nolunt temporalia, nisi prius obtineant æterna. Si enim in animabus fructum non inveniunt, sumere stipendia corporalia contemnunt. Prædicatorum sancti, cum prædicando vitam audientium obtinent, illi mox gratias reddunt de cujus hoc munere perceperunt, ut sibi in ea operatione nil tribuant, sed Auctori omnium cum lucris animarum gratiarum actiones reportent. Prædicatorum sancti, quamvis jam ad superiora intelligenda atque proferenda, et intellectu, et vita emicent, adhuc tamen in semetipsis contradictionem carnis sen-

^a Aulus quoque hæc verba affert in Epistolam ubi beati Pauli ad Cor., c. xviii.

^b In edit. legitur: *Captivum se ducentem*; melior

tiunt. Nam vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivos reducentem^b in lege peccati (*Rom. vii, 23*). Quia ne magnitudo revelationum extollat eos, datus est eis stimulus carnis suæ (*II Cor. xii*). Habent prædicatorum sancti thesaurum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex ipsis. Qui enim per carnem cœlestia loquuntur, et tamen adhuc in carne contradictionem de vitio sentiunt, quid aliud quam super tortuosa camelorum dorsa divitias ferunt? Prædicatorum sancti plus volunt Deum diligi, quam timeri; sed si timorem non insinuant, ad amorem dilectionis intimæ non perducunt. Unde prius terribilia, et postmodum dulcia loqui solent. Sicut per Psalmistam dicitur: *Virtutem terribilium tuorum dicent: et magnitudinem tuam narrabunt* (*Ps. cxlvi, 6*). (*Moral. lib. vii, c. 4, n. 4.*) Sanctæ prædicationis eloquia aliquando sagittis exprimentur, quia in eo quod vitia feriunt male viventium corda transigunt. De his sagittis venienti Redemptori dicitur: *Sagittæ tuæ acutæ, potentissime, populi sub te cadent in corde* (*Ps. xlv, 6*). De quo Isaias dicit: *Mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, in Lydiam, tenentes sagittam, in Italiam, et in Græciam* (*Isai. lxvi, 19*). Scriptum est: *Domine, inclina cœlos tuos, et descende* (*Ps. cxliii, 5*). [*Moral. lib. xxx, c. 13, n. 48*]. Qui ergo cœlorum nomine nisi prædicatorum ordo signatur? Nisi ergo prædicatorum sancti ab illa summitate^c contemplationis internæ quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædicatione, quasi quadam inclinatione, descenderent, nunquam utique in fide filios gignerent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persisterent. Sancti viri, si cuncta prædicare vellet quæ capiunt, cum in superna contemplatione debriantur, et non magis scientiam suam quodam moderamine et sobrietate temperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluente quis caperet? Cum se in prædicatione sua sancti doctores attrahunt, divinitatis notitiam nostris cordibus infundant. Nequaquam quippe ad nos Deus descenderet, si prædicatorum ejus in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur cœli, ut descendat Dominus, quia incurvantur prædicatorum sancti ut nos in nova fidei luce nascamur. Quoniam si nostræ infirmitati non condescenderent, nos ad suam celsitudinem nunquam levarent. Lex est prædicatoribus posita, ut vivendo impleant quod loquendo suadere festinant; nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur. (*Moral. xxiii, c. 1, n. 8.*) Sanctæ universalis Ecclesiæ spiritualis quisque prædicator in cunctis quæ dicit solerti cura se inspiciat, ne in eo quod recta prædicat vitio se elationis extollat, ne vita a lingua discordet, ne pacem quam in Ecclesia annuntiat, in seipso, dum bene docet et male vivit, amittat. Studet summopere sanctus præ-

est autem nostri Tui lectio.

^c Ed., non ita bene, *immensitate*.

dicator contra maledicos rumores adversantium et defendere loquendo quod vivit, et ornare vivendo quod dicit. Nec in his omnibus suam, sed Auctoris gloriam quærit, atque omnem sapientiæ gratiam, quam, ut loqueretur, accepit, non suis se æstimat meritis, sed eorum intercessionibus pro quibus loquitur, accepisse. Electus quisque prædicator dum se infra per humilitatem dejecit, superest, quia suæ pimirum magis mercedi proficit, quod bona quæ exercere prævalet alienis meritis reddit. Indignum se omnibus judicat, etiam cum dignus cunctis vivat. Optime novit prædicator quod bona quæ innotescunt hominibus, sine periculo esse vix possunt. Et quamvis sapientem esse se sentiat, vellet tamen esse sapiens, nec videri, atque hoc sibi omnimodo, quod loquendo proditur, pertimescit. Et si liceat, tacere appetit, dum esse multis tutius silentium cornit, eosque esse feliciores putat quos intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occultat. Dum ad loquendum prædicator vi charitatis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit; sed ex magno desiderio otium taciturnitatis quærit. Hoc servat voto, illud exercet ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant; neque enim loquuntur quia causæ eveniunt, sed causas evenire appetunt ut loquantur. (*Ibid.* c. 10, n. 17.) Prædicatores sancti hanc partem suam reputant, si intus quidem ipsi de sapientia gaudeant, foris autem alios ab errore compescant. Neque a se ita loquendo exeunt, ut gaudium mentis in ostensione ponant disertæ locutionis; sed bonum scientiæ in cordis secreto meditantur, et ibi gaudent ubi hoc percipiunt, non ubi inter tot tentationum laqueos innotescere compelluntur. Cum prædicatores bonum quod accipiunt innotescunt, media interveniente charitate, ex profectu audientium et non ex propria ostensione gratulantur. (*Ibid.* c. 11, n. 28.) Sæpe contingit ut sapientes viri, cum se non audiri considerant, ori suo silentium indicant. Sed plerumque dum conspiciunt quod iniquorum facinora, ipsis tacentibus et non corripientibus, crescunt, vim quamdam spiritus sui sustinent, ut in locutionem apertæ correptionis erumpant. Propheta Jeremias, cum sibi prædicationis silentium indixisset, dicens: *Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius, illico adjunxit: Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens: audiivi enim contumelias multorum (Jer. xx, 9).* Inflammantur quippe corda justorum, cum non correpta crescere conspiciunt acta malorum, eorumque culpæ se participes credunt quos in iniquitate crescere silendo permittunt. David propheta postquam sibi silentium indixerat, dicens: *Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator adversum me, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Ps. xxxiii, 2);* in ipso suo silentio isto zelo charitatis exarsit, qui illico subdidit: *Et dolor meus renovatus est: concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis (Ibid. 4).* Intus cor caluit, quia dilectionis ardor per

A admonitionem locutionis exterius emanare recusavit. (*Moral.* xxx, c. 2, n. 6.) Ignis in meditatione cordis exarsit, quia increpatio delinquentium a correptione oris frixit. Sancti prædicatores verbis suis quasi quibusdam jaculis adversarios feriunt, armis vero, id est miraculis, semetipsos tuentur; et quantum sint audiendi sonent per impetum jaculorum, et quantum sint reverendi clarescant per arma miraculorum. (*Lib. I in Evang. homil. 11, n. 4.*) Ille in sancta Ecclesia doctus prædicator est qui et nova scit proferre de suavitate regni, et vetusta dicere de terrore supplicii, ut vel pœnæ terreant quos præmia non invitant. Audiat de regno quod amet, audiat de supplicio unnsquisque quod timeat: ut torpentem animum et terræ vehementer inhærentem si amor ad regnum non trahit, timor minet æterni supplicii. (*Reg. Past., part. 1, c. 7.*) Prædicationis officium nonnulli laudabiliter appetunt, et ad hoc nonnulli laudabiliter coacti pertrahuntur. Quod liquide agnoscimus, si duorum prophetantium facta pensamus, quorum unus ut ad prædicandum mitti debuit: et sponte se præbuit, quo tamen alter pergere cum pavore recusavit. Isaias Domino quærenti quem mitteret ultro se obtulit, dicens: *Ecce ego, mitte me (Isa. vi, 8).* Jeremias autem mittitur, et tamen ne mitti debeat, humiliter reluctatur, dicens: *A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum (Jer. i, 6).* En ab utrisque exterius diversa vox prodiit, sed non a diverso fonte dilectionis emanavit. In utrisque prophetis subtiliter intuendum est quia et C is qui recusavit plene non restitit, et is qui mitti voluit ante se per altaris calculum purgatum vidit; ne aut non purgatus adire quisque sacra mysteria audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbe contradicat. (*Moral.* xxxix, 26.) Scriptum est: *Qui producit in montibus fenum, et herbam servituti hominum (Ps. cxlvi, 8, n. 52).* Quid per herbam nisi sustentatio prædicantium demonstratur? In montibus quippe fenum, et servituti hominum herba producit, cum sublimes hujus sæculi ad fidei cognitionem vocati, sanctis prædicatoribus in hujus vitæ itinere spiritualiter sibi servientibus transitoria alimenta largiuntur. (*Moral.* xxxix, c. 23, n. 47.) Plerumque etenim prædicationis ad aures venit, sed cessante interna gratia ad corde audientium non pertransit. De cujus prædicationis verbis propter electos dicitur: *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt (Ps. lxxvi, 19).* Sagittæ quippe Dei pertransiunt, quando verba prædicationis ejus ab auribus ad corda descendunt.

CAPUT XVIII.

De mysteriis vel miraculis divinis.

(*Lib. II in Ezech., homil. 8, n. 10.*) Divinæ virtutis mysteria, quæ comprehendere non possunt, non intellectu discutienda sunt, sed fide veneranda. Sciendum nobis est quia quidquid ratione hominis comprehendere potest, mirum esse jam non potest. Sed sola est in miraculis ratio, potentia facientis. (*Lib. II in Ezech. homil. 5, n. 11.*) Quantumlibet in-

tenderit anima, nec semetipsam perfecte sufficit penetrare, quanto magis illius magnitudinem qui potuit et animam condere? Cum David propheta in scientiæ Dei intellectu laboraret, lassescens ac deficiens ait: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec potero ad eam (Ps. cxxxviii, 6).* [Lib. 1 in *Ev.*, hom. 2, n. 1.] Miracula Domini et Salvatoris nostri sic accipienda sunt, ut et in veritate credantur facta, et tamen per significationem nobis aliquid innuant. Opera Redemptoris nostri et per potentiam aliquid ostendunt, et per mysterium aliquid loquuntur. Quod bene cæcus ille significat, qui mendicans juxta viam sedebat (*Luc. xxviii, 35*). Dum igitur Conditor noster appropinquat Jericho, cæcus ad lumina redit: quia dum Divinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit. Unde enim Deus humana patitur, inde homo ad divina sublevatur. (*Lib. 1 in Ezech. homil. 5, n. 12.*) Perfecti viri contemplatione mentis mysterium suavitatis intimæ quia utcumque possunt, velut ex quodam corusco, prægustando tingere, ejus memoriam student recolendo semper et loquendo eructare. Unde apte nos Psalmista admonet dicens: *Lux orta est justis, et reclus corda lætitiæ. Lætamini justis in Domino, et confitemini memoriæ sanctitatis ejus (Ps. xcvi, 11).* [Lib. 11 in *Evang.*, hom. 22, n. 8.] Illic quod de mysterio incarnationis Christi intelligere et penetrare non possumus, potestati sancti Spiritus humiliter reservamus, ut non superbe quis audeat vel contemnere, vel denunciare quod non intelligit, sed hoc igni tradat quod sancto Spiritui reservat.

CAPUT XIX.

De sanctis martyribus.

(*Moral. lib. iii, c. 17, n. 32.*) Nullus in hanc vitam electorum venit, qui non antequam hostis adversa sustinuit. Membra autem nostri Redemptoris exstiterunt, etiam qui ab ipso mundi exordio, dum pie viverent, crudelia passi sunt. Membrum nostri Redemptoris Abel se esse perhibuit, qui ejus mortem de quo scriptum est: *Sicut agnus coram tondeute se obmutescet, et non aperiet os suum (Isa. lvii, 7),* non solum placens in sacrificio, sed etiam moriens tacendo signavit. Ab ipso mundi exordio Redemptoris nostri corpus antiquus hostis expugnare conatus est, qui ab hominibus primis [*Edit.*, pur's] inchoans usque ad ipsum caput Ecclesiæ sæviendo pervenit. (*Moral. lib. iii, c. 21, n. 39.*) Sancti martyres tribulationum bello deprehensi, cum uno eodemque tempore alios ferientes atque alios suadentes ferunt, illis opponunt scutum patientiæ, istis jacula intorquent doctrinæ. Insurgentes hostes martyres patiando despiciunt, infirmantes vero cives compariendo ad salutem reducunt. Illis resistunt, ne alios subtrahant; istos metuunt, ne vitam rectitudinis funditus perdant. (*Num. 40.*) Videamus castrorum Dei militem Paulum apostolum contra utraque præliantem. *Foris*, inquit, *pugnæ, intus timores*

^a *Edit., tradit, cum sancto Spiritui reservat.*

(*II Cor. vii, 5*). Sancti martyres ad utraque se solerter extendunt, et cum tribulationibus fortasse feriantur, sic exteriora bella suscipiunt, ut sollicitè cogitent ne proximorum interiora lacerentur. Sic sancti viri fortes in acie bellandi assistunt, ut illinc jaculis adversantia pectora feriant, hinc scuto postpositos debiles tueantur, atque ita utrobique velocitate circumspeditionis invigilant; quatenus et ante se audaces confodiant, et post se trepidos a vulnere defendant. (*Moral. xxx, 25, n. 74.*) Cum his electis Dominus noster adversarios fidei destruit, cum his ad prædicationis bella descendit, qui possunt divina cognoscere, qui sciunt de Trinitate, quæ Deus est, perfecta sentire. Cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cum doctrinæ fluentia hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt. Ipsi cum Christo duce ad bellum prodeunt, qui hoc quod ore annuntiant opere ostendunt, qui fluentia doctrinæ spiritualiter hauriunt, nec tamen in pravis operibus carnaliter inflectuntur. (*Num. 75.*) Tales secum dux noster ad prædicationis prælium adduxit, qui, despecta salute corporum, hostes suos moriendo prosternerent, eorumque gladios non armis et gladiis, sed patientia superarent. Armati venerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri, sed cum tubis, lagenis et lampadibus. Qui sonuerunt tubis, dum prædicant; confregerunt lagenas, dum solvenda in passione sua corpora hostilibus gladiis opponunt. Resplenderunt lampadibus, dum post solutionem corporum miraculis coruscaverunt. Moxque hostes in fugam versi sunt, quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnaverunt crediderunt. Cæcinerunt tubis milites nostri, ut lagenæ frangerentur. Lagenæ fractæ sunt, ut lampades apparerent. Apparuerunt lampades, ut hostes in fugam vererentur; id est prædicaverunt martyres, donec eorum corpora in morte solverentur. Corpora eorum in morte soluta sunt, ut miraculis coruscarent: coruscaverunt miraculis, ut hostes suos ex divina luce prosternerent, quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent. (*Num. 77.*) Christi martyres pro magno habent prædicationis gratiam, corporum vero utilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit utilitatem corporis quam gratiam prædicationis, in sinistra tubam atque in dextra lagenam tenet. Si enim priori loco gratia prædicationis attenditur, et posteriori utilitas corporis, certum est quia dextris tubæ, et sinistris lagenæ teneantur. Cum in morte passionis pro veritate justus efficitur, in æternæ vitæ viriditate recuperatur; et qui hic virebat per fidem, illic virescit per speciem. Plerumque ex passione justis fideles quique ad amorem cœlestis patriæ multiplicantur, et viriditatem spiritualis vitæ accipiunt, dum hunc pro Deo fortiter egisse gratulantur. Exstincto corporaliter justo, ipso suæ passionis exemplo multorum corda suscitare, et ex fidei rectitudine viridi-

tate ostendere certissimum est. (*Moral. lib. xiii, A c. 13, n. 16.*) Sanctus Ecclesiae populus, cum adversa graviter perpeti coeperit, et infirmos suos conspexerit ad deteriora delabi, pacis suae tempora ad mentem revocat, quando fideles suos praedicationis suae opulentia pascebat. Unde apte per beatum Job figuratiter dicitur: *Ego ille quondam opulentus repente contritus sum (Job. xvi, 15).* [*Moral. lib. xiii, c. 14, n. 17.*] In eo quod se repente contritum asseruit, infirmorum mentem improvidam designavit. Qui dum mala quae ventura sunt praevidere nesciunt, tanto eis graviora fiunt, quanto et ab eis inopinata tolerantur. Electus quisque martyrium, quod per infirmitatem carnis non vult, per virtutem spiritus amat. Quidam per carnem ad poenas trepidat, per spiritum ad gloriam exultat. Unusquisque cruciatum martyrii nolendo vult, et odiendo amat, sicut nos quoque, cum gaudium quaerimus salutis, amarum poculum sumimus purgationis. Amaritudo quidem in poculo displicet, sed restituenda per amaritudinem salus placet. (*Moral. lib. iv, c. 16, n. 30.*) Voce sanctorum martyrum per Psalmistam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, et operuit nos umbra mortis (Ps. xliii, 20).* Umbra igitur mortis mors carnis accipitur, quia sicut vera mors est qua anima separatur a Deo, ita umbra mortis est qua caro separatur ab anima. Quos constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte, sed umbra dicunt mortis operiri. (*Moral. xxxiii, c. 3, n. 6.*) Umbra enim mortis electos Dei opprimit^a, cum mors carnis, quae imago mortis aeternae est, ab hac eos vita disjungit; quia sicut illa a Deo animam, ita haec ab anima separat corpus. (*Moral. xx, c. 27, n. 56.*) Locus afflictionis est vita praesens. Martyres ergo sancti in hoc loco afflictionis humiliati sunt, quia in aeterna vita, id est in loco gaudii, sublimantur. (*Moral. xxvi, c. 28, n. 54.*) Qui ergo ad aeternam patriam tendunt, nunc semetipsos temporaliter in afflictionis loco despiciunt, ut tunc in loco gaudii veraciter sublimentur. (*Lib. i in Evang., homil. 3, n. 4.*) Quamvis occasio persecutionis in hoc tempore pacis desit, habet tamen et pax nostra martyrium suum; quia etsi carnis collum ferro non subdimus, spiritali tamen gaudio carnalia desideria in mente trucidamus. (*Lib. ii in Ev., homil. 27, n. 9.*) Nos igitur si pro Christo corpus in passione non ponimus, saltem tempore pacis animum vincamus. Placatur Deus isto sacrificio. Approbat in iudicio pietatis suae victoriam pacis nostrae; certamen nostri cordis aspicit: et qui post vincentes remunerat, nunc decertantes juvat.

CAPUT XX.

De persecutoribus martyrum.

(*Moral. lib. xiii, c. 10, n. 12, 13.*) Antiquus hostis Ecclesiae contra hanc quasi dentibus frendet, [*Edit.*, fremit], eamque quasi terribilibus oculis

^a Ed. veteres et duo mss. Germ. habent hanc eandem lectionem; PP. autem Bened. legendum

intuetur; quia per alios crudelia exercet, et per alios quae exerceat providet. Dentes huius hostis sunt bonorum persecutores, atque carnifices, qui Ecclesiae membra laedant, dum electos illius suis persecutionibus affligunt. Oculi antiqui hostis sunt hi qui contra eam provident mala quae faciant, suisque consiliis persecutorum ejus crudelitates inflamment. Antiquus Ecclesiae adversarius fremit contra Ecclesiam dentibus suis, dum per crudeles reprobos in ea insequitur vitam bonorum. Intuetur hanc terribilibus oculis, quia pravorum consiliis non cessat mala exquirere, in quibus hanc semper deterius affligat. (*Ibid. c. 11, n. 14; c. 12, n. 15; c. 13, n. 16.*) Sciendum est quia illos praecipue in sancta Ecclesia reprobi persequuntur quos multis conspiciunt esse profuturos, qui vitam carnalium verbo correptionis conterunt, eosque in Ecclesiae corpore spiritaliter vertunt. Recte figuratiter beatus Job ait: *Percusserunt maxillam meam, satiati sunt paenis meis (Job xvi, 11).* Maxillam ergo Ecclesiae perversi feriunt, cum bonos praedicatores insequuntur. Et quia tunc reprobi grande se aliquid fecisse aestimant, cum vitam praedicatorum necant, post percussorem maxillae apte subjungitur: *Satiati sunt paenis meis.* Illa quippe eos poena satiat quae mentem Ecclesiae praecipue castigat. Rursum scriptum est: *Conclusit me Deus apud iniquum, et manibus impiorum me tradidit (Ibid. 12).* Electorum populus apud iniquum concluditur, cum ejus caro antiqui hostis persecutionibus temporaliter datur. Qui non spiritui, sed manibus impiorum traditur; quia quo hunc in mente capere nequeunt, eo contra carnem illius crudelius inardescunt. (*Moral. lib. iii, c. 23, n. 76.*) Persecutores sanctae fidei martyribus adhuc in corpore positos restiterunt. Post solutionem vero corporum apparentibus miraculis, in fugam versi sunt; quia pavore conterriti a persecutione fidellum cessaverunt.

CAPUT XXI.

De electis omnia relinquentibus, et cum Christo iudice venientibus.

(*Mor. x, c. 31, n. 52.*) In fine saeculi cum Deo iudices veniunt qui nunc pro Deo injuste judicantur. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis patescet, quod caelesti potestate subnixi sunt qui terrena omnia sponte reliquerunt. Electis suis Veritas dicit: *Vos, qui secuti es is me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xiv, 28).* Neque enim plus quam duodecim iudices illa interni consessus curia non habebit, sed nimirum duodenario numero quantitas universitatis exprimitur; quia quisquis stimulo divini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, illie proculdubio culmen iudiciariae potestatis obtinebit, ut simul tunc iudex cum iudice veniat putant: *operit*, tum ex aliis mss., tum ex testimonio Scripturae, quod his verbis exponit Greg. etc.

qui nunc consideratione iudicii sese spontanea paupertate castigat. De sanctæ Ecclesiæ Sponso per Salomonem dicitur : *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ* (Prov. xxxi, 25). Hinc Isaias ait : *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui* (Isai. iii, 14). Hinc eosdem senatores^a Veritas, non jam famulos, sed amicos denuntiat, dicens : *Non jam dicam vos servos, sed amicos* (Joan. xv, 15). [Moral. xx, c. 16, n. 41.] Ecce relinquentes temporalia „gloriam potestatis æternæ mercati sunt. Quid itaque in hoc mundo stultius quam sua deserere? Et quid in æternitate nobiliter quam cum Deo iudices venire? (Mora., vi, c. 7, n. 9.) Redemptor noster iudicii sententiam cum sanctis Ecclesiæ prædicatoribus decernit, sicut ipse in Evangelio dicit : *Vos, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel*. Omnes qui in Ecclesia modo perfecti sunt, perfectionis suæ rectitudinem per Evangelium didicerunt. (Lib. ii in Ezech., homil. 2, n. 18.) Redemptori ergo nostro uniti ejusque majestati conjuncti, cum eo iudices videbuntur qui modo perfecta opera juxta evangelica præcepta secuti sunt. Qui in hoc sæculo præceptis Domini paruit, cum illo postmodum ad iudicandos populos iudex venit, sicut cuncta relinquentibus dicitur : *Sedebitis et vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel*. (Moral. xi, c. 22, n. 35.) Rectum quippe est, ut cum Deo de populis in iudicio disputent qui ad verba Dei præsens sæculum perfecte derelinquunt : et illi cum Deo postmodum iudices veniant qui ei modo in voluntaria paupertate vel in prece familiares exstiterint. (Moral. xv, c. 51, n. 57.) Scriptum est : *Advocavit cælos sursum, et terram, ut discerneret populum suum* (Ps. xlix, 4). Cælos quippe sursum advocat, cum hi qui sua omnia relinquentes, conversationem cælestis vitæ tenuerunt, ad consedendum in iudicio convocantur atque cum eo iudices veniunt. Terra etiam sursum vocatur, cum hi qui terrenis actibus obligati fuerant, in eis tamen plus cælestia quam terrena lucra quæsierunt, quibus in fine dicitur : *Hospes eram, et collegistis me; nudus, et operuistis me* (Matth. xxv, 42). [Moral. xxvi, c. 27, n. 51.] Electi viri omnia relinquentes non iudicantur et regnant, qui etiam præcepta legis perfectionis virtute^b transcendunt ; quia nequaquam hoc solum quod cunctis divina lex præcipit implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt quam præceptis generalibus audire potuerunt. Electi quique extremo iudicio non iudicantur et regnant, quia cum Auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta devotione executi sunt, quam juberi generaliter audierunt. Speciali jussione paucis perfectioribus, et non generaliter omnibus, dicitur hoc quod adolescens dives audivit : *Vade, vende omnia tua, et da pauperibus, et veni, sequere me* (Matth. x, 21). Si enim sub hoc præcepto cunctos

^a Ed., *seniores*. At nostro consentit Gemet.

A jussio generalis astringeret, culpa profecto esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est quod per Scripturam sacram generaliter omnibus præcipitur, aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Justi omnia relinquentes recte sub generali iudicio non tenentur, qui et præcepta generalia vivendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur et pereunt qui, suadente perfidia, lege teneri contemnunt, ita non iudicantur et regnant qui, suadente pietate, etiam ultra generalia diviniæ legis præcepta proficiunt. Paulus apostolus vas electionis specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit quam institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset ut Evangelium prædicans de Evangelio viveret, et Evangelium audientibus contulit, et tamen Evangelii sumptibus sustentari recusavit. Cur ergo iste iudicetur ut regnet qui minus quod servaret accepit, sed majus quod viveret invenit?

CAPUT XXII.

De tractatoribus divinarum Scripturarum.

(Epist. nuncupat. ad Leand., c. 2.) Quisquis de Deo loquitur, curet necesse est ut quidquid audientium mores instruit rimetur ; et hunc rectum loquendo ordinem deponat, si cum opportunitas ædificationis exigit, ab eo se, quod loqui cœperat, utiliter derivet. Sacri enim tractator eloquii morem fluminis debet imitari. Fluvius quippe dum per alveum defluit, si valles concavas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum divertit ; cumque illas sufficienter impleverit, repente se in alveum refundit. Sic nimirum, sic divini verbi esse tractator debet, ut cum de qualibet re disserit, si fortasse juxta positam occasionem congruæ ædificationis invenerit, quasi ad vicinam vallem linguæ undas intorqueat. Et cum subjunctæ instructionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alveum recurrat. (Lib. i in Ezech., homil. 7, n. 8.) Sancti viri in Scriptura sacra intelligunt quemadmodum moraliter vivant, et sese in contemplatione suspendant. Unusquisque tractatorum, quanto in sacra Scriptura profecerit, tanto eadem Scriptura proficit apud ipsum ; quia divina eloquia cum legente crescunt. Nam tanto illa quisque altius intelligit, quanto in eis altius intendit ; quia nisi legentium mentes ad alta profecerint, divina dicta velut in imis non intellecta jacent. Si quis aperuerit cisternam, et foderit, et non operuerit eam, cecideritque bos, vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum (Exod. xxi, 33). [Moral. xvii, c. 26, n. 38.] Quid namque est aperire cisternam, nisi intellectu valido Scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid namque per bovem et asinum, id est mundum immundumque animal, nisi fidelis quisque vel infidelis accipitur? Qui ergo cisternam fodit, cooperat, ne illuc bos vel asinus ruat, id est, qui in sacro eloquio jam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat ; ne per scandalum mentis, aut fidelem parvulum, aut infidelem, qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim jumen-

^b Ed., *perfectione virtutum*.

torum debet pretium : quia illud scilicet amisisse A
[Edit., admisisse] convincitur, unde ad agendam pœ-
nitentiam reus tenetur. Quisquis ad alta scientiæ
fluenta perveniens, cum hæc apud bruta audientium
corda non contegit, pœnæ reus addicitur, si per ver-
ba ejus in scandalum sive munda seu immunda mens
capiatur. Coram infirmis et parvulis mentibus tege-
nda est alta scientia, ne unde cor doctentium ad sum-
ma attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dela-
batur. (Epist. nunc. ad Leand., c. 3.) Quid veritatis
dicta, nisi reficiendæ mentis alimenta credenda sunt,
quæ modis alternantibus multipliciter disserendo,
serculum oris offerimus; ut invitati lectoris quasi
convivæ nostri fastidium repellamus? qui dum sibi
multa oblata considerat, quod elegantius decernit,
assumat. Aliquando exponere aperta historiæ verba B
negligimus, ne tardus ad obscura veniamus; aliquan-
do autem intelligi juxta litteram nequeunt, quia
superficie tenus accepta, nequaquam instructionem
legentibus, sed errorem gignunt. Verba scilicet litte-
ræ, dum collata sibi convenire nequeunt, aliud in se
aliquid quod quærat ostendunt, ac si quibusdam
vocibus dicant : Dum nostra nos conspiciatis superfi-
cie destrui, hoc in nobis quærite, quod ordinatum
sibi congruens apud nos valeat intus inveniri.
(Ibid. c. 4.) Aliquando autem qui verba accipere his-
toriæ juxta litteram negligit, oblatum sibi veritatis
lumen abscondit; cumque laboriose invenire in eis
aliud intrinsecus appetit, hoc quod foris sine difficultate
assequi poterat, amittit. Divinus etenim sermo C
sicut mysteriis prudenter exercet, sic plerumque su-
perficie simplices refovet. Habet in publico unde par-
vulos nutriat, servat in secreto unde mentes subli-
mum in admiratione suspendat. Quasi quidam quip-
pe est fluvius, ut ita dixerim, planus et altus, in quo
et agnus ambulet et elephas natet. Ut ergo uniuscu-
jusque loci opportunitas postulat, ita se per studium
ordo expositionis immutat; quatenus tanto verius
sensum divinæ locutionis inveniat, quanto, ut res
quæque exegerit, per causarum species alternat. Per
sacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuose lo-
quacitatis levitas studiose compescitur, dum in tem-
plo Dei nemus plantare prohibetur. Et cuncti procul
dubio scimus, quia quoties in foliis male lætæ segetis
culmi proficiunt, minori plenitudine spicarum grana
D
turgescunt. (Lib. I in Ezech., homil. 6, n. 1.) Scri-
ptum est : *Gloria regum celare verbum : et gloria Dei
est investigare sermonem* (Prov. xxv, 2); quia et ho-
nor est hominum eorum secreta abscondere, et
gloria Dei est mysteria sermonis ejus aperire. Ipsa
autem per se Veritas discipulis dicit : *Quæ dico vobis
in tenebris dicite in lumine* (Matth. x, 27); id est,
aperte exponite quæ in allegoriarum obscuritatibus
auditis. Magnæ utilitatis est ipsa obscuritas eloquio-
rum Dei, quia exercet sensum, ut fatigatione dilate-
tur, et exercitatus capiat quod capere non potest
otiosus.

* Eadem habent Lat. Germ. et V. B. Cl.

CAPUT XXIII.

Ne sacra nimium scrutentur eloquia.

(Moral. xxi, c. 1, n. 3.) Divinæ sententiæ aliquando
interius rimandæ sunt, aliquando exterius observan-
dæ. Scriptum quippe est : *Qui fortiter exprimit [Edit.,
premit] ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum :
et qui vehementer emulgitur, elicit sanguinem* (Prov.
xxx, 35). Ubera quippe fortiter premimus cum ver-
ba sacri eloquii subtili intellectu pensamus, qua pres-
sione dum lac quærimus, butyrum invenimus; quia
dum nutrirî vel tenui intellectu quærimus, ubertate
internæ pinguedinis unguimur. Quod tamen nec nimie,
nec semper agendum est, ne, dum lac quæritur ab
uberibus, sanguis sequatur. Plerique tractatorum,
dum verba sacri eloquii plus quam debent discutunt,
B in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem quippe
elicit qui vehementer emulgitur, quia et carnale ef-
ficatur hoc quod ex nimia spiritus discussione sentitur.
Plerumque necessarium est ut nonnulla sacræ legis
verba juxta pondus historiæ perscrutemur; ne si
hæc animus plus quam necesse est spiritualiter inve-
stiget, a verborum ejus uberibus sanguis nobis pro
lacte respondeat. Dum sacra Scriptura quædam mys-
tica in suorum operum narratione permiscet, ad hæc
necesse est ut mens concita redeat ad quæ hanc ipse,
ut datur intelligi, sermo [Edit., ordo] loquentis vocet.
Scriptum est in Proverbiis : *Mel invenisti, comede
quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud* (Prov.
xxv, 27). [Moral. xvi, c. 5, n. 8.] Mel quippe invenire
est sancti intellectus dulcedinem degustare. Quod
tunc sufficienter comeditur, quando nostra intelligenti-
a juxta mensuram sensus sub moderamine tenetur.
Nam satiatus mel evomit, qui plus appetens penetra-
re quam capit, et illud perdit unde potuit enutrirî.
(Moral. xx, c. 8, n. 18.) Dulcedinem spiritualis intel-
ligentiæ qui ultra quam capit comedere appetit, etiam
quod comederat vomit; quia dum summa intelligere
ultra vires quærit, etiam quæ bene intellexerat amit-
tit. Gloria invisibilis Conditoris, quæ moderate in-
quisita nos erigit, ultra vires perscrutata premit.
Unde recte per Salomonem dicitur : *Sicut qui mel mul-
tum comedit, non est ei bonum : sic qui scrutator*
[Edit., perscrutator] *est majestatis, opprimetur gloria*
(Prov. xxv, 27). Quidquid in Scriptura sacra non
intelligimus, non superbe reprehendere, sed venerari
humiliter debemus. (Lib. II, in Ezech., homil. 5,
n. 6). Unde et de Domino scriptum est : *Palpebræ
ejus interrogant filios hominum* (Ps. x, 5). Palpebræ
quippe ejus judicia ipsius sunt, quæ aliquid nobis
claudunt, aliquid aperiunt. Palpebræ quippe Dei,
scilicet ejus judicia, aperiendo nos interrogant, si
intelligendo non extollimur. Claudendo nos interro-
gant, si non de-picimus quæ intelligere non valeamus

CAPUT XXIV.

De sanctæ Ecclesiæ assiduis incrementis.

(Lib. II in Ezech., homil. 10, n. 23.) Sancta ele-
ctorum Ecclesia, cum ab hoc mundo in sanctis pre-
cipibus ardenti amore se erigit, per desertum quod

dese:it ascendit sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris (*Cant. iii, 6*). Fumus itaque de incenso nascitur; et per Psalmistam dicitur: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Ps. cxi, 2)*. Fumus excutere lacrymas solet. Itaque fumus est ex aromatibus compunctio orationis concepta ex virtutibus amoris. (*Moral. i c. 36, n. 54*.) Sancta Ecclesia sicut fumi virgula ex aromatibus ascendit, quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie incensi rectitudinem proficit, nec sparsa per cogitationes diffluit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virga constringit. Sancta Ecclesia, quæ quotidie agit dum recogitare semper ac retractare non desinit, myrrham quidem et thus habet in opere, sed pulverem in cogitatione. Bene autem dicitur *myrrhæ et thuris*. (*Lib. ii in Ezech., homil. 10, n. 25*) Thus enim ex lege Domino in sacrificio incenditur. Per myrrham vero corpora mortua condiuntur, ne a vermibus corrumpantur. Myrrhæ ergo [et thuris sacrificium offerrunt] qui et carnem afficiunt, ne eis corruptionis vitia dominantur, et redolentem in conspectu Domini amoris sui hostiam incendunt. Notandum valde est quod in Ecclesia virtutes bene operantium non pigmenta, sed pulveres dicuntur. Cum enim quælibet bona agimus, pigmenta offerimus; cum vero ipsa etiam bona quæ agimus retractamus, et ne quid in his sinistrum sit iudicio retractionis attendimus, quasi ex pigmentis pulverem facimus, ut orationem nostram Domino per discretionem et amorem subtilius incendamus. (*Moral. xviii, c. 48, n. 78*.) Sancta Ecclesia Sponsi sui speciem videre in divinitate desiderans, nec tamen valens, quia æternitatis illius formam, quam intueri concupierat, ab ejus oculis assumpta humanitate * abscondebatur, moerens dicit: *En ipse stat post parietem nostrum (Cant. ii, 9)*: ac si aperte dicat: Ego hunc in divinitatis suæ jam specie videre desidero, sed adhuc a visione illius per assumptæ carnis parietem excludor. (*Lib. ii in Ezech., homil. 1, n. 15*.) Humanis oculis hoc quod de mortali natura Redemptor noster assumpsit, ostendit, et in seipso invisibilis permansit; in aperto se videre quærenti Ecclesiæ, quasi post parietem stetit, quia videndum se manifesta majestate non præbuit. Quasi enim post parietem stetit, quia humanitatis naturam quam assumpsit, ostendit, et divinitatis naturam humanis oculis occultavit. (*Lib. ii, in Ezech., homil. 4, n. 15*.) Sancta Ecclesia, sive unaquæque electa anima cœlesti Sponso est amica per amorem, columba per spiritum, formosa per morum pulchritudinem. Quæ cum jam de corruptione carnis educitur, ei proculdubio hiems transit, quia præsentis vitæ torpor abscedit. Imber quoque abit et recedit, quia cum ad contemplandum in sua substantia omnipotentem Deum educitur, jam verborum guttæ necessariæ non erunt ut pluvia debeat prædicationis infundi. Nam quod minus audire potuit, amplius videbit. Tunc apparent flores in terra, cum de æternæ beatitudinis vita quædam

* Ed., assumpta humanitas.

A suavitatis primordia prægustare Ecclesia cœperit, et quasi jam in floribus odoratur extens quod, postquam egressa fuerit, in fructu uberius habebit. (*Ibid., hom. 3, n. 14*.) Ferculum regis nostri (*Cant. iii, 9*) sancta Ecclesia est, quæ de fortibus Patribus, id est de impubilibus mentibus, est constructa; quæ recte ferculum dicitur, quia ipsa fert quotidie animas ad æternum convivium Conditoris sui. De sancta Ecclesia scriptum est: *Pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in specie auri (Ps. lxxvii, 14)*. Quæ enim hic spiritu mansuetudinis impleta quasi columba pennas deargentatas habet, in posteriora dorsi speciem auri continet, quia hic prædicatores suos sermonis luce induit. In posteriori autem sæculo fulgorem in se claritatis ostendit. Maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ per martyrii sanguinem pervenit ad regnum. Rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo (*Cant. iii, 10*), quia ad clarum quod intus aspicitur per tribulationem sanguinis pervenitur. (*Moral. ix, c. 11, n. 18*.) Alia est Ecclesiæ pulchritudo morum, in qua nunc cernitur, atque alia pulchritudo præmiorum, in qua tunc per Conditoris sui speciem sublevabitur, cujus membra videlicet omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt, ejus oculi columbarum vocantur: qui magna luce inradiant, quia et signorum miraculis coruscant. (*Moral. ii, c. 52, n. 82*.) *Sicut vitta coccinea labia tua, sponsa (Cant. iv, 3)*. Vitta quippe crines capitis astringit. Labia sponsæ sicut vitta sunt, quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur, ne remissæ diffuant, ne sese per illicita spargant, ne sparsæ cordis oculos deprimant, sed quasi ad unam se intentionem colligant, dum vitta eas sanctæ prædicationis ligat. (*Moral. xxiv, c. 8, n. 17*.) Quam recte et coccineam asserit, quia sanctorum prædicatione solo charitatis ardore flammescit. Hinc rursus scriptum est: *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in liliis (Cant. iv, 5)*. Quæ enim sunt duo ubera, nisi ex Judæa ac gentilitate uterque populus veniens, qui in sanctæ Ecclesiæ corpore per intentionem sapientiæ arcana est cordis infixus? Ex populo Judaico vel gentili hi qui in sancta Ecclesia electi sunt, idcirco capræ hinnulis comparantur, quia per humilitatem quidem parvos se ac peccatores intelligunt; sed his per charitatem currentibus, si qua obstacula de impedimento temporalitatis obviant, transeunt, et datis contemplationis saltibus ad superna conscendunt. Qui ut hæc agant, præcedentium sanctorum exempla conspiciunt. Unde et in liliis pasci referuntur. Quid enim per lilia, nisi illorum vita declaratur, qui veraciter dicunt: *Christi bonus odor sumus in omni loco (II Cor. ii, 15)*? *Sicut cortex mali punici genæ tuæ, absque oculis tuis (Cant. vi, 6)*. [*Lib. ii in Ezech. homil. 4, n. 8*.] Genæ quippe sunt sanctæ Ecclesiæ spirituales Patres, qui nunc in ea miraculis coruscant, et velut in ejus facie venerabiles apparent. Cum enim videmus multos mira

agere, ventura prophetare, mundum perfecte relinquere, cœlestibus desideriis ardere, sicut cortex mali punici sanctæ Ecclesiæ genæ rubent. Bene ergo, cum miraretur sponsus genas Ecclesiæ, subdidit: *Absque oculis tuis*; ac si aperte diceretur: Ea quidem quæ in te non latent magna sunt, sed illa valde ineffabilia quæ latent. (*Moral.* iv, c. 11, n. 19.) Plerumque Ecclesia auroræ comparata describitur, quæ per cognitionem fidei a peccatorum suorum tenebris in clara luce justitiæ commutatur. Unde et hanc sponsus admiratur, dicens: *Quæ est ista quæ ascendit quasi aurora consurgens* (*Cant.* vi, 9)? Quasi aurora quippe electorum surgit Ecclesia, quæ pravitate pristinæ tenebras deserit, et sese in novi luminis splendore transformat. (*Moral.* xix, c. 12, n. 9.) Sicut uniuscujusque hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur. Parvula quippe tunc erat, cum a natiuitate recens verbum vitæ prædicare non poterat. Unde nunc de illa dicitur: *Soror nostra parvula est, et ubera non habet* (*Cant.* viii, 8). Sancta Ecclesia priusquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta vero Ecclesia dicitur quando Dei verbo copulata, sancto repleta Spiritu, per prædicationis ministerium in filiorum conceptione fetatur, quos exhortando parturit convertendo parit. (*Moral.* xvii, c. 27, n. 39.) Sancta Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem Domini, ascensionemque descripsit, clamat ei prophetico plena spiritu: *Fuge, dilecte mi, fuge* (*Cant.* viii, 14). Ac si diceret: Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex divinitate tua intelligentiam nostram excede, et in te ipso nobis incompreheusibilis permane.

CAPUT XXV.

De prosperis vel adversis hujus mundi.

(*Moral.* v, c. 1, n. 1.) Sancti viri, cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavida suspicionem turbantur. Timent enim ne hic laborum suorum fructus recipiant. Timent ne quod divina justitia latens in eis vulnus aspiciat, et exterioribus eos muneribus cumulans ab intimis repellat. Cum tagiti electi viri cogitant quod nec bona agunt nisi ut soli Deo placeant, nec in ipsa affluentia suæ prosperitatis exsultant, minus quidem de prosperis occulta contra se judicia metuunt; sed tamen eadem prospera, quia se ab intima intentione præpediunt, ægre ferunt, et moleste præsentis vitæ blandimenta tolerant, quia per hæc se utcumque retardari in interno desiderio non ignorant. Plus in hoc mundo honor quam despectu occupat, et magis prosperitatis sublimitas quam necessitatis adversitas gravat. Per hanc namque nonnunquam cum homo exterius premitur, ad concupiscenda quæ intus sunt liberior [*Edit.*, liberius] relaxatur. Per illam vero animus, dum multis parere cogitur, a desiderii sui cursu retinetur. Sancti viri magis in hoc sæculo prospera quam adversa formidant: sciunt namque quia mens, dum blanda occupatione premitur, aliquando libens ad exteriora

^a In ed. deest se.

A derivatur. Sciunt quia sæpe sic hanc clandestina cogitatio decipit, ut quomodo permutatur ignoret. Electi viri pensant æterna bona quæ cupiunt, et cognoscunt quam nihil sit omne quod blande temporaliter arridet. Cuncta quæ hujus mundi sunt prospera mens eorum eo ægre tolerat, quo supernæ felicitatis est amore sauciata. Tantoque magis in præsentis dulcedinis aspernatione erigitur, quanto hanc conspicit quia furtive sibi in æternæ gloriæ despectu blanditur. (*Ibid.* c. 2, n. 2.) Sancti viri ita prosperitatem sæculi despicientes calcant, sicut et adversitatem ejus calcantes tolerant. Per magnam denique mentis celsitudinem mundi sibi et adversa et prospera subternentes dicunt: *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus* (*Ps.* cxxxviii, 12). Ac si apertius dicant: Sicut intentionis nostræ fortitudinem ejus tristitia non premunt, ita hanc nec blanda corrumpunt. Sancti viri, qui se in hujus exsilii ærumna miseros agnoscunt, clarescere in ejus prosperitate refugiunt. Unde bene per beatum Job dicitur: *Quare data est misero lux* (*Job.* iii, 10)? Lux enim miseris datur, quando hi qui sublimia contemplantes esse se in hac peregrinatione miseros agnoscunt, claritatem transitorie prosperitatis accipiunt. Cum valde justifelleant quia tarde ad patriam redeunt, tolerare insuper honoris onera compelluntur. Amor eos æternorum conterit, et gloria de temporalibus arridet. Electi viri, dum cogitant quæ sint quæ in infirmis tenent, et quæ sint quæ in [*Edit.*, de] sublimibus non vident, quæ sint quæ se ^a in terra fulciunt, quæ autem de cœlestibus perdiderunt, prosperitatis suæ mœrore mordentur, quia etsi vident nequaquam se ab ea funditus opprimi, pensant tamen sollicitè cogitationem suam in amore Domini, et in ejus dispensatione partiri. (*Moral.* iii, c. 31, n. 61.) Siendum est quia plerumque in prosperis importuna tentatione mens tangitur, sed tamen aliquando et adversa exterius patimur, et intus tentationis impulsu fatigamur; ut et carnem flagella crucient, et tamen ad mentem carnalis suggestio inundet. (*Moral.* iv, c. 12, n. 23, 24.) Beatus Job, considerans humanum genus quanta in rebus prosperis fiducia sublevetur, vel quanta ex adversis perturbatione frangatur, ad illum, quem habere in paradiso potuit, incommutabilitatis statum mente recurrit, et mortalitatis lapsum per prospera et adversa variantem, quam despicientem cerneret maledicendo declaravit, dicens: *Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo* (*Job.* iii, 3). Quasi dies quædam est, cum mundi hujus prosperitas arridet. Sed dies iste in noctem desinit, quia sæpe temporalis prosperitas ad tribulationis tenebras perducit. Prosperitatis diem propheta despexerat, cum dicebat: *Diem hominis non concupiui, tu scis* (*Jerem.* xvii, 16). Tribulationis noctem postremo incarnationis suæ tempore passerum se Dominus untiabat, cum per Psalmistam quasi ex præterito diceret: *Usque ad noctem increpaverunt me renes mei* (*Psal.* xv, 7). [*Moral.* xii,

c. 2, n. 2.] Statutum quippe homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat; ne electos ejus aut immoderata prosperitas eleve, aut nimia adversitas gravet.

CAPUT XXVI.

De hæreticis.

(*Mor. xix, c. 18, n. 27.*) Omnis hæreticæ pravitatis auctores, cum dispensationem Dei perverse interpretari non metuunt, profecto plebes subditas non in eam viam quæ Christus est, sed in invium trahunt. Super quos recte quoque effusa contentio dicitur, quia suis sibi vicissim allegationibus contradicunt. Arius tres personas in Divinitate suscipiens, tres etiam deos credidit. Quem contra Sabellius unum Deum suscipiens, unam credidit esse personam. Inter quos sancta Ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, et unum Deum prædicans, tres personas contra Sabellium asserit, et tres personas asserens, unum Deum contra Arium constituit. Quia in sacro eloquio Manichæus virginitatem laudari comperit, conjugia damnavit. At contra Jovinianus, quia concedi conjugia cognovit, virginitatis munditiam despexit. Unde fit ut semper hæreticus perversa intelligentia confusus vicissim sibi eorum nequitia et in culpa concordet, et in sententia discrepet. Sancta Ecclesia per medias hæreticorum utrarumque partium lites, ordinata pace, graditur, et sic scit superiora bona suscipere, ut noverit etiam inferiora venerari; quatenus nec summa æquet infimis, nec rursus ima despiciat, cum summa veneratur. (*Moral. xi, c. 28, n. 39.*) Fraudem Deo hæretici exhibent, quia ea astruunt quæ nequaquam ipsi pro quo loquuntur placent; eumque, dum quasi defendere nituntur, offendant; dum in adversitate ejus currunt [*Edit., corruunt*], cui videntur ex prædicatione famulari. Inimicus et defensor est, qui Deum quem [*Edit., quo*] prædicat impugnat. (*Præfat. in Job., c. 6, n. 15; Moral. xi, c. 28, n. 39.*) Omnis quippe hæreticus omnipotenti Deo inimicus et defensor est, quia unde hunc quasi defendere nititur, inde veritati illius adversatur. Quia autem latere Deum nihil potest, hoc in eis judicat quod intus sentiunt non quod famulari foris videntur. (*Moral. xviii c. 30, n. 49.*) Omnes hæretici, dum prædicationem sanctæ Ecclesiæ secunditatemque illius deridendo contemnunt, quid aliud quam partum matris despiciunt? Quam non immerito eorum quoque matrem dicimus, quia de ipsa exeunt qui contra ipsam loquuntur, Joanne attestante, qui ait: *A nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* (*I Joan. ii, 19*). [*In Præfat. n. B. Job., c. 7, n. 16.*] Omnes hæretici in his quæ de Domino loquuntur, dum non intentione recta, sed appetitione temporalis gloriæ, videri prædicatores appetunt, vetustas sola nominantur. Mentis fidelium ad contemplanda superna se erigunt; sed dum hæreticorum verba pervertere recta contemplantes appetunt, quasi speculam dissipare conantur. Nisi hære-

tici Dominum contemnerent, nequaquam de illo perversa sentirent; et nisi vetustatis cor traherent, in novæ vitæ intelligentia non errarent. Et nisi speculati nem bonorum destruerent, nequaquam eos superna judicia tam districto examine pro verborum suorum culpa reprobarent. Contemnendo igitur Dominum hæretici in vetustate iniquitatis suæ se reiinent, sed in vetustate retinendo pravis suis sermonibus speculationi rectorum nocent. (*Moral. v, c. 11, n. 28.*) Habent hoc hæretici proprium, ut malis bona permisceant, quatenus facile sensui audientis illudant. Si semper hæretici prava dicerent, citius in sua pravitate cogniti, quod vellent minime suaderent. Rursum, si semper recta sentirent, profecto hæretici non essent [*Edit., fuissent*]. Sed dum fallendi arte ad utraque deserviunt, et ex malis bona inficiunt, et ex bonis mala ut recipiantur abscondunt. Sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit, dumque hoc quod dulce est primo tactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum indubitanter absorbetur: ita hæretici permiscet recta perversis, ut ostendendo bona auditores sibi attrahant, et exhibendo mala latenti eos peste corrumpant. (*Moral. xvi, c. 47, n. 60.*) Jeremias propheta sub specie onagri hæreticum quemlibet designat dicens: *Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attrahit ventum amoris sui* (*Jer. ii, 24*). Onager quippe agreste est animal; et recte in hoc loco onagris comparantur hæretici, quia in suis voluptatibus dimissi a vinculis sunt fidei et rationis alieni. Hæreticus quisque quasi onager in solitudine assuetus est, quia dum terram cordis sui disciplinæ virtute non excolit, ibi habitat ubi fructus non est. Qui [*Edit., quia*] in desiderio animæ suæ ventum amoris sui attrahit, quia ea quæ ex desiderio scientiæ in mente concepit, inflare prævalet, non ædificare; quos contra dicitur: *Scientia inflat, charitas vero ædificat* (*I Cor. viii, 1*).

CAPUT XXVII.

De fide.

(*Lib. ii, in Ev., hom. 26, n. 8.*) Fides illarum rerum argumentum est quæ apparere non possunt; quæ enim sunt apparentia fidem non habent, sed agnitionem, sicut Paulus apostolus ait: *Est enim fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium* (*Hebr. xi, 1*). Isaias ait: *Nisi credideritis, non intelligetis* (*Isa. vii, 9*). (*Moral. lib. ii, c. 46, n. 71.*) Tunc enim vere ad intelligendum sapimus, cum cunctis quæ Conditor dicit credulitatis nostræ fidem præbemus. Quæ si non prima in corde nostro gignitur, reliqua quæquo esse bona non possunt, etiamsi bona videantur. Scriptum quippe est: *Sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebr. xi, 6*). (*Lib. ii, in Ev., hom. 29, n. 3.*) In Evangelio Veritas ait: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur* (*Marc. xvi, 16*). Fortasse unusquisque apud semetipsum dicat: Ego jam credidi, salvus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim

fides est, quæ hoc quod verbis dicit moribus non A
contradicit. De quibusdam falsis fidelibus dicit Pau-
lus apostolus : *Confitentur se nosse Deum, factis au-*
tem negant (Tit. 1, 16). Hinc Joannes ait : *Qui dicit*
se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax
est (1 Joan. 11, 4). Quod cum ita sit, fidei nostræ
veritatem in vitæ nostræ consideratione debemus
agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus, si
quod verbis promittimus operibus implemus. In die
baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus atque
omnibus pompis abrenuntiare promisimus. Itaque
unusquisque vestrum ad considerationem suam men-
tis oculos reducat; et si servat post baptismum quod
ante baptismum spondit, certus jam quia fidelis
est, gaudeat. Sed ecce quod promisit homo in ba-
ptismate minime servavit, et qui esse fidelis debuit, B
ad exercenda prava opera, ad concupiscendas mundi
pompas dilapsus est. Videamus si jam scit plangere
quod erravit. Apud misericordem namque judicem
hec ille fallax habebitur qui ad veritatem revertitur
etiam postquam mentitur : quia omnipotens Deus
dum libenter nostram pœnitentiam suscipit, ipse suo
judicio hoc quod erravimus abscondit, et in gremio
fidei colligit. (Lib. II in Ezech. homil. 3, n. 4.) Per
sanctæ fidei credulitatem ab omnipotente Deo co-
gnoscimur, sicut ipse de suis ovibus dicit : *Ego*
sum Pastor bonus, et cognosco meas oves, et cognos-
cent me meæ (Joan. x, 14). (Reg. past., part. III,
c. 10.) Sic sunt universi consistentes in fide, sicut
multa membra uno continentur in corpore : quæ per
officium quidem diversa sunt, sed quo sibi vicissim
congruunt, unum fiunt. Unde sit ut pes per oculum
videat, et per pedes oculi gradientur, ori auditus au-
rium serviat, et ad auditum oris ^e lingua concurrat,
suffragetur manibus venter, ventri operentur manus.
In ipsa igitur corporis positione accipimus quod in
actione servemus. Nimis itaque turpe est non imitari
quod sumus. (Moral. lib. xxxiii, c. 10, n. 18.) Funiculi
nomine aliquando fides exprimitur, sicut scriptum
est : *Funiculus triplex difficile rumpitur* (Eccle. 17,
12) ; quia videlicet fides, quæ de cognitione Trinitatis
ab ore prædicantium textitur, fortis in electis per-
manens, in solo reproborum corde dissipatur.

CAPUT XXVIII.

De Spe.

(Reg. Past., part. III, c. 22.) Ad unam vocationis
spem nequaquam pertingitur, si non eadem [Edit.,
ad eam] unita cum proximis mente curiatur, sicut
ait Apostolus : *Unum corpus et unus spiritus, sicut*
vocati estis in una spe vocationis vestræ (Ephes. 14, 4).
[Moral. lib. xviii, c. 40, n. 64.] In corde fidelium
tres summopere manere virtutes testatur Apostolus
dicens : *Nunc autem manet fides, spes, charitas* (1 Cor.
xiii, 13) ; quas cunctas, subita repletus gratia, et
accepit latro et servavit in cruce. Fidem latro habuit,
qui regnaturum Dominum credidit, quem secum pa-

^a In editis deest, et qui esse fidelis debuit.

^b In ed. deest, et in gremio fidei colligit.

^c Edit., et ad usum suum auribus, etc.

riter morientem vidit. Spem habuit, qui regni ejus
aditum postulavit dicens : *Memento mei, dum veneris*
in regnum tuum (Luc. xiiii, 42). Charitatem quoque
in morte sua vivaciter tenuit, qui fratrem et conla-
tronem pro simili scelere morientem, et de iniquitate
sua arguit, et ei vitam, quam cognoverat, prædica-
vit dicens : *Neque tu times Deum, qui in eadem dam-*
natione es. Et nos quidem juste; nam digna factis reci-
pinus, hic vero nihil mali gessit (Ibid., 49). Ille qui
talís ad crucem venit ex culpa, ecce qualis a cruce
recedit ex gratia. Constebatur idem latro Dominum,
quem videbat secum humana infirmitate morientem,
quando negabant apostoli eum quem miracula vide-
rant divina virtute facientem. (Lib. II in Ezech., ho-
mil. 2, n. 4.) Quasi in hortis unaquæque anima ha-
bitat, quæ jam viriditate spæi est et bonorum operum
charitate repleta. Sicca quippe spes est hujus sæculi,
quia omnia quæ hic amantur cum festinatione mar-
cescunt. (Moral. lib. xiii, c. 5, n. 5.) Ille enim beo
novit in exterioribus miseriis subsistere qui scit
semper de spe gaudere interna. Virtutes sanctorum
in omne quod agunt spem, fidem et charitatem pro-
ferunt; ut quod unaquæque virtus administrat fides,
spes et charitas in opus bonum gaudento perducatur.
Moral. lib. v, c. 32, n. 56.) Quoties nobis cœlestia
demonstrantur, spiritus quidem pavore se concutit,
sed tamen spes præsumit. Inde namque spes ad ma-
jora audenda se erigit unde turbatur spiritus, quæ-
que [Edit., quia ea quæ] superna sunt prior videt.

CAPUT XXIX.

De charitate.

(Moral. lib. xxviii, 22, n. 46.) Perfectionis vincu-
lum charitas dicitur, quia omne bonum quod agitur,
nimirum per illam, ne pereat, ligatur. A tentatore
namque citius quodlibet opus evellitur, si solum a
vinculo charitatis invenitur. Si uniuscujusque mens
Dei ac proximi dilectione constringitur, cum tenta-
tionum motus quælibet ei injusta suggererint, obicem
se illis ipsa dilectio opponit, et prævæ suasionis undam
virtutum hostilis ac vecte intimi amoris frangit.
(Lib. I in Ezech., homil. 10, n. 31.) Mandata Dei
pro jussione facere servientis et obedientis est, dili-
gendo autem facere obedientis est et amantis; quia
per scientiam charitas misericordiæ discitur ^d, et per
D charitatem misericordiæ scientia multiplicatur, quasi
ala in nobis alam percutit, quia virtus virtutem exci-
tat (Lib. II in Ev., hom. 27, n. 1). Omne mandatum
de sola dilectione est, et omnia unum præceptum
sunt. Quia quidquid præcipitur, in sola charitate
solidatur. Præcepta dominica et multa sunt et unum :
multa per diversitatem operis, unum in radice dile-
ctionis. Qualiter autem ista dilectio sit tenenda, ipse
insinuat qui in plerisque Scripturæ suæ sententiis et
amicos jubet diligere in se, et inimicos diligere propter
se. Ille enim veraciter charitatem habet, qui et ami-
cum diligit in Deo, et inimicum diligit propter

^d Edit., per scientiam charitatis misericordiæ disci-
tur. Ast lectioni Trinitatis consentiunt Codd. Longip.,
Val-Cl. et Norw.

Deum. Sunt nonnulli qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis et carnis. Quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est quod sponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis dominicis ex charitate debetur obedientiæ. Qui proximos suos carnaliter diligunt, illa sublimis dilectionis præmia non assequuntur, quia amorem suum non spiritualiter, sed carnaliter, impendunt. Proinde cum Dominus diceret : *Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem* (Joan. xv, 12), protinus addidit : *Sicut dilexi vos*. Ac si aperte dicat : *Ad hoc amate ad quod amavi vos*. Una (Num. 4.) et summa est probatio charitatis, si et ipse diligitur qui adversatur. Hinc est quod ipsa Veritas et crucis patibulum sustinet, et tamen ipsis suis persecutoribus affectum dilectionis impendit dicens : *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Quid ergo mirum si inimicos diligant discipuli dum vivunt, quando et tunc inimicos diligit cum occiditur Magister? (Num. 3.) Virtus charitatis ut invicta sit in perturbatione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate; quatenus omnipotenti Deo primum discat sua impendere, postmodum se. In Evangelio Veritas ait : *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv, 15). [Num. 4.] Quæ sunt omnia quæ audivit a Patre suo, quæ nota fieri voluit servis suis, ut eos efficeret amicos suos, nisi gaudia internæ charitatis, nisi illa festa supernæ patriæ, quæ nostris quotidie mentibus per aspirationem sui amoris imprimit? Dum enim audita supercoelestia amamus, amata jam novimus, quia amor ipse noxia est. Nemo cum quempiam diligit, habere se protinus charitatem putet, nisi prius ipsam vim suæ dilectionis examinet. (Lib. II in Ev., hom. 38, n. 11.) Nam si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se putat. Caritas vera est cum et in Deo diligitur amicus, et propter Deum diligitur inimicus. Ille enim propter Deum diligit eos quos diligit, qui jam et eos diligere a quibus non diligitur scit. (Lib. II in Ev., hom. 9, n. 6.) Quisquis charitatem habet, etiam dona alia percipit; quisquis charitatem non habet, etiam dona quæ percipisse videbatur, amittit. Necessè nobis est ut per omne quod agimus in charitatis custodia vigilemus. Caritas vera est amicum diligere in Deo, et inimicum diligere propter Deum. Quam quisquis non habet, omne bonum amittit quod habet. (Lib. I in Ezech., homil. 8, n. 6.) Nos cum contra malignos spiritus spiritualis certaminis aciem ponimus, summopere necesse est ut per charitatem semper uniti atque constricti, et nunquam interrupti per discordiam inveniamur. Quælibet bona in nobis opera fuerint, si caritas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos valeat hostis intrare. (Lib. I in Ev., hom. 17, n. 1.) Duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor et proximi; et minus quam inter duos caritas haberi non potest. Nemo

A enim proprie ad semetipsum habere charitatem dicitur, sed dilectio in alterum tendit ut esse charitas possit. Redemptor noster binos ad prædicandum discipulos mittit, quatenus hoc nobis tacitus insinuet quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. (Lib. II in Ezech., homil. 1, n. 5.) In ædificio lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur; et qui portat alterum, portatur ab altero. Sic itaque sic in sancta Ecclesia, unusquisque et portat alterum, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per eos ædificium charitatis surgat. Hinc enim Paulus admonet, dicens : *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Gal. vi, 2).

CAPUT XXX.

B De gratia præveniente et subsequente nos.

(Lib. I in Ezech., homil. 9, n. 2.) Ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere non possumus, si ipse non adjuvet qui jubet. Paulus apostolus discipulos admonet, dicens : *Cum metu et tremore vestram ipsorum salutem operamini* (Philip. II, 12). Illico quis in eis hæc ipsa bona operaretur adjunxit, dicens : *Deus enim est qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate* (Ibid. 13). Hinc est quod ipsa Veritas discipulis dicit : *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Considerandum nobis est, quia si bona nostra sic a omnipotentis Dei dona sunt ut in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quaerimus? Si autem ita nostra sunt ut dona Dei omnipotentis non sint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sciendum quia mala nostra solummodo nostra sunt, bona autem nostra et omnipotentis Dei sunt et nostra; quia ipse aspirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvando subsequitur ne inaniter velimus, sed possumus implere quod volumus. Præveniente gratia et bona voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, sit meritum nostrum. Quod bene Paulus brevi sententia explicat dicens : *Plus illis omnibus laboravi* (I Cor. xv, 10) : Qui ne videretur suæ virtuti tribuisse quod fecerat, adjunxit : *Non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Quia cœlesti dono Paulus præventus est, quasi alienum se a bono suo opere agnovit, dicens : *Non autem ego*. Sed quia præveniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bonum, quo libero arbitrio eandem gratiam subsecutus est in opere, adjunxit : *Sed gratia Dei mecum* : ac si diceret : In bono opere laboravi non ego, sed et ego. In eo enim quod solo Domini dono præventus sum, non ego. In eo autem quod donum voluntate subsecutus, et ego. (Moral. xix, c. 4, n. 7.) Respicere Dei est ea quæ amissa ac perdita fuerant ad suam gratiam reformare. Respicendo namque levitatis nostræ mala coercuit et magna merita maturitatis dedit. (Moral. xvii, c. 16, n. 22.) Beatus Job ait : *Luna non splendet, et stellæ non sunt munda in conspectu ejus* (Job. xxv, 25). Quia nec sancta Ecclesia

, * Edit., sic bona nostra si, etc. Melior autem lectio vestri Taionis.

virtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc præ-
venientis gratiæ dona perfundant. Nec singulorum
bene viventium mentes a peccatorum maculis mundæ
sunt, si remota pietate judicentur. Apud districti
iudicis oculos sua unumquemque corruptibilitas in-
quinat, nisi hanc quotidie gratia parcentis tergat.

CAPUT XXXI.

De quatuor regentium ordinibus.

(*Lib. II in Ezech., homil. 9, n. 6.*) Sancta Eccle-
sia ad eruditionem fidelium populorum quatuor
regentium ordines accepit, quos Paulus apostolus ex
dono omnipotentis Domini enumerat dicens: *Ipsæ
dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem pro-
phetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores
et doctores* (Ephes. iv, 11). Pastores namque et
doctores unum regentium ordinem nominat, quia
gregem Dei ipse veraciter pascit qui docet. Habuit
in exordiis suis sancta Ecclesia apostolos et pro-
phetas. Prophetas autem dicimus, non eos qui in
veteri populo fuerunt, sed eos qui in sancta Eccle-
sia post apostolos sunt exorti. Posteriori tempore, quod
nunc est, habet evangelistas atque doctores. Quia
vero Evangelium bonum nuntium dicitur, evange-
listas utique appellamus qui rudibus populis bona
patriæ cœlestis annuntiant. Evangelistæ atque doctores
et priori quidem tempore fuerunt, sed nunc
usque Domino largiente permanent, quia adhuc
quotidie et infideles populos ad finem trahi, et fideles
quosque in bonos mores per doctores erudiri
cognoscimus.

CAPUT XXXII

De pastoribus animarum, quales in Ecclesia eligi debeant.

(*Præfat. 1 part. Reg. Pastor.*) Cum rerum neces-
sitas exposcit, pensandum valde est ad culmen quis-
que regiminis qualiter veniat, atque ad hoc rite
perveniens qualiter vivat, et bene vivens qualiter
doceat, et recte docens infirmitatem suam quotidie
quanta consideratione cognoscat; ne aut humilitas
accessum fugiat, aut perventioni vita contradicat,^a
aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam
præsumptio extollat. Prius ergo appetitum timor
temperet, post autem magisterium, quod a non
quærente suscipitur, vita commendat. Ac deinde
necesse est ut pastoris bonum quod vivendo ostenditur,
etiam loquendo propagetur (*Reg. Past., part. II, c. 4.*)
Ad extremum vero superest ut perfecta
quæque opera consideratio propriæ infirmitatis de-
primat; ne hæc antequam occulti^b arbitris oculis tumor
elationis exstinguat. Isaias propheta ait: *Clama, re-
cesses, sicut tuba exalta vocem tuam* (Isa. LVIII, 1).
Præconis quippe officium sumit quisquis ad sacer-
dotium accedit, ut ante adventum iudicis, qui terri-
biliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur.
Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam
clamoris vocem daturus est præco mutus? (*Reg.
Past., part. II, c. 41.*) Fortes perseverantesque

^a Verba hæc, quæ in aliis Codicibus deerant, Gre-
goriana esse hinc aperte colligitur.

A doctores velut imputribilia ligna quærendi sunt, qui
instructioni sacrorum voluminum semper inhæren-
tes sanctæ Ecclesiæ unitatem denuntiant, et quasi
intromissi circulis arcæ Domini portent. Vectibus
arcæ Testamenti portare est bonis doctoribus
sanctam Ecclesiam ad rudes infidelium mentes
prædicando deduci. Qui auro quoque jubentur ope-
riri, ut cum sermone aliis insonant, ipsi etiam vitæ
splendore fulgescant. Necesse est igitur ut qui ad
officium prædicationis excubant, a sacræ lectionis
studio non recedant. Ad hoc namque vectes esse in
circulis arcæ semper jubentur, ut cum portari ar-
cæ opportunitas exigit, de iutromittendis vectibus
portandi tarditas nulla generetur; quia videlicet
cum spirituale aliquid a subditis pastor inquiritur,
ignominiosum valde est, si tunc quærat discere cum
quæstionem debet enodare. Circulis arcæ fœderis
vectes inhæreant, ut doctores semper in suis cordi-
bus eloquia sacra meditantes, Testamenti arcæ sine
mora elevent, si quidquid necesse est protinus docent.
Unde bene primus pastor Ecclesiæ pastores cæteros
admonet, dicens: *Parati semper ad satisfactionem
de ea, quæ in nobis est, spe* (1 Petr. v, 15). Ac si
aperte dicat: Ut ad portandam arcam nulla mora
præpediat, vectes a circulis nunquam recedant.
(*Reg. Past., part. II, c. 6, et Mor., lib. XXI, c. 15,
n. 22 et 25.*) Sancti viri, dum præsent, non in se
potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis
attendunt. Nec præesse gaudeant hominibus, sed
prodesse. Sciendum quod antiqui Patres nostri,
non tam reges hominum quam pastores pecorum
fuisse memorantur. Cum Noe Dominus filiis ejus
post diluvium diceret: *Crescite et multiplicamini, et
implete terram*, subdidit: *Et terror vester ac tremor
sit super cuncta animalia terræ* (Gen. ix, 1, 7). Homo
quippe animalibus irrationabilibus, non autem cæ-
teris hominibus, natura prælatus est. Idcirco ei di-
citur ut ab animalibus et non ab homine timeatur,
quia contra naturam superbire est ab æquali velle
timeri. Cuncti qui præsent non in se potestatem
debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis,
nam, sicut præfati sumus, antiqui Patres nostri
pastores pecorum, et non reges hominum fuisse
memorantur. Necesse est ut rectores a subditis ti-
meantur, quando ab eisdem Deum minime depre-
hendunt timeri, ut humana saltém formidine pec-
care metuant qui divina iudicia non formidant. Ne-
quaquam præpositi ex^c subjectorum timore super-
biant, in quo, non suam gloriam, sed subditorum
justitiam quærent. In eo autem quod metum sibi a
perverse viventibus exigunt, quasi non hominibus,
sed animalibus dominantur, quia videlicet ex qua
parte bestiales sunt subditi, ex ea etiam debent
formidine [*Edit., formidini*] jacere substrati. (*Mor-
al., lib. XIII, c. 20, n. 25.*) Facies sanctæ Ecclesiæ
sunt hi qui in locis regiminum positi apparent pri-
mi, ut ex eorum specie sit honor fidelis populi,

^b Ita quoque leg. in Laud. et Trec. Codd.

^c Ed., ex hoc quæsito.

etiam si quid in corp. re latet deforme. Qui nimirum A
 prælati plebibus planguunt culpas infirmantium, seque
 sic de alienis lapsibus ac si de propriis affligunt.
 Sæpe rectores boni, dum quosdam vident ad ven-
 nam post culpas redire, quosdam vero in iniquitate
 persistere, occulta omnipotentis Dei judicia miran-
 tur, sed penetrare nequeunt. Obstupescunt enim
 quæ non intelligunt. (*Reg. Past., part. 1, c. 10.*) Ille
 modis omnibus debet ad exemplum vivendi pertrahi
 qui cunctis carnis passionibus moriens jam spiri-
 taliter vivit, qui prospera mundi postposuit, qui
 nulla adversa pertinescit, qui sola interna de-
 siderat. Cujus intentioni bene congruens, nec
 omnino per imbecillitatem, nec valde per con-
 tumeliam corpus repugnat ^a. Ipse nihilominus ad
 dignitatem pastoralis officii debet provehi qui ad
 aliena cupienda non ducitur, sed propria largitur;
 qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum flecti-
 tur, sed nusquam plusquam deceat ignoscens, ab
 arce rectitudinis inclinatur: qui nulla illicita per-
 petrat, sed perpetrata ab aliis ut propria deplorat;
 qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur,
 sicque in bonis proximi, sicut in suis profectibus
 lætatur. Ad dignitatem pontificalis excellentiæ rite
 pervenit qui ita se imitabilem cæteris in cunctis
 quæ agit insinuat, ut inter eos non habeat quod
 saltem de transactis erubescat; qui sic studet vivere,
 ut proximorum quoque corda arentia doctrinæ va-
 leat fluentibus [*Edit., fluentis*] irrigare; qui orationis
 usu et experimento jam didicit quod obtinere a
 Domino quæ poposcerit possit; cui per effectus
 vocem jam quasi specialiter dicitur: *Adhuc loquen-
 te dicam: Ecce adsum* (*Isa. LVIII, 9*). Si fortasse
 quisquam veniat ut pro se ad intercedendum nos
 apud potentem quempiam virum, qui sibi iratus,
 nobis vero est incognitus, ducat, protinus respon-
 demus: Ad intercedendum venire non possumus,
 quia familiaritatis ejus notitiam non habemus.
 Si ergo homo apud hominem, de quo minime præ-
 sumit, fieri intercessor erubescit, qua mente apud
 Deum intercessionis locum pro populo arripit qui
 familiarem se ejus gratiæ esse per vitæ meritum
 nescit? Aut ab eo quomodo aliis veniam postulabit,
 qui utrum sibi sit placatus ignorat? Qua in re est
 adhuc aliud sollicitius formidandum, ne qui placare
 posse iram creditur, hanc ipse ex proprio reatu
 mereatur. Cuncti liquido novimus quia cum is qui
 displicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad
 deteriora provocatur. Qui adhuc desideriis terrenis
 astringitur, caveat ne districti iram judicis gravius
 accendens, dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis
 auctor ruinæ. (*Reg. Past., part. 1, c. 11.*) Solerter
 se quisque metiatur, ne locum regiminis assumere
 audeat, si adhuc in se vitium damniabiliter regnat,
 ne is quem crimen depravat proprium intercessor
 fieri appetat pro culpis aliorum.

CAPUT XXX.II.

De Rectoribus, qualiter vitæ conversationem habeant.

(*Reg. Past., part. II, c. 2.*) Rector semper cogita-
 tione sit mundus, quatenus nulla hunc immunditia
 polluat qui hoc suscepit officium ut in alienis quoque
 cordibus pollutionis maculas tergat. Necesse est ut
 esse munda studeat manus quæ diluere sordes alio-
 rum curat, ne tacta quæque deterius inquinat, si
 sordida insequens lutum tenet. Hinc namque per
 prophetam dicitur: *Mundamini qui fertis vasa Do-
 mini* (*Isa. LII, 11*). Domini etenim vasa ferunt qui
 proximorum animas ad æterna sacraria perducendas
 in suæ conversationis fide suscipiunt. Apud semet-
 ipsos quantum debeant mundari conspiciant qui ad
 æternitatis templum vasa viventia in sinu propria
 sponsionis portant. Hinc divina voce præcipitur ut
 in Aaron pectore rationale iudicii vittis ligantibus
 imprimatur (*Exod. xxxviii, 15 seq.*), quatenus sacer-
 dotale cor nequaquam cogitationes fluxæ possideant,
 sed ratio sola constringat. Nec indiscretum quid vel
 inutile cogitet qui ad exemplum aliis constitutus ex
 gravitate vitæ semper debet ostendere quantum in
 pectore rationem portet. In iudicii rationale, quod in
 Aaron pectore ponitur, præcipitur ut duodecim pa-
 triarcharum nomina describantur. Ascriptos etenim
 Patres semper in pectore ferre, est antiquorum
 vitam sine intermissione cogitare. Tunc sacerdos
 irreprehensibiliter graditur, cum exempla Patrum
 præcedentium indesinenter intuetur; cum sanctorum
 vestigia sine cessatione considerat, et cogitationes
 illicitas deprimit, ne extra ordinis litem operis
 pedem tendat. Debet rector subtili semper examine
 bona malaque discernere, et quæ vel quibus, quando
 vel qualiter congruant studio-e cogitare; nihilque
 proprium quærere, sed sua commoda propinquorum de-
 putare. (*Reg. Past., part. II, c. 3.*) Sit rector operatione
 præcipuus, ut vitæ viam subditis bene vivendo
 denuntiet, et grex, qui pastoris vocem moresque
 sequitur, per exempla melius quam per verba gra-
 diatur. Per divinam legem præcipitur ut sacerdos in
 sacrificium arnum dextrum (*Exod. xix, 22*), accipiat
 et separatim, ut non solum sit ejus operatio utilis,
 sed etiam singularis: nec inter malos tantummodo
 quæ recta sunt faciat, sed bene quoque operantes
 subditos, sicut honore ordinis superat, ita etiam
 morum virtute transcendat. Sacerdoti in esu pec-
 tusculum cum armo tribuitur, ut quod de sacrificio
 præcipitur sumere, hoc de semetipso auctori discat
 immolare; et non solum pectore quæ recta sunt
 cogitet, sed si ectatores suos ad sublimia armo operis
 invitet. Nulla præsentis vitæ rector appetat, nulla
 pertimescat, blandimenta mundi respecto intimo
 timore despiciat; terrores autem considerato internæ
 dulcedinis blandimento contemnat. (*Reg. Past., part.
 II, c. 5.*) Sit rector singulis compassione proximus,
 præ cunctis contemplatione suspensus, ut et per
 pietatis viscera in se infirmitatem cæterorum trans-
 ferat, et per speculationis altitudinem semetipsum

^a Ed., nec omnino per imbecillitatem corpus, nec valde per contumeliam repugnat spiritus.

quoque invisibilia appetendo transcendat : ne autem alta petens proximorum infirma [Edit., infirma] despiciat, aut infirmis [Edit., infirmis] proximorum congruens, appetere alta relinquat. Pastores, non solum sursum sanctum Caput Ecclesiae, videlicet Dominum, contemplando appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt. Hinc Moyses trebro tabernaculum intrat et exit; et qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur. Intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Moyses sanctus de rebus dubiis semper ad tabernaculum recurrit, et coram Testamento arca Deum consulit : exemplum proculdubio rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quod disponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant; et velut coram Testamenti arca Dominum consulant, si de his in quibus dubitant apud semetipsum intus sacri eloquii paginas requirant. Ipsa scilicet Veritas, per susceptionem nobis nostræ humanitatis ostensa, in monte orationi inhæret, miracula in urbibus exercet (*Luc. vi, 12*), imitationis videlicet viam bonis rectoribus sternens; ut si etiam summa contemplando appetunt, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur. Tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit; et quo benigne descendit ad infirma, valenter recurrit ad summa. Qui regimine pastoralis sunt aliis prælati, tales se exhibeant, quibus subjecti occulta sua proderet non erubescant; ut cum tentationum fluctus parvuli tolerant, ad pastorem mentem, quasi ad matris sinum, recurrant. Et hoc quod se inquinari pulsantis culpæ sordibus prævident, exhortationis ejus solatio ac lacrymis orationis lavent. (*Reg. Past. part. II, c. 7.*) Sit rector internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in internorum sollicitudine non relinquens; ne aut exterioribus deditus ab intimis corruat, aut solis interioribus occupatus, quæ foris debet proximis non impendat. A subjectis inferiora gerenda sunt, a rectoribus summa cogitanda, ut scilicet oculus qui providendis gressibus præeminet cura pulveris non obturbet [Edit., obscurat]. Caput subjectorum sunt cuncti qui præsent; et ut recta pedes valeant itinera carpere, hæc proculdubio caput debet ex alto providere, ne a proventus sui itinere pedes torpeant, cum curvata rectitudine corporis caput sese ad terram declinat. Cuncti qui præsent habere quidem sollicitudines exteriores debent, nec tamen eis vehementer incumbere. Sacerdotes recte et caput prohibentur radere, et comam non nutrire, ut cogitationes carnis de vita subditorum et non funditus amputent, nec rursus ad crescendo nimis relaxent. Sacerdotibus per legem præcipitur, ut tondentes tondeant capita sua (*Ezech. xlii, 20*), ut videlicet curæ temporalis sollicitudines, et quantum necesse est, provideant^a, et tamen recidantur citius, ne immoderatus excrescant. Dum igitur et per administratam exteriorum providentiam

^a Ed., Curæ temporalis sollicitudinis, et quantum necesse est, provideant

A corporum vita protegatur, et rursus per moderatam cordis intentionem non impeditur, capilli in capite sacerdotis et servantur, ut cutem cooperiant, et reserantur, ne oculos claudant. (*Reg. Past., p. II, c. 8*) Necesse est ut rector solerter invigilet, ne hunc cupido placendi hominibus pulset; ne cum studiose interiora penetrat, cum provide exteriora subministrat, se magis a subditis diligi quam veritatem quærat; ne cum bonis actibus fultus a mundo videtur alienus, hunc auctoris reddat extraneum amor suus. Hostis Redemptoris est qui per recta opera quæ facit, ejus vice ab Ecclesia amari concupiscit; quia adulterinæ cogitationis reus est, si placere puer sponsæ oculis appetit per quem sponsus dona transmisit. Rectores boni, dum privato se diligere amore nesciunt, liberæ puritatis verbum a subditis obsequium humilitatis credunt. Necessarium valde rectoribus est ut cura regiminis tanta moderaminis arte temperetur, quatenus subditorum mens, cum quædam recta sentire potuerit, sic in vocis libertatem prodeat, ut tamen libertas in superbiam non erumpat; ne dum fortasse immoderatus linguæ eis libertas conceditur, vitæ ab his humilitas amittatur. Oportet igitur ut rectores boni sic placere hominibus appetant, ut suæ æstimationis dulcedine proximis in affectum veritatis trahant, non ut se amari desiderent, sed ut dilectionem suam quasi quamdam viam faciant per quam corda audientium ad amorem Conditoris introducant. Difficile quippe est ut, quamlibet recta denuntians, prædicator qui non diligitur libenter audiatur. Debet ergo qui præest et studere se amari, et tamen amorem suum pro semetipso non quærere, ne inveniatur ei cui servire per officium cernitur occulta cogitationis tyrannide resultare : quod bene Paulus apostolus insinuat, cum sui nobis studii occulta manifestat, dicens : *Sicut et ego per omnia omnibus placeo (I Cor. x, 33)*. Qui tamen rursus dicit : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem (Gal. i, 10)*. Placet ergo Paulus et non placet, quia in eo quod placere appetit, non se, sed perse, hominibus placere veritatem quærit. (*Reg. Past. p. II, c. 9.*) Necesse est ut rector animarum virtutes ac vitia vigilantia cura discernat, ne aut cor tenacia occupet, et parcum se videri in dispensationibus exsultet; aut cum effuse quid perditur, largum se quasi miserando gloriatur; aut remittendo quod ferre debuit, ad æterna supplicia subditos pertrahat; aut immaniter feriendo quod delinquitur, ipse gravius delinquat : aut hoc quod agi recte ac graviter potuit, immature præveniens leviget; aut bonæ actionis meritum differendo ad deteriora permutet. (*Ibid. c. 11.*) Omne hoc quod prænisimus rite a rectore agitur, si supernæ formidinis et dilectionis spiritu afflatus studiose quotidie sacri eloquii præcepta meditetur; ut in eo vim sollicitudinis et erga celestem vitam providæ circumspectionis, quam humanæ conversationis usus indesinenter destruit, divinæ admonitionis verba restaurent; et qui ad

vetustatem per societatem sæcularium ducitur, ad A amorem semper spiritualis patriæ compunctionis aspiratione renovetur.

CAPUT XXXIV.

De humilitate præpositorum.

Sit rector discretus in silentio, utilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium hos qui erudiri poterant in errore derelinquit. (*Reg. Past.*, p. II, c. 4, 6.) Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus : ut et bonis in nullo se præponat, et cum pravorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus agnoscat ; quatenus et honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus deputet, et erga perversos jura recititudinis exercere non formidet. Omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine alios aliis culpa postponit. Ipsa autem diversitas, quæ accessit ex vitio, divino judicio dispensatur ; ut quia omnis homo æque stare non valet, alter regatur ab altero. Cuncti qui præsumunt non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis : nec præesse hominibus gaudeant, sed prodesse. Quam videlicet potentiam bene regit qui et tenere illam noverit et impugnare. Bene hanc regit, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa cæteris æqualitate componi. Quam tamen potestatem recte dispensat qui sollicite noverit et sumere ex illa quod juvat, et expugnare quod tentat, et æqualem se cum illa cæteris cernere, et tamen se peccantibus zelo ultionis anteferre. (*Moral.* x, c. 6, n. 8.) Prædicator quisque studeat ut minas potentium ratiocinatione mitiget, ut oppressorum angustias, quanto prævalet, ope levet ; ut foris resistentibus opponat patientiam, et intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam : ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a justitiæ studio non enervet ; sic ad ultionem zelus serveat, ne tamen pietatis limitem servendo transcendat. Rectoris officium esse debet ut ingratos beneficiis ad amorem provocet, ut gratos quosque ministeriis in amore servet : ut proximorum mala cum corrigere non valet, taceat ; et quæcunque corrigi loquendo possunt, D silentium consensum esse pertimescat.

CAPUT XXXV.

Qualiter prælati subjectos doceant ac semetipsos discretè circumspeditione prævideant.

(*Prolog. part. III Reg. Past.*) Quia igitur qualis esse debeat pastor superius ostendimus, nunc qualiter doceat demonstramus. Non una eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Sæpe namque aliis officium quæ aliis prosunt, quia et plerumque herbæ quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt, et lenis sibilus equos mitigt, catulos instigt ; et medicamentum quod hunc

^a Ed., utque cum corrigi loquendo possunt. Ast nostro consentiunt Corb. et Gerin.

morbum imminuit, alteri vires jungit : et panis, qui vitam fortium roborat, parvulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, ut et ad sua singulis congruat, et tamen a communis ædificationis arte nunquam recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi, ut ita dixerim, quædam in cithara tensiones strætæ chordarum, quas tangendi artifex, ut non sibimetipsi dissimile canticum faciat, dissimiliter pulsat ? Et idcirco chordæ consonam modulationem reddunt, quia uno quidem plectro, sed non uno quidem impulsu feriuntur. Doctor quisque, ut una cunctos virtute charitatis ædificet, ex una doctrina, non una eademque exhortatione tangere corda audientium debet. (*Epist.* 25, alias 24, lib. I.) Doctor etenim qui loci sui necessitate exigitur summa dicere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat quam dicentis vita commendat, quia quod loquendo imperat, ostendendo adjuvat ut fiat. Per prophetam Dominus dicit : *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion* (*Isa.* XI, 9). Ut videlicet qui cælesti prædicatione utitur, ima jam terrenorum operum deserens, in rerum culmine stare videatur, tantoque facilius subditos ad meliora pertrahat, quanto per vitæ meritum de supernis clamat. Recte etiam sacerdos superhumeralis ex auro, hyacintho, purpura, bis tincto cocco, et torta fieri bysso habere ^b præcipitur ; ut quanta virtutum diversitate clarescere debeat, demonstraretur. In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, qui aereo colore resplendet, adjungitur ; ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cælestium surgat ; ne dum suis incautus laudibus capitur, ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro videlicet, hyacintho ac purpuræ bis tinctus cocco adjungitur, ut ante interni Judicis oculos omnia virtutum bona ex charitate decorentur, et cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu oculi arbitris flamma intimi amoris incendat. Quæ vero scilicet charitas, quia Deum simul ac proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Qui sic ad auctoris speciem anhelat ut proximorum curam negligat, vel sic proximorum curam exsequitur ut a divino amore torpescat, quia unum horum quodlibet negligit, in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nescit. (*Part. II Reg. Past.*, c. 4.) Cum rector se ad loquendum præparat, sub quanto cætelæ studio loquatur attendat ; ne si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriantur, et cum fortasse sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscidat. In Evangelio Veritas ait : *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (*Marc.* IX, 49). Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui igitur loqui sapienter nititur, magnopere metuat ne ejus eloquio audientium unitas

^b Abundat fieri vel habere.

confundatur. Hinc Paulus ait : *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Marc. xii, 3). Ne igitur rector incautus ad loquendum proruat, hoc quod jam præmissimus, per semetipsam discipulis Veritas clamat : *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (Marc. ix, 49). Ac si figurate per habitum sacerdotis dicat : Mala punica tintinnabulis jungite; ut per omne quod dicitis unitatem fidei cauta observatione teneatis. Sacerdos vero semper vocem prædicationis habeat, ne superni inspectoris iudicium ex silentio offendat. Sacerdos in tabernaculum ingrediens vel egrediens moritur si de eo sonitus non auditur, quia iram contra se occulti Iudicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Apte tintinnabula vestimentis pontificis describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud quam recta opera debemus accipere, Propheta attestante, qui ait : *Sacerdotes tui induantur iustitia* (Ps. cxxiii, 9)? Vestimentis itaque illius tintinnabula inhaerent, ut vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque opera sacerdotis clament. (*Moral. lib. xxiii, c. 43, n. 25.*) Nos quia infirmi homines sumus, cum de Deo hominibus loquimur, debemus primum meminisse quid sumus, ut ex propria infirmitate pensemus quo docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur quia aut tales sumus quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, etsi jam divina gratia operante non sumus, ut tanto eos temperantius corde humili corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his quos emendamus agnoscimus. Si nos sacerdotes tales nec fuimus nec sumus quales adhuc illi sunt quos emendare curamus, ne cor nostrum forte superbiat, et de ipsa innocentia pejus ruat, quorum mala corrigimus, alia eorum bona nobis ante oculos revocemus : quæ si omnino nulla sunt, ad occulta Dei iudicia recurramus. Quia sicut nos nullis meritis hoc ipsum bonum quod habemus accepimus, ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, ut excitati posterius, etiam ipsa possint bona quæ nos ante accepimus prævenire. Quis enim crederet quod per apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præcessurus erat, qui in morte ejus lapidantium vestimenta servabat (*Act. vii, 57*)? His ergo primum cogitationibus humiliari cor debet, et tunc demum delinquentium iniquitas increpari.

CAPUT XXXVI

De zelo pastoralis officii erga subditos.

(*Lib. i in Ezech., homil., 12, n. 29, 30.*) Omnis spiritalis zelus doctoris animam frigit, quia valde cruciatur dum infirmos quosque æterna deserere, et rebus temporalibus delectari conspicit. Nullum quippe omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum, sicut Psalmista ait : *Zelus domus tuæ comedit me* (Ps. lxxviii, 10). Paulus apostolus zelo animarum cruciatus, dicebat : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror* (*II Cor. xi, 29*)? Ipsum suum cor, quod animarum

^a Ed., *zelat*. Gemet. vero et pler. Norm. legunt, *zelatur*.

A zelo succenderat, quid aliud quam sartaginem fecerat, in quo amore virtutum contra vitia ardebat? Quod enim urebatur, sartago erat. Inardescerat enim et coquebat, quia incendebatur amaritudine; sed virtutum alimenta præparabat ex sua afflicta cogitatione. (*Num. 50.*) Quid est quod Ezechiel propheta sartagine inter se et civitatem murum ferreum ponit (*Ezech. iv, 3*), nisi quod idem zelus fortis, qui nunc in mente doctoris agitur, in die extremi iudicii inter eum et animam quam a vitiis zelatur^a testis est? Ut etsi audire is qui docetur noluerit, doctor tamen pro zelo quem exhibet de auditoris negligentia reus non sit. Murum ferreum propheta inter se et civitatem ponit, quia in ultionis tempore inde doctor a damnationis periculo munitur, unde nunc per zelum custodiæ cordis frixuram patitur. Quantum frixura cordis, quæ per spiritalem zelum agitur, omnipotentem Deum placet, aperte ostenditur, cum offerri per legem similia in sacrificium iubetur. Scriptum quippe est : *In sartagine oleo conspersa frigitur, offerretque eam calidam in odorem suavisimum Domino sacerdos, qui patri jure successerit, et tota cremabitur in altari* (*Lev. vi, 21, 22*). Tunc similia in sartagine frigitur, cum munda mens justi zeli sancti ardore crematur. Quæ conspergi oleo præcipitur, id est est charitas misericordiæ^b misceri, quæ in conspectu omnipotentis Dei ardet et lucet. Conspergatur ergo oleo mens quæ in sartagine frigitur, quia sancti zeli districtio necesse est ut ex misericordiæ virtute et ardeat et clarescat. Amat enim eundem ipsum quem insequi videtur. Unde et calida in odorem suavisimum Domino offerri præcipitur, quia si amorem zelus non habet, ea quæ de sartagine offertur calorem similia amisit. Notandum vultu est quis similia offerre præcipitur, videlicet sacerdos, qui patri jure successerit. Ille enim sacerdos patri jure succedit, qui esse se omnipotentis Domini filium moribus demonstrat, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altari tota cremari præcipitur, ut videlicet holocaustum fiat. Similia itaque in sartagine est munda mens justi in zeli spiritalis afflictione, quæ per sollicitudinem animarum frigitur; et non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur. Sumamus ergo sartaginem ferream, et ponamus eam murum ferreum inter nos et civitatem, id est, assumamus zelum fortem, ut inter nos et auditoris nostri animam inveniamus hanc postmodum fortetum munitionem. Tunc enim hunc murum ferreum inventuri sumus, si nunc eum fortiter tenemus, videlicet docendo, custodiendo, suadendo, increpando, mulcendo, terrendo, aliquando leniter, aliquando vero etiam severius agendo. De qua severitate per Ezechielem recte subditur : *Et obfirmabis faciem tuam ad eam* (*Ezech. iv, 3*), *et erit in obsidionem*. [*Num. 31.*] Quid est obfirmare faciem ad Jerusalem in latere descriptam, nisi ut ei animæ cui cœlestis

^b Ed., *charitatis misericordiæ*.

pacis visionem doctor denuntiat, si adhuc eam infirmari in suis actibus cernit, remissionem et clementiorem se minime ostendat? Scriptum est: *Filiæ tibi sunt? Serva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas* (Eccli. vii, 26). Infirmæ quippe animæ, atque ad appetitum mundi deditæ, aliquando melius ex severitate servantur: ut obfirmata facies, id est, per severitatis custodiam ab omni spe frivole remissionis obducta^a, inconstantem animam terreat, atque a delectatione vitiorum districtioris vigore constringat. Quod cum a doctore agitur, semper necesse est ut dulcedo et humilitas in corde teneatur; quatenus et multum amot, et nunquam contra eum per elationem superbiat, cui tamen amorem suum et humilitatem pro utilitate ejus prodero recusat. (Num. 32.) Circumdat doctor auditoris animam, cum in omne quod in hac vita agitur tentationum laqueos apponi posse denuntiat; ut dum ubique sit mens pavida, ubique circumspicita, quanto timidior, tanto vigilantior vivat. (Moral. v, 45, n. 82.) Ipse namque zelus rectitudinis, dum inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed in le subtilius ad alta reducitur, unde ad tempus ne videat reverberatur. Nam ipsa recti æmulatio æterna post paululum in tranquillitate largius aperit, quæ hæc interim per commotionem claudit; et unde mens turbatur ne videat, inde proficit ut ad videndum verius clarescat: sicut infirmanti oculo cum collyrium mittitur, lux penitus negatur; sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquam commotioni contemplatio jungitur, nec prævalet mens perturbata conspiciere ad quod vix tranquilla valet inhiare; quia nec solis radius cernitur; cum commotæ nubes cœli faciem obducunt; nec turbatus fons respicientis imaginem reddit, quam tranquillæ propriam ostendit, quia quo ejus unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. (Num. 83.) Cum per zelum animus movetur, curandum summopere est ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis adsumitur, menti ira dominetur; ne quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata a rationis tergo nunquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, immoderatam mentem dilacerat. Rationi protinus servire contemnit, et tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Necesse est ut hoc ante omnia qui zelo rectitudinis movetur attendat, ne ira extra mentis dominium transeat, sed in ultione peccati tempus modumque considerans, surgentem animi perturbationem subtilius retractando restringat, animositatem reprimat, et motus fervidos sub æquitate disponat, ut eo fiat justior ultor alienus, quo prius existitit victor suus. Qui zelo rectitudinis movetur, sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipse qui cor-

^a *Ed., abducta; cum nostro vero consentit Long.*

A rigit per patientiam crescat, et fervorem suum transcendendo dijudicet, ne intemperantem excitatus ipso zelo rectitudinis, longe a rectitudine aberret.

CAPUT XXXVII.

Ut indigni atque imperiti ad pastorale magisterium accedere non præsumant.

(Reg. Past., part. 1, in exord.) Sunt plerique pastorum qui dum metiri se nesciunt quæ non didicerunt docere concupiscunt, qui pondus magisterii tanto levius æstimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant; ut quia indocti ac præcipites doctrinæ arcem tenere appetunt, a præcipationis suæ ausibus in ipsa locutionis janua repellantur (*Ibid.*, c. 1). Nulla ars doceri præsumitur, nisi intenta prius meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars est artium regimen animarum? Quis cogitationum vulnera occultiora esse nesciat vulneribus viscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritalia præcepta cognoverunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Sunt nonnulli qui intra sanctam Ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris: videri doctores appetunt, transcendere cæteros concupiscunt, atque, attestante Veritate, primos in cœnis recubitus, primas in conventibus cathedras quærunt (*Matth. xxi, 6, 7*): qui susceptum curæ pastoralis officium ministrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione pervenerunt. Ipsa quippe in magisterio lingua confunditur, quando aliud discitur, et aliud docetur. Contra indignos pastores Dominus per prophetam queritur, dicens: *Ipsi regnaverunt, et non ex me: principes exstiterunt, et non cognovi* (*Ose. viii, 4*). Ex se namque et non ex arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus nequaquam divinitus vocati, sed sua cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potius quam assequuntur. Inutiles sacerdotes internus iudex et provehit et non cognoscit; quia quos permittendo tolerat, profecto per iudicium reprobationis ignorat. Unde ad se quibusdam et post miracula venientibus dicit: *Recedite a me, operarii iniquitatis, nescio qui estis* (*Luc. xiii, 27*). Pastorum imperitia voce Veritatis increpatur, cum per prophetam dicitur: *Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam* (*Isai. lvi, 11*). Quos rursus Dominus detestatur, dicens: *Et tenentes legem nescierunt me* (*Jer., ii, 8*). Et nesciri ergo se ab eis Veritas queritur, et nescire se principatum nescientium protestatur; quia profecto hi qui ea quæ sunt Domini nesciunt, a Domino nesciuntur, Paulo attestante, qui ait: *Si quis autem ignorat, ignorabitur* (*I Cor. xiv, 38*). Plerumque pastorum imperitia meritis congruit subjectorum, quia quamvis lumen scientiæ sua culpa exigente non habeant, districto tamen iudicio agitur, ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur offendant. Hinc namque in Evangelio per semetipsam Veritas dicit: *Si cæcus*

caro ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt (Math. xv, 14). Hinc Psalmista, non optantis animo, sed prophetantis mysterio^a denuntiat, dicens: *Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum illorum semper incurva* (Ps. lxxviii, 24). Oculi quippe sunt qui in ipsa honoris summi facie positi providendi itineris officium susceperunt; quibus hi nimirum qui subsequenter inhærent dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum flectitur, quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profecto ad portanda peccatorum curvantur onera qui sequuntur. (Reg. Past., part. 1, c. 2.) Indigni quique tanti reatus pondere fugerent, si Veritatis sententiam sollicita cordis aure pensarent, quæ ait: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria collo ejus, et demergatur in profundum maris* (Math. xviii, 6). [Cap. 3.] Ne temerare sacra regimina quisquis his impar est audeat, et per concupiscentiam culminis ducatum suscipiat perditionis. Hinc enim p^e Jacobus prohibet, dicens: *Nolite plures magistri fieri, fratres mei* (Jacob. iii, 1). Hinc ipse Dei hominumque Mediator regnum percipere vitavit in terris, qui supernorum spirituum quoque scientiam sensumque transcendens ante sæcula regnat in cælis. Plerumque adversitatis magisterio sub disciplina cor premitur; quod si ad regiminis culmen erupit, in elationem protinus usu gloriæ permutatur. Sic Saul, qui indignum se prius considerans fugerat, mox ut regni gubernacula percepit, intumuit: honorari namque coram populo cupiens, dum reprehendi publice noluit, ipsum qui in regno se unxerat scidit (I Reg. x, 22; xv, 17, 30; Act. xiii, 22; II Reg. xi, 3). Sic David propheta auctoris judicio pene in cunctis acibus placens, mox ut pressuræ pondere caruit, in tumorem vulneris erupit, factusque est in morte viri crudeliter rigidus, qui in appetitu femine fuit enerviter fluxus: et qui malis ante noverat pie parcere, in honorum quoque necem post didicit sine obstaculo retractionis anhelare (II Reg. xi, 15). Prius quippe ferire deprehensum persecutorem noluit, et post cum damno desulantis exercitus etiam devotum militem exstinxit. Quem profecto ab electorum numero culpa longius raperet, nisi hunc ad veniam flagella revocassent. Plerumque qui subire magistrarium pastorale cupiunt, nonnulla quoque bona opera animo proponunt. Et quamvis hoc elationis intentione appetant, operaturos tamen se magna pertrahant: sitque ut aliud in imis intentio supprimat, aliud tractantis animo superficies cogitationis ostendat. Nam sibi ipsa de se mens sæpe mentitur, et fingit se de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat; sæpe mens principare appetens sit ad hoc pavida cum quærit, audax cum pervenit. Tendens enim, ne non perveniat trepidat; sed repente perveniens, jure sibi

^a Ed., *ministerio*. Duo autem priores Gemet., secundus Aud., Lyr., Rothom., habent eandem cum nostro lectionem.

hoc debitum ad quod pervenerit putat. Cumque percepti principatus officio perfrui sæculariter cœperit, libenter obliviscitur quidquid religiose cogitavit. Necessè est ut cum cogitatio extra usum ducitur, protinus mentis oculus ad opera transacta revocetur: ac penset quisquis quid subjectus egerit, et repente cognoscit si prælatus bona agere quæ proposuerit possit. Nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desit superbire. Nescit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hæc didicit cum deesset, anhelare. Nequaquam vincere avaritiam potest, quando ad multorum sustentationem tenditur is cui sufficere propria nec soli potuerunt. Ex ante acta ergo vita se quisque inveniat, ne in appetitu se culminis imago cogitationis illudat. Plerumque in occupatione regiminis ipse quoque boni operis usus perditur qui in tranquillitate tenebatur, quia quieto mari recte navem et imperitus dirigit, turbatus^b autem tempestatis fluctibus etiam peritus se nauta confundit. Quid est potestas culminis nisi tempestas mentis? In qua cogitationum semper procellis cordis navis quatitur, huc illucque incessanter impellitur, ut per repentinos excessus oris et operis, quasi per obviantia saxa, frangatur. Inter hæc quæ protulimus, quid sequendum est, quid tenendum, nisi ut virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus nec coactus accedat? Ille si omnino renititur, caveat ne acceptam pecuniam in sudarium ligans, de ejus occulatione judicetur (Math. xxv, 18). Pecuniam quippe in sudario ligare est percepta donè sub otio lenti torporis abscondere. Indignus quisque, cum regimen appetit, attendat ne per exemplum pravi operis pharisæorum more ad ingressum regni tendentibus obstaculum fiat (Math., xxi, 12), qui, juxta Magistri vocem, nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt. Considerandum quoque est quia cum causam populi electus præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Si ergo adhuc ejus in opere passionem vivunt, qua præsumptione percussum mederi properat qui in facie vulnus portat?

CAPUT XXXVIII.

De collata episcopis potestate ligandi atque solvendi.

(Lib. II in Ev., hom. 26, n. 4, 5.) Prædicatores sancti qui districtum Dei judicium metuunt animarum judices sunt, et alios damnant vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in Ecclesia episcopi locum tenent. Solvendi atque ligandi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor pontificalis, sed grave pondus est istius honoris. Durum quippe est ut qui nescit tenere moderamina vite suæ, judex vitæ fiat alienæ. Plerumque contingit ut ipse judicii locum teneat, cui ad locum vita minime concordat. Et sæpe agitur ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis ac

^b Edit., *turbato*. Corb. et Carnot. Codd. legunt. *turbatus*.

ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur. Unde fit ut ipsa hac ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus et non pro subjectorum meritis [*Edit., moribus*] exercet. Sæpe fit ut ergo quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor. Judicare autem digne de subditis nequeunt qui in subditorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur. Unde recte per prophetam dicitur: *Mortificabant animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt* (*Ezech., xiii, 19*). Non morientem quippe mortificat qui justum damnat, et non victurum vivificare nititur qui reum a supplicio absolvere conatur. (*Moral., lib. xix, c. 25, n. 46.*) Deus omnipotens, ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda et aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, qui ait: *Descendam et videbo, utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, an non est ita, ut sciam* (*Gen. xviii, 20*). Omnipotens itaque Dominus et omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi ut gravitatis exemplum nobis proponat, ne mala hominum ante præsumamus credere quam probare? Quid hoc exemplo nisi nos admonemur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipientes esse debeamus, ne temere indiscussa judicemus, ne qualibet mala audita nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus? Causæ videlicet pensandæ sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. (*Lib. II in Evang., homil. 26, n. 6.*) Videndum quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc vera est absolutio præsentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. Quod bene quatruiduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat quia prius mortuum Dominus vocavit et vivificavit dicens: *Lazare, veni foras* (*Joan. xi, 43*); et postmodum is qui vivens egressus fuerat a discipulis est solu us, sicut scriptum est: *Cumque egressus esset, qui fuerat ligatus instans, tunc dixit Jesus discipulis suis: Solvite eum et sinite abire* (*Ibid., 45*). Scilicet ut pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere quam meruit qui non erubuit confiteri quod fecit. Sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel solvere studeant vel ligare. Sed utrum juste an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, obligat. onis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor quisque vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat juste vel injuste. Nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne et si injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

CAPUT XXXIX.

De pastoribus non recte gradientibus.

(*Reg. Past., part. 1, c. 2.*) Sunt nonnulli qui solerti

* In edit. deest *juste*.

A cura spiritualia præcepta perscrutantur, sed quæ intelligendo penetrant vivendo conculcant. Repente doctæ quæ non opere, sed meditatione didicerunt, et quod verbis prædicant moribus impugnant. Unde fit ut cum pastor per abrupta graditur, ad præcipitium grex sequatur. Per prophetam Dominus contra contemptibilem pastorum scientiam queritur, dicens: *Cum ipsi limpidissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis, et oves meæ, quæ [Edit., qua] conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, et quæ pedes vestri turbaverunt, hæc bibebant* (*Ezech. xxxiv, 18, 19*). Aquam quippe limpidissimam pastores bibunt, cum fluente veritatis recte intelligentes hauriunt, sed eandem aquam pedibus turbare est sanctæ meditationis studia male vivendo corrumpere.

B Aquam scilicet pastorum turbatam pedibus oves bibunt, cum subjecti quique non sectantur verba quæ audiunt, sed sola quæ conspiciunt exempla pravitate imitantur. Qui cum dicta sitiunt, quia per opera pervertuntur, quasi corruptis fontibus in potibus lutum sumunt. Nemo amplius in Ecclesia nocet quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Qui ad sanctitatis speciem deductus vel verbo cæteros destruit vel exemplo, melius profecto fuerat ut hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta constringerent, quam sacra officia in culpa cæteris imitabilem demonstrarent: quia nimirum si solus caderet, utcumque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret. (*Reg. Past., part. 1, c. 4.*) Sæpe suscepta cura regiminis cor per diversa diverberat, et impar quisque invenitur ad singula, dum confusa mente dividitur ad multa. Unde quidam sapiens provide prohibet dicens: *Fili, ne in multis sint actus tui* (*Eccli. xi, 10*); quia videlicet nequaquam plene in uniuscujusque operis ratione colligitur, dum mens per diversa partitur. Cumque foras per insolentem curam trahitur, a timoris intimi soliditate vacuatur. Dum mens in exteriorum sit dispositione sollicita, sui est solummodo ignara, et scit multa cogitare se nesciens. Nam cum plus quam necesse est se exterioribus implicat, quasi occupata in itinere obliviscitur quo tendebat. Ita ut ab studio suæ inquisitionis aliena, ne ipsa quidem quæ patitur damna consideret, et per quanta delinquat ignoret. Ezechias Rex peccare se minime credidit, cum venientibus ad se alienigenis cellas aornatum ostendit (*IV Reg. x, 15*): sed in damnatione [*Edit., damnationem*] securæ prolis ex eo iram iudicis pertulit (*Isai. xxxix, 4*), quod se facere licenter æstimavit. Sæpe dum multa suppetunt, dumque agi possunt [quæ] subjecti, quia acta sunt, admirentur, in cogitatione se animus elevat, et plene in se iram iudicis provocat, quamvis per iniqua foras opera non erumpat. Intus quippe est qui iudicat, intus quod iudicatur. Cum ergo in corde delinquimus, latet homines quid apud nos

agimus, sed tamen ipso Iudice teste peccamus. Hæc A
 proferentes non potestatem regiminis reprehendi-
 mus, sed ab appetitu illius cordis infirmitatem munimus, ne imperfecti quique culmen arripere regimini audeant, et qui in planis stantes titubant, in præcipiti pedem ponant. Cæcus pastor est, qui supernæ lumen contemplationis ignorat (*Levit. xxi, 18*); qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conspicit (*Reg. Past., part. 1, c. 11*), quo gressum operis porrigat, nescit. Claudus vero rector est, qui quidem quo pergere debeat aspicit, sed per infirmitatem mentis vitæ viam perfecte non valet tenere quam videt; quia ad virtutis statum dum fluxa consuetudo non erigitur, quo ex desiderio nititur ^a, illuc gressus efficaciter non sequuntur. Parvo autem naso est, B
 qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores fetoresque discernimus. Recte ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Sunt nonnulli qui, dum æstimari hebetes nolunt, sæpe se in quibusdam inquisitionibus plusquam necesse est exercentes ex nimia subtilitate falluntur. Unde recte dicitur: *Vel grandi et torto naso (Ibid.)*. Nasus etenim grandis et tortus est discretionis subtilitas immoderata, quæ dum plus quam decet excreverit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Fracto pede vel manu est, qui viam Domini pergere omnino non valet, atque a bonis actibus funditus exorsus vacat; quatenus hæc non ut claudus saltem cum infirmitate teneat, sed ab his omnimodo alienus existat. Gibbus vero est, quem terrenæ sollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed solis his quæ [in] infirmis calcantur intendat. Qui etsi aliquando aliquid ex bono patriæ cœlestis audierit, ad hoc nimirum perversæ consuetudinis pondere prægravatus, cordis faciem non attollit, quia cogitationis statum erigere non valet quem terrenæ usus sollicitudinis curvum tenet. Lippus namque est, cujus quidem ingenium ad cognitionem veritatis emicat, sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmitas palpebræ ^b grossescunt. Quorum quia infusione crebro atteritur [*Edit., atteruntur*], etiam acies pupillæ vitiatur. Sunt nonnulli quorum sensum carnalis vitæ operatio sauciat, qui videre recta subtiliter per ingenium poterant, sed usu pravorum actum caligant. Lippus itaque est, cujus sensum natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit. Cui bene per angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas (Apoc. iii, 18)*. Collyrio quippe oculos, ut videamus, inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adjuvamus. Albuginem habet sacerdos in oculo, qui

^a Edit., quo desiderium innititur.

^b Ed., infirmitas palpebræ. PP. Bened. e cong. S. Mauri in hoc loco notant miram esse apud Codd. varietatem. Lectio autem nostri Taii inveni-

veritatis lucem videre non sinitur, quia arrogantia sapientiæ sive justitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra videt, albuginem tolerans nil videt, quia videlicet sensus humanæ cogitationis, si stultum se peccatoremque intelligit, cogitationem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi justitiæ seu sapientiæ tribuit, a luce se supernæ cogitationis (*Edit. cognitionis*) excludit, et eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quo se apud se per arrogantiam exultat. Sicut de quibusdam dicitur: *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. i, 22)*. Jugem habet scabiem in corpore, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur in mente ^c. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur. Per quam recte luxuria designatur, quia si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus usque ad cutis scabiem prorumpit: foras corpus scabies sauciat, quia dum in cognitione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana (I Cor. x, 13)*; ac si aperte diceret: humanum quidem est in corde tentationem perpeti, dæmoniacum vero est [in] tentationis certamine et in operatione superari. Impetiginem habet in corpore quisquis avaritia vastatur in mente, quæ si in parvis non compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, et absque occupati tædio excrescens membrorum decorem foedat; quia et avaritia capti animum, dum quasi delectat, exulcerat; dum adipiscenda quæque cogitationi obijcit, ad inimicitias accendit, et dolorem in vulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Decor membrorum per impetiginem perditur, quia aliarum quoque virtutum per avaritiam pulchritudo depravatur; et quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait: *Radix omnium malorum est cupiditas (I Tim. vi, 10)*. Ponderosus est qui turpitudinem non exercet opere, sed tamen ab hac cogitatione continua sine moderamine gravatur in mente: qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed ejus animus voluptate luxuriæ sine ullo repugnationis stimulo delectatur. Vitium quippe est ponderis, cum humor viscerum ad virilia labitur, quæ profecto cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens pondus turpitudinis gestat in corde; et quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non evellitur mente. Nec ad usum boni operis in aperto valet surgere, quia grave hunc in abditiis pondus turpat ^d. Quisquis ergo quolibet horum vitio subigitur, panes Domino offerre prohibetur, ne profecto diluere aliena delicta non valeat

tur quoque in Codd. Carnot. et Aud. 1, hancque lectionem genuinam esse indicat sequens quorum.

^c In edit. deest in mente.

^d Ed., gravat hunc in abditiis pondus turpe.

is quem adhuc propriè devastant. (*Moral.* xi, c. 15, A n. 25.) Cum sacerdos non agit bona quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur, sicut per prophetam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Ps. xi. ix, 16)?* Unde etiam Psalmista deprecatur dicens: *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque (Ps. cxviii, 45).* Perpendit namque quod omnipotens Deus veritatis verbum facientibus tribuit, et non facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo non auferri petiit, quid aliud quam gratiam bonæ operationis quæsit? Ac si aperte diceret: A bono opere errare me non sinas, ne dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Plerumque doctor qui docere audeat quod negligit agere, cum desiderit bona loqui quæ operari contempsit, docere subjectos incipit prava quæ agit, ut justo omnipotentis Dei iudicio in bono jam nec linguam habeat qui habere bonam vitam recusat; quatenus cum mens ejus terrenarum rerum amore incenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Ex abundantia cordis os loquitur (Matth. xii, 34). Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala (Luc. vi, 45).* Hinc etiam Joannes ait: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur (I Joan. iv, 5).*

CAPUT XL.

De episcopis qui pro ordinationibus munera libenter accipiunt.

(*Lib. i in Evang., homil. 4, n. 4.*) Nonnulli episcoporum donum accepti Spiritus in usum solent negotiationis inflectere, et miraculorum signa ad avaritiæ obsequium declinare. (*Actor. viii, 18.*) Hinc est enim quod Simon per impositionem manus edita miracula concupiscens *, percipere donum Spiritus sancti pecunia voluit, scilicet, ut deterius venderet quod male comparasset. Redemptor noster flagello de resticulis facto de templo turbas ejecit, cathedras vendentium columbas evertit (*Joan. ii, 15*). Columbas quippe vendere est impositionem manus, qua Spiritus accipitur, non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare. Sunt nonnulli qui nummorum quidem præmia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem quærunt. Hi nimirum, quod gratis acceptum est gratis non tribuunt; quia de impenso officio sanctitatis nummum favoris expetunt. Cum justum virum describeret Isaias propheta ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere (Isa. iiii, 15).* Neque enim dicit: Qui excutit manus suas a munere, sed adjunxit *ab omni*: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus ab obsequio est subjectio indebite impensa; munus a manu, pecunia; munus a lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum ullam pecuniam, sed

* Ed., *conspiciens*. Ast lectioni nostri Tali consentiunt plures Codd. a PP. Bened. hoc loco ci:

etiam humanam gratiam non requirit. (*Moral.* xii, 54, n. 62.) Plerumque fit ut quisquis aurum, vel bona corporalia ab hominibus accipere contemnat, sed quia hæc non accipit, majores ab eis recipere laudes quærat. Et fortasse munus se accepisse non ætumat, quia bona corporalia accipere recusat. Sicut superius dictum est, aliquando munus a manu, aliquando vero ab ore porrigitur, nam qui nummum tribuit, munus ex manu dedit; qui autem verbum laudis impendit, munus ab ore protulit. Plerumque sacerdos etsi exteriora dona, quæ terrenæ forsitan necessitati congruunt, pro impositione manuum accipere recusat, plus est quod sibi retribui appetit, cum ultra meritum laudari desiderans, munus ab ore quærit.

CAPUT XLI.

De his qui in regimine prodesse possunt, sed idem officium per quietem propriam refugiunt.

(*Reg. Past., part. i, c. 5.*) Sunt nonnulli qui eximia virtutum dona percipiunt, et pro exercitatione cæterorum magnis muneribus exaltantur; qui studio castitatis mundi, abstinentiæ robore validi, doctrinæ dapibus referti, patientiæ longanimitate humiles, auctoritatis fortitudine erecti, [pietatis gratia benigni, justitiæ severitate] districti sunt. Qui nimirum culmen regiminum si vocati suscipere renuunt, ipsa sibi plerumque dona adimunt, quæ non pro se tantummodo, sed etiam pro aliis acceperunt. Cumque sua et non aliorum lucra cogitant, ipsis se, quæ privata habere appetunt, bonis privant. Discipulis in Evangelio Veritas dicit: *Non potest civitas abscondi super montem posita, neque accendant lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Matth. v, 15).* Hinc Petro ait: *Simon Joannis, amas me (Joan. xv, 16, 17)?* Qui cum se amare protinus respondisset, audivit: *Si diligis me, pasce oves meas.* Si ergo dilectionis testimonium est cura pastionis, quisquis virtutibus pollens gregem Dei renuit pascere, pastorem summum convincitur non amare. Si nostram sicut proximi curam gerimus, quasi utrumque pedem per calceamentum munimus. Qui vero suam cogitans utilitatem, proximorum negligit, quasi unius pedis calceamentum cum dedecore amittit. Sunt nonnulli qui magnis muneribus ditati, dum solius contemplationis studiis inardescunt, parere utilitati proximorum in prædicatione refugiunt, secretum quietis diligunt, recessum speculationis appetunt. De quo si districte judicentur, ex tantis procul dubio rei sunt quantis venientes ad publicum prodesse potuerunt. Qua mente is qui proximis profuturus enitesceret, utilitati cæterorum secretum præponit suum, quando ipse summi Patris Unigenitus, ut multis prodesset de sinu Patris egressus est ad publicum nostrum. (*Reg. Past., part. i, c. 6.*) Sunt nonnulli qui ex sola humilitate refugiunt, ne eis quibus se impares æstimant præferantur. Quorum profecto humilitas, si cæteris quoque virtutibus cingitur, tunc ante oculos

Dei vera est, cum ad respuendum hoc quod utiliter subire præcipitur pertinax non est. Neque enim vere est humilis qui superni nutus arbitrium ut debeat præesse intelligit, et tamen præesse contemnit. Divinis dispositionibus subditus, atque a vitio obstinationis alienus, cum sibi regiminis culmen imperatur, si jam donis præventus est, quibus et aliis prosit, et ex corde debet fugere, et inivitus obedire.

CAPUT XLII.

De subjectis bonis sub pastoralis regimine constitutis.

(*Reg. Past., part. III, c. 4.*) Admonendi sunt subditi ne præpositorum suorum vitam temere judicent, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident, ne unde recte mala redarguant, inde per elationis impulsus in profundiora mergantur. Admonendi sunt subditi ne cum culpas præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant, sed sic, si qua valde sunt eorum prava, apud semetipsos dijudicent, ut tamen divino timore constricti, ferre sub eis jugum reverentiæ non recusent. Quod melius ostendimus, si David factum ad medium deducamus. Saul quippe persecutor, cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, illic cum viris suis David inerat, qui jam tam longo tempore persecutionis ejus mala tolerabat. Cumque eum viri sui ad feriendum Saul accenderent, fregit eos responsionibus, quia manum mittere in christum Domini non deberet. Qui tamen occulte surrexit, et oram chlamydis ejus abscedit (*I Reg. xxiv, 4*). Quid per Saul nisi mali rectores, quid per David nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem purgare est pravos præpositos conceptam in corde malitiam usque ad opera miseri odoris extendere, et cogitata apud se noxia factis exterioribus exsequendo monstrare. David namque Saul ferire metuit, quia piæ subditorum mentes ab omni se peste obtreccionis abstinentes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt. Boni subditi, quando pro infirmitate abstinere sese vix possunt, ut extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter, loquantur, quasi oram chlamydis silenter incidunt. Quia videlicet dum prælatæ dignitati saltem innoxie et latenter derogant, quasi Regis superpositi vestem scindunt; sed tamen ad semetipsos redeunt, seque vehementissime, vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Unde bene et illic scriptum est: *Post hæc David percussit cor suum, eo quod abscedisset oram chlamydis Saul (Ibid., 6)*. Facta præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem poenitentiae cor prematur; quatenus ad semetipsum redeat, et cum præpositæ potestati deliquerit, ejus contra se iudicium, a quo sibi prælatus [*Ed., prælata*] est, perhorrescat. Nam cum præpositis delinquimus, ejus ordinationi, qui eos nobis

^a Ed., *improperio*; et Cod. Rothomag. et Longip., *in proprio vitio confunduntur*.

A prætulit, obviamus. Unde Moyses quoque, cum contra se et Aaron conqueri populum cognovisset, ait: *Nos enim quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum (Exod. xvi, 8)*. [*Reg. Past., part. III, c. 10.*] Admonendi sunt benevoli subditi, ut sic alienis bonis congaudeant, quatenus habere et propria concupiscant. Sic proximorum facta diligendo laudent, ut etiam imitando multiplicent, ne si in hoc præsentis vitæ stadio ad certamen alienum devoti fautores, sed pigri expectatores assistant, eo post certamen sine braviore remaneant, quo nunc in certamine non laborant; et tunc eorum palmas afflictis respiciant in quorum nunc laboribus otiosi perdurant. Valde peccamus, si aliena bene gesta non diligimus. Sed nil mercedis agimus, si ea quæ diligimus, in quantum possumus, non imitamur. Dicendum est benevolis subditis, quia si imitari bona minime festinant quæ laudantes approbant, sic eis virtutum sanctitas, sicut stultis expectatoribus ludicrarum artium vanitas placet. Illi namque aurigarum ac histrionum gesta favoribus efferunt, nec tamen tales esse desiderant quales illos conspiciunt esse quos laudant. Mirantur eos placita egisse, sed tamen similiter devitant placere. Dicendum est benevolis subditis, ut cum proximorum facta conspiciunt, ad suum cor redeant, et de alienis actibus non præsumant, ne bona laudent, et agere recusent, gravius quippe extrema ultione ferendi sunt quibus placuit quod imitari noluerunt.

CAPUT XLIII.

De invidis vel protervis subditis.

(*Reg. Past., part. III, c. 8.*) Plerumque subditi sub pastoralis regimine constituti, dum valde de se elati præsumunt, exprobrando cæteros dedignantur, et singulariter summa æstimant cuncta quæ agunt. Subtiliter itaque ab arguente discutienda sunt opera protervorum, ut in quo sibi placent ostendantur quia Deo displicent. Tunc protervos melius corrigimus, cum ea quæ bene egisse credunt male acta monstramus; et unde adepta gloria creditur, inde utilis confusio subsequatur. Nonnunquam subditi, cum se vitium proterviæ minime perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem veniunt, si alterius culpæ manifestioris, et ex latere requisitæ in proprio^a confunduntur; ut ex eo quod defendere nequeunt, cognoscant se tenere improbe quod defendunt. Cum proterve Paulus Corinthios adversum se invicem videret inflatos, ut alius Apollo, alius Pauli, alius Cephæ, alius Christi esse se diceret (*I Cor. i, 12; iii, 4*), incestus culpam in medium deduxit, quæ apud eos et perpetrata fuerat, et incorrecta remanebat, dicens: *Auditor inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, illa ut usum patris quis habeat. Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tolleretur de medio vestrum qui opus fecit (I Cor. v, 1, 2)*. Atque si aperte dicat: Quid vos per proterviæ hujus vel illius dicitis, qui per dissolutionem negligentiae nullius vos esse mon-

stratis? (*Reg. Past.*, part. III, c. 10.) Admonendi sunt invidi subtili, ut perpendant quantæ cæcilitatis sunt qui alieno profectui deficiunt, aliena exaltatione contabescunt. Quantæ infelicitatis sunt, qui melioratione proximi deteriores fiunt; dumque augmenta alienæ prosperitatis aspiciunt, apud semetipsos anxie afflicti, cordis sui peste moriuntur. Quid invidis infelicius, quos dum conspecta felicitas afficit, poena nequiores reddit? Aliorum vero bona, quæ habere non possunt, si diligerent, sua fecissent (Ed., scirent). Nostra nimirum sunt bona aliorum, quæ, etsi imitari non possumus, amamus in aliis; et amantium sunt quæque amantur in nobis. Hinc ergo pensent invidi, quantæ virtutis est charitas, quæ alieni laboris opera nostra sine labore facit. Dum se invidi a livore minime custodiunt, in anti-quam versuti hostiâ nequitiam demerguntur. De illo namque scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum* (*Sap.* II, 24). Quia enim ipse cælum perdidit, condito hoc homini invidit, et damnationem suam perditus adhuc alios perdendo cumulavit. Cognoscant invidi quantis lapsibus subrecentis ruinæ subjaceant, quia dum livorem a corde non projiciunt, ad aperta operum nequitias devolvuntur. Nisi enim Cain invidisset acceptam fratris hostiam, minime pervenisset ad extinguendam vitam. Unde scriptum est: *Et respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus; ad Cain vero et ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus ejus* (*Gen.* IV, 4). Itaque livor sacrificii fratricidii seminarium fuit. Nam quem meliorem se esse doluit, ne utcumque esset, amputavit. Dicendum est invidis quia dum se ista intrinsicus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Unde scriptum est: *Vita carniû sanitas cordis; putredo ossium invidia* (*Prov.* XIV, 30). Per livoris vitium ante Dei oculos pereunt etiam quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per invidiam putrescere est, quædam etiam robusta deperire (*Moral.* XXVI, c. 1, n. 1). Ille est vere humilis subjectus in bonis, qui non est defensor in malis. Nam dum de malis suis subjectus arguitur, et contra verba arguentis accenditur, quando de bonis suis quasi humiliter titubat, per humilitatis vocem ornari appetit, non doceri.

CAPUT XLIV.

De clericis, quales eos oporteat esse.

(*Lib.* II, in *Evang.*, homil. 17, n. 18.) Clericus admonendus est quatenus sic vivat, ut bonum exemplum vitæ suæ sæcularibus præbeat. In clerico si quid juste reprehenditur, ex ejus vitio ipsa religionis nostræ æstinatio gravatur. (*Reg. Past.*, p. III, c. 4.) Clerici discant ut quæ a senioribus suis jubentur impleant, ut humiliter eorum imperiis subjaceant; ut nec subjectio eos conterat, nec locus superior extollat. Clerici discant quomodo ante occulti arbitris oculis per humilitatem et obedientiam sua inte-

^a Ed., *exultatione*; verum ut noster Tajo legunt Gitot. et recentiores.

riora componant, quatenus non reprobi puniantur, sed cum electis æterna præmia sortiantur. Admonendi sunt clerici, ut tanto circa se sollicitius vivant, quanto eos aliena cura non implicat. Dicendum est clericis, ne præpositorum suorum vitam temere judicent, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident; ne unde recte mala redarguant, inde per elationis impulsu in profundiora demergantur. Admonendi sunt clerici, ne cum culpas suorum præpositorum considerant, sic eorum prava apud semetipsos dijudicent, ut tamen divino timore constructi, ferre sub eis jugum reverentiæ non recusent; quia facta præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. (*Ibid.* 6, 7.)

Plerosque clericos ab impudentiæ vitio non nisi increpatio dura compescit, quia dum se delinquere nesciunt, necesse est ut a pluribus increpentur. Verecundos clericos plerumque ad melius exortatio modesta componit, quia ad conversionem sufficit quod doctor eis mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Major profectus modestis clericis adducitur, si hoc quod in eis reprehenditur quasi manu linguæ blandientis ex latere tangatur. (*Ibid.* c. 8.) Pusillanimes clericos aptius ad iter bene agendi reducimus, si quædam illorum bona ex latere requiramus, ut dum in eis alia reprehendendo corripimus, alia amplectendo laudemus, quatenus eorum teneritudinem laus audita nutriat, quam culpa increpata castigat. Plerumque utilius apud clericos proficimus, si et eorum bene gesta memoramus. (*Reg. Past.* p. III, c. 11.) Et si qua ab eis inordinate gesta sunt, non jam tanquam perpetrata corripimus, sed quasi adhuc non perpetrari debeant prohibemus. Plerique clericorum dum in culpa sua deprehendi metuunt, semper improbas defensiones quærunt, semper pavidis suspicionibus agitantur. Nihil quippe est ad defendendum puritate tutius, nihil ad dicendum veritate facilius. Nam dum fallaciam suam tueri cogitur, labore duro cor fatigatur. Plerumque in culpa clerici deprehensi, dum quales sint cognosci refugiunt, sese sub fallacie velamen [Ed., velamine] abscondunt, et hoc quod peccant, quodque jam aperte cernitur, excusare molliuntur. Plerumque contingit ut is qui pravorum clericorum culpas corripere studet, aspersæ falsitatis nebulis seductus, pene amisisse se videat quod de eis jam certum tenebat. Per prophetam dicitur: *Ibi habuit fossam ericius* (*Isa.* XXXIV, 15). Ericii quippe nomine impuræ mentis seseque calide defendentis dupliciâ designatur. Ericius namque eum apprehenditur, ejus et caput cernitur, et pedes videntur, et corpus omne conspicitur; sed mox ut apprehensus fuerit, semetipsum in sphaeram colligit, pedes introrsus subtrahit, caput abscondit, et intra tenentis manus totum simul amittitur quod totum simul ante videbatur. Cum impuræ mentes in suis excessibus comprehenduntur, quasi caput

^b Ed., *arbitri*. Lectioni nostræ consentiunt Laud. et Tréc.

ericii cernitur, quia quo initio ad culpam peccator accesserit, videtur. Pedes ericii conspiciuntur: quia quibus vestigiis nequitia sit perpetrata cognoscitur, et tamen adductis repente excusationibus, impurens introrsus pedes colligit, quia cuncta iniquitatis suæ vestigia abscondit. Caput subtrahit: quia miris defensionibus nec inchoasse malum aliquod ostendit. Quasi sphaera in manu tenentis ericius remanet: quia is qui corripit, cuncta quæ jam cognoverat subito amittit, involutumque intra conscientiam^a tenet peccatorem; et qui totum jam deprehendendo viderat, tergiversatione pravæ defensionis illusus, totum pariter ignorat. Foveam ericius habet in reprobis; quia malitosæ mentis duplicitas sese intra se colligens abscondit in tenebris defensionis. Per Habacuc prophetam dicitur: ^b *Ecce dies Domini venit magnus, et horribilis super omnes civitates munitas, et super omnes angulos excelsos*. Quid enim per civitates munitas exprimitur, nisi suspectæ mentes, et fallaci semper defensione circumdatæ, quæ quoties earum culpa corripitur, veritatis ad se jacula non admittunt? Quid per excelsos angulos (duplex quippe semper est in angulis paries) nisi impura corda signantur? quæ dum veritatis simplicitatem fugiunt, ad semetipsa quodammodo duplicitatis perversitate replicantur. Ira quippe extremi iudicii humana corda et defensionibus contra veritatem clausa destruit, et duplicitatibus involuta dissolvit. Tunc munitæ civitates cadunt, quia mentes Deo impetratæ damnabuntur. Tunc excelsi anguli corruunt, quia corda quæ se per impuritatis prudentiam erigunt per justitiæ sententiam prosternuntur.

CAPUT XLV.

De vita, vel conversatione monachorum.

(*Moral.*, lib. v, c. 3, n. 3.) Omnes monachi sæculum relinquentes punire stendo non desinunt quæ deliquerunt. Gravi se mœrore afficiunt, quia longe huc a facie Conditoris projecti, adhuc in æternæ patriæ gaudiis non sunt. De quorum corde bene per Salomonem dicitur: *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus* (*Prov.* xiv, 10). Corda honorum monachorum amaritudinem suam noverunt, quia ærumnam exsili, qua projecti lacerantur, intelligunt; et quam sint tranquilla quæ perdidit, quam confusa in quibus ceciderunt, sentiunt. (*Num.* 4.) Monachi, qui in amaritudine animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt; ut sicut in sæculo ipsi nihil appetunt, ita jam a sæculo nulla obligatione teneantur. Plerumque contingit ut jam monachus mundum mente non teneat, sed tamen monachum quibusdam occupationibus astringat, et ipse quidem mundo jam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc vivit. Adhuc namque mundus eum concupiscit [*Ed.*, conspici], dum alio intento in suis actionibus rapere contendit. Paulus apostolus, cum sæculum perfecte despiceret, et talem se factum videret, quem jam

^a *Ed.*, amittens, involutum intra conscientiam.

^b Locus hic frustra queritur in Habacuc; invenit-

A hoc sæculum concupiscere omnino non posset, ruptis hujus vitæ vinculis, liber dicit: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (*Gal.* vi, 14). Mundus quippe ei crucifixus fuerat, quia hunc, cordi suo jam mortuum, non amabat. Sed et seipsum mundo crucifixerat, quia talem se ei exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Si uno in loco sint mortuus et vivens, etsi mortuus vivum non videt, vivus tamen mortuum videt; si vero utriusque sunt mortui, alter alterum nequaquam videt. Ita qui jam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur, etsi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursus a mundi amore retinetur, vicissim sibi utriusque extincti sunt; quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuum mortuus non attendit. Paulus vas electionis, quia nec mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipse quærebat; et se mundo et mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Quod quia multi monachi appetunt, sed tamen usque ad culmen extinctionis omnimodo non assurgunt, recte gementes dicunt: *Quare data est misero lux, et vita his qui in amaritudine animæ sunt* (*Job.* iii, 26)? Cum hujus mundi gloria tristibus gementibusque tribuitur, pœna se validissimi timoris afficiunt; quia etsi ipsi mundum non tenent adhuc tamen tales se esse metuunt qui a mundo teneantur: quia nisi ei quantumcumque viverent, hos ad usum suum procul dubio non amaret. Mare enim viva corpora in semetipso retinet, nam mortua extra se protinus expellit. (*Ibid.* c. 4, n. 6.) Nunquam monachi idcirco ad concepta desideria minime perveniunt, ut ipsa interveniente tarditate ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur; et quæ extenuari fortasse impleta poterant, magna dispositione agitur ut repulsa multiplicius crescant. Plerique monachorum sic in præsens sæculum mortificari appetunt ut jam perfecte, si liceat, Conditoris sui faciem contemplantur. Sed eorum desiderium differtur, ut proficiat; et tarditatis suæ sinu nutritur, ut crescat. In Canticis canticorum sponsa sponsi sui faciem anhelans, clamat: *In lectulo meo per noctes quæsi quem diligit anima mea; quæsi illum, et non inveni* (*Cant.* iii, 4). Abscondit se sponsus, cum quæritur, ut non inventus ardentius quærat; et differtur quærens sponsa ne inveniat, ut tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandoque inveniat quod quærebat. (*Num.* 7.) Cum spirituales monachi plene mortificationem suam appetunt, quanto sunt viciniore ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere. Laborando ergo non deficient, sed magis ad usum laboris crescent; qui quo jam præmia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exsulant. Paulus apostolus quasi quibusdam monachis absconditum æternæ patriæ thesaurum quærentibus, dicit: *Non deserentes collectionem no-*

tur aliquantum inversus in Sophonia cap. 1, 11, 15, 16.

tram, sicut est consuetudinis quorundam, sed consolantes, et un'o magis, quanto videritis appropinquantes diem (Heb. x, 25). Laborantem quippe consolari est pariter in labore persistere, quia sublevatio laboris est visio collaborantis. (Moral. v, 51, n. 55.) Plerique monachorum, quia ab operibus mundi non torpore, sed virtute sopiuntur, laboriosius dormiunt quam vigilare potuerunt; quia in eo quod actiones hujus sæculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat, ne subacta otio, ad desideria immunda frigescat, ne in ipsis bonis desideriis plus justo inferveat, ne sub discretionis specie sibimet parcendo, a perfectione languescat. Bonus monachus ab hujus mundi inquieti concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, et per quietis studium ejus mens virtutibus intenta, quasi vigilans dormit. Unusquisque monachus ad contemplanda interna minime perducitur, nisi ab his quæ exterius implicat, studiose subtrahitur [Ed., subtrahatur]. Hinc etenim per semetipsam Veritas dicit: *Nemo potest duobus dominis servire* (II Tim. II, 4). Hinc Paulus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit* (Matth. vi, 24). Per Prophetam Dominus admonet, dicens: *Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus* (Ps. xlv, 11). Quia videlicet nequaquam motitia interna conspicitur, nisi ab externa implicatione cessetur.

CAPUT XLVI.

De humilitate, vel opere eorum.

Admonendus est monachus ut reverentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua semper circumspiciat, atque ea quæ mundi sunt perfecte deserat, et quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat. (Moral. lib. v, c. 11, n. 20.) Pia monachorum mentes, cum deest exteriorum curarum administratio, in his exterioribus implicari non querunt. Graviter autem etiam, cum adsunt, ferunt, quia per exteriorum curam a se exire pertimescunt. Omnes monachi qui in curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione, atque in conscientia suæ habitatione consistunt. Hinc de Jacob scriptum est: *Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis* (Gen. xxv, 27). In tabernaculis habitare, est sese intra secreta mentis restringere, et nequaquam exterius per desideria dissipare. Electi monachi, cum eis transitoria prosperitas aridet, favorem mundi quasi nescientes dissimulant, et forti gressu interius hoc, unde exterius sublevantur, calcant. Electi monachi nullis pravæ actionis clamoribus perstrepunt, nullo cupiditatum temporalium turbulento appetitu rapiuntur, sed nimirum curis præsentis vitæ necessariis immoderatus occupari refugiunt. (Num. 21.) Sæpe bona agentes monachi, paterna adhuc flagella sentiant, ut tanto perfectiores ad hæreditatem veniant,

* Ed., rapiuntur, verum etiam curis.

A quanto eos pie feriens disciplina quotidie etiam de minimis purgat.

CAPUT XLVII.

De remissa conversatione ipsorum.

(Moral. lib. xii, c. 52, n. 59.) Sunt nonnulli qui post vitam perditam ad semetipsos redeunt, et accusante se conscientia, perversa itinera relinquunt, commutant opera, antiquæ suæ pravitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, desideria superna sectantur; sed priusquam in eisdem sanctis desideriis solidentur, per torporem mentis ad ea quæ dijudicare cœperant redeunt, atque ad mala quæ fugere disposuerant recurrunt. Sæpe contingit ut pro utilitate multorum etiam sancti viri exterioribus actibus serviant, et populorum gubernationibus occupentur; hoc infirmi aspicientes, et per vetustam adhuc superbiam quærentes imitari, exterioribus se actionibus inserunt; sed quanto ad eas non eruditi disciplinis spiritualibus veniunt, tanto eas carnaliter exsequuntur. Nisi prius cor longo studio, et diutina conversatione in desideriis celestibus convalescat, cum ad exteriora agenda refunditur, ab omni statu boni operis eradicatur. (Cap. 53, num. 60.) Sunt nonnulli qui post perversa itinera sanctas vias sectari appetunt; sed priusquam in eis, ut diximus, desideria bona roborentur, quædam illos præsentis sæculi prosperitas accipit, quæ eos rebus exterioribus implicat, et eorum mentem, dum à calore intimi amoris retrahit, quasi ex frigore exstinguit, et quidquid in eis de virtutum flore apparere videbatur, interficit. Si quid boni fortasse infirmus ac tepidus monachus agere cœperit, priusquam in eo per longitudinem temporis convalescat, ad exteriora delabitur, et perverse deserit quæ recte inchoasse videbatur. In terrenis quippe actibus valde frigescit animus, si necdum fuerit per intima dona solidatus. Valde necesse est ut loca majora, vel exteriora opera, quæ humanis sunt necessitatibus profutura, illis exercenda suscipiant qui hæc dijudicare atque sub semetipsis premere ex virtute intima noverunt. Cum infirmus quisque, vel ad locum regiminis, vel ad exteriora agenda retrahitur, quo quasi extra se ducitur, eradicatur; quia et arbor quæ radices prius in altum non mittit, citius ventorum impetu sternitur, si se ad altam verticem extollit; eoque citius ad ima corrui, quo altius in aere sine radicibus excrevit. Nonnunquam florentem vineam non frigus, sed æstus arefacit. Cumque immoderato calore tangitur, discusso flore botrus tabescit. Et plerumque contingit, ut hi qui ad bona opera recta intentione non veniunt, cum placere se hominibus vident, ad exercenda hæc eadem opera vehementius accendantur, humanis placitura oculis agere anxie studeant, et quasi in sancto studio fervescent. Quid itaque istos, nisi in flore æstus contingit [Ed., contigit], quos humanæ laudis appetitio a fructu alienos fecit? In Canticis canticorum per Salomonem dicitur:

b Ed., ad altum verticem.

Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiant (Cant. vii, 12). Florescunt quippe vineæ, cum mentes fidelium bona opera proponunt. Sed fructus non pariunt, si ab eo quod proposuerint, aliquibus victi erroribus, infirmantur. (Num. 61.) Non ergo intuendum est si vineæ floreat, sed si flores ad partum fructuum convalescant; quia nil mirum est si quis bona inchoet, sed valde mirabile est si intentione recta in bono opere perduret. Unde fit plerumque ut si in bono opere recta intentio non teneatur [Ed., non tenetur], etiam ipsum hoc opus, quod bonum creditur, amittatur. (Num. 60.) Oliva cum in flore est, si immoderata nebula tangitur, a plenitudine fructuum vacuatur. Et quoties inchoantes quique bona opera, laudari ab aspicientibus ceperint, atque in suis laudibus delectari, fit caligo intelligentiæ in cogitatione, ut jam discernere nequeant qua intentione quid faciant, et fructum perdant operis, velut ex nebula favoris. (Num. 64.) Quosdam sæpe monachos vidimus terrena quæ possederant reliquisse, et nil jam transitorium quærere, nullis pro hac vita jurgiis admisceri. Cumque hoc in se quisque ostendit, quasi oliva florem protulit. Sed cum quidam ex talibus rursum ceperint mundi gloriam, quam contempserant, quærere, et terrenis rebus, quas sprevisse videbantur, insatiabiliter inhiare, vacare jurgiis, proximorum læsiones exquirere; nimirum projecit oliva florem quem proposuit, quia rudimenta boni studii ad perfecta opera non perduxit. Sciendum summopere est quia plerumque monachis hoc evenire consuevit qui Deum puro ac simplici studio non sequuntur, quod in libro beati Job scriptum est: *Congregatio hypocritæ sterilis* (Job. xv, 34). Cæpta enim bona non amitterent, si hypocritæ non fuissent. Congregant vero et hypocritæ bona opera, sed eorum sterilis est ipsa congregatio; quia per hoc quod agunt, fructum recipere in æterna retributione non appetunt. Fecundi ac virides in suis operibus humanis oculis videntur, sed in conspectu oculi Judicis infecundi et aridi apparent.

CAPUT XLVIII.

De monachis curis sæculi se implicantibus.

(Moral. v, c. 14, n. 19.) Nequaquam mens monachi ad superna attollitur, si curarum tumultibus continue in infimis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quæ de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat? Bene autem per Psalmistam dicitur: *Vacate, et videte quoniam ego sum Deus* (Ps. xlv, 11): quia qui vacare Deo negligit, suo sibi iudicio lumen ejus visionis abscondit. Monachi, qui rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicitè ad interiora refugiant; cum nequaquam foras perturbationum strepitus ditigunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt. (Num. 20.) Præva monachorum mentes temporalium rerum tumultus

* Ed., per intentionis cursum continuis cogitationum passibus sequuntur.

A intra semetipsas versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim servant depicta quæ amant, et quamvis nihil exterius faciant, apud semetipsas tamen sub pondere inquietæ quietis elaborant. Quibus si earundem rerum administratio præbeatur, semetipsas funditus deserunt; et fugitiva hæc temporalia per cogitationum passus sequuntur. In libro Genesis scriptum est: *Factus est Esau gnarus venandi, et homo agricola* (Gen. xxv, 27). Quid enim per venationem Esau, nisi eorum monachorum vita figuratur qui in exterioribus voluptatibus fusi carnalia acta sequuntur? Qui etiam agricola esse describitur, quia amatores hujus sæculi tanto magis exteriora incolunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. (Num. 21.) B Simulanda sunt monachis quæ exterius favent, reprimenda [quæ interius perstrepunt, declinanda] quæ quasi necessaria involvunt; et tamen in his omnibus adhuc districti examinis flagella metuenda. Plerumque ipsa nostra perfectio culpa non caret, nisi hanc severus Judex in subtili lance examinis misericorditer penset. (Lib. 1 in Evan., homil. 17, n. 14.) Curis enim sæcularibus intenti, tanto insensibiliores intus efficiuntur, quanto ad ea quæ foris sunt studiosiores videmur. Usu curæ terrenæ a cælesti desiderio obdurescit animus; et dum ipso suo usu durus efficitur per actionem sæculi, ad ea emolliri non valet quæ pertinent ad charitatem Dei. Sancta Ecclesia de membris suis infirmantibus dicit: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi* (Cant. 1, 5). Vineæ quippe nostræ actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excolimus. Sed custodes in vineis positi, nostram vineam minime custodimus, quia dum extraneis cogitationibus [Ed., actionibus] implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus.

CAPUT XLIX.

De tepiditate monachorum.

(Moral. lib. v, c. 34, n. 55.) Nonnulli monachorum mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exereentur. Hi nimirum torpore, non studio dormiunt; et idcirco interna non conspiciunt, quia caput non in lapide, sed in terra posuerunt. Plerumque monachis contingit, ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immundæ in se cogitationis strepitum per otium congerant. Unde sub Judææ specie per prophetam torpens otio anima defletur, cum dicitur: *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus* (Thren. 1, 7). Præcepto legis ab exteriori opere in sabbato cessatur. Hostes ergo sabbata videntes irrident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt; ut unaquæque anima quo remota ab externis actionibus Deo servire creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur. (Reg. Past., part. III, c. 54.) Per sapientissimum Salomonem dicitur: *Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est suo*

b Ed., colunt; sed ut noster Talo legant non.

opera dissipantis (Prov. xviii, 9). Inchoata bona fortis operantis manus ad perfectionem non subvertat, si ipsa operandi remissio contra hoc quod operatum est pugnat. Monachus qui cœpta bona districte non exsequitur dissolutione negligentiae manum destruentis imittatur. Sardis Ecclesiae ab angelo dicitur: Esto vigilans, et confirma cœtera, quae moritura erant: non enim invenio opera tua plena coram Deo meo (Apoc. iii, 2). Quia igitur plena coram Deo ejus

^a Edit., Si enim quod mortuum in nobis est.

A opera inventa non fuerant, moritura reliqua etiam quae erant gesta, praedicebat. Si quod mortis in nobis est ^a, ad vitam non accenditur, hoc etiam exstinguitur quod quasi adhuc vivum tenetur. In hoc mundo humana anima quasi more navis est contra ictum fluminis conscendentis: uno in loco stare non permittitur, quia ad ima relabitur, nisi ad summa conetur.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De voluntate Dei ac permissu.

(*Moral. vi, 48, n. 33.*) Justus et misericors Deus mortalium acta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus: [atque ea, quae permittit,] sic tolerat, ut haec in sui consilii usum vertat. Miro modo fit ut quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit; quia dum in bonum usum mala facta vertuntur, ejus consilio militant etiam quae ejus consilio repugnant. Scriptum est: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Ps. cx, 2).* Sic namque ejus opera magna sunt, ut per omne quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur. Nam saepe inde perficitur unde repelli putabatur. Rursum scriptum est: *Omnia quaecunque voluit Dominus fecit in caelo et in terra (Ps. cxxxiv, 6).* Hinc Salomon ait: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum (Prov. xxi, 39).* Restat ergo ut in cunctis quae agimus vim supernae voluntatis inquireamus, cui videlicet cognitae debet nostra actio devote sumitari, et quasi ducem sui itineis persequi, ne ei etiam nolens serviat, si haec superbiens dicitur. Vitari enim vis superni consilii nequaquam potest; sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se sub ejus nutibus refrenat: ejusque sibi pondera levigat, qui hanc subjecto cordis humero volens portat.

CAPUT II.

De dispensatione divina.

(*Dialog. iii, c. 14.*) Magna est omnipotentis Dei dispensatio, et plerumque contingit ut quibus majora dona [Ed., bona] praestat, quaedam minora non tribuat, ut semper eorum animus habeat unde ipse se ^a reprehendat. Plerumque electi appetunt perfecti esse, nec possunt; elaborant in hoc quod a Domino acceperunt, nec tamen laborando praevalet. In his autem quae accepta habent se minime extollunt, et discunt quia ex semetipsis majora bona non habent, qui in semetipsis vincere parva vitia non possunt. Perducto Dominus ad terram promissionis populo, cunctos fortes atque praepotentes adversarios ejus exstinguens, Philisthaeos atque Chanaanæos diutius reservavit, ut, sicut scriptum est, in eis experiretur

^a Ed. verba sequentia aliter et interpungunt et legunt, hac ratione: *reprehendat: quatenus dum appetunt perfecti esse, nec possunt, et laborant in hoc quod non acceperunt, nec tamen laborando praevalet, in his quae accepta habent se minime extollunt: sed dis-*

Israel (*Judic. iii, 4*). Nonnunquam, ut dictum est, eis etiam Dominus quibus magna dona tribuit parva quaedam reprehensibilia relinquit, ut semper habeant contra quod bellum gerant, et devictis magnis hostibus, mentem non erigant, quando eos adhuc adversarii etiam minime fatigant. Miro modo fit ut una eademque mens et virtute polleat, et ex infirmitate lassescat, quatenus et ex parte constructa sit, et ex parte se conspiciat esse destructam; ut per bonum quod quaerit et habere non valet, illud servet humiliter quod habet. Quid igitur mirum quod hoc de homine dicimus, quando illa superna regio in civibus suis ex parte damna pertulit, et ex parte fortiter stetit, ut electi angelorum spiritus dum alios per superbiam cecidisse conspicerent, ipsi tanto robustius quanto humiliter starent? Sic ergo et in unaquaque anima agitur, ut in humilitatis custodia [Ed., custodiam] aliquando ad lucra maxima ex minimo damno servetur. (*Moral. iv, 24, n. 44.*) Plerumque hi qui magnis jam virtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpae aliquid renitentes sustinent, ut etiam magna vitae claritate luceant, et tamen adhuc noctis reliquias nolentes trabant. Magna dispensatione omnipotentis Dei agitur, ut mens proficiens ad virtutem justitiae ^b sua melius infirmitate roboretur, et inde verius in bonis luceat unde eam etiam nolentem parva reprehensibilia humiliter obscurant. Cum Israelitico populo percepta repromissionis terra partiretur, Ephraim tribui Chanaanæus gentilis populus non occisus, sed ductus tributarius dicitur, sicut scriptum est: *Habitavit Chanaanæus in medio Ephraim tributarius (Josue xvi, 10).* Quid Chanaanæus, gentilis videlicet populus, nisi vitium signat? Et saepe in ^c magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur, quia spe intima de aeternitate roboramur. Sed dum inter acta sublimia vitia quaedam parva retinemus, quasi Chanaanæum vivere in terra nostra concedimus. Chanaanæus igitur tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium quod subigere non possumus ad usum nostrae utilitatis humiliter retorquemus, ut eo de se mens et in summis villa sentiat, quo suis viribus etiam parva quae appetit non expugnat.

cant, quia ex semetipsis majora bona non habent, qui in semetipsis vincere parva vitia atque extrema non possunt.

^b Ed. *Justitiae suae.*

^c In Ed. deest in.

CAPUT III.

Qualiter sacra Scriptura maledicti promat sententiam.

(*Moral.* iv, 1, n. 1.) Cum certo novimus quod maledictum Scriptura sacra prohibet, cur recto aliquando fieri dicimus quod vitari eodem sacro eloquio non ignoramus? Sed sciendum nobis est quod Scriptura sacra duobus modis maledictam memorat, aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat. Aliter enim maledictam profertur iudicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictam iudicio justitiæ, ipso primo homine peccante ^a, prolatum est, cum audivit: *Maledicta terra in operibus tuis* (*Gen.* iii, 17). Maledictam justitiæ iudicio profertur, cum ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi* (*Gen.* xii, 5). Rursum quia maledictam non iudicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur, voce Pauli prædicantis admonemur, qui ait: *Benedicite, et nolite maledicere* (*Rom.* xii, 14). Et rursum: *Neque maledici regnum Dei possidebant* (*I Cor.* vi, 10). Deus omnipotens maledicere dicitur, et tamen maledicere homo prohibetur; quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine et virtute justitiæ. Cum sancti viri maledictionis sententiam profertur, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitia examinis ^b erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foras exurgentia, quia maledicto debeant ferri [*Ed.*, ferre], cognoscunt: et eo in maledicto non peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Petrus apostolus in offerentem sibi pecunias Simonem sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (*Act.* viii, 20). Qui enim non ait, *est*, sed *sit*, non indicativo, sed optativo modo se hæc divisæ signavit. Elias denique duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de celo, et consumat vos* (*IV Reg.* i, 10). Quorum utrorumque sententia quanta veritatis ratione convalluit, terminus causæ monstravit. Nam et Simon æterna perditione interiit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus subsequens testificatur quia mente maledictionis sententia promitur. Cum enim et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum qui maledicetur usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis sine colligitor quia ab uno et intimo iudice in reum sententia sumpta jaculatur. (*Num.* 3.) Si subtiliter ^c beati uniuscujusque, qualiter in Scriptura sacra maledicti promat sententiam, verba pensamus, non est ejus maledictio ex malitia delinquentis, sed ex rectitudine iudicis; non est ira commotæ, sed doctrina tranquillæ. Qui enim tam recta maledicens intulit, non perturbationis vilio succubast, sed doctrinæ magisterium impendit.

CAPUT IV.

De quinque ætatibus mundi atque hominibus.

(*Moral.* xi, c. 46, n. 62.) Sciendum magnopere est quia sicut in corpore, ita etiam sunt incrementa

^a *Ed.*, ipsi primo homini peccanti. Sed ut noster nonnulli etiam miss.

^b *Ed.*, ex justitiæ examine. Vet. edit. et aliæ lectionem nostram habent.

A ætatis in mente. Prima quippe hominis ætas infantia est, cum etiam innocenter vivit, necesse tamen fieri innocentiam quam habet. Ac deinde pueritia sequitur, in qua jam valet dicere quod vult; cui succedit adolescentiæ, quæ videlicet prima est ætas in operatione: quam juvenus sequitur, scilicet æta fortitudinis; ac postmodum senectus, etiam per tempus jam congrua maturitati. Primam ætatem aptam bonis actibus adolescentiam novimus; et justii viri, cum in magna mentis maturitate proficiunt, nonnunquam ad memoriam actionum suarum initium reducunt; seque tantum de suis primordiis reprehendunt, quantum ex gravitate mentis alius profecerint, quæ in indiscretos se fulasse inveniunt, quo discretionis arcem postmodum plenus consequuntur. Mane quippe intellectus nostri pueritia est. (*Lib.* i in *Ev.*, hom. 19, n. 2.) Hora autem tertiæ adolescentiæ intelligi potest, quæ quasi jam sol in altum proficit, dum calor ætatis crescit. Sexta vero juvenus est; quia velut in centro sol ligitur, dum in eâ plenitudo roboris solidatur. Nonæ autem senectus intelligitur, in qua velut sol ab alto axe descendit, quia ætas a calore juvenutis deficit. Undecima vero hora est eâ ætas, quæ decrepita, vel veterana dicitur. Unde Græci valde seniores, non *gerontas*, sed *presbyteros* appellant, ut plus quam senes esse instituent quos præciores vocant. (*Moral.* xi, c. 50, n. 68.) Dmæ infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentiæ ad juvenutem, juvenus ad senectutem, senectus transit ad mortem, in cursu vitæ presentis ipsis suis augmentis homo ad detrimenta impellitur; et inde semper deficit, unde se proficere in spatium vitæ credit. Fixum in hoc mundo statum habere non possumus, ubi transituri venimus; atque hoc ipsum nostram vivere, quotidie a vita transire est. Mens etenim mutabilitatis suæ pondere ad aliud semper impellitur quam est, et nisi in statu suo acta custodia disciplinæ tenetur, semper in deteriore dilabitur. (*Lib.* i in *Ev.*, hom. 19, n. 2.) Quæ enim semper statum deserat, statum quem habere potuit amittit. Ad vitam videlicet bonam dum alius in pueritia, alius in adolescentiæ, alius in juvenute, alius in senectute, atque alius in decrepita ætate perducitur, quasi diversis horis operarii ad vineam vocantur. (*Ibid.* n. 1.) Sancta Ecclesia ab Abel iusto usque ad ultimum electam, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos producit, quasi tot palmitos nascit. Evangelicus paterfamilias ad excubendam vineam suam mane, hora tertiæ, sextæ, nonæ, et undecimæ operarios conducit; quia a mundi hujus initio usque in finem ad erudiendam plebem fidelium prædicatores congregare non desistit ^d. Mane etenim mundi fuit ^e cum sequenti hora ab Adam usque ad Noë. Hora vero tertiæ a Noë usque ad Abraham. Sexta quoque ab Abraham usque ad Moysen. Nonæ autem a Moysen usque ad adventum Domini. Undecima vero

^c *Ed.*, in qua sol velut ab alto axe descendit; quin eâ ætas.

^d *Ed.*, non desistit.

^e In *ed.* deest, cum sequenti hora.

ab adventu Domini usque ad finem mundi. In qua prædicatores sancti apostoli missi sunt, qui mercedem plenam tarde venientes acceperunt. Ad erudendam ergo Dominus plebem suam, quasi ad excolendam vineam suam, nullo tempore destitit operarios mittere; quia et prius per Patres, et postmodum per legis doctores et prophetas, et ad extremum per apostolos plebis suæ mores excoluit, et quasi per operarios in vineæ cultura magnopere laboravit.

CAPUT V.

De brevitate vel miseria vitæ præsentis.

(*Moral. lib. xi, c. 50, n. 67, 68.*) Quid sunt nationes^a in mundo nisi quidam flores in campo? Tendamus oculos cordis in hæc latitudine^b mundi præsentis, et ecce quasi tot floribus, quot hominibus plenus est. Vita itaque in carne, flos in feno est. Unde bene per Psalmistam dicitur: *Homo sicut fenum dies ejus: et sicut flos agri ita florebit (Ps. cii, 15)*. Isaias quoque ait: *Omnia caro fenum, et omnis gloria ejus sicut flos agri (Isa. xl, 6)*. Homo etenim more floris procedit ex occulto, et subito apparet in publico: qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos viriditas ostendit, sed ariditas pulveris ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparuimus qui non eramus, quasi flos arescimus qui temporaliter apparebamus. Et quia per momenta homo quietudine compellitur ad mortem, recte in libro beati Job dicitur: *Et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet (Job xiv, 2)*. (*Moral. xii, c. 19, n. 24.*) Homo hic vivendi vires ad modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi ejus vitam terminus non concludat; sed in hac brevitate ubi roboratus est, colligit unde in perpetuitate inveniat, vel ut semper gaudeat, vel ut suscepta supplicia non evadat. (*Moral. xii, 27, n. 31.*) Omne quod transit breve est, etiam si tardius terminari videatur. In mortis autem armita, per quam non revertimur, ambulamus; non quod ad vitam carnis minime resurgendo reducimur, sed quod ad labores hujus vitæ mortalis, vel ad conquirenda laboris [*Ed., laboribus*] præmia iterum non venimus. (*Ibid. c. 29, n. 33.*) Qui considerat qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione, atque unde in oculis suis jam quasi non vivit, inde veraciter in oculis sui Conditoris vivat. Nil quod transeat appetit, cunctis præsentis vitæ desideriis contradicit; et pene mortuum se considerat, quia moriturum minime ignorat. Perfecta vita est mortis imitatio, quam dum justi sollicitate peragunt, culparum laqueus evadunt. Unde scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis (Eccli. vii, 40)*. Quamlibet longum fuerit tempus vitæ præsentis, eo ipso breve est quo permanens non est. Neque enim dignum est ut diutinum judicetur quicquid sine circumscibitur.

^a Ed., nati homines.

^b Ed., in hanc latitudinem.

^c Ed., hominis, legunt autem ut noster Taio Vindoc., Utic., Big., Lyr.

A Beatus Job, humanæ conditionis miseriam considerans, ait: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job xiv, 1)*. [*Moral. xi, c. 49, n. 66.*] Ecce sancti viri vocibus poena hominibus breviter est expressa, quia et angustatur ad vitam et dilatur ad miseriam. Si enim subtiliter consideretur omne quod hic agitur, poena et miseria est. Ipsi etenim corruptioni carnis servire ad necessaria atque concessa, miseria est: ut contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. Multa cautela custoditur salus corporis, sed plerumque etiam custodita amittitur, amissa cum gravi labore reparatur; et tamen reparata semper in dubio permanet: quid hoc aliud quam mortalis vitæ miseria est? Amamus amicos, qui suspicionem offendi valeant^d; formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus utique quos formidamus. Plerumque inimicis sic fidenter quasi amicis loquimur; et nonnunquam pura verba proximorum, et multum nos fortasse diligentium, quasi verba suscipimus inimicorum; et qui falli nunquam vel fallere volumus, ex cautela nostra gravius erramus. Humanæ vitæ miseria est, quod amissa cælesti patria repulsus homo delectatur exsilio, gravatur curis, et tamen cogitare dissimulat quam grave sit quia multa cogitantur; quod privatus est interno lumine, et tamen in hac vita diu vult perpeti cæcitatem suam: quid hoc aliud quam de poena nostra nata miseria est? Sed quamvis diu hic stare desideret, ipso tamen cursu vitæ mortalis impellitur ut egrediat. (*Lib. i in Evang., homil. 9, n. 2.*) Pauca sunt bona omnia præsentis vitæ, quamlibet multa videantur; sed tunc fidelis servus super multa constituitur, quando, devicta omni corruptionis molestia, de æternis gaudiis in illa cælesti sede gloriatur. Tunc servus ad Domini sui gaudium perfecte intromittitur, quando in æterna illa patria assumptus, atque angelorum cœtibus admixtus, sic interius gaudet de munere, ut non sit jam quod exterius doleat de corruptione. (*Moral. xvii, c. 7, n. 10.*) Iniquorum gloria, cum plerumque in annorum multitudinem tenditur, ab infirmorum mentibus esse longa et quasi stabilis æstimatur. Sed cum repentinus hanc finis intercipit, brevem procul dubio fuisse redarguit; quoniam determinans^e innotescit quia quod præterire potuit modicum fuit.

CAPUT VI.

De juventute ac senectute.

(*Lib. i in Evang., homil. 1, n. 5.*) In juventute hominis viget corpus, forte et incolumo manet pectus, torosa cervix, plena sunt brachia [*Ed., bronchia*]; inanis autem senilibus statura curvatur, cervix exsiccata deponitur, frequentibus suspiriis pectus urgetur, virtus deficit, loquentis verba anhelitus intercidit; nam si languor desit, plerumque senibus

^d Ed., amicos suspecti ne offendi; at Vindoc. nostram habet lectionem.

^e Ed., quoniam finis determinans.

ipsa sua salus ægrotudo est. Mundus in annis prioribus velut in juventute viguit, ad propagandam humani generis prolem robustus fuit, salute corporum viridis, opulentia rerum pinguis; at nunc ipsa sua senectute deprimitur, et quasi ad vicinam mortem molestiis crescentibus urgetur. Nolite diligere mundum senescentem, quem videtis diu stare non posse. Præcepta apostolica in animo ponite, quibus nos admonet, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo* (I Joan. II, 15)

CAPUT VII.
De conjugatis.

(Moral. xxvi, c. 26, n. 44.) In usu mortalitatis quædam ex semetipsis sunt noxia, quædam vero ex his quæ circa ipsa versantur. Ex semetipsis quædam sunt noxia, sicut peccata atque flagitia; quædam vero nonnunquam nobis ex his quæ circa ipsa sunt nocent, sicut temporalis potentia, vel copula conjugalis. Bonum est conjugium, sed mala sunt quæ circa illud ex hujus mundi cura succrescunt. Unde Paulus apostolus ait: *Qui autem cum uxore est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori* (I Cor. vii, 33). Quibusdam meliora persuadens, idem Paulus apostolus eos a conjugio revocat, dicens: *Hoc autem dico, non ut laqueum injiciam vobis, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi* (Ibid., 35). Dum ergo tenetur quod non nocet, ex rebus juxta positis committitur plerumque quod nocet. Sæpe rectum mundumque iter pergimus, et tamen ortis juxta viam vepribus per vestimenta retinemur. In via quidem munda non offendimus, sed a latere nascitur quo pungamur. (Reg. Past., part. III, c. 27.) Quasi in monte sunt constituti qui carnali quidem copulæ inhærent, sed tamen extra suscipiendæ proli admixtionem debitam nulla carnis voluptate solvuntur. In monte quippe stare est fructum propaginis in carne non querere. In monte stare est carni carnaliter non adhærere. Multi sunt qui scelera quidem carnis deserunt, nec tamen in conjugio positi, usus solummodo debiti jura conservant. Exiit quidem Sodomam Loth, sed tamen mox ad montana non pervenit, quia jam damnabilis vita relinquitur, sed adhuc celsitudo conjugalis continentiæ subtiliter non tenetur. Est in medio Segor civitas, quæ fugientem salvet infirmum; quia videlicet cum sibi per incontinentiam miscentur conjuges, et lapsus scelerum fugiunt, et tamen venia salvantur. Quasi parvam quippe civitatem inveniunt, in qua ab ignibus defendantur; quia conjugalis hæc vita, non quidem in virtutibus mira est, sed tamen a suppliciis secunda. Conjugalis vitæ continentiam Loth præfigurans, dum de Sodomis fugeret, ait ad angelum: *Est civitas Segor, ad quam possum fugere, parva, et salvator in ea. Nunquid non modica est, et vivet in anima mea* (Gen. xix, 20)? Juxta igitur dicitur, et tamen ad salutem tuta perhibetur, quia conjugalis vita nec a mundo longe divisa est, nec tamen a gaudio salutis aliena. Tunc in actione carnalis copulæ

A vitam suam conjuges quasi in parva civitate Segor custodiunt, quando pro se assiduis deprecationibus intercedunt. Recte per angelum ad eundem Loth dicitur: *Ece etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es* (Ibid., 21); quia videlicet cum Deo deprecatio funditur, nequaquam talis conjugii vita damnatur. De qua deprecatione Paulus admonet, dicens: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi* (I Cor. vii, 5). Paulus apostolus, cum quosdam incontinenter vivere cognovisset, admonuit, dicens: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat* (Ibid., 2). Cum uxor habenda non sit nisi liberorum procreandorum gratia, ne quis in fornicationis culpa laberetur, concessit conjugibus aliquid unde adhuc surgere ad meliora potuissent. Idem Paulus prædicator egregius de conjugibus dicit: *Tribulationem carnis habebunt hujusmodi* (I Cor. vii, 28). (Moral. xii, c. 22, n. 27.) Sed tribulationem carnis hic pati possunt etiam qui spiritaliter vivunt: cur ergo inesse conjugibus carnis tribulatio quasi specialiter dicitur, quæ etiam a vita spiritualium longe non est, nisi quod hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt qui carnis voluptatibus delectantur? Nos qui pastoralis officii curam gerimus, cum vagantem quempiam et lubricum videmus, admonendus est ut conjugio frenare studeat iniquitatem suam, quatenus per hoc quod liceat discat superare quod non licet. Cum vero conjugatum videmus, admonendus est ut sic exerceat curam sæculi ne postponat amorem Dei; sic placeat voluptati conjugis, ut non displiceat Conditori.

CAPUT VIII.

De virginibus et continentibus.

(Reg. Past., part. III, c. 28.) Peccata carnis ignorantibus tanto sollicitius præcipitem ruinam metuant, quanto altius stant. Noverint itaque quia quo magis loco prominenti consistunt, eo crebrioribus sagittis insidiatoris impetuntur, qui tanto ardentius solet erigi, quanto se robustius conspicit vinci; tantoque intolerabilius dedignatur vinci, quanto contra se videt per integra infirmæ carnis castra pugnari. Admonendi sunt castimoniam servantes, ut incessanter præmia suspiciant, et libenter procul dubio tentationum quas tolerant labores calcant [Ed., calcant]. Si enim attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leve sit quod transeundo laboratur. Audiant peccata carnis ignorantes, quod per prophetam dicitur: *Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ volui, et tenuerint fœcus meum, dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et a filiabus* (Isa. Lvi, 4, 5). Eunuchi quippe sunt qui, compressis motibus carnis, affectum in se pravi operis abscedunt. Quo autem apud Patrem loco habeantur ostenditur, quia in domo Patris, videlicet æterna mansionem, etiam filiis præferuntur. Per Joannem in Apocalypsi dicitur: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines*

enim sunt, qui sequuntur Agnum, quocumque ierit (Apoc. xiv, 4), et quod canticum cantant quod nemo possit dicere nisi illa centum quadraginta quatuor millia. Singulariter quippe canticum Agno cantare, est cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere; quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licet dicere nequeant; quia per charitatem quidem in illorum celsitudine lecti sunt, quamvis ad eorum præmia non assurgant. Audiant peccatorum carnis ignari, quod per semetipsam de hac integritate Veritas dicit: *Non omnes capiunt verbum hoc* (Matth. xix, 11). Quod eo innotuit summum, quo denegavit omnium; et dum prædicit quia difficile capitur, audientibus innuit ceptum^a cum qua cautela teneatur. Admonendi sunt peccata carnis ignorantés, ut et præeminere virginitatem conjugio sciant, et tamen se super conjuges non extollant; quatenus dum et virginitatem præferunt, et se postponunt, et illud non deserant quod esse melius æstimant, et se custodiant quo se inaniter non exaltant. Admonendi sunt ut considerent quod plerumque actione sæcularium vita confunditur continentium, cum et illi ultra habitum assumunt opera, et isti juxta ordinem proprium non excitant corda. Unde bene per prophetam dicitur: *Erubescite, Sidon, ait mare* (Isa. xxiii, 4). Quasi enim per vocem maris ad verecundiam Sidon adducitur, quando per comparationem vitæ sæcularium atque in hoc mundo fluctuantium, ejus qui munitus et quasi stabilis cernitur vita reprobatur. Sæpe nonnulli ad Dominum post carnis peccata redeuntes, tanto se ardentius in bonis operibus exhibent, quanto damnabiliores se de malis vident; et sæpe quidam in carnis integritate perdurantes, cum minus se respiciunt habere quod desinant, plene sibi sufficere vitæ suæ innocentiam putant, atque ad fervorem spiritus nullis se ardoris stimulis inflammant. Fit plerumque Deo gratior amore ardens vita post culpam, quam securitate torpens innocentia. Unde et voce Judicis dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum* (Luc. vii, 47), et: *Gaudium erit in cælo super uno peccatore poenitente, quam super nonaginta et novem justis, quibus non opus est poenitentia* (Luc. xv, 10). Quod citius ex ipsa re colligimus, si nostræ mentis judicia pensemus. Plus namque terram diligimus quæ post spinas exarata fructus uberes producit, quam quæ nullas spinas habuit, sed tamen culta sterilem segetem gignit. Admonendi sunt peccata carnis ignorantés, ne superioris ordinis celsitudine se cæteris præferant, cum ab inferioribus quanta se melius agantur, ignorant. In examine namque recti Judicis mutat merita ordinum qualitas actionum. Quis consideratis ipsis rerum imaginibus, nesciat quod in natura gemmarum carbunculus præfertur hyacintho? Sed tamen cærulei coloris hyacinthus præfertur pallenti carbunculo, quia et illi quod ordo naturæ subtrahit species decoris adjungit, et hunc, quem naturalis ordo prætulera, coloris qua-

^a Ed., *captum*. Corb. cum nostro convenit.

litas scdat. Sic ergo in humano genere quidam in meliori ordine deteriores sunt, quidam in deteriori meliores; quia et isti sortem extremi habitus bene vivendo transcendunt, et illi superioris loci meritum moribus non exsequendo diminuunt. (*Lib. 1 in Ezech., homil. 6, n. 4.*) Candida vita carnis est sicut liliam de incorruptione virginitatis suave redolens, quasi flos lilii de fructu veræ honestatis. (*Lib. 1 in Ev., homil. 12, n. 1.*) Sunt plerique continentés qui ab exteriori se appetitu custodiunt, et spe ad interiora rapiuntur, carnem macerant et toto desiderio ad supernam patriam antelant, æterna præmia expectant, pro laboribus suis recipere laudes humanas nolunt. Ili nimirum gloriam suam non in honore [*Ed., in ore*] hominum ponunt, sed intra conscientiam continent. Per humilitatis custodiam servanda est mandita castitatis. Si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritu non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub Domino recognoscit jura legitimæ servitutis.

CAPUT IX.

De nuper conversis e sæculo.

(*Moral. lib. v, c. 31, n. 55.*) Sunt nonnulli, qui mundi quidem actiones fugiant, sed nullis virtutibus exercentur. Ili nimirum torpore non studio dormiunt, et idcirco interna non conspiciunt quia caput non in lapide, sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit, ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immunda in se cogitationis strepitum per otium congerant. In Deuteronomio scriptum est: *Non arabis in primogenito bovis, et non tonitribus primogenita ovium* (Deut. xv, 19). (*Moral. lib. viii, c. 47, n. 78, 79.*) Quid per hujus prohibitionis exemplum, nisi vitam bene inchoantium Moyses humanis occupationibus exerceri prohibuit? In primogenito quippe bovis arare est bonæ conversationis primordia in exercitio publicæ actionis ostendere. Ovium primogenita tondere est ab occultationis sum tegmine humanis oculis inchoantia bona nostra denudare. In primogenito bovis operari prohibemur, atque a primogenitis ovium detondendis competi-mur; quia et si quid robustum incipimus, exercere hoc in aperto citius non debemus. Et cum vita nostra simplex quid atque innocuum inchoat, dignum est ut secreti sui velamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis quasi subducto vellere ostendat. Ad sola divina sacrificia boum primogenita oviumque proficiant, ut quod forte innocuum^b incipimus, hoc ad honorem intimi Judicis in ara cordis immolemus. Quod ab illo procul dubio tanto libentius accipitur, quanto et ab hominibus occultatum nulla laudis appetitione maculatur. (*Lib. 1, in Ezech., homil. 2, n. 3.*) Sæpe novæ conversationis primordia adbus ex carnali sunt vita commixta, et idcirco innotescere citius non debent, ne cum laudantur bonis quæ placent, deceptus laude sua animus deprehendere in eis nequeat mala quæ latent. Primogenitum quoque bo-

^b Edit., *ut quidquid forte, innocuumque.*

vis accipimus in infirma ætate primi nostri temporis opera bona ^a. In qua tamen arandum non est, quia cum prima sunt adolescentiæ vel juventutis nostræ tempora, nobis adhuc a prædicatione cessandum est, ut vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni. Quousque infirmi sumus, continere nos intra nosmetipsos debemus; ne dum tenera bona citius ostendimus, amittamus: quia et arbusta plantata, si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arescunt; ac si semel radicem fixerint, manus tangit, et tamen nil officit: venti impellunt, nec tamen impellentes lædunt. Et constructi parietes si impellantur, eruuntur, nisi a suo priore fuerint humore siccati. Uniuscujusque mens quousque ab humore pravitalis suæ perfecte non fuerit exsiccata, alienæ linguæ manu tangi non debet; ne priusquam plene percipiat, perdat soliditatem suam, et impulsu ruat, ne velut arbustum sine radicibus, dum plus quam tolerare valet concutitur, statibus arescat. Ad exemplum hominum non sunt ostendenda, nisi quæ firma sunt. Prius etenim convalescere debet mens, atque ad utilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum jam nec per laudem elevata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam et per Paulum apostolum Timotheo dicitur: *Præcipe hæc, et doce; nemo adolescentiam tuam contemnat (I Tim. iv, 11, 12)*: sciendum tamen est quia ei adolescentia in annis, non in moribus erat, quamvis in sacro nonnunquam adolescentia juvenus vocatur. Unde scriptum est: *Lætare juvenis in adolescentia tua (Eccl. xi, 6)*.

CAPUT X.

De jejuniis vel abstinentiis.

(*Reg. Past.*, part. III, 19.) Abstinentes sollicite semper aspiciant ne cum gulæ vitium fugiunt, acriora his vitia ex virtute generentur; ne dum carnem macerant, ad impatientiam spiritus erumpat [*Ed.*, erumpant]: et nulla jam virtus sit quod caro vincitur, si spiritus ab ira superetur. Admonendi sunt abstinentes ut semper ^b in monitione abstinentiam custodiant, et nonquam hanc apud occultam judicem eximie virtutis credant; ne si fortasse magni esse meriti creditur, cor in elatione sublevetur. Per Isaiam prophetam Dominus dicit: *Nunquid tale est jejunium quod elegi? Sed frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam (Isa. LVIII, 5)*. Qua in re pensandum est virtus abstinentiæ quam parva respicitur, quæ non nisi ex aliis virtutibus commendatur. Joël propheta, dicens quale sit a Domino jejunium acceptabile, ait Israelitico populo: *Sanctificate jejunium (Joel. ii, 15)*. Jejunium quippe sanctificare est adjunctis bonis aliis dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Admonendi sunt abstinentes ut noverint quia tunc placentem Deo abstinentiam offerant, cum ea quæ sibi de alimentis subtrahunt indigentibus largiuntur. Solerter audiendum est quod per prophetam Dominus redarguit, dicens:

^a Edit., *bonam operationem*.

^b Edit., *semper sine imminutione*.

Cum jejunaretis, et plangeretis in quinto, et in septimo mense per hos septuaginta annos, nunquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis et vobismetipsis bibistis (Zach. vii, 5 seq.)? Non enim Deo, sed sibi quisque jejunat, si ea quæ ventri ad tempus subtrahit, non inopibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. Plerumque abstinentes impatientiæ, sæpe vero superbiæ culpa comitatur; nisi enim mentes abstinentiam plerumque impatientia a sinu tranquillitatis excuteret, nequaquam Petrus cum diceret: *Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam (II Petr. i, 5)*; protinus vigilanter adjungeret, dicens: *In abstinentia autem patientiam (Ibid., 6)*. Dcesse quippe abstinentibus patientiam prævidit, quæ eis ut adesset admonuit. Nisi cogitationes abstinentium nonnunquam superbiæ culpa transfugeret, Paulus minime dixisset: *Qui non manducat, manducantem non judicet (Rom. xiv, 3)*. Dum igitur plus quam necesse est per abstinentiam caro atteritur, humilitas foris ostenditur; sed de hac ipsa humilitate graviter interius superbitur. Nisi enim aliquando mens ex abstinentiæ virtute tumesceret, nequaquam hanc velut inter magna merita Pharisæus arrogans studuisset numerare, dicens: *Jejuno bis in sabbato (Luc. xviii, 12)*. (*Lib. i in Ev., hom. 12, n. 1.*) Sunt plerique qui corpus per abstinentiam affligunt, sed de ipsa abstinentia humanos favores expetunt, doctrinæ inserviunt, indigentibus multa largiuntur; sed quasi fatuæ profecto sunt virgines, quæ solam laudis transitorie retributionem quærunt. (*Lib. i in Ezech., homil. 8, n. 8.*) Magna est virtus abstinentiæ, sed si quis ita ab alimentis absteineat, ut cæteros in cibo dijudicet, et alimenta eadem quæ Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus etiam damnet; quid hæc virtus abstinentiæ facta est, nisi laqueus culpæ? Cum nostra corpora per abstinentiam domamus, quid aliud quam carnalia sacrificia omnipotenti Domino exhibemus, sicut per Paulum dicitur: *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem (Rom. xii)*? Egregius Psalmista David nullam esse abstinentiam sine concordia designans, ait: *Laudate eum in tympano et choro (Ps. cl, 4)*. In tympano enim corium sicum resonat, in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanum nisi abstinentia, et quid per chorum nisi charitatis concordia designatur? Qui itaque sic abstinentiam tenet ut concordiam deserat, laudat quidem in tympano Deum, sed non laudat in choro.

CAPUT XI.

De spontanea paupertate.

(*Moral. lib. x, c. 31, n. 52.*) Quisquis, stimulo divini amoris excutatus, hic possessa reliquerit, illic procul dubio culmen judiciariæ potestatis obtinebit ut simul tunc judex cum judice veniat, qui nunc consideratione judicii sese spontanea paupertate ca-

^c Edit., *comedistis, et bibistis; verum Laud., Val. Cl., Gemet., Tatonis lectionem habeat.*

stigmat. Relinquentes temporalia et adipiscentes paupertatem spontaneam, gloriam potestatis æternæ mercati sunt. (*Lib. II, in Ezech., homil. 6, n. 16.*) Quid itaque in hoc mundo stultius quam sua deserere? Et quid in æternitate nobilius quam cum Deo iudices venire? Sanctus quisque non ideo terrena deserit ut hæc possidere in hoc mundo multipliciter possit, secundum quod Veritas ait: *Si quis omnia reliquerit propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (*Matth. xix, 29*). Quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui unam uxorem deserit, centum recepturus est; sed per centenarium numerum perfectio designatur, postquam etiam vita æterna promittitur, quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, et hic perfectionem mentis recipit, ut jam ea non appetat quæ contemnit, et in sequenti sæculo ad æternæ vitæ gloriam pervenit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille enim pauper est qui eget eo quod non habet. Nam et qui non habens, habere non appetit, dives est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui cum paupertate bene convenit, non est pauper. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum* (*Matth. v, 3*). [*Moral. xxvi, 27, n. 49.*] Scriptura sacra plerumque pauperes humiles vocare consuevit; quia enim divitiæ visibiliter potentes ostendunt, apud semetipsos pauperes sunt spiritu qui elati in suis conscientiis non sunt.

CAPUT XII.

De adhibendis pro corporis necessitate subsidiis.

(*Moral. xx, 14, n. 28.*) Quum naturæ nostræ necessitatibus plerumque plusquam expedit deservimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentis infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitates præsentis sæculi hoc habere valde periculosum solent quod sæpe in eis minime discernitur quid circa illas per utilitatis studium, et quid per voluptatis vitium agatur. Crebro remissionis occasione inventa, dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deservimus, et infirmitatis velamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, atque se sub patrociniis defensione explendæ utilitatis occultat. Infirmitatem naturæ nostræ per negligentiam relaxare, nihil aliud est quam calamitatis miseriam addere, atque vitiorum squalorem ex eadem miseria multiplicare. Sancti viri in omne quod agunt studiosissima intentione discernunt ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas quam sibi debetur exigat, ne sub necessitatis tegmine in eis vitium voluptatis excrescat. Electi viri aliud ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestionibus sustinent: et quasi quidam rectissimi arbitres inter necessitatem vo-

^a Ed., *Crebro enim occasione seductionis inventa.*
^b Ed., *ac quasi sub patrociniis explendæ.*
^c Ed., *arbitri*; Corb., Germ. duo, Laud. et Ger., necnon aliqui CC. veter., *arbitres* habent.

luptatemque constituti, hanc consulendo et sublevando, illam premento frenant. Unde fit ut et si infirmitatis suæ calamitatem tolerant, tamen ad squalorem miseriæ per negligentiam non descendant. Hoc ipsum enim esse in calamitate, est necessitates naturæ ex carnis adhuc corruptibilis infirmitate sustinere. Præsentis vitæ necessitates cupiebat evadere qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me* (*Ps. xxiv, 17*). Sciebat enim plerumque voluptatum culpas ex necessitatum occasione prorumpere, et ut quod sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat evelli quod nolens ex radice tolerabat. (*Num. 29.*) Pravi igitur gaudent in his corruptionis suæ necessitatibus, quia nimirum necessitatem ad usum voluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturæ serviunt, per delectationem gulæ in voluptatis ingluvie descendunt. Plerique cum tegendis membrorum vestimenta quærunt, non solum quæ tegant, sed etiam quæ extollant expetunt; et contra torporem frigoris non solum quæ per pinguedinem muniant, sed etiam quæ per molliem delectent: non solum quæ per molliem tantum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. De his ergo necessitatibus liberari Psalmista desiderans ait: *De necessitatibus meis eripe me.* Necessitatis enim causam in usum voluptatis vertere, quid est aliud quam calamitatis suæ squalorem miseriæ sociare? (*Moral. iv, 34, n. 68.*) Plerumque replemus refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat. Extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat. Vegetamus motibus, ne situ immobilitatis intereat; sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetatione succumbat. Adjumento hoc vestium tegimus, ne frigus interimat; et quæsitæ adjumenta projicimus, ne calor exurat. Tot igitur diversitatibus occurrentes, quid agimus nisi corruptibilitati servimus; ut saltem multiplicitas impensæ obsequii corpus sustineat quod anxietas infirmæ mutabilitatis gravat?

CAPUT XIII.

De sanctis viris quietam vitam diligentibus.

(*Moral. iv, 30, n. 58, 59, 60.*) Sancti viri, quia nihil hujus mundi appetunt, nullis procul dubio in corde tumultibus premuntur. Omnes quippe inordinatos desideriorum motus a cubili cordis manu sanctæ considerationis ejiciunt; et quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur. Solam namque æternam patriam appetunt, et quia nulla hujus mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Magna mentis est requies a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere, et una intentione æternæ patriæ in amorem intimæ quietis anhelare. A tumultu rerum temporalium David propheta magnum quemdam recessum petierat quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto hunc cum

^d Ed., *hanc consolando sublevant.*
^e Ed., *distendantur.*
^f Ed., *calamitati*; at Gemet. alique Norm. et Laud. ut noster legunt.

æ solo solum inveniret. Unde recte ait : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini* (Ps. xxvi, 4). Hunc ergo, quem modo protulimus, consulem paulo subtilius perpendamus; quomodo ad præbenda vitæ sublimioris exempla subjectis populorum cuneis virtutum calculos spargat. Ecce ad insinuandam retributionem boni pro malo de semetipso fatetur, dicens : *Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis* (Ps. vii, 5). Ad dilectionem Conditoris excitandam insinuat, dicens : *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (Ps. lxxii, 28). Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam secreta cordis sui indicat, dicens : *Domine, non est exultatum cor meum, neque elati sunt oculi mei* (Ps. cxxx, 4). Ad imitandam zeli rectitudinem exemplo suo nos excitat, dicens : *Nonne qui oderunt te, Deus, oderam illos, et super inimicos facti sunt mihi* (Ps. cxxxviii, 22). Ad æternæ nobis patriæ desiderium succendendum vitæ præsentis longitudinem deplorat, dicens : *Hæc me, quod incolatus meus prolongatus est* (Ps. cxix, 8). Largitate nimirum consolatus^b emicuit, qui exemplo conversationis propriæ tot nobis virtutum calculos spargit. Egregius David propheta ait : *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (Ps. liv, 8). Fugiens se elongat, quia a turba desideriorum temporalium in alta Dei contemplatione se sublevat. Manet vero in solitudine, quia perseverat in remota mentis intentione. De qua solitudine Domino Jeremias ait : *A facie manus tuæ solus sedebam quoniam comminatione replesti me* (Jer. xv, 17). (*Moral.* iv, 34, n. 68.) Justos viros quamvis nullus desideriorum carnalium tumultus possideat, duris tamen vinculis eos in hac vita positos suæ molestia corruptionis ligat. Scriptum quippe est : *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. ix, 15). Electi viri eo ipso quò adhuc mortales sunt, corruptionis suæ pondere gravantur, et stricti molestia vincti sunt, quia in illa adhuc libertate vitæ incorruptibilis non exsurgunt. Sancti viri aliud de mente, aliud de corpore tolerant, et contra semetipsos quotidie interno certamine exsudent. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quorum nimirum mens sine labore in ignorantia solvitur, et non nisi cum studio laboris eruditur? Coacta erigitur, libens jacet, ab infimis vix levatur, et tamen elevata protinus labitur. Semetipsam laboriose vincendo, superna conspicit, sed reverberata lumen quod se irradiaverat refugit. Duro molestiæ vinculo justii ligantur, cum eos ascensus [*Ed.*, accensus] spiritus ad sinum pacis intimæ pleno desiderio pertrahit; sed frequenti certamine caro perturbat : quæ etsi jam ante faciem velut ex adverso acie erecta non obviat, adhuc tamen

a mentis dorso quasi captiva submurmurat; et quamvis timendo, tamen turpi strepitu in corde speciem pulchræ quietis foedat. Electi quique etsi valenter omnia superant, cum securitatem pacis internæ desiderant, c gravi tamen molestia afficiuntur^d, adhuc habere quod vincant. Qui eis exceptis, etiam vincula sustinent quæ gravis exterius necessitas astringit. Esurire quippe, sitire, lassescere vincula corruptionis sunt. Quæ scilicet solvi nequeunt, nisi cum illa immortalitatis gloria^e nostra mortalitas permittatur. Paulus apostolus egregius scilicet prædicator ait : *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subiecit in spe : quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei* (Rom. viii, 20). Vanitati quippe creatura non volens subditur, quia homo qui ingenitæ constantiæ statum volens deseruit, pressus justæ mortalitatis pondere, nolens mutabilitatis suæ corruptionibus servit. Sed creatura hæc tunc a servitute corruptionis eripitur, cum ad filiorum Dei gloriam incorrupta resurgendo sublevarur. Electi molestia vincti sunt, quia adhuc corruptionis suæ pœna deprimuntur. Sed cum corruptibili carne exuimur, quasi ab his, quibus nunc astingimur molestiæ vinculis, relaxamur. Præsentari namque jam Deo cupimus sed adhuc mortalis corporis obligatione præpedimur.

CAPUT XIV.

De sanctis viris activæ et contemplativæ vitæ deditis.

Justi viri, quanto in cœlestibus per contemplationis radium inhærere desiderant, tanto in terra ædificari refugium, ubi se peregrini et hospites noverunt, Paulo attestante, qui ait : *Nostra autem conversatio in cœlis est* (Philip. iii, 20). Et iterum : *Vos autem ædificamini domum non manus factam æternam in cœlis* (II Cor. v, 4). Cum sancti viri in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Injusti autem quanto longius ab æternæ patriæ hæreditate divisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt. (*Lib. i in Ezech., homil. 6, n. 5.*) Electorum populus per quosdam etiam in contemplationem surgit, per quosdam vero in activæ vitæ solummodo opera pinguescit. Unde recte per Isaac dicitur : *Det tibi Dominus de rore cœli et de pinguedine terræ* (Gen. xxvii, 28). Ros enim desuper subtiliter cadit; et toties de rore cœlis accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. (*Moral. lib. v, c. 31, n. 54.*) Jacob patriarcha in itinere dormiens, a terra usque in cœlum scalam portectam vidit, angelos quoque ascendentes et descendentes per eam, et Dominum innixum scalæ (Gen. xxviii, 11). In itinere dormire est in hoc præsentis vitæ transitu a rerum temporalium amore quiescere,

^a Ed., *Eu mihi*; cæterum Vindoc., Compend. S. Albin., etc., ut noster legunt.

^b Ed., *consulatus*; sed lectionem nostram habent veter. Edit. cum antiq. Rem. et Germ.

^c Ed., *gravis eis est molestia, adhuc habere.*

^d Codex noster habet *afficiunt*, ejus loco *afficiuntur* posuimus, eo quod illud mendosum aperte sit, hoc ad Tati temporis phrasim magis accedat.

^e Ed., *nisi cum in illam immortalitatis gloriam.*

in dierum labentium cursu ab appetitu visibilium A ne cum veritatem quærit, eam imaginatio circumscriptæ visionis illudat. Aliquando mens justi ad quamdam inusitatam dulcedinem interni saporis admittitur, et raptim aliquo modo ardenti spiritu afflata renovatur: tantoque magis amat [Ed., inhiat], quanto magis quod amet, degustat. Atque hoc intra se appetit quod sibi dulce sapere intrinsecus sensit: quia videlicet ejus amore dulcedinis sibi coram se viluit; et postquam hanc utcumque percipere potuit, quid sine illa dudum fuisset, invenit. Unusquisque vir sanctus incircumscriptæ veritati jam inhærere conatur; sed ab ejus fortitudine sua adhuc infirmitate repellitur: et quia ejus munditiæ contemperari non valet, flere dulce habet, sibi que ad se cadenti infirmitatis suæ lacrymas sternere. Neque enim potest mentis oculum in id quod intra se raptim conspexerat figere, quia ipso vetustatis suæ uo deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se ire conatur; sed ad familiares tenebras victa fatigatione relabitur. Bene per Psalmistam dicitur: *Ego dixi in pavore meo: Projectus sum a vultu oculorum tuorum (Psalm. xxx, 23).* (Moral. xvii, 41, n. 66.) Contemplatus quippe interna gaudia visionis Dei, et socialem frequentiam angelorum persistentium, reduxit oculos ad ima: vidit quo jaceret, quia ad hoc conditus fuerat ut in cœlestibus stare potuisset: [pensavit ubi esset,] et quod esset e ingemuit. Projectumque se a vultu oculorum Dei doluit, quia ima comparatione lucis intimæ graviore sensit exsilii sui tenebras quas tolerabat.

CAPUT XV.

De electis inter tumultus reproborum bene viventibus.

(Lib. I in Ezech., homil. 9, n. 22.) Querimur plerique cur non omnes boni sunt qui nobiscum vivunt. Mala proximorum ferre nolumus, omnes sanctos jam debere esse decernimus, dum esse nolumus quod ex proximis portemus. Sed hac in re luce clarius patet, quam multum adhuc ipsi de bono minus habeamus. Neque enim perfecte bonus est, nisi qui fuerit et cum malis bonus. Beatus Job de semetipso asserit, dicens: *Frater sui draconum, et socius struthionum (Job. xxx, 29).* Hinc Paulus apostolus discipulis dicit: *In medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo (Phil. II, 15).* Hinc Petrus, pastor gregis dominici, ait: *Iustum Loth oppressum a nefandorum injuria conversatione eripuit. Aspectu enim et auditu justus erat habitans apud eos, qui de die in diem animam justii iniquis operibus cruciabant (II Petr. II, 7).* Dum de vita proximorum sæpe querimur, mutare locum cupimus^f, conamur secretum vitæ remotioris eligere, videlicet ignorantes quia si desit spiritus, non adjuvat locus. Loth denique Genomus sanctus exstitit, sed in monte peccavit (Gen. xix, 2 seq.). Quia autem loca mentem non muniunt, ipse humani generis primus testatur parens, qui et

^a Ed., in abscondito vultus tui, a conturbatione.

^b Ed., pavorem proprie vocaverunt. At editi alii nostram sequuntur lectionem.

^c Ed., discutit. Vindoc. et Norm. ut noster legunt.

^d Ed., ejus munditiam contemplare.

^e Ed., quo deesset. At Paternus lectio nostræ suffragatur.

^f In ed. deest cupimus.

in paradiso graviter cecidit (*Gen. iii, 7*). Sed minus A sunt omnia quæ loquimur ex terra. Nam si locus salvare potuisset, Satan de cælo non caderet. Psalmista David ubique in hoc mundo tentationes esse conspiciens, quæsit locum quo fugeret, sed sine Deo non potuit manitum invenire. Ex qua re et ipsum sibi locum fieri petiit, propter quem locum quæsit, dicens: *Esto mihi in Deum protectorem et in locum manitum, ut salvum me faciat* [Ed., *facias*] (*Ps. xxx, 3*). In Canticis canticorum scriptum est: *Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias* (*Can. ii, 2*). Ac si patenter dicat: Illi veraciter boni sunt qui in bonitate persistere etiam inter malos possunt. (*Moral. i, c. 4, n. 4*.) Non est valde laudabile bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut [Ed. *add. enim*] gravioris culpæ est inter honos bonum non esse, ita immensi est præconii bonum etiam inter malos existisse.

CAPUT XVI.

De pressuris electorum.

(*Moral. xxvii, c. 57, n. 61*.) Bene viventis arcta censura non est ampla via, sed semita, in qua electus quisque studiosè constringitur; quia sub præceptorum custodia sollicitè constringatur. Quasi quædam angustia est itineris, in hoc quidem mundo vivere, sed de hujus mundi concupiscentia nil habere, aliena non appetere, propria non tenero, laudes mundi despiciere, et pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, despectumque appetere^a, adulantes despiciere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, et erga eos dilectionis gratiam immobilē in corde retinere. Quæ videlicet omnia semitæ sunt, sed magnæ, quia quanto in præsentī vitæ pro ipsa vivendi custodia angustæ sunt, tanto amplius in æterna retributione dilatantur. (*Moral. xxvi, c. 43, n. 31*.) Reproborum nequitia trituræ mæce electorum vitam, quasi grana a paleis separans premit et purgat^b. Mali enim bonos magis ab hujus mundi desideriis expediunt, dum affligunt; quia dum multa eis hic violenta ingerunt, festinare illos ad superna compellunt. Bene Israelitico populo^c Moysè vocante, et Pharaone rege æviente signatum est (*Exod. iii, 7*). Tunc namque Moyses ad vocandum eundem populum missus est, cum jam Pharaon duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus; ut Israelitarum mentes Ægypto deformiter in hærentes, alius dum vocaret quasi traheret, alius quasi impelleret dum sæviret: et plebs in servitio turpiter fixa, vel provocata bonis, vel malis impulsæ moveretur. [Id.] in hoc quotidie sæculo agitur^d, dum prædicatis cœlestibus præmiis sævire in electis improbi permittuntur: ut si ad promissionis terram vocati exire negligimus, pressuris saltem ævientibus impellamur: atque hæc Ægyptus, videlicet vitæ præsens,

quæ nos oppressit blandiens, adjuvet preniens; et quæ dum fovet, servitutis iugo conterit^e, libertatis viam dum cruciat, ostendat. Nec sine causa est^f quod ab injustis justi sinantur affligi: ut scilicet dum futura audiunt bona, quæ cupiant, patiantur etiam mala præsentia, quæ perhorrescant, atque ad faciliorem exitum dum amor provocat, cruciatus impellat. (*Moral. xxvi, c. 46, n. 26*.) David Psalmista ait: *Tu mihi es refugium a pressura quæ circumdedit me, exultatio mea, redime me a circumdantibus me* (*Ps. xxxi, 7*). Ecce quasi in nocte^g pressuram nominat, et tamen liberatorem suum inter angustias exultationem vocat. Foris quidem nox erat in circumdatione pressuræ, sed intus carmina resonabant de consolatione lætitiæ. (*Lib. i in Ezech., homil. 9, n. 32*.) Electus quisque dum circumdari se pressuris narrat, et tamen Deum sibi esse exultationem nominat, procul dubio quasi carmen in nocte cantat, ut ad subsequentiis vitæ diem felix perveniat.

CAPUT XVII.

De electorum miraculis.

(*Lib. ii in Evang. homil. 29, n. 4*.) Sancta Ecclesia quotidie miracula spiritaliter facit, quod prisen tempore per sanctos apostolos corporaliter faciebat: sicut scriptum est: *Signa autem eos qui credituri sunt, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguas loquentur novis, serpentes tollent; et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, et bene habebunt* (*Marc. xvi, 17*) Sacerdotes Ecclesiæ cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, et habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt nisi dæmonia ejiciunt? Fideles quique [qui] jam vitæ veteris sæcularia verba derelinquunt, sancta autem mysteria insonant, Conditoris sui laudes, et potentiam, quantum prævalent, marant, quid aliud faciunt nisi novis linguas loquuntur? Electi igitur, dum bonis suis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt. Plerique fidelium dum pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem pravam minime pertrahuntur, mortiferum est quod bibunt, sed non eis nocebit. Fideles sanctæ Ecclesiæ quoties proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, et exemplo suæ operationis illorum vitam roborant, quæ in propria actione titubabat^h, quid aliud faciunt nisi super ægros manus imponent, ut bene habeant? Miracula igitur quæ operantur electi tanto majora sunt, quanto spiritalia; tanto mirabiliora sunt, quanto per hæc non corpora sed animæ suscitantur. Auctore Deo crebro fieri signa in Ecclesiis cernimus; ex illis enim exterioribus signis obtineri sancta vitæ ab hæc operanti [Ed., *operantibus*] non valet. Nam corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem,

^a Ed., *despectum sequi.*^b Ed., *premit ut purget.* Legunt ut noster Ebroic. et alij.^c Ed., *Quod hinc de Israelitico populo.*^d Ed., *hoc quotidie agitur.*^e Ed., *fovit, servitutis iugo contrivit.*^f Ed., *ostendat. Hæc utique causa est. Plerique Norm., ostendat. Hæc itaque.*^g Ed., *Ecce noctem. Vindoc., Ecce de nocte.*^h Ed., *qui in propria actione titubant.*

non faciunt : spiritalia miracula, quæ aguntur in mente, virtutem vitæ non ostendunt, sed faciunt. Illa habere et mali possunt, istis autem perfrui nisi boni non possunt. Exteriora miracula quæ per apostolos fiebant, necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt. Ut enim ad fidem cresceret ^a miraculis fuerat nutrienda : quia et nos cum arbusta plantamus, tandiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra jam convaluisse videmus. At si semel radicem fixerint, irrigatio cessabit ^b. Hinc est enim quod Paulus dicit : *Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus* (I Cor. xiv, 22). [Moral. lib. xxxi, c. 1, n. 1.] Dumque novas in illis virtutes aspiciunt, eorum quorum prius contempserunt vitam postmodum obstupere miracula. Infideles quique, visis apostolorum uiraculis, mox pavidi ad sua corda redeunt, extimuerunt sanctitatem in miraculis quam dexpexerant in præceptis. Per infirma ergo confusa sunt fortia. Quia dum in veneratione ^c vita surgit humilium, elatio cecidit superborum. (Lib. 1 in Ezech., homil. 5, n. 16.) In omne quod faciunt electi, idcirco semper ad laudem Creatoris redeunt, ut in ea virtute quam accipiunt vera stabilitate persistent. Nam si quid sibi tribuerent, in hoc quod acceperant stare non possent. Bene per quemdam sapientem dicitur : *Ad locum de quo exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant* (Eccl. 1, 7). Sive enim in virtutibus, seu in doctrina quid aliud sunt sancti viri, quam flumina, quæ terram cordis carnalium aridam rigant? Sed sive in operatione quam faciunt, seu in doctrinæ verbis citius siccarentur, nisi per intentionem cordis semper sollicitè ad locum de quo exeunt redirent. Plerique electorum qui miraculis coruscant, si introrsus ad cor non redeant ac sese in amore Conditoris desideriorum vinculis non astringant; et manus ab eo quod agebat deficit, et lingua ab eo quod loquebatur arecit. Ad cordis sui intima semper electi per amorem Conditoris redeunt, et hoc quod in publico operantes atque loquentes fundunt, in secreto suo de fonte amoris hauriunt. Amando enim discunt quod docendo proferunt. Quasi ad locum ergo de quo exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant, quia squam sapientiæ inde semper hauriunt unde oritur, ne cum cucurrerit, exsiccetur.

CAPUT XVIII.

De reproborum miraculis.

(Lib. 11 in Ev., hom. 29, n. 4.) Exteriora signa vel miracula non solum electi, sed etiam reprobi facere possunt. Unde quibusdam Veritas dicit : *Multi dicent mihi in illa die : Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis : quia nunquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem* (Matth. vii, 22, 23). (Moral. lib. xviii, c. 5, n. 7.) Perversus

^a Ed., *Ut enim fides cresceret*. Edit. Mecent. ut noster legent.

^b Ed., *in rigando cessamus*. Vulgati lectioni nostræ suffragantur.

^c Ed. *in venerationem*.

A quisque, etiamsi rectam fidem in sinu universalis Ecclesiæ tenere ac miraculis coruscare videatur, recta quidem sunt quæ per fidem de Conditore intelligit, sed tamen quia fidei opera tenere contemnit, recte incredulitatis redarguitur, quia ab eo quod se ostendit credere, vivendo reprobatur. (Moral. lib. viii, c. 42, n. 66.) Sæpe hæretici mira signorum opera faciunt, ab obsessis corporibus spiritus pellunt, et per prophetiam donum ventura quæque sciendo præveniunt; sed tamen a largitore tot munerum cognitionis intentione divisi sunt, quia per ejus dona non ejus gloriam, sed proprios favores quærunt. Cum reprobi quique per accepta bona in sua laude se elevant, ipsis muneribus contra largitorem pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt unde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo postmodum eos districtior sententia percudit, quo nunc superna bonitas et ingratos largius infundit. Plerumque sit reprobis amplitudo muneris incrementum damnationis, quia irrigati fructum non fecerunt ^d, sed sub viriditatis colore vacui in altum crescunt. (Moral. lib. xx, c. 7, n. 17.) Nonnunquam hæretici signa ac miracula faciunt, sed ut hic præmia afflictionis suæ abstinentiæque recipiant, videlicet laudes humanas quærant ^e. Sed quia voce Domini reprobantur, dicens : *Discedite a me qui operamini iniquitatem* (Matth. vii, 23), hæc nimirum sententia datur intelligi ut in hominibus charitatis humilitas, non autem virtutum signa debeant venerari. Sancta Ecclesia etiam si qua flant hæreticorum miracula, despicit; quia hæc sanctitatis speciem ^f non esse cognoscit. Probatio quippe sanctitatis non est signa facere, sed unumquemque ut se diligere, de Deo autem vera, de proximo vero meliora quam de semetipso sentire. (Lib. 11 in Evang., homil. 29, n. 4.) Non sunt amanda signa vel miracula, quæ possunt cum reprobis haberi communia : sed charitatis atque pietatis miracula, quæ tanto securiora sunt, quanto et occulta; et de quibus apud Deum eo major sit retributio, quo apud homines minor est gloria.

CAPUT XIX.

De divinis charismatibus.

(Moral. lib. xxviii, c. 10, n. 21, 22.) Omnipotens Deus interni iudicii secreto moderamine alii sermonem sapientiæ, alii plenam fidem, alii gratiam salutatum, alii operationem virtutum, alii prophetiam, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum (I Cor. xii, 8-10) tribuit; quatenus in uno eodemque spiritu iste verbo sapientiæ polleat, nec tamen sermone scientiæ, id est doctrinæ, fulciatur; quia sentire atque invenire sufficit, etiam quod per discendi studium non apprehendit. Unusquisque dono gratiæ præventus sermone scientiæ fulget, nec tamen in verbo sapientiæ

^d Ed., *non ferunt*.

^e Ed., *laudes quas quærunt*.

^f Ed., *specimen*. Verum specimen habent Germ., Becc. Utic., Corb. Germ. et alii non pauci.

convalescit; quia et sufficit explere quantum dilicit, A et tamen ad sentiendum ex semetipso subtile aliquid non assurgit. Electus quisque per fidem elementis imperat; nec tamen per sanitatum gratiam infirmitates corporum curat. Ille vero orationis ope morbos subtrahit, nec tamen arenti terræ verbo pluvias reddit. Plerumque vir sanctus operatione virtutum ad præsentem vitam etiam mortuos revocat; et tamen prophetiæ gratiam non habens quæ ventura sunt ignorat. Ille ventura quæque velut præsentia attendit, et tamen in nulla signorum operatione se exerit. Nonnunquam quisque electus per discretionem spirituum in factis subtiliter mentes conspicit; sed tamen diversi generis linguas nescit. Ille diversi generis linguas examinat, sed tamen in rebus similibus dissimilia corda non pensat. Alius vero in una lingua, B quam novit, sermonum pondera interpretando prudenter discuit; et tamen reliquis bonis, quæ non habet, patienter caret. Creator noster ac dispositor sic cuncta moderatur, ut qui extolli poterat ex dono quod habet, humilietur ex virtute quam non habet; atque ita fit ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevari, etiam per disparem alteri alterum subdat, et meliorem quisque dono alio eum qui sibi subjicitur attendat. Ac licet se præire ex aliis a sentiat, eidem tamen quem superat se in aliis postponat. Omnipotens Deus sic cuncta moderatur ut dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine, fiant omnia singulorum: et unusquisque sic quod non accepit in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit humiliter impendat. (Moral. lib. xi, c. 16, n. 23.) Alia sunt dona quæ nos mununt, alia quæ ornant: prophetia quippe, doctrina, genera linguarum, curationum virtus, quasi quædam mœnia mentis sunt; quæ etsi quisque non habeat, stare munitus per fidem et justitiam potest. (Moral. lib. xxviii, c. 10, n. 25.) Sancta Ecclesia superni sui capitis corpus est, in qua alius alta videntem oculus, alius recta operando manus, alius ad injuncta discurrendo pes, alius præceptorum vocem intelligendo auris, alius malorum fetorem bonorumque fragrantiam discernendo naris est. Qui enim corporalium membrorum more dum vicissim sibi accepta officia impendunt, unum de semetipsis omnibus corpus reddunt; et cum diversa in charitate peragunt, diversum esse prohibent ubi continentur. Si autem unum quid cuncti agerent, corpus utique, quod ex multis continetur, non essent: quia videlicet multipliciter compactum, collectum b non existeret, si hoc concursus membrorum diversitas non teneret. Dum sanctis membris Ecclesiæ virtutum dona Dominus dividit, quasi terræ mensuras ponit; sicut Paulus apostolus dicit: *Unicuique sicut divisit Deus mensuram fidei* (Rom. xii, 5). Et rursum: *Ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate* (Ephes. iv, 16).

a Ed., et aliis. Vindoc. ut noster.

Miro consilio auctor ac dispositor noster huic largitur quæ alii denegat, alii hæc denegat quæ isti largitur. Mensuras itaque sibi positas egredi nititur quisquis posse plusquam acceperit conatur. Unusquisque fidelium cui fortasse tantummodo datum est præceptorum occulta disserere, si tentet etiam miraculis coruscare; aut quem supernæ virtutis donum ad sola miracula roborat, etiam divinæ legis pandere occulta contendat: in præcipiti pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Et plerumque amittit quod poterat, quia audacter ea ad quæ pertingere non valet arripere festinat. Membrorum nostrorum tunc bene ministeriis utimur, cum sua eis officia distincte servamus. Lucem quippe oculis cernimus, vocem vero auribus audimus. Si quis autem, mutato ordine, voci oculos, luci aures accommodet, huic utraque incassum patent. Si quis odores velis ore discernere, sapes nare gustare, utriusque sensus sibi ministerium, quia pervertit, interimit: dum enim propriis hæc usibus non aptantur, et sua officia deserunt, et ad extranea non assurgunt. Egregius prædicator ait: *Vos estis corpus Christi, et membra de membro* (I Cor. xii, 27). [Moral. lib. xxxiv, c. 4, n. 8.] Aliud quippe est membrum corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis pars ad totum; membrum vero membri est particula ad partem. Membrum namque membri est digitus ad manum, manus ad brachium; membrum vero est corporis totum hoc simul ad corpus universum: sicut et in spiritali dominico corpore membra de membro dicimus eos qui in ejus Ecclesia ab aliis reguntur.

CAPUT XX.

De quatuor virtutibus, id est, prudentia, temperantia, fortitudine atque justitia.

(Moral. lib. ii, c. 49, n. 76.) Solidum mentis nostræ ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, atque justitia sustinet; quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Unde et quatuor paradisi flumina terram irrigant, quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omnium desideriorum carnalium æstu temperatur. [Nonnunquam dum] menti ignavia subripit, prudentia frigeat; nam cum fessa torpet, ventura non providet. Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio subripit, temperantia nostra iurcescit: quantum enim ad delectationem præsentium ducimur, minus ab illicitis temperamus. Aliquando se timor cordi insinuat, et vires nostræ fortitudinis turbat: et eo minores contra adversa existimus, quo quædam perdere immeritatius dilecta formidamus. Nonnunquam vero amor suus se menti ingerit, eamque latentem motu a rectitudine justitiæ divertit; et quo se totam auctori reddere negligit, eo in se justitiæ juri contradicit. (Moral. lib. xxxv, c. 8, n. 15.) Quos spiritus gratiam septiformis repleverit, perficit; eisque non solum Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id est, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis atque justitiæ, operationem præbet. Per Trinitatis notitiam

b In Ed. deest, collectum.

quatuor virtutum actio accipitur, et per actionem virtutum quatuor usque ad manifestam Trinitatis speciem perveniunt. (*Lib. I in Ezech., homil. 3, n. 8.*) Possimus per quatuor mundi partes principales quatuor virtutes accipere, ex quibus reliquæ virtutes oriuntur: videlicet, prudentiam, fortitudinem, justitiam atque temperantiam. Quas nimirum virtutes tunc veraciter accipimus, cum earum ordinem custodimus. Prima ex quatuor virtutibus prudentia, secunda fortitudo, tertia justitia, quarta temperantia est. Quid enim prodesse potest prudentia, si fortitudo desit? Scire etenim cuiquam quod non potest facere, poena magis quam virtus est. Sed qui prudenter intelligit quod agat, et fortiter agit quod intellexerit, jam procul dubio justus est; sed ejus justitiam temperantia sequi debet, quia plerumque justitia si modum non habet, in crudelitatem cadit. Ipsa vero justitia vere justitia est quæ se temperantiæ freno moderatur, ut in zelo quo quisque fervet sit etiam temperatus [*Ed., temperans*]; ne si plus ferveat, perdat justitiam, cujus servare moderamina ignorat.

CAPUT XXI.

De vita activa et contemplativa.

(*Lib. I in Ezech., homil. 3, n. 9.*) Duæ sunt sanctorum virorum vitæ, activa scilicet et contemplativa; sed activa prior est tempore quam contemplativa, quia ex bono opere tenditur ad contemplationem. Contemplativa autem major est merito quam activa, quia hæc in usu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam jam requiem degustat. Ezechiel propheta ait: *Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partes* (*Ezech. I, 8*). Quid itaque per manus nisi activa, et quid per pennas nisi contemplativa vita signatur? Manus ergo hominis sub pennis eorum est, id est, virtus operis sub volatu contemplationis. Duæ mulieres in Evangelio, Martha scilicet et Maria, activam et contemplativam designant. Martha etenim satagebat circa frequens ministerium, Maria autem sedebat ad pedes Domini, et verba audiebat ejus. Erat ergo una intenta operi, altera contemplationi. Una activæ serviebat per exterius ministerium, altera contemplativæ per suspensionem cordis in verbum. Quamvis activa vita bona sit, melior tamen est contemplativa; quia illa cum mortali vita deficit, ista vero in immortali vita plenius exerescit. Unde dicitur: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea* (*Luc. X, 42*). Si per activam vitam boni aliquid agimus, ad cælestem tamen desiderium per contemplativam volamus. Unde et apud Moysen activa servitus, contemplativa autem libertas vocatur (*Num. 10*). Et cum utraq; vitæ ex dono sint gratiæ^a, quoadiu tamen inter proximos vivimus una nobis in necessitate est, altera in voluntate. Nemo mortalium cognoscens Deum, ad ejus regnum ingreditur, nisi bene prius operetur. Sine contemplativa ergo vita intrare

^a *Ed., Utraque vita ex dono sit gratiæ. Cod. Germ., Norm., Val Cl., nosiram habent lectionem.*

A possunt ad cælestem patriam, qui bona quæ possunt operari non negligunt. Sine activa autem intrare non possunt, si negligunt operari bona quæ possunt. (*Lib. I in Ezech., homil. 6, n. 5.*) Illa ergo in necessitate, hæc in voluntate est: illa in servitute, ista in libertate. Electorum populus per quosdam in contemplationem surgit, per quosdam vero in activæ vitæ solummodo opera pinguescit, sicut scriptum est: *Det tibi Dominus de rore cæli, et de pinguedine terræ* (*Gen. XVII, 28*). Ros enim desuper subtiliter cadit; et toties de rore cæli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intus de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, terræ pinguedine ditamur. (*Lib. II in Ezech., homil. 2, n. 10.*) Duæ uxores Jacob, Lia videlicet et Rachel, activam et contemplativam vitam significant. Lia quippe interpretatur *laboriosa*, Rachel vero, *ovis vel visum principium*. Activa autem vita laboriosa est, quia desudat in opere; contemplativa vero simplex ad solum videndum principium anhelat, videlicet ipsum qui ait: *Ego sum principium, propter quod et loquor vobis* (*Joan. VIII, 25*). Beatus Jacob Rachel quidem concupierat, sed in nocte accepit Liam (*Gen. XXIX, 16*); quia videlicet omnis qui ad Deum convertitur contemplativam vitam desiderat, quietem æternæ patriæ appetit; sed prius necesse est ut in nocte vitæ præsentis operetur bona quæ potest, desudet in labore, id est, Liam accipiat, ut post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat. Erat Rachel videns, sed sterilis, Lia autem lippis, sed secunda. Rachel pulchra et infecunda, quia nimirum mens quæ contemplandi otia appetit, plus videt, sed minus Deo filios generat. Cum vero se ad laborem prædicationis dirigit, minus videt, sed amplius parit. Contemplativa vita valde speciosa est in animo, sed dum quiescere in silentio appetit, filios non generat ex prædicatione: videt, et non parit, quia quietis suæ studio intenta^b minus se in aliorum collectione succendit. Et quantum introrsum conspicit, aperire aliis prædicando non sufficit. Lia uxor Jacob lippis et secunda est, quia activa vita dum occupatur in opere, minus videt. Sed dum modo per verbum, modo per exemplum, ad imitationem suam proximos accendit, multos in bono opere filios generat; et si in contemplationem mentem tendere non valet, ex eo tamen quod agit exterius, gignere sequaces valet. (*Moral. VI, c. 57, n. 61.*) Post Liæ complexus ad uxorem Rachelem Jacob pervenit, quia perfectus quisque ante activæ vitæ ad fecunditatem jungitur, et postmodum contemplativæ ad requiem copulatur. Scriptum est: *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi* (*Exod. XXI, 2*). [*Lib. I in Ezech., homil. 3, n. 11.*] Hebræus enim transiens interpretatur. Et servus Hebræus emitur, et sex annis servire præcipitur, quando unusquisque qui jam ab hoc sæculo mente transit, servitio omnipotentis Do-

^b *Ed., quia dum quietis suæ studium diligit. Laud. et Suess. ut noster.*

mini subditur. Ille enim vere servire Deo appetit qui ab hoc sæculo mente transire didicerit. Servus namque Hebræus emitur, et sex annis servire præcipitur, ita ut in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum nisi activæ vitæ perfectio designatur? Quid per septenarium nisi contemplativa exprimitur? Sex ergo annis servit, ex septimo egreditur liber, qui per activam, quam perfecte exhibuerit, ad contemplativæ vitæ libertatem transit. Servus Hebræus emptus post sex annos gratis liber egreditur, quia hi qui postquam omnia fecerint dicant se inutiles servos, eis procul dubio sicut ipsa activa fuit ex munere, ita erit ex gratia etiam contemplativa. Isdem servus cum quali veste intraverit, cum tali exeat; quia omnino necesse est ut unusquisque nostrum in hoc quod incipit perseveret, atque usque ad finem operis in ea quam inchoavit intentione perduret. Ille quippe bene ad contemplativam transit, qui in activa vita intentionis suæ vestem ad deteriora non mutaverit. Scriptum est in Apocalypsi : *Factum est silentium in cælo quasi media hora* (Apoc. viii, 1). [Lib. II in Ezech., homil. 2, n. 14.] Cælum quippe est anima justæ, sicut per prophetam Dominus dicit : *Cælum mihi sedes est* (Isa. lxi, 1). Et : *Cæli enarrant gloriam Dei* (Ps. xviii, 1). Cum ergo quies contemplativæ vitæ agitur in mente, silentium fit in cælo; quia terrenorum actuum strepitus quiescit a cogitatione, ut ad secretum intimum aurem animus apponat. Cum quies mentis esse in hac vita perfecta non potest, nequaquam hora integra factum in cælo silentium dicitur, sed quasi media; ut neque ipsa media plene sentiatur, cum præmittitur quasi, quia mox, ut se animus sublevare cœperit, et quietis intimæ lumine perfundi, redeunte citius cogitationum strepitu, de semetipso confunditur, et confusus cæcatur. (Lib. II in Ezech., homil. 2, n. 12.) Magna est in contemplativa vita mentis contentio, cum sese ad cœlestia erigit, cum in rebus spiritalibus animum tendit, cum transgredi nititur omne quod corporaliter videtur, cum sese angustat ut dilatetur. Et aliquando quidem vincit, et reluctantes tenebras suæ cæcitatatis exsuperat; et de incircumscripso lumine quiddam furtim subtiliter attingit^a; sed statim ad semetipsam protinus reverberatur^b, atque ab ea luce, ad quam respirando transit, ad suæ cæcitatatis tenebras suspirando redit. (Moral. lib. vi, c. 37, n. 56.) In libro Genesis scriptum est : *Sepelivit Abraham conjugem suam in sepulcro duplici* (Gen. xxiii, 19). Activa vita quasi sepulcrum est, quia a pravis operibus mortuos tegit; sed contemplativa perfectius sepelit, quia cunctis mundi actionibus funditus dividit.

CAPUT XXII.

De oratione.

(Moral. lib. xv, c. 47, n. 55.) Cum Deus in oratione non queritur, citius animus in oratione las-

^a Ed., *furtim et tenuiter attingat.*

^b Ed., *reverberata revertitur.*

^c Ed., *in abscondito. Cod. Laud., in absconso.*

A satur. Quia cum illa quisque postulat quæ fortasse juxta occultum judicium Deus tribuere recusat, ipso quoque venit in fastidium, qui non vult lare quo. rogatur [Ed., amatur]. Conditor universitatis Dominus se magis quam ea quæ condidit vult amari, et æterna potius quam terrenæ postulari, cum eadem Veritas dicat : *Querite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis* (Matth. vi, 33). Qui enim non ait, dabuntur, sed *adjicientur*, profecto indicat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia enim nobis in intentione æternitas, in usu vero temporalitas esse debet, et illud datur, et hæc nimirum ex abundantia superadditur. Sæpe homines dum in oratione bona temporalia postulant, æternæ vero præmiæ non requirunt, petunt quod adjicitur, et illud non desiderant ubi adjiciatur. Nec lucrum suæ esse petitionis deputant, si hic sint temporaliter pauperes, et illic beatitudine divites in æternum vivant: sed solis, ut dictum est, visibilibus intenti, labore postulationis renuunt invisibilia mercari. Qui si superna quærent, jam cum fructu laborem exhiberent. Cum mens uniuscujusque electi in precibus ad Auctoris sui speciem anhelat, divinis desideriis inflammata, supernis conjungitur, ab inferioribus separatur, amore fervoris sui se aperit ut capiat, et capiens inflammat; et superiora amare, jam sursum ire est: dumque magno desiderio ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsam quod accipere quærit degustat. (Moral. xxxv, c. 11, n. 21.) Libentius sacrificium oblationis accipitur quod in conspectu misericordis Judicis proximi dilectione conditur. Quod tunc veraciter quisque cumulat, si hoc etiam pro adversariis impendat. Isaïas propheta ait : *Intra in cubiculum tuum, et claude ostium tuum* (Isaï. xxvi, 20). Et Veritas dicit : *Ora Patrem tuum in absconso^c, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi* (Matth. vi, 6). [Moral. xxi, c. 17, n. 43.] Clauso quippe ostio petit in cubiculo, qui tacente ore in conspectu supernæ pietatis infundit affectum mentis. Vox vero auditur in abscondito, cum per sancta desideria silenter clamatur. Unde recte quoque per Psalmistam dicitur : *Desiderium pauperum exaudivit Dominus: desideria^d cordis eorum exaudivit auris tua* (Ps. xix, 17). Item Veritas dicit : *Scit Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum* (Matth. vi, 8). [Lib. I in Ev., hom. 2, n. 7.] Peti vult hoc quod nos petere et se concedere prænoscit. Importune igitur orare nos admonet, et hoc inspirat ut petatur; hoc autem requirit ut cor audientium excitet ad orationem. Cum ad orationis studium discipulos Veritas instrueret, ait Patri : *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra* (Matth. vi, 10). [Moral. xxvii, c. 39, n. 65.] Possunt per cælum hi qui in cœlestibus sunt conditi angelici spiritus designari, ut nimirum voluntas Dei sicut a superiori creatura agitur, ita in omnibus etiam ab humana infirmitate

^d Ed., *præparationem.* At lectionem nostram habent duo Sangerm., Laud., Val-Cl., Norm. et Vet. ed. Paris.

servetur. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* A (Matth. vi, 11). [Moral. lib. xxiv. c. 7, n. 15.] Ecce et nostrum dicimus, et tamen ut nobis detur Dominum exoramus. Noster quippe sit cum accipitur, qui tamen Dei est quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, et noster sit veraciter per acceptionem. *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12). [Moral. lib. x, c. 15, n. 30.] Ut profecto bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum cum proximo conversi faciamus. Tunc ergo vere sine macula in oratione faciem levamus, cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea quæ in nos commissa ex proprio zelo sunt retinemus ^a. Gravi confusione mens nostra orationis suæ tempore deprimitur, si hanc aut sua operatio adhuc inquinat, aut alienæ nequitiae servatus dolor accusat; quæ duo quisque dum terserit, ad ea quæ subnixa sunt protinus libens ^b exsurgit. *Et ne nos inducas in tentationem* (Matth. vi, 13). [Moral. iii, c. 5, n. 6.] Neque enim in tentationem Veritas ^c inducit, qui semper a tentatione subditos misericorditer protegit; sed tamen in tentationem quasi ejus inducere est a tentationis nos illecebra non munire. Tunc quippe nos omnipotens Deus in tentationis laqueum non inducit, cum tentari ultra quam possumus non permittit. (Lib. i in Ev., hom. 2, n. 5.) Dum turbas phantasmatum in oratione patimur, Jesum aliquatenus transeuntem sentimus; cum vero orationi vehementer insistimus, stat Jesus ut lucem restituat, quia Deus in corde figitur, et lux amissa reparatur. (Moral. lib. xviii, c. 5, n. 1.) Valde namque apud Dominum utraque hæc sibi necessario congruunt, ut et oratione operatio, et operatione fulciatur oratio. Jeremias propheta ait: *Scrutemur vias nostras, et queramus, et revertamur ad Dominum. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cælum* (Thren. iii, 40). Vias etenim nostras scrutari est cogitationum interna discutere; corda vero cum manibus levat qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor levat [et manus non levat;] quisquis vero operatur et non orat, manus levat et cor non levat. Joannes apostolus ait: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum* (I Joan. iii, 21). Tunc ergo fiduciam cor in oratione accipit, cum sibi vitæ pravitas nulla contradicit. (Moral. x, 15, n. 27.) Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere præceptis ejus quem postulat meminit; et oratio sit execrabilis, cum a censura avertitur legis; quia dignum profecto est ut ab ejus beneficiis sit quisque extraneus, cujus nimirum jussionibus non vult esse subjectus. (Num. 28.) In oratione hoc est salubre remedium, ut cum mens se ex memoria culpæ reprehendit, hoc prius desleat quod erravit; quatenus dum ab erroris macula sictibus tergitur, in

^a Ed., *Commisssa sunt, ex proprio zelo retinemus.*

^b Ed., *subnixa sunt, protinus liber.*

^c Ed., *Dominus.*

petitione sua cordis facies ab auctore munda videatur.

CAPUT XXIII.

De distributione spiritus septiformis.

(Lib. ii in Ezech., homil. 7, n. 7.) In mente fidelium primus ascensionis gradus est timor Domini; secundus, pietas; tertius, scientia; quartus, fortitudo; quintus, consilium; sextus, intellectus; septimus, sapientia. Isaias propheta in Christo gradus septiformis gratiæ enumerans ait: *Requiescit ^d super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isa. xi 2, 3). Quos scilicet gradus de cælestibus loquens, descendendo magis quam ascendendo numeravit, videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: *Initium sapientiæ timor Domini* (Prov. ix, 10), constat procul dubio quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur; perfectam procul dubio habet sapientia charitatem, sicut scriptum est: *Perfecta charitas foris mittit timorem* (Joan. iv, 18). Isaias ergo quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis a sapientia, et descendit ad timorem: sed nos quia [Ed., qui] a terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. Est timor Domini in mente fidelium; sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati ejus tribulationi (Ed., tribulationibus) dissimulat, hujus timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est: qui non sublevatur ad pietatem ^e; sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercerit quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ feriri gebennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas cum temporaliter parcat, ad æternum supplicium pertrahit. Ut vera et ordinata sit pietas, ad gradum est alium sublevanda, id est ad scientiam, ut sciat vel quid ex misericordia ^f puniat, vel quid ex misericordia d'mittat. Sed quid si sciat quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videt quid agendum sit, hoc ^d agere per mentis fortitudinem possit: ne timore trepidet, et, pavore collapsa, non valeat bona defendere quæ sentit. Sæpe fortitudo si improvida fuerit, et minus contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad consilium ut providendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. E se consilium non potest, si intellectus deest; quia qui non intelligit malum quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare quod adjuvat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acu-

^d Ed., *requiescet.... et replebit.* Sed Laud. ut Taus legit.

^e Ed., *quia non sublevatur ad pietatem. Sed sæpe, et c.*

^f Ed., *ex judicio.*

miue vigilet, et moderari se nesciat per maturitatem? **A** Sicque in bonis quæ exhibet timoris præcipitium **Ab** intellectu ergo ascendamus ad sapientiam, ut hoc quod acute intellectus invenit, sapientiæ maturitate ^a disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ venimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitæ spiritualis aperitur.

CAPUT XXIV.

De non reddendo malum pro malo.

(*Moral. lib. x, c. 6, n. 8.*) In utroque scriptum est Testamento: Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris (*Tob. iv, 16; Matth. vii, 12*): quibus utriusque Testamenti mandatis per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prorogatur [*Ed.*, prærogatur]; ut quod non vult malum pati quisque non faciens, cesset a nocendi opere: et rursus, bonum quod sibi fieri appetit impendens, erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate. Sed hæc nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur: ne vel ad inferenda quæ non debet desideris inquieta mens ferveat, vel erga exhibenda quæ debet otio resoluta torpescat. Cum quisque cavet alteri facere quod nequaquam vult ab altero ipse tolerare, sollicita se intentione circumspicit ne superbia elevet, et usque ad despectum proximi animum dejiciens exaltet; ne ambitio cogitationem lauiet; cumque hanc ad appetenda aliena dilatat, angustet. Cavendum summopere est ne cujusquam cor luxuria polluat, et subiectum desideris per illicita corrumpat. Ne ira exasperet, et usque ad proferendam contumeliam inflammet. Ne invidia mordeat, et alienis felicitatibus æmula sua se face consumat. Sollicita se quisque circumspicione custodiat, ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eaque ad lasciviam obtrætationis extendat. Ne odium malitia excitet, et os usque ad jaculum maledictionis irriter. Cum quisque cogitat ut ea alteri faciat, quæ ipse sibi fieri ab altero exspectat, pensat nimirum ut malis bona et bonis meliora respondeat: ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat, et malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis ostendat [*Ed.*, impendat]. Convenit fidelium unicuique ut discordes pace uniat, et concordes ad concupiscentiam veræ pacis accingat; ut indigentibus necessaria tribuat, et errantibus viam rectitudinis ostendat. Ut afflictos verbo et compassione mulceat, ut accensos in hujus mundi desideris increpatione restringat ^b. Unusquisque fidelium sic ea quæ tacet tollet, ne tamen in animo virus doloris occultet. Sic malevolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam a jure rectitudinis excedat. Ut cuncta proximi quæ prævalet impendat, sed hæc impendendo non timeat.

^a *Ed.*, Sapientia mature.

^b *Ed.*, restringat. Plerique Norm. et Corb. Gem., restringat.

Sicque in bonis quæ exhibet timoris præcipitium paveat, ne tamen a boni exercitio torpescat.

CAPUT XXV.

De pace et concordia.

(*Reg. Past., part. iii, c. 22.*) Admonendi sunt pacati, ne dum plus quam necesse est pacem quam possident amant, ad perpetuam pervenire non appetant. Plerumque enim gravius intentionem mentium rerum tranquillitas tentat, ut quo non sunt molesta quæ tenent, eo minus amabilia fiant quæ vocant: et quo delectant præsentia, eo non inquirantur æterna. Per semetipsam Veritas loquens, cum terreum pacem a superna distingueret, atque ad venturam discipulos ex præsentia provocaret, ait: *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis* (*Joan. xiv, 27*). Relinquo scilicet transitoriam, do mansuram. Si ergo in ea cor quæ relicta est figitur, nunquam ad illam quæ danda est pervenitur. Pax præsens ita tenenda est ut et diligi debeat et contemni, ne si immoderate diligitur, diligentis animus in culpa capiatur. Admonendi sunt pacati ne dum nimis humanam pacem desiderant, pravos hominum mores nequaquam redarguant, et consentiendo perversis, ab auctoris sui se pace disjungant; ne dum humana foras jurgia metuunt, interni fœderis discussione ^c feriantur. Quid est pax transitoria, nisi quoddam vestigium pacis æternæ? Quid ergo esse dementius potest quam vestigia in pulvere impressa diligere, sed ipsum a quo impressa sunt non amare? Certissime sciendum est quia quantislibet homines virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, si uniri per concordiam proxima negligunt. Scriptum quippe est: *Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax* (*Gal. v, 22*); qui ergo servare pacem non curat, ferre fructum spiritus recusat. Hinc idem Paulus ait: *Cum sit inter vos zelus, et contentio, nonne carnales estis* (*I Cor. iii, 3*)? Hinc iterum dicit: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua Deum nemo videbit* (*Hebr. xii, 11*). Paulus apostolus admonens ait: *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis; unum corpus, et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ* (*Eph. iv, 3, 4*). Ad unam igitur vocationis spem nequaquam pertingitur, si non ad eam unita cum proximis mente curratur. Sæpe nonnulli, dum quædam specialiter dona percipiunt, superbiendo donum concordia, quod majus est, amittunt: ut si fortasse carnem præ cæteris gulæ refrenatione quis edomat, concordare eis quos superat abstinendo contemnat. In Evangelio Veritas ait: *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos* (*Marc. ix, 49*). Sal quippe sine pace non virtutis est donum, sed damnationis argumentum. Sæpe aves unius ejusdemque generis sese socialiter volando non deserunt, congregatim animalia bruta pascuntur, quæ si solerter aspiciamus, concordando sibi irrationalis natura indicat, quantum malum per discordiam rationalis na-

^c *Ed.*, discussione, Belv. et duo priores Carnot., discussione.

tura committat, quando hæc a rationis intentione perdidit quod illa motu naturali custodit. David propheta dum totum se ad fœdera pacis internæ constringeret, testatur quod cum malis concordiam non teneret, dicens: *Nonne qui oderunt te, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi* (Ps. cxxxviii, 21, 22). Inimicos etenim Dei perfecto odio odisse est, et quod facti sunt diligere, et quod faciunt increpare. Admonendi sunt pacati, ne si ad correptionis verba prosiliant, temporalem pacem sibi perturbare formident. Rursum admonendi sunt ut eandem pacem dilectione integra intrinsecus teneant, quam per invectionem voci sibi extrinsecus turbant. Provide David propheta utrumque se perhibet servare, cum dicit: *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus, dum loquebar illis, impugnabant me gratis* (Ps. cxix, 7). Ecce et loquens impugnatus ^a erat pacificus, quia nec insanientes cessabat reprehendere, nec reprehensos negligebat amare. Concordiam pacis Paulus commendans ait: *Si fieri potest, quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes* (Rom. xii, 18). Hortatur enim discipulos, ut pacem cum hominibus haberent, præmisit dicens: *Si fieri potest, atque subjunxit: Quod ex vobis est: difficile quippe erat, ut si male acta corripissent, habere pacem cum omnibus possent. Cum temporalis pax in pravorum cordibus ex nostra increpatione confunditur, inviolata necesse est ut in nostro corde servetur. Recte itaque Apostolus ait: Quod ex vobis est; ac si dicat: Quia pax ex duarum partium consensu subsistit, ut ^b si ab eis qui corripiuntur expellitur, integra tamen in vestra qui corripitis mente teneatur. Idem Paulus rursus discipulos admonet, dicens: Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, et non commisceamini cum illo, ut confundatur* (II Thess. iii, 14). Atque illico subjunxit: *Et nolite, ut inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem* (Ibid., xv). Ac si diceret: Pacem cum eo exterioriorem solvite, sed interiorem circa illum medullitus custodite; ut peccantis mentem sic vestra discordia seriat, quatenus pax a vestris cordibus nec abnegata discedat. (Reg. Past., part. iii, c. 23.) In Evangelio Dominus dicit: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v, 9). E diverso namque colligant homines; quia si Dei vocantur filii qui pacem faciunt, præcudubio Satanæ sunt filii qui confidunt. Admonendi ergo sunt qui faciendæ pacis studiis occupantur, ut pravorum mentibus prius amorem debeant internæ pacis infundere, quatenus eis postmodum valeat exterior pax prodesse.

CAPUT XXVI.

De patientia.

(Lib. ii in Ev., homil. 55, n. 5, et Reg. Past., part. iii, c. 9.) Quanto culmine virtus patientiæ polleat, Salomon indicat, dicens: *Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium* (Prov. xvi, 52). Minor est victoria urbem ex-

^a Ed., loquens impugnabatur, et tamen impugnatus.

^b In ed. deest ut.

^A pugnare, quia extra sunt quæ vincuntur; majus est autem quod per patientiam vincitur, quia ipse animas ^c speratur, et semetipsum sibi subieci, quando eum patientia in humilitate tolerantiam sternit. *Melior est, inquit, patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.* (Lib. ii in Ezech., homil. 6, n. 7.) Recte expugnatore urbium patiens præfertur, quia in illa actione victoriæ homo victor est hominum, in hac autem mansuetudine patientiæ animus victor est sui. Terra bona fructum per patientiam reddit, quia scilicet nulla sunt bona quam agimus, si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. Scriptum est: *Charitas patiens est* (I Cor. xiii, 4). Igitur cum minime est patiens, charitas non est. (Reg. Past., part. iii, c. 9.) Per hoc quoque in patientia vitium ipsa virtutum nutritrix doctrina dissipatur. Salomon ait: *Doctrina viri per patientiam noscitur* (Prov. xix, 11). Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto minus vincitur patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si vivendo nescit æquanimiter aliena mala tolerare. In Ecclesiaste scriptum est: *Melior est patiens arrogante* (Eccle. vii, 9); quia videlicet eligit patiens qualibet mala perpeti, quam per ostentationis vitium bona sua occulta cognosci. Cum patientia relinquatur, etiam bona reliqua quæ jam gesta sunt destruuntur. Unde recte per Ezechielem esse in altari Dei fossa perhibetur (Ezech. xliii, 15) ut in ea videlicet superposita holocausta serventur. Si enim in altari fossa non esset, omne quod in eo sacrificium reperiret superveniens aura dispergeret. Custodem conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstravit, qui in ipsa nos possidere nosmetipsos docuit, dicens: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (Luc. xxi, 19). Admonendi sunt patientes ne in eo quod exterius per patientiam portant interius doleant: ne tantæ virtutis sacrificium, quod integrum foras immolant, intus, malitiæ peccate corrumpant. Dicendum est patientibus ut studeant diligere quod sibi necesse est tolerare, ne si patientiam dilectio non sequatur, in deteriorem culpam odii virtus ostensa vertatur. Paulus apostolus cum diceret: *Charitas patiens est* (I Cor. xiii, 4), illico adjunxit: *Benigna est*, videlicet ostendens quia quos ^D ex patientia tolerat, amare etiam ex benignitate non cessat. Idem doctor egregius, cum patientiam discipulis suaderet, dicens: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis* (Ephes. iv, 31): quasi cunctis exterius jam bene compositis, ad interiora revertitur, cum subjungit: *Cum omni malitia*; quia nimirum frustra indignatio, clamor et blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Et incassum foras nequitia ex ramis inciditur, si surrectura multiplicius intus in radice servatur. Plerumque evenire patientibus solet, ut eo quidem tempore quo vel adversa patiuntur, vel contumelias audiunt,

^c Ed., iræ animus a se.

nullo dolore puniuntur; et sic patientiam exhibeant, ut custodire etiam cordis innocentiam non omittant. Sed cum post paululum hæc ipsa quæ pertulerint ad memoriam revocant, igne se doloris inflamant, argumenta ultionis inquirunt, et mansuetudinem quam tolerantibus habuerunt, retractantes in malitiam vertunt. Admonendi sunt patientes ut cor post victoriam muniant, ut hostem publico bello superatum insidiosi mentis mentis intendant, ut languorem plus reserpentem timeant, ne hostis callidus eo in deceptione postmodum majori exultatione gaudeat, quod [Ed., quo] illa dudum contra se rigida colla victorum calcet. (Lib. II in *Exech.*, homil. 2, n. 2.) Est in dilectione proximi nobis patientia, et benignitas conservanda; quia de eadem dilectione nunc dicitur: *Charitas patiens est, benigna est* (I Cor. xv, 4). Patiens scilicet, ut illata a proximis mala æquanimitate portet; benigna autem, ut sua bona proximis desiderabiliter impendat. (Lib. II in *Evang.*, homil. 35, n. 4.) Patientia vero est aliena mala æquanimitate persequi, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi. Nam qui sic proximi mala portat ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Unusquisque miles Dei adversitatis bello deprehensus, et scutum patientiæ debet anteferre ne pereat; et ad prædicationem promptus amoris inferre jacula ut vincat. Scriptum est: *Nunquid in finem oblivio erit pauperum, patientia pauperum non peribit in finem* (Ps. ix, 19).^a Quantumlibet vel in adversis patientes vel in prosperis humiles simus, in hac vita retribui nobis bona præsentia nullo modo requiramus; nam pro labore patientiæ bona speranda sunt sequentis vitæ; ut tunc præmium nostri laboris incipiat quando omnis jam labor funditus cessat. Quasi patientia pauperum perisse cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur; sed patientia pauperum in finem non peribit, quia tunc ejus gloria percipitur cum simul omnia laboriosa terminantur.

CAPUT XXVII.

De humilitate.

(*Moral. lib. xxxiv, c. 25, n. 54; Reg. Past., part. III, c. 17.*) Ad hoc unigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ob hoc invisibilis, vel despectus apparuit^b, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum probra^c, passionum tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta humilitatis virtus est, quantaque sublimis celsitudo, propter quam solam veraciter edocendam is qui sine æstimatione magnus est usque ad passionem factus est parvus? Quia originem perditionis nostræ^d se præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis noster inter omnia conditus^e, videri supra omnia voluit

^a Inveniuntur hæc ad verbum apud Paterium, lib. II super Psalmos, cap. 21.

^b Ed., *Ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit.*

^c Ed., *irrisionum opprobria.* Mss. plures, *illusio-*

^A elatus, Redemptor autem noster magnus, manens supra omnia, fieri inter omnes [Ed., omnia] dignatus est parvus. Humilitas magistra est omnium materque virtutum, sicut Veritas ait: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. xi, 29), quia dum se humiles dejiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. Quid igitur humilitate sublimius, quæ dum se in ima deprimit, Auctori suo manenti se super summa conjungit? (*Reg. Past., part. III, c. 17.*) Veræ humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. Insinuandum est humilibus quam sit vera excellentia quam sperando tenent, quam sint æterna quæ appetunt, vel quam transitoria quæ contemnuunt.

CAPUT XXVIII.

De simplicitate.

(*Reg. Past., part. III, c. 11.*) Admonendi sunt simplices ut studeant nunquam falsa dicere, sed ut^f noverint, nunquam vera reticere: sicut enim sæpe dicentem falsitas læsit, ita nonnunquam quibusdam audita vera nocuerunt. Admonendi sunt simplices ut sicut fallaciam semper utiliter vitant, ita veritatem semper utiliter proferant. Admonendi sunt ut simplicitatis bono prudentiam adjungant quatenus sic securitatem de simplicitate possideant, ut circumspeditionem prudentiæ non amittant. Hinc namque per doctorem gentium dicitur: *Volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo* (Rom. xvi, 19). Electos suos per semetipsam Veritas admonet, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ* (Matth. x, 16), quia videlicet in electorum cordibus debet et simplicitatem columbæ astutia serpentis acuire, et serpentis astutiam columbæ simplicitas temperare: quatenus nec seducti per prudentiam calleant, nec ab intellectus studio ex simplicitate torpescant. (*Moral. lib. XII, c. 59, n. 44.*) Nil simplici corde felicius quia quo innocentiam erga alios exhibet, nil est quod pati ab aliis formidet: habet enim quasi arcem quamdam fortitudinis simplicitatem suam, nec suspectus est pati quod se fecisse non meminit. Bene per Salomonem dicitur: *In timore Domini fiducia fortitudinis* (Prov. xiv, 26); qui et rursus ait: *Secura mens quasi juge convivium* (Prov. xv, 15). Quasi enim continuatio refectionis est ipsa tranquillitas securitatis. *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter* (Prov. x, 9). [*Reg. Past., part. III, c. 11.*] Fiducia quippe magnæ securitatis est simplicitas actionis, quoniam *sanctus Spiritus disciplinæ effugiet factum, nec habitabit in corpore subdito peccatis* (Sap. I, 5).

CAPUT XXIX.

De intentione cordis et corporis.

(*Moral., lib. xxviii, c. 11, n. 30.*) Lucerna corporis est oculus, quia per bonæ intentionis radium merita

^d Ed., *perditioni nostræ.* Laud., Pratel. Gemet., duo Germ. et vet. edit. Paris. et Barthol. ut noster legunt.

^e Ed., *magnus inter omnia.*

^f Ed., *Sed admonendi sunt ut, etc.*

Illustrantur actionis, sicut Veritas ait : *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit* (Math. vi, 22). Per oculum exprimitur præveniens opus suum cordis intentio ; quæ priusquam se in actione exerceat hoc jam quod appetit contempletur. Quid demique appellatione corporis designatur, nisi unaquæque actio, quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur ? Si recte intenditur per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum esse videatur. Nam si oculus nequam fuerit, totum corpus tenebrosum erit, quia cum perversa intentione quid vel rectum agitur, et si splendere coram hominibus cernitur, apud examen tamen interni iudicis obscuratur. *Si lumen, inquit, quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt* (Ibid. 23) ? Quia si hoc quod bene hos agere credimus ex mala intentione fuscamus, quanta ipsa mala sunt, quæ mala esse etiam cum agimus, non ignoramus ? Si igitur ibi nil discernimus ubi quasi discretionis lumen tenemus, qua cæcitate in illa offendimus quæ sine discretionem perpetramus ? Vigilanti cura per cuncta opera intentio nobis nostra pensanda est, ut nil temporale in his quæ agit appetat ; totam se in soliditate æternitatis figat : ne si extra fundamentum actionis nostræ fabrica ponitur, terra delibescens solvatur.

CAPUT XXX.

De mansuetudine.

(Reg. Past., p. III, c. 16.) Plerumque mansueti vicinum et quasi juxta positum torporem desidie patuntur, ac per nimiam resolutionem lenitatis, ultra quam necesse est, vigorem districtioris emolliunt. Et sæpe mansueti dissolutionis torpescunt tædio, quia eorum virtuti vitium latenter adjungitur. Sed admonendi sunt ut fugiant quod juxta ipsos est, et amplectantur sollicitudinem, quæ acuat multæ benignitatis incuriam. Idcirco sanctus Spiritus in columba nobis est et in igne monstratus, quia videlicet omnes quos implet et columbæ simplicitate mansuetos, et igne zeli ardentem exhibet. Nequaquam sancto Spiritu plenus est qui aut in tranquillitate mansuetudinis fervorem æmulationis deserit, aut rursus in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit. Vas electionis Paulus apostolus duobus discipulis non diversa tamen adjutoria prædicationis impendit. Timotheum namque admonens ait : *Argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina* (II Tim. iv, 2). Titum quoque admonet dicens : *Hæc loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio* (Tit. II, 15). Quid est quod doctrinam suam magister egregius tanta arte dispensat, ut in exhibenda hac alteri imperium, atque alteri patientiam proponat, nisi quod mansuetioris spiritus Titum, et paulo ferventioris vidit esse Timotheum ? illum per æmulationis studium inflammat ; hunc per lenitatem patientiæ temperat. Illi quod deest jungit, huic quod superest

^a Ed., *duobus discipulis, et non diversa charitate prædicationis, diversa tamen adjutoria.*

^b Ed., *nisi ex seipso.*

A subtrahit. illum stimulo impellere nititur, hunc freno moderatur. Magnus quisque susceptæ Ecclesiæ colonus alios palmites, ut crescere debeant, rigat ; alios cum plus justo crescere conspicit, reserat : ne aut non crescendo fructus non ferant, aut immoderate crescendo quos protulerint amittant.

CAPUT XXXI.

De obedientia.

(Moral. lib. xxxv, c. 14, n. 30.) Sciendum summo opere quod obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est ; si de suo aliquid non habeat, minima. Cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Cum sæculi hujus despectus præcipitur, cum probra adipisci et contumeliæ jubentur ; nisi hæc et ex semetipso ^b animus appetat, obedientiæ sibi meritum minuit, quia ad ea quæ in hac vita despecta sunt invitus nolensque descendit. Aliquando ad detrimentum obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus sæculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet obedientia et in adversis ex suo aliquid habere ; et rursus [in prosperis ex suo aliquid omnimodo non habere, quatenus et in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur ; et ^c] in prosperis tanto sit vorior, quanto a præsentis ipsa, quam divinitus percipit, gloria funditus ex mente separatur. (Num. 28.) Ab omnipotente Domino obedientia usque ad mortem servanda præcipitur, sicut Veritas ait : *Non possum ego a me ipso facere quidquam, sed sicut audio judico* (Joan., v, 30). Ipse si sicut audit judicat, tunc etiam obedit Patri, cum Judex hujus venerit sæculi. Ne nobis usque ad præsentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, Redemptor noster indicat, qui [Ed., quia] hanc, etiam cum Judex venerit, servat. Quid ergo mirum si peccator homo obedientiæ in præsentis vitæ brevitate se subjicit, quando hanc Mediator Dei et hominum, et cum obedientem remunerat, non relinquit. (Num. 29.) Sciendum est nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur intermiti ; neque enim mala in paradiso arbor exsistit, quam Deus homini ne contingeret interdixit. Sed ut melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam a bono prohiberet ; quatenus tanto verius hoc quod ageret virtus esset, quanto et a bono cessans Auctori suo se subditum humiliter exhiberet. Notandum nobis summopere est quod primis hominibus a Domino dictum est : *Ex omni ligno paradisi edite* [Ed., comedite], *de ligno autem scientiæ boni et mali ne tetigeritis*

^c Hæc ex edit. huc revocavimus, quibus in nostro Cod. suppressis cassus omnino reddebatur sensus.

(Gen. ii, 16). Qui enim ab uno quolibet bono sub-
 A jectos vetat, necesse est ut multa concedat, ne obe-
 dientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus
 penitus repulsa jejumat. (Num. 28.) Scriptum est in
 libro Salomonis ^a: *Melior est obedientia quam victimæ*
 (I Reg. xv, 22). Obedientia quippe victimis jure
 præponitur, quia per victimas aliena caro, per obe-
 dientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto
 igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus
 oculos, repressa arbitrii sui superbia, gladio præ-
 cepti se immolat. Ariolandi peccatum inobedientia
 dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ [Ed., obe-
 dientia] demonstraretur. Ex adverso ergo melius osten-
 ditur quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi
 peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus
 idololatriæ nolle acquiescere, sola obedientia est
 quæ fidei meritum possidet, qua sine [Ed., sine
 qua] quisque infidelis convincitur, etiamsi fidelis
 esse videatur. Per Salomonem in ostensione obe-
 dientiæ dicitur: *Vir obediens loquitur victorias*
 (Prov. xxi, 28). Vir quippe obediens victorias lo-
 quitur, quia dum alienæ voci humiliter subdimur,
 nosmetipsos in corde superamus. Virtutem obedien-
 tiæ Veritas commendans, ait: *Eum, qui venit ad me,*
non ejiciam foras; quia de cælo descendi, non ut
faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui
misit me (Joan., vi, 37). Quid enim? Si suam face-
 ret, eos qui ad se veniunt, repulisset? Quis nesciat,
 quod voluntas Filii a Patris voluntate non discrepet?
 Sed quoniam primus homo, quia suam facere volun-
 tatem voluit, a paradisi gaudio exivit (Gen. iii, 24),
 secundus ad redemptionem veniens hominum, dum
 voluntatem se Patris, et non suam, facere ostendit,
 permanere nos intus per obedientiæ meritum docuit.
 Cum Christus Dominus non suam, sed Patris volun-
 tatem facit, quia dum exemplo suo nos obedientiæ
 subjicit, eos qui ad se veniunt foras non ejicit, et
 viam nobis egressionis claudit ^b.

CAPUT XXXII.

De verecundia.

Verecundas mentes aliquando ad meliorem vitam
 exhortatio lenis et modesta componit, quia plerumque
 ad eorum conversionem sufficit quod eis doctor mala
 sua saltem leniter ad memoriam reducit (Reg. Past.,
 part. iii, c. 7). Plerumque major profectus verecun-
 dis adjicitur ^c, si hoc quod in eis reprehenditur
 quasi ex latere tangatur. Verecundantem quippe
 plebem per prophetam Dominus refovet, dicens:
Confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, et oppro-
brium ^d viduitatis tuæ non recordaberis, quia domi-
nabitur tui, qui fecit te (Isai. liv, 4). Paulus aposto-
 lus, egregius scilicet prædicator, culpas verecundan-
 tium quasi compatiens reprehendit, dicens: *Gavisus*

^a Substituendum videtur *Samuelis*, loco *Salomonis*; nam in Eccles. Salomonis cap. iv, v. 17, illa sententia ita habet: *Multo enim melior est obedientia quam stultorum victimæ.*

^b Ed. hanc periodum aliter et melius habent: *Cum igitur non suam, sed Patris voluntatem facit, eos qui ad se veniunt foras non ejicit, quia dum exemplo suo*

sum in Domino vehementer, quoniam tandem ali-
quando restoruisis pro me sentire, sicut et sentiebatis: occupati enim eratis (Philipp. iv, 10). Egit itaque
 doctor egregius ut verecundantium culpas medici-
 nali benignitate sanaret, dum eorum negligentias
 sermo mollior temperando velaret. Sicut verecundia
 laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono
 (Lib. i, in Ezech., homil. 10, n. 17). Erubescere
 enim malum, sapientiæ est; bonum vero erubescere,
 fatuitatis. Unde scriptum est: *Qui me erubescit,*
et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet,
cum venerit in majestate sua (Luc. ix, 26). Quidam
 sapiens ait: *Est confusio adducens gloriam* (Eccli. iv,
 25). Qui enim verecundans erubescit, pœnitendo mala
 quæ fecit, ad vitæ libertatem pervenit; qui vero
 erubescit bona facere, a statu rectitudinis cadit,
 atque ad damnationem tendit.

CAPUT XXXIII.

De misericordia et pietate.

Ille bene agit quæ pia sunt, qui scit prius servare
 quæ justa sunt, quatenus collatus in proximos rivus
 misericordiæ, de justitiæ fonte ducatur (Moral. lib.
 xix, c. 23, n. 38). Multi proximis quasi opera mi-
 sericordiæ impendunt, sed injustitiæ facta non
 deserunt; qui si veraciter proximis misericordiam
 facere studerent, sibi ipsis prius debuerant juste
 vivendo misereri. Unde scriptum est: *Miserere*
animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx, 24). Qui mise-
 reri vult proximo, a se trahat necesse est originem
 miserendi. Scriptum namque est: *Diliges proximum*
tuum sicut teipsum (Matth. xix, 19). Quomodo ergo
 alteri miserendo pius est, qui adhuc injuste vivendo
 sit impius sibiipsum? Ad exhibendam misericordiam,
 ut indigentibus plene exterius valeat impendi,
 duo sibi necessaria congruunt, id est, homo qui
 præbeat, et res quæ præbeatur. Sed longe incom-
 parabiliter melior est homo quam res. Unde per
 quemdam sapientem dicitur: *Qui sibi nequam est,*
cui bonus erit (Eccli. xiv, 5)? In ipso misericordiæ
 opere plus solet apud internum Judicem animus
 pensari quam factum. Et notandum quod beatus
 Job cæci oculum fuisse se assertit, pedem claudi ^e
 (Job, xxix, 15); hæc enim dicens, profecto indi-
 cat quia et illi per semetipsum manum præbuerat, et
 D hunc portando sustinebat. Ex qua re colligitur super
 egenos ac debiles quantum misericordiæ illius viscera
 fundebantur. Idem beatus Job dicit: *Pater eram pau-*
perum (Job, xxix, 16; Moral. l. xix, c. 24, n. 41).
 Non ergo se patronum, vel proximum, vel adiutorem
 pauperum, sed patrem fuisse testatur. Quia nimirum
 magno charitatis officio studium misericordiæ vertit
 in effectum naturæ, ut eos quasi filios cerneret per
 amorem, quibus quasi pater præerat per protectio-

nos obedientiæ subjicit, viam nobis egressionis claudit.

^e Ed., adducitur.

^d Ed., opprobrii.

^e Ed., cæco oculum. . . *pedem claudio.* Germ. Bel-
 lov. et N.-rm. ut noster.

nem. Quia vis misericordiæ beati Job naturam fuerat imitata, patrem se pauperum fuisse commemorat; ubi etiam subdidit: *Et causam quam nesciebam diligentissime investigabam* (Job, xxix, 16; *Moral. l. xix, c. 25, n. 42*). In quibus videlicet verbis pensanda sunt omnia, quam distincte narrantur^a, quod nulla ab eo merces prætermittitur. Justus quippe est in actionibus suis, pius in infirmitatibus proximorum, strenuus in negotiis pauperum. Qui æternæ retributionis bona cogitat, necesse est ut misericorditer ad omnem se causam securæ mercedis extendat. Hinc enim per Salomonem dicitur: *Qui Deum timet, nihil negligit* (Eccle. vii, 19). Hinc Paulus ait: *Ad omne opus bonum parati* (II Tim. ii, 21).

CAPUT XXXIV

De eleemosynis.

Qui indigenti proximo exterioriorem substantiam præbet, sed vitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, et se peccato. Hoc quod minus est obtulit Auctori, et hoc quod majus est servavit iniquitati (*Moral. lib. xviii, c. 25, n. 38*). Nonnuquam divites elati inferiores opprimunt, et aliena rapiunt; et tamen quasi quædam aliis largiuntur; et cum multos deprimant, aliquando quibusdam opem defensionis ferunt, et pro iniquitatibus, quas nunquam deserunt, dare pretium videntur (*Moral. lib. xii, c. 51, n. 57*). Quoties post culpam eleemosynam facimus, quasi pro pravis actibus pretium damus. Unde et per Prophetam de eo qui hæc non agit dicitur: *Non dabit Deo propitiationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ* (Psal. xlviii, 8, 9). Tunc eleemosynæ pretium nos a culpis liberat, cum perpetrata plangimus, et abdicamus. Nam qui et semper peccare vult, et quasi semper eleemosynam largiri, frustra pretium tribuit, quia non redimit animam, quam a vitiiis non compescit. Eleemosynæ impensio superbum divitem redimere non valet, quam perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permittit. Unde per Eliphaz dicitur: *Non credat frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit* (Job, xv, 31). Sæpe superbi divites, cum eleemosynam tribuunt, non hanc pro æternæ vitæ desiderio, sed pro extendenda vita temporali largiuntur. Mortem se posse differre dationibus^b credunt, sed nequaquam obtinere ex impenso munere valent, ut finem debitum evadant. In Evangelio Veritas ait: *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Matth. vi, 3; *Reg. Past., p. 3, c. 20*); id est, piæ dispensationi nequaquam se gloria vitæ præsentis admisceat; sed opus rectitudinis appetitio ignoret favoris. Plerumque multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram Judicis superni formidant; qui si Deum non metuerent, quæ habent dare nolissent. Admonendi sunt qui sua misericorditer tribuunt, ne cogitatione tumida super eos se

^a Ed., *narrentur*.

^b Ed., *donationibus*.

^c Ed., *amicos tuos, neque fratres tuos, neque co-*

quibus terrena largiuntur extollant; et ne idcirco se meliores æstimant, quia contineri per se cæteros vident. Qui possessa misericorditer tribuunt, a cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant; et tanto humiliter præbeant, quanto et aliena esse intelligunt quæ dispensant. Ne in beneficiis largitores immoderatus gaudeant, audiant quod scriptum est: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutilis sumus, quod debuimus facere fecimus* (Luc. xvii, 10). Ne largitatem tristitia corrumpat, audiant quod scriptum est: *Hilarem datorem diligit Deus* (II Cor. ix, 7). Ne largitores eleemosynarum impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: *Cum facis prandium, aut cænam, noti vocare amicos tuos, B neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte et ipsi te invitent^d, et fiat tibi retributio; sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudes, cæcos; et beatus eris, quia non habent unde retribuere tibi* (Luc. xiv, 22 seq.). Ne quæ præbenda sunt citius sero præbeant largitores, audiant quod scriptum est: *Ne dicas amico tuo: Vade, et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare* (Proverb. iii, 28). Ne sub obtentu largitatis ea quæ possident inutiliter distributores spargant, audiant quod scriptum est: *Sudet in manu tua eleemosyna*. Et ne, cum multa necesse sint, pauca largiantur, audiant quod scriptum est: *Qui parce seminat, parce et metet* (II Cor. ix, 6). Ne, cum pauca oportet, plurima præbeant largitores, et ipsi postmodum minime inopiam tolerantes, ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: *Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum* (II Cor. viii, 13, 14). Cum igitur dantis mens inopiam ferre nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientiæ exquirat. Prius præparandus est patientiæ animus, et tunc, aut multa sunt, aut cuncta largienda, ne dum minus sequanimiter inopia irruens fertur, et præmissæ largitatis merces pereat, et adhuc mentem deterius murmuratio subsequens, perdat. Ne omnino distributores nihil eis præbeant quibus conferre aliquid parum^e debent, audiant quod scriptum est: *Omni petenti te tribue* (Luc. vi, 30). Et nescit aliquid præbeant quibus omnino conferre nihil debent, audiant quod scriptum est: *Da bono, et non receperis peccatorem, bene fac humili, et non dederis impio* (Eccli. xii, 4). Per quemdam dicitur sapientem: *Panem tuum et vinum super sepulturam justii constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus* (Tob. iv, 17). Panem enim, et vinum suum peccatoribus præbet, qui iniquis subsidia, pro eo quod sunt iniqui, impendit. Nonnulli hujus mundi divites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui vero indigenti etiam peccatori panem suum,

gnatos.

^d Ed., *reinvitent*.

^e Ed., *parvum*.

non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed justum nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Qui sua misericorditer largiuntur, sollicitè custodire studeant, ne cum commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant; ne venalem Dei justitiam æstiment, si cum curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inulte peccare. *Plus est anima quam esca, et corpus, scilicet, quam vestimentum (Matth. vi, 25)*. Qui ergo escam atque vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est justitiæ obtulit, et quod majus est præbuit culpæ. Sua enim Deo dedit, et se diabolo præbuit. Sollicite perpendere studeamus, quia et eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus; et qui abundantes aspicimur, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus (*Moral. lib. xxi, c. 19, n. 30*). Qui nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit uberius reddit. Restat ergo ut nunquam elatio surgat ex eleemosyna, quando videlicet dives ex eo quod pauperi tribuit, agit ut in perpetuum pauper non sit. Honorate quos pauperes cernitis, et quos foris conspiciatis despectos sæculi, intus arbitramini amicos Dei (*Lib. II, in Evang., homil. 40, n. 12*). Cum his participamini quod habetis, ut ^a quandoque dignentur vobiscum participari quod habent (*Moral. lib. x, c. 6, n. 8*). Electus quisque sic quæ possidet tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat. Ne cum terrena largitur, suam plusquam necesse est inopiam cogitet, et in oblatione muneris hilaritatis lumen tristitia obsecuret.

CAPUT XXXV.

De passione electorum et compassione proximorum.

Sancti viri tribulationum bello deprehensi, uno eodemque tempore alios ferientes, atque alios suadentes ^b feriunt (*Moral. lib. III, c. 21, n. 30*). Illis opponunt scutum patientiæ, istis jacula intorquent doctrinæ. Ad utrumque pugnandi modum mira virtutis arte electi viri se erigunt, quatenus et intus sapienter doceant, et foras fortiter adversa contemnant; hos docentes corrigant, illos tolerantes premant. Electi viri insurgentes hostes patiando despiciunt, infirmantes vero cives compatiendo ad salutem reducunt. Illis resistunt, ne et alios subtrahant; istis metuant, ne vitam rectitudinis funditus perdant. Videamus castrorum Dei militem Paulum apostolum contra utrumque prællantem (*Ibid., n. 40*). Ait namque: *Fortis pugnæ, intus timores (II Cor. vii, 5)*. Enumerat bella, quæ extrinsecus tolerat, dicens: *Periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus (II Cor. xi, 26)*. In hoc spiritali bello quæ contra adversarium Paulus spicula intorqueat, adjungat:

^a Ed., ut hoc.

^b Ed., ferunt.

A *In labore, et arumna, in vigiliis multis; in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate (Ibid.)*. Inter multimoda certamina deprehensus Vas electionis dicat, quanto vigiliarum munimine etiam castra custodiat. Ait enim: *Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*. Ecce et bella fortiter suscipit, et tuendis se per compassionem proximis misericorditer impendit. Narrat mala quæ patitur, subjungit bona quæ imperitur. Pensetur cujus laboris sit Paulum apostolum uno eodemque tempore et foris adversa tolerare, et intus infirma protegere. Foris pugnare patitur, quia verberibus scinditur, catenis ligatur; intus metum tolerat, quia passionem suam, non sibi, sed discipulis obesse formidat. Aliorum casus Apostolus in propria passione metuebat, ne dum et ipsum discipuli afflictum pro fide verberibus agnoscerent, fideles se profiteri recusarent. Unde eisdem scribit, dicens: *Nemo moveatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus (I Thess. III, 3)*. O immensa ^c claritatis viscera Pauli apostoli! despicit passiones quas ipse patitur, et curat ne quid prævæ persuasionis discipuli in corde patiantur. In se contemnit vulnera [corporis, et in aliis vulnera] medetur cordis. Habent hoc justii proprium, ut in dolore positi tribulationis suæ, curam non deserant utilitatis alienæ; et cum de se adversa patientes dolent, aliis necessaria docentes prævident, et quasi percussi quidam magni medici ægrotant. Ipsi tolerant scissuras vulneris, et aliis proferunt medicamenta sanitatis. **C** Valde autem minoris laboris est, aut docere, cum nihil toleras, aut tolerare, cum nihil doces. Sancti viri ad utrasque passionum se vel compassionem pugnatosolenter extendunt; et cum tribulationibus fortasse feriuntur, sic exteriora bella suscipiunt, ut sollicitè cogitent ne proximorum interiora lacerentur. Dum viri fortes in acie assistunt, illic jaculis adversantia pectora feriunt; hinc scuto postpositos debiles tuentur. Atque ita utrobique velocitate circumspectionis invigilant, quatenus et ante se audaces confodiant, et post se trepidos a vulnere defendant.

CAPUT XXXVI.

Quid sit jubilum.

Jubilum dicitur, quando ineffabile gaudium mente **D** concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri, et tamen quibusdam motibus proditur, quamvis nullis proprietatibus exprimat (*Moral., lib. xxiv, c. 6, n. 10*). David propheta intuens electorum animas tantum gaudium mente concipere, quantum sermone non valent aperire, ait: *Bentus populus, qui scit jubilationem (Psal. lxxxviii, 16)*. Non enim ait, qui loquitur, sed *qui scit*, quia sciri quidem jubilitio intellectu potest, sed dictu ^d exprimi non potest. Per jubilum sentitur quod ultra sensum est; et cum vix ad contemplandum sufficiat conscientia sentientis, quomodo ad exprimendum sufficit lingua dicentis?

^c Ed., immensa.

^d Ed., sed dicto. Lectionem nostram habet Vindob.

CAPUT XXXVII.

De regni celestis desiderio.

Magnus clamor sanctorum magnum est desiderium : tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat ; et tanto majorem vocem in aures incircumscripti spiritus exprimit, quanto se in ejus desiderio ^a plenius fundit (*Moral.* II, c. 7, n. 11). Cum aliter moveri soleat mens quæ petit, aliter quæ petitur, et sanctorum animæ ita in interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inherendo quiescant, quomodo dicuntur petere quas ab interno motu ^b constat nullatenus discrepare ? Quomodo dicuntur petere quas et voluntatem Dei certum est et ea quæ futura sunt non ignorare ? Sed in ipso positæ ab ipso aliquid petere dicuntur, non quo quidquam desiderent quod ab ejus quem cernunt voluntate discordat, sed quomente ardentius inhærent, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant quod eum facere velle noverunt. Nemo qui tardius auditur credat quod a superna cura negligitur (*Moral.*, lib. xxvi, c. 19, n. 34). Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur ; et quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eo perficitur, quod ^c differtur ; et cum superficie tenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice complentur ; sicut et semina messium gelu pressa solidantur, et quo ad superficiem tardius exeunt, eo ad frugem multipliciora consurgunt. Desideria nostra dilatione extenduntur ut proficiant, proficiunt ut ad hoc quod perceptura sunt convalescant, et exercitantur in certamine, ut majoribus cumulentur præmiis in retributione. Labor protrahitur pugnae, ut crescat corona victoriae. Suos ergo Dominus, cum velociter non exaudiat ^d, quo repellere creditur, assidue ^e trahit. Internus medicus peccatorum in nobis contagia, quæ inesse medullitus reprobat, secat, et abscondit virus putredinis ferro tribulationis ; eoque voces ægri audire dissimulat, quo ægritudinis finem procurat. David propheta ait : *Clamabo per diem, et non exaudies, in ^f nocte, et non ad insipientiam mihi* (*Ps.* xxi, 5). Ac si diceret : Nequaquam mihi ad insipientiam proficit quod die ac nocte clamantem me continue non exaudis, quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, et non exaudis ^g, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Iterum Psalmista dicit : *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione* (*Psal.* ix, 10). Tribulationem quippe dicturus, opportunitates præmisit, quia sæpe et tribulatione conterimur, et tamen opportunum nondum est, ut ad desiderium ereptionis adjuvemur.

CAPUT XXXVIII.

De bonorum concordia.

Tunc charitas a jugo culpæ liberos reddit, cum

^a Ed., desiderium.
^b Ed., ab interna voluntate.
^c Ed., quo.
^d Ed., non exaudis.

A vicissim nos nostro per amorem servitio subiecit, cum et aliena bona nostra credimus, et nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus (*Reg. Past.*, part. III c. 22). Certissime sciant homines quia quantalibet virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, si uniri per concordiam proximis negligunt. Scriptum est : *Fructus enim ^h spiritus est, charitas, gaudium, pax* (*Galat.* v, 22). Qui ergo servare pacem non curat, ferre fructum spiritus recusat. Unde idem Paulus ait : *Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis ?* Hinc iterum dicit : *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* (*I Cor.* III, 3).

CAPUT XXXIX.

De conservanda amicitia.

Amicus quasi animi custos vocatur (*Moral.* lib. xxvii, c. 15, n. 28). Unde non immerito quisquis custodire voluntatem Dei in præceptis illius nititur, ejus amicus vocatur, sicut Veritas discipulis ait : *Jam non dicam vos servos, sed amicos.* Et iterum : *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis* (*Joan.* xv, 14, 15 ; *Moral.* lib. vii, c. 24, n. 29). Cum quisque positus in prosperitate ut amicus diligitur, incertum valde est utrum prosperitas an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Unde bene quidam sapiens dicit : *Non agnoscitur in bonis amicus, et non absconditur in malis inimicus* (*Eccli.* xii, 8). Nec prosperitas amicum indicat, nec adversitas inimicum celat. Quia et ille sæpe prosperitatis nostræ reverentia legitur, et iste ex confidentia adversitatis aperitur. Qualiter amicitia sit tenenda Redemptor noster insinuat, qui in plerisque Scripturæ suæ sententiis, et amicos jubet diligi in se, et inimicos diligi propter se (*Lib.* II in *Ev.*, hom. 27, n. 1). Ille enim veraciter charitatem habet, qui et amicum diligit in Deo, et inimicum diligit propter Deum.

CAPUT XL.

De legendi assiduitate.

Scriptura sacra lectoris sui animum ad cœlestem patriam vocat, atque a terrenis desideriis ad superna amplectenda cor legentis immutat ; dictisque obscurioribus exercet fortes, et parvulis humili sermone blanditur (*Moral.* lib. xx, c. 1, n. 1). Tanto amplius sancta Scriptura diligitur, quanto amplius meditatur, et usu legendi fastidium tollit ; lectorisque animum verbis humilibus adjuvat, sublimibus levat. Scriptura sacra aliquomodo cum legentibus crescit, a rudibus lectoribus quasi recognoscitur, et tamen doctis semper nova reperitur (*Lib.* I in *Ezech.*, homil. 10, n. 2). Ad Ezechielem prophetam dicitur : *Fili hominis quodcumque inveneris comede* (*Ezech.* III, 1). Quidquid enim in sacra Scriptura invenitur edeu-

^e Abest assidue in Ed.
^f Ed., et nocte.
^g In Ed. : deest et non exaudis.
^h Ed., autem.

dum est, quia et ejus parva simplicem componunt vitam, et ejus magna subtilem ædificant intelligentiam. Præcepta Scripturæ sacræ legendo reviviscimus, qui mortui in culpa jacebamus (*Lib. I in Ezech., homil. 7, n. 16*). Unde omnipotenti Domino per Psalmistam dicitur: *In æternum non obliviscar sermones tuos^a, quia in ipsis vivificasti me (Psal. cxviii, 95)*. Sacra Scriptura in tenebris vitæ præsentis facta est nobis lumen itineris (*Lib. I in Ezech., hom. 7, n. 17*). Hinc enim Petrus ait: *Cui bene factis intendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco (II Petr. I, 19)*. Cum legenti cuilibet sermo Scripturæ sacræ tepidus videtur, sensus divini eloquii ejus mentem non excitat, et in cogitatione sua nullo intellectu luminis emittit^b (*Lib. I in Ezech., hom. 7, n. 8*). At vero si bene vivendi ordinem quærat, et per gressum cordis inveniat, quemadmodum pedem boni operis ponat, tantum in sacro eloquio profectum invenit, quantum apud illud ipse profecerit. Plerumque fit, ut Scripturæ sacræ verba esse mystica quisque sentiat, si accensus per contemplationis gratiam semetipsum ad cælestia suspendat. Mira enim atque ineffabilis sacri eloquii virtus agnoscitur, cum superno amore legentis animus penetratur. Cum eloquiis sacris intendimus, plerumque malignorum spirituum insidias gravius toleramus, quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce intimæ visionis obacurent (*Moral. lib. xvi, c. 18, n. 23*). Bene Isaac patriarcha designat, cum puteos, quos pro haurienda aqua foderat, Allophyli terræ congerie replebant (*Gen. xxvi, 15*). Nos nimirum quasi puteos fodimus, cum in Scripturæ abditis sensibus alta penetramus. Quos tamen occulte replent Allophyli, quando nobis ad alta tendentibus immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, et quasi inventam divinæ scientiæ aquam tollunt. In mandatorum Dei præscrutatione insidias malignorum spirituum Psalmista pertulerat, cum dicebat: *Declinate a me, maligni, et præscrutabor^c mandata Dei mei (Psal. cxviii, 115)*. Videlicet patenter insinuans quia mandata Dei præscrutari non poterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat. Lectores sacri eloquii, dum foris ambigunt quod disponant mente, semper quasi ad tabernaculum redeunt, et velut coram testamenti arca Dominum consulunt, si de his in quibus dubitant apud semetipsos intus sacri eloquii paginas requirant (*Moral. lib. xxiii, c. 20, n. 38*).

CAPUT XLI.

De spiritalibus deliciis.

Augent spirituales deliciæ desiderium in mente, dum satiant, quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur (*Lib. II in Ev., hom. 36, n. 1*). Et idcirco non habitæ amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Quis enim amare valeat quod ignorat? Psalmista nos

^a Ed., *justificationes tuas.*

^b Ed., *nullo intellectus lumine emicat.*

^c Ed., *scrutabor.*

A admonet dicens: *Gustate, et videte, quam^d suavis est Dominus (Psal. xxxiii, 9)*; ac si aperte dicat: *Suavitatem ejus non cognoscitis, si banc minime gustatis. Sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, ut probantes ejus dulcedinem amare valeatis. Spirituales delicias tunc homo amisit, cum in paradiso peccavit. Extractus enim^e, a cibo æternæ dulcedinis os clausit. Unde nos quoque nati in hujus peregrinationis ærumna, qui fastidiosi jam venimus, nescimus quid desiderare debeamus. Tantoque amplius fastidii nostri se morbus exaggerat, quanto magis ab esu illius dulcedinis animus elongat. Et eo jam internas delicias non appetit, quo se eas comedere diu longèque desuevit. Fastidio miseræ nostræ tabescimus, et longa inediæ peste fatigamur. Et quia gustare intus*

B nolimus dulcedinem præparatam, amamus foras miseri famem nostram. Superna pietas nos nec deserentes se deserit. Contemptas enim illas delicias ad memoriæ nostræ oculos revocat, easque nobis proponit, in promissione torporem excutit, atque ut fastidium nostrum repellere debeamus, invitat, ac dicit: *Gustate, et videte, quam suavis est Dominus (Lib. II in Evang., hom. 36, n. 2)*

CAPUT XLII.

De discretions.

Magnum est disciplinæ magisterium subtilitas discretionis, quatenus quisque rector culpas delinquentium discrete noverit parcere, et pie rescare (*Lib. II in Ezech., homil. 9, n. 20*). Qui autem se dimittunt peccata, ut non corrigant, aut sic quasi corrigendo feriunt, ut non dimittant, discretionis spiritum non habent. Scriptum est in libro Genesis: *Si recte offeras, et recte non divides, peccasti (Gen. iv, 7, secundum LXX)*. Recte offertur, cum recta intentione quid agitur. Sed recte non dividitur, si non hoc, quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata recte dividere, est quælibet bona nostra studia discernendo pensare. Quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat. Sæpe quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo judicetur sine nescimus; et nonnunquam hoc fit reatus criminis, quod putatur causa virtutis (*Moral. lib. III, c. 15, n. 23, 24*). Recte ergo offerimus, cum bono studio honum opus agimus; sed recte non dividimus, si habere discretionem in bono opere postponamus (*Lib. I in Ezech., homil. 11, n. 12*). Ille namque angustam viam ingreditur, qui in cunctis quæ agit, discretionis subtilitate sollicitè concurat. Nam qui per voluntates proprias secunda mente se dilatat, angustæ sibi portæ aditum damnat (*Moral. lib. xxviii, c. 11, n. 26*). Sancta Ecclesia, quæ ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem prospicit, et ventura vitiorum bella ex alto deprehendit.

^d Ed., *quoniam.*

^e Ed., *extra exiit, cum os a cibo æternæ dulcedinis clausit.*

CAPUT XLIII.

De taciturnitate.

Lingua discrete frenanda est, non insolubiter obliganda. Scriptum namque est: *Sapiens tacebit usque ad tempus* (Eccli. xx, 7; *Moral. lib. vii, c. 37, n. 61*). Ut nimirum cum opportunum considerat, postposita censura silentii, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. De tacendi atque loquendi censura per Salomonem dicitur: *Tempus loquendi, et tempus tacendi* (Eccl. iii, 7). Discrete quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi lingua debet, per verba inutiliter defluat^a, aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat. Quanta sit utilitas taciturnitatis silentium, Psalmista considerans ait: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis* (Psal. cxlix, 3). Non enim poni ori suo parietem, sed ostium petit, quod videlicet aperitur et clauditur. Unde et vobis caute dicendum est, quatenus os discretum et congruo [tempore vox aperiat, et rursus congruo] taciturnitas claudat. Sollicite studeant nimis taciti, non solum quales foras ostenderé, sed etiam quales se debeant intus exhibere, ut plus ex cogitationibus occultum iudicium, quam ex sermonibus reprehensionem metuant proximorum (*Reg. Past., part. iii, c. 14*). Insinuari nimis tacitis debet, quia dum quædam vitia incaute fugiunt, occulte deterioribus implicantur. Nam sæpe linguam quia immoderatus frenat, in corde gravius multiloquium tolerant. Ut eo plus cogitationes in mente ferveant, quo illas violenta custodia indiscreti silentii angustat. Plerumque nimis taciti tanto latius in cogitationibus diffluunt, quanto se esse securius æstimant, quia foris a reprehensoribus non videntur. Nonnunquam mens taciti in superbiam tollitur, et quos loquentes audit, quasi infirmos despicit. Cumque os corporis claudit, quantum se vitis superbiendo aperiat, non agnoscit. Plerumque contingit ut mens nimium taciti linguam premat, mentem elevet. Et cum suam nequitiam minime considerat, tanto apud se cunctos liberius, quanto et secretius accusat. Sæpe nimis taciti, cum nonnulla injusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea quæ sustinent non loquuntur. Nam si illatas molestias tranquille lingua diceret, a conscientia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant. Nam cum putredo, quæ interiorius fervet, ejicitur, ad salutem dolor aperitur. Scire debent qui plusquam expedit tacent ne inter molesta quæ tolerant, dum linguam tenent, vim doloris exaggerent. Monendi enim sunt ut si proximos sicut se diligunt, minime illis taceant, unde eos juste reprehendant. Vocis medicamine utrorumque saluti concurritur, dum ab illo qui infert actio prava compescitur, et ab hoc qui sustinet doloris fervor vulnere aperto temperatur. Qui proximorum mala respiciunt, et tamen in silentio linguam premunt, quasi conspectis vulneribus usum medica-

^a Edit., *se inutiliter solvat.*^b Ed., *dicere.*^c Ed., *dormitatio.* Vindoc. Bellov. et Utic. ut noster.

A minis subtrahunt; et eo mortis auctores sunt, quo virus quod poterant curare noluerunt.

CAPUT XLIV.

De cavenda detractioe.

Qui alienæ vitæ detractioe pascuntur, alienis procul dubio carnibus satiantur, sicut scriptum est: *Non comedas cum eis qui carnem ad vescendum conferunt* (Prov. xxiii, 20; *Moral. lib. xiv, c. 52, n. 61*). Carnes quippe ad vescendum conferre est in colloca-tione derogationis vicissim proximorum vitia derogare^b. De obrectatoribus recte per Salomonem dicitur: *Quia vacantes potibus, et dantes symbolum, consumentur, et vestietur pannis dormitio* (Ibid.). Potibus vacant, qui de opprobrio alienæ vitæ se debriant. Symbolum vero dare est sicut unusquisque solet de^d parte sua cibo ad vescendum, ita in confabulatione detractioe verba conferre. *Vacantes, inquit, potibus, et dantes symbolum consumentur*, quia sicut scriptum est: *Omnis detractor eradicabitur*^e. Vestietur autem pannis dormitio, quia despectum et inopem a cunctis bonis operibus mors sua invenit, quem hic ad alienæ vitæ exquirenda crimina detractioe suæ languor occupavit.

CAPUT XLV.

De compunctione.

Disciplina exterior culpas diluit, et extensam mentem compunctio pœnitentiæ ultione transfigit (*Moral. lib. xxiii, c. 21, n. 40*). Sed hoc inter se utraque hæc differunt, quod plagæ percussioem dolent, lamenta compunctionum sapiunt. Illæ affligentes cruciant, ista reficiunt, dum affligunt. Per illas in afflictione mœror est, per hæc in mœrore lætitia. Omne peccatum spina est, quia dum trahit ad delectationem, quasi pungendo lacerat mentem (*Moral. lib. xx, c. 10, n. 21*). Unde voce justî, et pœnitentis dicitur: *Conversus sum in ærumna [mea] dum confringitur spina* (Psal. xxxi, 4). Quia scilicet mens ad lamentum vertitur, ut peccati punctio pœnitendo frangatur. *Disrupti, inquit, vincula mea, tunc sacrificabo hostiam laudis* (Psal. cxv, 16). Tunc dirumpit Dominus vincula nostra, cum et mala nobis quæ fecimus demonstrat, atque ad hæc eadem delenda quæ cognoscimus adjuvat (*Moral. lib. ix, c. 62, n. 34*). Omnipotens Dominus culpas operis objicit, et pia manu gratiæ vincula cordis solvit, ut ad vacationem pœnitentiæ mens nostra se erigat, et carnis soluta compedibus, in auctorem suam libera gressum amoris tendat. Cum vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudii perturbat, ut nihil ei jam nisi flere libeat, nihil quod se terrere possit, attendat (*Moral. lib. iv, c. 19, n. 35*). Electi uniuscujusque mens ponit ante oculos illinc districtioem justitiæ, hinc meritum culpæ: conspiciat quo supplicio digna sit, si parentis pietas desit, quæ per lamenta præsentia [ab] æterna cruere pœna consuevit. Cum

^d Ed., *pro parte sua*^e Fortasse, *Proverb. xv, 5.*

vis compunctionis valida mentes nostras huic mundo A *prolongatus est* (Psal. cxix, 5)! Et : *Ego dixi in pavo-*
re meo : Projectus sum a vultu oculorum tuorum (Psal.
 xxx, 25). Sunt nonnulli qui jam in dono perceperunt
 libere pro justitia eloqui^f, oppressos tueri, indigen-
 tibus possessa tribuere, ardorem fidei habere; sed
 adhuc gratiam lacrymarum non habent. Hi nimirum
 terram Australem et arenam habent, sed adhuc
 irrigua indigent, quia in bonis operibus positi, in
 quibus magni atque ferventes sunt, oportet nimis
 ut aut timore supplicii, aut amore regni cœlorum,
 mala etiam quæ antea perpetraverunt deplorent.
 Licet in multis speciebus compunctio dividatur,
 quando singulæ quæque a pœnitentibus culpæ plan-
 guntur; unde ex voce quoque pœnitentium Jere-
 mias ait : *Divisiones aquarum deduxit oculus meus*
 B (Thren. iii, 48); principaliter tamen compunctio-
 nem genera duo sunt, quia ad s Deum sitiens
 anima, prius timore compungitur, post amore.
 Prius enim sese in lacrymis afficit, quia dum
 malorum suorum recollit, pro his perpeti æterna
 supplicia pertimescit. Cum longa mœroris anxietu-
 dine fuerit formido consumpta, quædam jam de
 præsumptione veniæ securitas nascitur, et in amore
 cœlestium gaudiorum animus inflammatur. Et qui
 prius flebat, ne duceretur ad supplicium, postmodum
 flere amarissime incipit, quia differtur a regno. Ple-
 rumque contempletur mens qui sint illi angelorum
 chori, quæ ipsa societas sanctorum spirituum, quæ
 majestas interæ^b visionis Dei, et amplius plangit,
 quia a bonis perennibus deest, quam flebatⁱ prius,
 cum mala æterna metuebat. Sicque fit ut perfecta
 C compunctio formidinis tradat i animum compunctioni
 dilectionis. In sacra veracique historia figurata nar-
 ratione describitur quod *Axa filia Caleph sedens super*
asinum suspiravit (Josue xv, 48 seq.). Cui dixit pater
 suus : *Quid habes?* atque illa respondit : *Da mihi*
benedictionem, terram Aus'ulem et arenam dedisti
mihî, junge et irriguam. Tunc dedit ei pater suus irri-
guam superius et irriguam inferius. Axa quippe super
 asinum sedet, cum irrationabilibus carnis suæ moti-
 bus anima præsidet; quæ suspirans a patre terram
 irriguam petit; quia a Creatore nostro cum magno
 gemitu quærendæ sunt lacrymæ compunctionum.
 Quia ergo, ut dixi, duo sunt compunctionis genera,
 D dedit ei Pater suus irriguam superius, et irriguam
 inferius. Irriguam quippe superius accipit anima,
 cum sese in lacrymis cœlestis regni desiderio affli-
 git; irriguam vero inferius accipit, cum inferni sup-
 plicia flendo pertimescit (Lib. iii Dialog., c. 34).

CAPUT XLVI.

De spe et formidine electorum.

Plerumque mens justî jam quidem quod perverse
 egisse meminît deplorat, jam prave acta non solum

^a Quæ sequuntur non reperiuntur in operibus
 sancti Gregorii.

Ed., *sublevabat.*

^b Ed., *in hoc tempore.* Verum hoc deest etiam in
 Norm. et Colb.

^d Deest non in Ed.

^e Ed., *q'ia.*

^f Ed., *loqui.*

^g Deest ad in Ed.

^h Ed., *æternæ.*

ⁱ Ed., *flevit.*

^j Ed., *t'ahat.* Longip. atque Edit. ut noster.

deserit, sed amarissimis etiam lamentis punit : sed tamen dum eorum quæ egit reminiscitur, gravi de iudicio pavore terretur (*Moral. lib. IV, c. 36, n. 71*). Electus quisque jam se perfecte convertit ; sed adhuc se perfecte in securitate non erigit, quia dum quanta sit districtio extremi examinis pensat, inter spem ac formidinem sollicitus trepidat, quia, justus Iudex veniens quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Sæpe mens pœnitentis quam prava commiserit meminit ; sed hæc commissa si digne fleverit ^a nescit, ac ne culpæ immanitas modum pœnitentiæ transeat, metuit. Plerumque culpam jam veritas relaxat, sed mens afflicta adhuc de venia, dum valde sibi est sollicita, trepidat. Sanctus quisque vir etiam hic misericordiam suscipit, sed suscepisse se nescit, quia peccatum suum homo jam corrigendo et pœnitendo deserit ; sed tamen adhuc districtum Iudicem de ejus retributione pertimescit. Illic justus quilibet sine ulla formidine misericordias Domini libere in æternitate cantat (*Psal. LXXXVIII, 1*), ubi jam de peccati venia dubietas non erit ubi, jam securam mentem culpæ suæ memoria non addicit, ubi non sub reatu animus trepidat, sed de ejus indulgentia liber exultat (*Reg. Past., part. III, c. 29*). David propheta cum peteret, dicens : *Averte oculos tuos a peccatis meis* (*Psal. L, 11*), paulo superius intulit : *Delictum meum coram me est semper* (*Psal. L, 5*). Ac si diceret : *Peccatum in eum ne respicias, postulo, quia hoc respicere ipse non cesso*. Unde et per alium prophetam Dominus dicit : *Et peccatorum tuorum memor non ero, tu autem memor esto* (*Isa. XLIII, 25*). Providendum est his qui peccata sua deflent, ut singula quæque admissa considerent, et dum per unumquodque erroris sui inquinacionem deflent, simul se ac totos lacrymis mudent. Per Jeremiam dicitur, cum Judææ singula delicta pensarentur : *Divisiones aquarum deduxit oculus meus* (*Thren. III, 48*). Divisas quippe ex oculis aquas deducimus, quando peccatis singulis dispertitas lacrymas damus. Neque enim uno eodemque tempore æque meus de omnibus dolet ; sed dum nunc hujus, nunc illius culpæ memoria acrius tangitur, simul de omnibus in singulis commota purgatur. Admonendi sunt timore formidinis oppressi, ut de misericordia quam postulant præsumant, ne vi immoderatæ afflictionis intereant. Neque enim pie Dominus ante delinquentium oculos flenda peccata opponeret, si per semetipsum ea districte ferire voluisset. Constat enim quod suo iudicio ^b abscondere voluit, quos miserando præveniens sibi metipsis iudices fecit. Hinc enim scriptum est : *Præveniamus faciem ejus in confessione* (*Psal. XCIV, 2*). Hinc per Paulum dicitur : *Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique iudicavimus* (*I Cor. XI, 31*). Sancti viri, in eo quod se peccasse meminissent, quia pertimescunt et deflent, quid aliud quam corpus cooperiunt (*Lib. I in Ezech., homil. 4, n. 5*) ?

^a Ed., *an commissa digne defleverit.*

^b Ed., *quod a suo iudicio.*

^c Ed., *a districto examine.*

^d Ed., *faciamus.*

A Qui facta carnalia per superducta bona opera districto examine ^c abscondunt. Scriptum est : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (*Psal. XXXI, 1*). Peccata enim tegimus, cum bona facta malis actibus superponimus. Omne enim quod operitur, inferius ponitur ; et hoc unde operitur, desuper ducitur. Quando ergo abdicamus mala quæ fecimus, et eligimus bona quæ facimus ^d quasi tegimen illi rei superducimus, quam videri erubescimus. Sancti viri adhuc in hac vita constituti habent, quod ante Dei oculos operire debeant, quia omnino est impossibile ut aut in opere, aut in locutione, aut in cogitatione nunquam delinquant (*Lib. I in Ezech., hom. 4, n. 6*). Per beatum Moysen Dominus ait : *Non accipies loco pignoris molam superiorem aut inferiorem* (*Deut. XXIV, 6*). Superior autem aut inferior mola est spes et timor : spes quippe ad alta subvehit, timor autem cor inferius premit. Mola superior et inferior ita sibi necessario jungitur, ut una sine altera inutiliter habeatur (*Moral. lib. XXXIII, c. 12, n. 24*). In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes, et formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam de misericordia confidit ^e. Loco pignoris mola superior aut inferior tolli prohibetur, quia qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe in solo eum timore derelinquat. Mola superior aut inferior tollitur, si per prædicantis linguam in peccatoris pectore aut timor a spe, aut spes a timore dividatur.

CAPUT XLVII.

De pœnitentia.

Omnis peccator in pœnitentia duplum habere gemitum debet (*Moral. XXXII, c. 3, n. 4*). Nimirum quia et bonum quod oportuit, non fecit, et malum quod non oportuit, fecit. Cum ad bona opera non assurgimus, necesse est ut nosmetipsos dupliciter defleamus, quia et rectè non fecimus, et prava operati sumus. Per beatum Moysen unus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum jubetur (*Levit. XV, 29, 30*). Holocaustum namque totum incensum dicitur. Unum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus ; de altero holocaustum facinus, cum pro eo [quod] bona negligimus ^f, nosmetipsos funditus succedentes igne doloris ardemus. Beatus Job per flagella proficiens, et a semetipso in magna sui redargutione dissentiens, dicit : *Idcirco ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam* (*Job XLII, 6*). [Pœnitentiam] agere est, contemplata summa essentia, nihil aliud quam favillam se cinerisque cognoscere (*Moral. XXXV, c. 5, n. 6, 7*). In cilicio asperitas et punctio peccatorum ; in cinere autem pulvis ostenditur mortuorum. Et idcirco utrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, ut in punctione cilicii cognoscamus quid per culpam fecimus, et in favilla cineris perpendamus quid per ju-

^e Ed., *quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat : incassum justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat.*

^f Ed., *negleximus.*

dicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia, consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens justa poena vitiorum. Quia post peccatum carnis contumeliæ surrexerunt, videat homo in asperitate cilicii superbiendo quid fecit, videat in cinere usquequo peccando pervenit. Quasi quodam cilicio peccator pungitur; dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confricatur. In cinere autem agit poenitentiam, quia ex primo peccato quid per justum iudicium factus sit solerter attendit (*Moral. iv, 14, n. 26; Job. iii, 4*). In tenebras diem vertimus, cum, nosmetipsos districte punientes, ipsa delectationis pravæ blandimenta per districta poenitiæ lamenta cruciamus, et flendo insequimur quidquid in corde taciti ex delectatione peccamus. Fide-
 B
 lis quisque, dum cogitationes in iudicio exquiri subtiliter non ignorat, semetipsum introrsus discutiens, ante iudicium vehementer examinat, ut districtus Iudex eo jam tranquillus veniat, quo reum^a suum, quem discutere appetit, pro culpa punitum cernit. Omnipotens Deus subtiliter acta nostra considerat, et tamen hæc poenitentibus misericorditer relaxat (*Moral. xii, c. 16, n. 20*). Qui et duritiam in peccantibus conspicit, sed tamen hanc, præveniente gratia, ad poenitentiam emollit. Culpas nostras Deus enumerat, cum nos ipsos ad singula quæ fecimus defendenda convertit. Quas misericorditer relaxat, quia eas dum nos punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat; Paulo attestante, qui ait: *Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique iudicavimus* (*I ad Cor. xi, 31; Moral. 12, c. 17, n. 21*). Quod exte-
 C
 rius agimus, nisi poenitentia interveniente diluamus, in secreto iudiciorum Dei sub quadam occultatione servatur, ut quandoque etiam de sigillo^b secreti exeat ad publicum iudicium. Cum vero pro malis quæ fecimus disciplinæ flagello atterimur, et hæc per poenitentiam deflemus, iniquitatem nostram signat, et curat quia nec inulta hic deserit, nec in iudicio punienda reservat. Signat igitur Deus delicta nostra, quia hic ea subtiliter attendit, ut feriat; curat vero, quia hæc per flagellum funditus relaxat. Beatus Job, humani generis assumens personam, dicit: *Signasti quasi in sacco delicta mea* (*Job xiv, 17*). Peccata nostra signantur in sacco, cum mala quæ fecimus sollicito semper corde pensamus. Quid namque est cor hominis nisi sacculus Dei? In Dei sacculo signata portamus, quia culpas quas nos intuendo et poenitendo cognoscimus pius nobis conditor relaxat. Recte post signata in sacco delicta dicitur: *Sed curasti iniquitatem meam* (*Job, ibid.*), ac si aperte dicat: Quæ modo signas, ut poenitendo videam, agis, procul dubio, ne in retributione videantur.

CAPUT XLVIII.

De confessione.

Humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam

^a Edit., *reatum*. Rhemenses et Remigiani omnes, necnon Norm. nostro consentiunt.

^b Edit., *de sacco secreti*. Probant lectionem nostram Excuss. vet. et recent.

^c Edit., *latendo*. Laud., Corb., Germ., secunda

A quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire (*Moral. xxii, c. 15, n. 50*). Usitatum humani generis vitium est, et labendo^a peccatum committere, et commissum non confitendo prodere, sed negando defendere, atque convictum^d defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Ad hoc prius homo requisitus fuerat, ut peccatum quod transgrediendo commiserat, confitendo deleteret; et interrogatur ubi esset, ut perpetratam culpam respiceret, et confitendo cognosceret, quam longe a conditoris sui facie abesset (*Gen. iii, 10*). Indicia veræ confessionis sunt, si cum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit (*Moral. xxii, c. 15, n. 53*). Scriptum est: *Justus in principio accusator est sui* (*Prov. xvii, 17*). Non magis peccator, sed justus videri appetit, cum peccatorem se quisquis nullo arguente confitetur. Confessionis veritatem probat, cum alter malum quod fecimus increpat. Quod si superbe defendimus, liquet quia peccatores nos ex nobis fecte dicebamus. Curandum summopere est ut mala quæ fecimus et sponte fateamur, et hæc aliis arguentibus non ne-
 D
 gemus. Superbiæ quippe vitium est, ut quod se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur. Pignus debitoris est confessio peccatoris; a debitore enim pignus accipitur, cum a peccatore jam peccati confessio tenetur.

CAPUT XLIX.

De gravitate consilii.

Aliud est gravem esse per consilium, aliud per peccatum; aliud est gravem esse per constantiam, aliud per culpam. Ista enim gravitas pondus habet oneris, illa virtutis (*Moral. xix, c. 5, n. 8*). Respectu supernæ remunerationis hoc præmium plerumque percipiunt animæ, uti ab intentione Dei non jam levi motu desiliant, sed in eo^e fixa constantiæ gravitate consistant. Judaicus populus leviter movebatur, de quo per prophetam dicitur: *Abiit vagus in viam cordis sui: Viam ejus vidi, et dimisi eum* (*Isai. lvii, 17*). Grave autem consilium cordis omnem inconstantiam vagationis expellit. Sunt animæ quæ levi motu nunc ista, nunc illa, desiderant^f. Omnipotens ergo Deus, quia ipsas leves fluctuationes mentium non leviter pensat, vagationem cordis relinquendo dijudicat. Sed cum per gratiam respicit vagam mentem, in consilii stabilitatem figit. Cum Deus omnipotens leves motus hominis misericorditer dignatur aspicere, hunc protinus ad constantiæ maturitatem format, atque supernæ gratiæ respectu cor ejus ad gravitatem consilii repente perducit

CAPUT L.

De hospitalitate.

Hospitalitatem fraternitatis amare, charitatis opera diligere, nobis valde necessarium est (*Lib. II in Ev., manu, et Val. Cl., ut noster*).

^a Edit., *et commissum negando abscondere, et convictum, etc.*

^e Ed., *in eum*.

^f Ed., *desiderant*.

kom. 25, n. 2). Unde egregius prædicator, nobis A utraque commendans, ait: *Charitas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci* (Hebr. xiii, 1). Beatus Petrus princeps apostolorum hujus hospitalitatis gratiam cum benignitate fratribus exhibendam nobis commendat, dicens: *Hospitales invicem sine murmurationibus* (1 Pet. iv, 9). Hinc ipsa Veritas dicit: *Hospes fui, et suscepistis me* (Matth. xxv, 35). Mira pietate Redemptor noster loquitur ex suorum compassione membrorum, dicens: *Quodcumque uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis* (Ibid., 40). Ipse igitur nos per hoc quod caput nostrum est adjuvat, qui per nostra bona opera in suis membris adjuvatur (Moral. lib. xvi, c. 2, n. 2). Pensandum nobis est quantum hospitalitas fraternæ compassio- nis valeat, quantum nos omnipotenti Domino misericordiae viscera conjungant (Lib. II in Ev., hom. 39, n. 10). Inde enim ei qui est super omnia appropinquamus, unde nos per compassionem proximi etiam sub nosmetipsos deponimus. In rebus corporalibus nemo alta tangit, nisi qui tenditur; in rebus vero spiritualibus certum est quia quanto plus per compassionem attrahimur, tanto altis verius propinquamus. Redemptori generis humani ad ædificationem nostram minime sufficit quod in extremo iudicio dicturum se esse perhibuit: *Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 42), nisi et ante iudicium hoc in se ostenderet quod dixisset; ut videlicet demonstraret quia bona quisquis nunc opera indigentibus exhibet, ei hæc specialiter impendit cuius hæc amore exhibuerit. Et tanto in se plus quisque majorem mercedem recipit, quanto nec eum despiciat qui amplius deprecandus videtur.

CAPUT LI.

De corruptione vitæ præsentis.

Justis in hac vita positus ipsa sarcina suæ corruptionis onerosa est, quod vigiliæ defatigant, somnus quæritur, ut vigiliarum labor atque anxietas temperetur (Moral. xii, c. 13, n. 17). Nonnunquam etiam sonus occidit, fames corpus atterit, atque ut ejus necessitas repellatur, cibi requiruntur. Sed sæpe et cibi gravant, qui ad repellendum debilitatis gravamen quasit fuerant. Gravis est valde sarcina corruptionis, quæ nisi vehementer onerosa esset, Paulus nequaquam diceret: *Vanitati creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit in spe, quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura congeniscit^a et parturit usque adhuc* (Rom. viii, 20). Quousque subditi corruptioni sumus, Auctori nostro minime respondemus, quia dum corruptio ab incorruptione longe est, similitudo apta nostræ responsioni non est (Moral. xii, c. 14, n. 18). Beatus Job, æternæ incorruptionis statum desiderans, dicit: *Operi manuum tuarum porrige dexteram^b tuam* (Job. xiv, 15; Moral. xii, cap. 15, n. 19). Ac si

patenter dicat: Idcirco creatura corruptibilis persistere ad incorruptionem potest, quia Dei omnipotentis manu erigitur, et sui respectu gratia ut persistat tenetur. Humana creatura eo ipso quo creatura est, in semetipsa habet sub se defluere; sed a conditore suo homo accipit, ut et super se contemplatione rapiatur, et in seipso in incorruptione teneatur. Creatura humana corruptioni subdita, ne sub se defluat, sed in incorruptione persistat, ad incommutabilitatis statum Auctoris opæ dextera levatur.

CAPUT LII.

De salute corporis.

Admonendi sunt incolumes, ut salutem corporis exerceant ad salutem mentis; ne si acceptæ incolumitatis gratiam ad usum nequitiae inclinent, domo deteriores fiant: et eo postmodum supplicia graviora mereantur, quo nunc largioribus bonis Dei male uti non metuunt (Reg. Past. p. III, c. 12). Admonendi sunt incolumes, ne opportunitatem salutis in perpetuum promerendæ despiciant. Scriptum namque est: *Ecce nunc acceptabile^d, ecce nunc dies salutis* (11 Cor. vi, 2). Dicendum est eis, ne placere Deo, si cum possunt noluerint, cum voluerint sero non possint. Salus corporis, quando ad bene operandum accepta despicitur, quanti sit muneris amissa sentitur; et infructuose ad ultimum quæritur, quæ congruo concessa tempore utiliter non habetur. Per Sapientissimum Salomonem dicitur: *Ne des alienis laborem^e tuum, et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo aliena, et gemas in novissimis, quando consumperis carnes et corpus tuum* (Prov. v, 9 seq.). Quinamque a nobis alieni sunt, nisi maligni spiritus, qui a cœlestis sunt patriæ sorte separati? Quis vero honor noster est, nisi quod etiam in luteis corporibus conditi, ad conditoris tamen nostri sumus imaginem et similitudinem creati? Vel quis alius crudelis est, nisi ille apostata angelus, qui et semetipsum pœna mortis superbiendo perculit, et inferre mortem humano generi etiam perditus non pepercit? Honorem suum alienus dat, qui, ad Dei imaginem ac similitudinem conditus, vitæ suæ tempora malignorum spirituum voluptatibus administrat. Annos etiam suos crudeli tradit, qui ad voluntatem male dominantis adversarii accepta vivendi spatia expendit. Quisquis per acceptam valetudinem corporis, per attributam sibi sapientiam mentis non exercendis virtutibus, sed perpetrandis vitiis, elaborat, nequaquam suis viribus suam domum, sed extraneorum habitacula, id est, immundorum spirituum facta, multiplicat, nimirum vel luxuriando, vel superbiendo agens, ut etiam se addito perditorum numerus crescat. Plerumque accepta salus carnis per vitia expenditur; sed cum repente subtrahitur, cum molestiis caro atteritur, cum jam egredi anima urgetur, diu male habita, quasi ad bene vivendum salus amissa requiritur.

^a Ed., ingemiscit.^b Ed., porrige dexteram.^c Ed., in corruptione.^d Ed., tempus acceptabile.^e Ed., honorem.

Tunc recte gemunt homines, quod Deo servire noluerunt, quando damna suæ negligentia recuperare serviendo nequaquam possunt. Unde alias dicitur: *Cum occideret eos, tunc quærebant eum* (Ps. LXXVII, 34).

CAPUT LIII.

De ægritudine corporis.

Admonendi sunt ægri, ut eo se Dei filios sentiant, quod a illos disciplinæ flagella castigant. Nisi enim correctis filiis hæreditatem dare disponderet, erudire eos per molestias non curaret (*Reg. Past., ubi sup.*). Dicendum est ægris ut si cœlestem patriam suam credunt, necessarium est ut in hac labores, velut in aliena patria, patiantur. Lapidés sanctuarii Domini extra tursi sunt, ut in constructione templi absque mallei sonitu ponerentur. Quia videlicet tunc foras per flagella tundimur, ut intus in templum Dei postmodum sine disciplinæ percussione disponamur; quatenus quidquid in nobis est superfluum modo percussio resecat, et tunc sola nos in ædificio concordia charitatis liget. Admonendi sunt ægri, ut considerent pro percipiendis terrenis hæreditatibus, quam dura carnis b filios disciplinæ flagella castigent. Cur c ergo nobis divinæ correctionis pœna gravis est, per quam et nunquam amittenda hæreditas percipitur, et semper mansura supplicia vitantur? Considerent ægri quanta salus cordis sit molestia corporalis, quæ ad cognitionem sui mentem revocat, et quam plerumque salus abijcit, infirmitatis memoria d reformat, ut animus, qui extra se in elatione ducitur cui sit conditioni subditus ex percussa quam sustinet carne memoretur. Plerumque caro per molestias tarda flagello suo menti Deum indicat, quem mens ipsa carni præsidens non videbat, ita ut anxietatem spiritus proicere in hoc mundo cupientis, velut iter tendentis impediatur, donec ei invisibilem qui sibi obviam innotescat. Admonendi sunt ægri, ut considerent quanti sit muneris molestia corporalis, quæ et admissa peccata diluit, et ea quæ poterant admitti compescit, quæ sumpta ab exterioribus plagis concussæ menti pœnitentiæ vulnera infligit. In Proverbiis Salomonis scriptum est: *Livor vulneris abstergit mala, et plagæ in secretioribus ventris* (Prov. xx, 20). Mala enim livor vulneris abstergit, quia flagellorum dolor vel cogitatas vel perpetratas nequitas diluit. Cum exterius percutimur, ad peccatorum nostrorum memoriam taciti afflictique revocamur, ante oculos nostros cuncta quæ a nobis sunt male gesta reducimus, et per hoc quod foras patimur magis intus quod fecimus dolemus. Unde fit ut inter aperta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia sanat nequitiis pravi operis occultum vulnus doloris. Admonendi sunt ægri quatenus patientiæ virtutem servant, ut incessanter quanta Redemptor ab his quos creaverat pertulit mala considerent. Cur itaque asperum creditur ut a Deo homo toleret flagella pro malis, si tanta Deus ab hominibus pertulit mala pro bonis? Aut quis sana

a Ed., quo.

b Ed., carnales filios

A intelligentia de percussione sua ingratus existet, si ipse hinc sine flagello non exiit, qui hic sine peccato vixit?

CAPUT LIV.

De morte corporis.

Præfixi dies singulis ab interna Dei præscientia nec augeri possunt, nec minui, nisi contingat ut ita præsciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breviores, sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lacrymarum, et sicut de perversis scriptum est: *Indisciplinatis obviam mors* (*Moral. XII, c. 52, n. 58*). Omne quod secundum præsens sæculum laboramus vix usque ad mortem sufficit (*Lib. II in Evang., homil. 27, n. 5*). Mors namque interveniens fructum nostri laboris B abscondit; quod vero pro æterna vita agitur, etiam post mortem servatur; et tunc apparere incipit, cum laborum carnalium fructus cœperit non videri. Ibi ergo illa retributio inchoat, ubi ista terminatur. Horam nobis ultimam Dominus noster idcirco voluit esse incognitam, ut semper possit esse suspecta; ut dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur (*Lib. I in Evang., homil. 43, n. 6*). Quia venturæ mortis tempus ignoramus, et post mortem operari non possumus, superest ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim sic mors ipsa cum venerit vincetur, si priusquam veniat semper timeatur (*Moral. XIV, c. 55, n. 68*). Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeremus. Ostendit resurrectionem, ut nos resurgere C posse confidamus. Unde et eandem mortem non plusquam triduanam esse voluit, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnimodo desperaretur. Nos per mortem carnis usque ad finem mundi remanemus in pulvere; Christus autem die tertia ab ariditate mortis viruit, et divinitatis suæ nobis potentiam in ipsa innovatione suæ carnis ostendit. Exutam carne animam nequaquam jam visus hominis aspicit, quia post mortem non liberat, quem ante mortem gratia ad veniam non reformat (*Moral. VIII, c. 15, n. 30*). Beatus David ait: *Exibit spiritus eorum, et revertetur in terram suam* (*Psal. CXLV, 4*). Tunc spiritus per cognitionem reatus sui ad terram consternitur, cum caro, quam vitam suam credit, redire ad pulverem urgetur. Paululum in præsentia D vita roboratus est homo, quia hic vivendi vires ad modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi ejus vitam terminus non concludat (*Moral. lib. XII, c. 19, n. 24*). Sed in hac brevitate, ubi roboratus est, colligit unde in perpetuitate inveniat, vel ut semper gaudeat, vel ut suscepta supplicia non evadat. In libro beati Job scriptum est: *Immutabis faciem ejus, et emittes eum* (*Job XIV, 20; Moral. lib. XII, c. 20, n. 25*). Facies hominis immutatur, cum ejus species morte atteritur. Emittitur vero, quia ab his quæ volens tenuit, transire ad æterna cogitur nolens. Dumque ad illa perducitur, hæc quæ diu cogitata

c Ed., quæ ergo.

d Ed., infirmitatis memoriam.

tenuit, qualiter sese habitura sint relicta nescit. A Sicut hi qui adhuc viventes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur ignorant, ita mortui vita in carne viventium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia et vita spiritus longe est a vita carnis, et sicut corporea atque incorporea diversa sunt genere, ita etiam distincta cognitione (*Ibid.*, c. 24, n. 26). Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est quia sit foris aliquid quod ignorent. Omnipotens Dominus ideò latere nos voluit finem nostrum, ut dum incerti sumus quando moriamur, semper ad mortem parati inveniri debeamus ^a (*Moral. lib. 1, c. 58, n. 43*). Cur igitur quasi de certo extollitur, cujus vita sub pœna incertitudinis tenetur? Paulus egregius prædicator ait: *Qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeat quod mortale est a vita* (*II Cor. v, 4; Moral. lib. xxxi, c. 33, n. 70*). Ecce et mori desiderat, et tamen carne exspoliari formidat. Cur hoc? quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsens mortis ^b pœna perturbat. Et quamvis vincat amor subsequenti muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulsus doloris. Sicut enim vir fortis, cum vicino jam belli certamine armis accingitur, palpitat et festinat, tremit et sævit, quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur: ita vir sanctus, cum passioni mortis propinquare se conspiciat, a naturæ suæ infirmitate concutitur, et spei suæ soliditate roboratur. De vicina quidem morte trepidat, et tamen, quod moriendo verius vivat, exsultat. Unus-

^a Ed., inveniamur.

^b Deest mortis in Ed.

quisque vir sanctus ad regnum non potest nisi interposita morte transire. Et idcirco confidendo quasi ambigit, et quasi ambigendo confidit, et gaudens metuit, et metuens gaudet, quia scit quod ad bravium quietis non perveniet, nisi hoc quod interjacet cum labore transcendat. Cum morbos a corpore nostro repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus, certi autem de subsequenti salute gaudemus. Quia enim pervenire corpus aliter ad salutem non valet, in potum ^c libet etiam quod tædet. Cumque amaritudini inesse vitam animus conspiciat, mœrore turbatus hilarescit. In libro Salomonis scriptum est: *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit* (*Eccl. xi, 3; Moral. lib. xii, c. 4, n. 5*). Ligni namque nomine vir justus aut etiam injustus exprimitur, sicut per prophetam Dominus dicit: *Ego Dominus humiliavi lignum sublime* (*Eszech. xvii, 24*). In die mortis suæ justus ad Austrum cadit, peccator ad Aquilonem, quia et justus per fervorem spiritus ad gaudia ducitur, et peccator cum apostata angelo, qui dixit: *Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis* (*Isai. xiv, 13*), in frigido suo corde reprobatur. *Lignum in quocunque loco ceciderit, sive ad Austrum, sive ad Aquilonem, ibi erit*, quia cum humani casus tempore, sive sanctus, seu malignus spiritus egredientem animam claustra carnis acceperit, in æternum secum sine ulla permutatione retinebit. Ut nec exaltata ad judicium ^d proruat, nec mersa æternis suppliciis, ultra ad remedium ereptionis ascendat (*Moral. lib. viii, c. 15, n. 30*).

^c Ed., in potu.

^d Ed., supplicium.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De quadripartita qualitate locutionis.

Omne quod dicitur, quadripartita potest qualitate distingui: si aut mala male, aut bona bene, aut mala bene, bonaque male dicantur (*Moral. lib. xxii, c. 1, n. 15*). Male enim malum dicitur, cum res perversa ^D suadet, sicut scriptum est: *Benedic Deo, et morere* (*Job. ii, 9*). Bene bonum dicitur, cum recte recta prædicantur. Sicut Joannes ait: *Agite pœnitentiam, appropinquavit enim regnum cœlorum* (*Matth. iii, 2*). Malum bene dicitur, quando per os dicentis idcirco vitium exprimitur, ut reprobetur, sicut Paulus ait: *Femine eorum inmutaverunt naturalem usum in eum qui est contra naturam* (*Rom. 1, 26*). Quo videlicet loco execranda quoque virorum facinora subdidit, sed honeste inhonesta narravit, ut multos ad honestatis formam inhonesta narrando revocaret. Male bonum dicitur, cum rectum aliquid recto studio non profertur, sicut illuminato cæco Pharisæi dixisse perhibentur: *Tu sis discipulus ejus* (*Joan. ix, 28*).

Quod maledictionis utique dixerunt studio, non orationis voto. Vel sicut Caiphas ait: *Expedit unum mori pro populo, ut non tota gens pereat* (*Joan. xviii, 14*). Bonum quippe, sed non bene locutus est, quia dum crudelitatem necis appetiit, redemptoris gratiam prophetavit.

CAPUT II.

De divinis judiciis.

Cum valde occulta sint divina judicia, quibus in hac vita nonnunquam bonis male sit, malis bene, tunc occultiora sunt, cum et bonis hic bene est, et malis male (*Moral. lib. v, c. 1, n. 1*). Nam cum bonis male est, malis bene, hoc fortasse deprebenditur, quia et boni si qua deliquerunt, hic recipiunt, ut ab æterna plenius damnatione liberentur, et mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde et ardenti in inferno diviti dicitur: *Memento, fili, quia receperat bona in vita tua, et Lazarus similiter mala* (*Luc. xvi, 25*). Cum bonis in præsens sæculum bene

est, et malis male, incertum valde sit utrum boni idcirco bona accipiant, ut provocati ad aliquid melius crescant; an justo latentique iudicio hic suorum operum remunerationem recipiant, ut a præmiis vitæ sequentis inanescant. Ut utrum malos idcirco adversa feriant, ut ab æternis suppliciis corrigentia defendant; an hinc eorum pœna incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima gehennæ tormenta perducant. Quia inter divina iudicia gravi incertitudinis suæ caligine humana mens premitur, sancti viri, cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavida suspitione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant, timent^a quod divina justitia latens in eis vulnus aspiciat, et exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis ropellat. Unde per Psalmistam dicitur: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum* (Psal. x, 5; lib. II in *Ezech.*, *homil.* 5, n. 6). Palpebræ quippe Dei iudicia sunt ipsius, quæ aliquid nobis claudunt, aliquid aperiunt. Aperiendo namque nos interrogant, si intelligendo non extollimur. Claudendo nos interrogant, si non despiciamus quæ intelligere non valemus. Palpebris apertis cernimus, clausis nil videmus (Moral. lib. xxviii, c. 4, n. 13). Quid ergo, quid per palpebras Dei, nisi, ut paulo superius dictum est, ejus iudicia accipimus? Quæ juxta aliquid clauduntur hominibus, et juxta aliquid reserantur. Superjecto ignorantiam nostræ velamine incomprehensibilitas divini iudicii humanæ mentis oculo nullatenus penetratur, sicut scriptum est: *Judicia Dei velut abyssus multa*^b (Psal. xxxv, 7; Moral. lib. xxxix, c. 30, n. 57). Nemo iudicia divina perscrutari appetat, cur cum alius repellitur, alius eligatur; vel cur cum alius eligitur, alius repellatur, quia attestante Paulo didicimus: *Inscrutabilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus* (Rom. xi, 33; Moral. lib. ix, c. 15, n. 22). Divinorum facta iudiciorum semper indiscussa veneranda sunt, quia injusta esse nequaquam possunt. Rationem quippe de occulto ejus consilio quærere, nihil est aliud quam contra ejus consilium superpire. Cum iudiciorum Dei causa non deprehenditur, restat ut sub factis illius cum humilitate taceatur, quia nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret majestatis. Ad semetipsam humana mens redeat, et quod de divinis iudiciis apprehendere non valet, non requirat, ne si divinæ iræ causa [discutitur amplius discussa^c] provocetur, et quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat. Per apostolum Paulum dicitur: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo* (Rom. ix, 20; Moral. ix, c. 14, n. 21)? Semetipsum homo considerans tacet, et divina iudicia discutere metuit, qui esse se pulverem agnoscit. Respondere Deo non posse convincitur, qui homo nominatur. Quia per hoc quod de humo sumptus est, iudicia superna discutere dignus non est. Idem prædicator egregius, occulta divino-

^a Ed., *timent ne quod.*

^b Ed., *iudicia tua abyssus multa.*

^c Ed.: Verba hæc nostro Cod. desunt ob librarii, ut puto, oscitantiam.

A rum iudicia considerans, ait: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus* (Rom. xi, 33; Moral. lib. xxviii, c. 4, n. 13)! Cum secreta Dei iudicia de repulsione Judæorum et gentium vocatione discuteret, atque ad ea pervenire non posset, rectum valde responsum dedit, qui Deo se in ipsa ignorantia scienter inclinavit. Quantalibet quisque virtute proficiat, qualibet scientia excrescat, penetrare non sufficit, quo nos conditor moderamine iudiciorum regit.

CAPUT III.

De his qui in peccatis labuntur, quod post ruinam surgere queant.

Peccata carnis experti, saltim post naufragium B mare metuant, et perditionis suæ discrimina vel cognita perhorrescant, ne qui pie post perpetrata mala servati sunt, hæc improbe repetendo moriantur (Reg. Past. part. III, c. 28). Peccanti animæ, et nunquam a peccato desinenti dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere* (Jerem. III, 3). Admonendi itaque sunt lapsi, ut studeant, quatenus si accepta naturæ bona integra servare noluerunt, saltim scissa resarciant. Quid dicturi sunt peccata carnis experti, si, aliis in integritate stantibus, ipsi nec post damna resipscent? Quid dicturi sunt, si cum multi et alios secum ad regnum deferunt, hi expectanti Domino nec semetipsos reducant? Dicendum est lapsis, ut præterita admissa considerent, atque imminetia devitent. Quatenus transactas culpas ad memoriam revocent, et pollui in futuris erubescant. Per Ezechielem prophetam de filiabus Judææ dicitur: *Fornicatae sunt in Ægypto in adolescentia sua*^d; *ibi subacta sunt ubera eorum, et fractæ sunt mammae pubertatis earum* (Ezech. xxxii, 3). In Ægypto quippe ubera subiguntur, cum turpi hujus mundi desiderio humanæ mentis voluntas substernitur. In Ægypto pubertatis mammae franguntur, quando naturales sensus adhuc in semetipsis integri pulsantis concupiscentiæ corruptione vitiantur. Admonendi sunt peccata carnis experti, ut vigilantia cura conspiciant post delicta nobis ad se redeuntibus Deus quanta benevolentia sinum suæ pietatis expandat. Per Jeremiam prophetam Dominus dicit: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, nunquid revertetur ad illam ultra? Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus* (Jerem. III, 1). Ecce de fornicata et relicta muliere argumentum justitiæ præponitur^e; et tamen nobis post lapsum redeuntibus non justitia, sed pietas exhibetur. Hinc utique colligamus, si nobis delinquentibus tanta pietate parcitur, a nobis nec post delictum redeuntibus quanta improbitate peccatur. Aut quæ ab illo erit improbis venia, qui non cessat vocare post culpam.

^d Ed., *in Ægypto, in adolescentia sua fornicatae sunt.*

^e Ed., *proponitur.*

Isaias propheta dicit : *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aures tuæ audient verbum post tergum monentis* (Isai. xxx, 20). Quasi enim coram positus Deo quisque verba monitionis ejus percipit, cum priusquam peccata perpetret, voluntatis ejus præcepta cognoscit. Adhuc enim ante ejus faciem stare est, necdum eum peccando contemnere. Cum vero, derelicto bono innocentiae, iniquitatem eligens appetit, terga jam in ejus faciem mittit. Omnipotens Deus, quasi post tergum nos subsequens monet, quia etiam post culpam ad se redire persuadet. Aversum revocat, commissa non respicit, revertenti sinum pietatis expandit. Vocem ergo post tergum monentis audimus, si post peccata humili et contrito corde revertimur. Debemus igitur pietatem vocantis erubescere, si justitiam nolumus formidare, quia tanto graviori improbitate contemnitur, quanto et contemptus adhuc vocare non dedignatur. Per Jeremiam ^a prophetam Dominus dicit : *Et venies usque ad Babylonem, ibi liberaberis* (Mich. iv, 10; Lib. 1 in Ezech., homil. 10, n. 22). Babylon quippe confusio interpretatur. Sæpe enim quis postquam in confusione vitiorum ceciderit, erubescens mala quæ perpetravit, ad pœnitentiam redit, seque a suis lapsibus bene vivendo erigit. Quid ergo iste nisi usque ad Babylonem venit, et ibi liberatus est? Nonnunquam quisque erubescens mala quæ fecit, se contra se erigit, et bene operando ad statum rectitudinis redit. In Babylone itaque liberatus est, qui per divinam gratiam ostenditur etiam de confessione salvatus. Propheta ergo ad transmigracionem loquitur, cum illos increpat qui a statu rectitudinis ad erroris vitia in transmigracione ^b ceciderunt.

CAPUT IV.

De muneribus, vel oblationibus, Deo offerendis.

Ab omnipotente Deo munus ex manu non accipitur quod corde obligato in malitia profertur. Mundari etenim debet prius animus qui munus offerre vult Deo, quia omne quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Omnis malitiæ macula ab interiore nostro homine cogitationis immutatione tergendam est, quia iram judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis (*Moral. lib. xxi, c. 14, n. 27, 28*). In libro Genesis scriptum est : *Respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus; ad Cain autem et ad munera illius non respexit* (Gen. iv, 4, 5). Neque enim sacram eloquium dicit : Respexit ad munera Abel, et ad Cain munera non respexit; sed prius ait quia *respexit ad Abel*, et deinde subjunxit, *et ad munera ejus*. Et rursum dicit quia *non respexit ad Cain*, et deinde subdidit, *nec ad munera ejus*. Ex dantis namque corde id quod datur accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominum respexisse, qui dabat, quam ad illa quæ dabat. Ut audito scilicet narrationis hujus ordine discamus quia exteriora munera ex interna cordis

^a Ed., per alium prophetam. Et revera non ex Jeremia, sed ex Mich., testimonium a Gregorio

A munditia condiuntur. Virtus discretionis unumquemque nostrum doceat qualis apud se esse debeat, cum exteriora bona non solum Deo per oblationis votum, sed etiam proximis subministrat. A discordantibus accipere non vult Dominus sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hinc ergo perpendi debet quantum sit malum discordiæ, propter quod et illud abjicitur, per quod culpa laxatur (*Lib. 1 in Ezech., homil. 8, n. 9*). In libro Ecclesiastico scriptum est : *Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui* (*Eccli. xxxiv, 24; Reg. Past. part. iii, c. 21*). Quid namque esse intolerabilius potest quam mors filii ante oculos patris? Hoc itaque sacrificium quanta ira aspiciatur ostenditur, quod orbi patris dolori comparatur. Aliud est pro peccatis misericordiam facere, aliud pro misericordia facienda peccare. Quæ jam nec misericordia nuncupari potest, quia non ad dulcem fructum proficit, quæ per virus pestiferæ radicis amarescit. Improborum hominum sacrificia per prophetam Dominus reprobatur, dicens : *Ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocausto* (Isai. lxi, 8). Plerique etenim indigentibus subtrahunt quæ Deo largiuntur. Sed quanta eos animadversione reumat Dominus demonstrat, dicens : *Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offerantur ex scelere* (*Prov. xxi, 27*). Plerumque homines pessimi quanta per oblationem Deo tribuant pensant, quanta autem rapiant considerare dissimulant; quasi mercedem operum numerant et perpendere scelerum culpas recusant.

CAPUT V.

De quinque sensibus corporis.

Pene nullum latet quod quinque sensus corporis nostri, videlicet visus, auditus, gustus, odoratus et tactus, in omne quod sentiunt atque discernunt virtutem discretionis et sensus a cerebro trahunt (*Moral. l. xi, c. 6, n. 8*). Et cum unus sit iudex sensus cerebri, qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios sensus quinque discernit. Deus omnipotens in genere humano mirabili dispositione operatus est, ut neque oculus audiat, neque auris videat, neque os olfaciat, neque naris gustet, neque manus odorentur. Et cum uno sensu cerebri omnia disponantur, quilibet tamen horum sensus aliud facere non potest, præter id quod ex dispositione conditoris accepit. Ex istis sensibus corporalibus et exterioribus interiora et spiritualia colligenda sunt, ut per id quod in nobis publicum est transire debeamus ad secretum quod in nobis est et nosmetipsos latet. Sicut in Evangelio per quinque talenta quinque sensuum, id est, exteriorum, scientia exprimitur (*Matth. xxv, 15; Lib. 1 in Evang., homil. 9, n. 1*). Duobus vero intellectus et operatio demonstratur. Unius autem talenti nomine intellectus tantummodo designatur. In quinque corporis sensibus unusquisque subsistit. Geminatus autem quinaris exhibitum sumptum est.

^b Ed., transmigrando.

denarium perficit (*Lib. I in Evang., homil. 12, n. 1*). Et quia ex utroque sexu fidelium multitudo colligitur, sancta Ecclesia decem virginibus similis denuntiat. Ad custodiendam cordis munditiam exteriorum sensuum nobis disciplina servanda est (*Moral. lib. XXI, c. 2, n. 4*). Nam quantalibet virtute mens polleat, quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius præscribunt. Et nisi interioris gravitatis pondere et quasi juvenili quodam vigore frenentur, ad fluxa quæque et levia mentem enervem trahunt. Per visum plerumque frequenter in culpam labimur, si incaute quod non licet aspicimus. Et cum sit invisibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nisi quod inhærens corpori, quasi quædam egrediendi foramina ejusdem corporis sensus habet. Jeremias propheta, de corporis sensibus narrans, ait: *Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras* (*Jerem. IX, 21*). Mors quippe per fenestras ascendit, et domos ingreditur, cum per sensus corporis concupiscentia veniens habitaculum mentis irrumpit. Per Isaiam prophetam de justis dicitur: *Qui sunt hi qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas* (*Isai. LX, 8*)? Justi namque volare ut nubes dicti sunt, quia a terrenis contagiis sublevantur, et quasi columbæ ad fenestras suas sunt, quia per sensus corporis exteriora quæque intentione non respiciunt rapacitatis, eosque foras non rapit concupiscentia carnalis. Sanctus Job, qui acceptis corporis sensibus, velut subjectis ministris, quidam æquissimus iudex præest, culpas conspicit, antequam veniant, et velut insidiantis morti fenestras sui corporis claudit, dicens: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine* (*Job. XXXI, 1*). Cum sit invisibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nisi quod inhærens corpori, quasi quædam egrediendi foramina ejusdem corporis sensus habet. Quinque corporis sensus, visus scilicet, auditus, gustus, odoratus et tactus, quasi quædam viæ mentis sunt quibus foras veniat, et ea quæ extra ejus sunt substantiam concupiscat. Per hos etenim corporis sensus quasi per fenestras quasdam exteriora quæque anima respicit, respiciens concupiscit. Quisquis per has corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati, etiam nolens, cadit; atque obligatus desideriis, incipit velle quod noluit. Præceps anima dum ante non providet, ne incaute videat quod concupiscat, cæca post incipit desiderare quod vidit. Unde et propheta mens, quæ sublevata sæpe mysteriis interioris intererat, quia alienam conjugem incaute vidit, obtenebrata postmodum sibi illicite conjunxit (*II. Reg. XI, 2*).

CAPUT VI.

De Satanæ tentamentis, vel fallaciis dæmonum.

Antiquus hostis bonorum vias tanta insidians arte circumvolat, ut per ea quæ ab eis bene gesta cognoverit ad malitiam aditum quærat (*Moral. lib. XXXIII,*

* Ed., insidiantis hosti. Germ. tamen et Corb. Germ. habent etiam insidiantis morti.

A c. 8, n. 15). Nam unde alium largiri quid conspicit, inde alium in discordiæ flamma succendit. Et cum hunc respicit misereri, illi persuadet irasci, ut dum bonum quasi non communiter factum insinuat, concordes animos a hono gratiæ communis abscindat. Plerumque justorum mentes antiquus hostis, cum ad mala suadendo non valet frangere, bonis satagit actibus inter eas mala seminare. Sed sancti viri has ejus insidias tanto celerius vincunt, quanto et subtilius deprehendunt. Quidam Corinthius, dum incesti facinus perpetrasset, cum doctor egregius in carnis interitum ad satisfactionem pœnitentiæ Satanæ tradidit, et in diem Domini salvum ejus spiritum reservavit (*I Cor. V, 5*). Magna quippe arte magisterii ipsi est traditus coactus in pœnam, cui sponte est substratus in culpa, ut qui auctor fuerat ad vitium nequitiae, ipse flagellum fieret disciplinæ. Antiquus hostis a sinceritate divinæ innocentiae, malitiæ suæ succensus face, discordat, sed ab ejus judicio etiam discordando non discrepat (*Moral. lib. XXXIII, c. 14, n. 28*). Hostis humani generis viros justos semper arte malevola tentare appetit, sed tamen hoc Dominus pro eorum probatione, vel misericorditer fieri, vel juste, permittit. Diaboli tentatoris licentiæ pactum Dei vocatur, in qua et desiderium tentatoris agitur, et tamen per eam miro modo voluntas justis dispensatoris impletur. Erudiendos electos suos Dominus sæpe tentatori subjicit, sicut post paradisi claustra, post tertii cœli secreta, ne revelationum magnitudine Paulus extolli potuisset, ei Satanæ angelus datus est (*II Cor. XII, 7*). Sed hæc ipsa tentatione disponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati a perditione serventur. Secreto dispensationis ordine unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei. Hinc Paulus ait: *Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me; et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur* (*Ibid., lib. II in Evang., hom. 27, n. 6*). Nomen Filii Jesus est, Jesus autem Salvator, vel etiam salutaris, dicitur. Ille ergo in nomine Salvatoris petit, qui illud quod ad veram salutem pertinet petit. Hinc est quod Paulus apostolus non exauditur, quia si liberaretur a tentatione, ei non proderat ad salutem. O Paule, in cœlo jam Jesum conspicias, in paradysum duceris, secreta Dei verba cognoscis, et adhuc a Satanæ angelo tentaris? Unde sic fortis, ut ad cœlestia rapiaris? Unde sic infirmus, ut in terra hominem fugias, et adhuc a Satanæ angelo adversa toles? Quia ipse qui te sublevar, rursus te subtilissima mensura moderatur, ut et in miraculis tuis nobis prædices virtutem Dei, et rursus in timore tuo reminisci nos facias infirmitatis nostræ (*Moral. lib. XIX, c. 6, n. 11*). Quæ tamen infirmitas ne in desperationem nos pertrahat, cum pulsat, dum de infirmitate tua Dominum rogares, quia auditus non es, nobis quoque locutus es quid audisti: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur* (*Ibid., n. 12*). Aperta ergo voce Dei ostenditur quia custos

est virtutis infirmitas corporis. Tunc interius custodimur, cum dispensatione Dei tolerabiliter tentamur exterius, aliquando vitiiis, aliquando pressuris; nam eis quoque quos viros novimus fuisse virtutum tentationes atque certamina, non defuere vitiorum. Duo sunt genera tentationum. Unum quod in mente etiam iusti hominis per repentinum eventum agitur, quatenus sic subito tentetur, ut hunc inopinatum proventu concutiat, et prosternat, casumque suum non nisi postquam ceciderit videat. Aliud vero quod paulatim venit in mentem, et resistentem animam lenibus suggestionibus inficit, et omnes in eo vires iustitiæ non nimietate sua, sed assiduitate consumit (*Moral. lib. xii, c. 18, n. 24*). Est tentatio, quæ justos plerumque subita invasione prosternit, sicut scriptum est : *Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo* (*Job xiv, 18*); id est, mens sancta, cuius loco iustitia fuerat, impulsu subito transfertur ad culpam. Alia est tentatio quæ sese cordi hominis leniter infundit, omnemque duritiam fortitudinis corrumpit atque consumit, sicut in libro Job scriptum est : *Lapides excavant aquæ* (*Ibid., 9*), quia videlicet duritiam mentis absorbent assidua et mollia blandimenta libidinis, et lentum atque subtile vitium corrumpit durum et forte propositum mentis. Cum tentationem Dominus iusto iudicio ejus menti, qui stare in alto cernitur, repente dominari permittit, quasi cadere ac defluere montem facit; et cum voluntas ad vitium commutatur, quasi ad locum alium saxum transfertur. Cum Deus omnipotens tentationem lentam atque subtilem, sed tamen assiduam, eorum qui esse fortes creduntur prævalere mentibus sinit, quasi lapides excavant aquæ, et alluvione paulatim terra consumitur, quia nimirum suggestionem leni subacta mentis duritia molliatur. Projecta de superioribus dæmonia in hoc mundo dum mentes humilliter Deo adhærentium refugiant, pravis superbiorum operibus delectantur. Et velut bestię in herbis ludunt, cum reprobi spiritus humana corda ad illicitas cogitationes pertrahunt (*Moral. lib. xxxii, c. 2, n. 4*). An non immundis spiritibus ludere, est mentes hominum ad Dei imaginem conditas modo ficta promissione decipere, modo vacuis terroribus irridere, modo eis transitoria gaudia quasi mansura imprimere, modo mansuras pœnas quasi transitorias levigare? Harum procul dubio bestiarum illusionem pertinuerat iste, qui dicebat : *Deus meus, in te confido, non erubescam; neque irrideant me inimici mei* (*Psal. xxiv, 2*). Per Jeremiam prophetam Dominus dicit : *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus* (*Thren. i, 7; lib. i in Ezech., homil. 12, n. 19*). Hostes quippe sabbata deriserunt, quando maligni spiritus otiosæ menti pravas cogitationes injiciunt, ut et si quiescit ab opere, non quiescat a malorum operum delectatione.

CAPUT VII.

Quot sunt tentamenta somniorum.

Sciendum est quod sex modis tangunt animam imagines somniorum (*Moral. lib. viii, 4, n. 44*). Ali-

^a Ed. , *intercipit*.

A quando namque somnia ventris plenitudine vel inanitate, aliquando vero illusionem, aliquando cogitatione simul et illusionem, aliquando revelationem, aliquando autem cogitatione simul et revelationem generantur. Sed duo quæ prima diximus omnes experimento cognoscimus; subjuncta autem quatuor in sacræ Scripturæ paginis invenimus. Somnia etenim nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret, dicens : *Multos errare fecerunt somnia, et illusiones vanæ* (*Eccli. xxxiv, 7*). Vel certe : *Non augurabimini, nec observabitis somnia* (*Lev. xix, 26*). Quibus profecto verbis cuius sint detestationis ostenditur quæ auguriis conjunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et illusionem procederent, Salomon minime dixisset : *Multas curas sequuntur somnia* (*Eccli. v, 2*). Nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis orientur, Joseph præferendum se fratribus per somnium non videret (*Gen. xxxvii, 7*); nec Mariæ sponsum, ut ablato puero in Ægyptum fugeret, per somnium Veritas admoneret (*Matth. ii, 13, 14*). Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul et revelationem procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens : *Tu, rex, cogitare coepisti in strato tuo quid esset futurum post hæc, et qui revelat mysteria ostendet tibi quæ ventura sunt* (*Dan. ii, 29*). Et paulo post : *Videbas, et ecce quasi statua una grandis, statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te* (*Ibid., 31*), et cætera. Daniel itaque dum somnium adimplendum reverenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelationem generetur. Cum somnia tot rerum qualitibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant facilius non elucet (*Dial. lib. iv, c. 48*). Sancti viri inter illusiones atque revelationes, ipsas visionum voces, aut imagines, quodam intimo sapore discernunt, ut sciant vel quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illo patiantur. Si erga somnia mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis se vanitatibus immergit, qui nonnunquam solet multa vera prædicere, ut ad extremum valeat animam ex una aliqua falsitate laqueare. Sæpe malignus spiritus his quos amore vitæ præsentis vigilantes inspicit^a, prospera etiam dormientibus promittit; et quos formidare adversa considerat, eis hæc durius somnii imaginibus intemat, quatenus indiscretam mentem diversa qualitate afficiat, eamque aut spe sublevans, aut deprimens timore, confundat (*Moral. viii, c. 24, n. 43*). Sæpe antiquus hostis etiam sanctorum corda afficere somniis nititur, ut ab intentione cogitationis solidæ ad tempus saltem momentumque deriventur, quanquam ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians quo eos vigilantes minime superat, eo dormientes gravius impugnat. Humani generis hostem maligne agere etiam per somnia

superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis præmio somnus vacet.

CAPUT VIII.

De nocturnis illusionibus.

Nocturnum est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corpore ^a non expletur (*Moral. lib. ix, c. 55, n. 84*). Somnio nocturno pollutus egredi extra castra per legem præcipitur (*Deut. xxiii, 10*), quia videlicet dignum est, ut qui immunda cogitatione polluitur indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpæ suæ meritum ante oculos ponat, et ex bonorum se æstimatione despiciat. Illusione nocturna polluto extra castra exire est turpi impugnatione laboranti sese ex continentium comparatione despiciere. Qui ad vesperam lavatur aqua, cum, defectum suum conspiciens, ad penitentiam lamenta convertitur, ut fletibus diluat omne quod animum occulta inquinatio accusat. Nocturno pollutus somnio post occasum solis aqua lotus ad castra per legem redire præcipitur, quia necesse est ut, defervescente tentationis ardore, unusquisque fiduciam iterum erga societatem bonorum sumat. Post lavationem aquæ occumbente sole ad castra revertitur, qui post lamenta penitentiam, frigescente flamma cogitationis illicitæ, ad fidelium merita præsumenda reparatur, ut jam se a cæteris longe esse non æstimet, qui mundum se per obitum intimi atque illiciti ardoris gaudet.

CAPUT IX.

De multimodis argumentationibus Satanæ.

Per argumenta pestifera antiquus hostis calliditatis suæ vires erigit, et fluxa mortalium corda corrumpit (*Moral. xxxii, c. 20, n. 35*). Unde voce Dominica ad beatum Job dicitur: *Nervi testiculorum ejus perp. xxi sunt (Job xl, 12)*. Testes ^b ejus sunt suggestiones pravæ, quibus in mentis corruptione fervescit, atque inconstuprata anima iniqui operis prolem gignit. Testiculorum Behemoth nervi perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta vehementius alligantur, ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse peccatum fugere appetant, hoc sine alio peccati laqueo non evadant, et culpam faciant, dum vitant; ac nequaquam se ab una valeant solvere, nisi in alia consentiant ligari. Plerumque contingit ut quidam, dum mundi hujus amicitias appetit, cuilibet alteri similem sibi vitam ducenti quod secreta illius omni silentio contegat se jurejurando constringit; sed is cui juratum est adulterium perpetrare cognoscitur, ita ut etiam maritum adulteræ occidere conetur (*Moral. xxxii, c. 10, n. 36*). Si ^c autem qui jusjurandum præbuit, ad mentem revertitur, et diversis hinc inde cogitationibus impugniatur, atque hoc silere formidat, ne silendo

^a Ed., *corpore opere.*
^b Ed., *testiculi*. At duo Germ., Laud. et Vindoc., legunt quoque *testes*.
^c Ed., *is autem*.

A adulterii simul et homicidii particeps fiat, ^d prodero trepidat, ne reatu se perjurii obstringat. Perplexus ergo testiculorum nervis ligatus est, qui ^e, in quamlibet partem declinet, metuit ne a transgressionis contagio liber non sit. Aliquando quisque, cuncta quæ mundi sunt deserens, ac per omnia frangere proprias voluntates quærens, alieno se subdere regimini appetit; sed eum qui sibi apud Deum præesse debeat minus cauta inquisitione discernit (*Ibid., n. 37*). Cui fortasse hic qui sine judicio eligitur, cum præesse jam cœperit, agere quæ Dei sunt prohibet, quæ mundi sunt jubet. Pensans itaque subditus vel quæ sit culpa inobedientiam, vel quod contagium sæcularis vitæ, et obedire trepidat, et non obedire formidat, ne aut obediens Deum in suis præceptis deserat, aut rursus non obediens Deum in electo priore contemnat. Aperte ergo iste per indiscretionis suæ vitium perplexus testiculorum Behemoth nervis astringitur, qui ^f aut obtemperans, aut certe non obtemperans, in culpa transgressionis ligatur. Studebat proprias voluntates frangere, et curat eas etiam contempto priore solidare. Decevit mundum funditus relinquere, et ad curas mundi ex aliena voluntate compellitur redire. Perplexi Behemoth testiculorum nervi sunt, cum sic nos argumenta hostis illigant, ut culparum nodi, quo quærentur solvi, durius astringant. Argumenta namque machinationum diaboli quasi quo laxantur ut relinquant, eo magis implicantur ut teneant (*Ibid., n. 38*). Est quoddam argumentum quod ad destruendas Satanæ versutias utiliter fit, ut cum mens inter minora et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur, quia et qui murorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur.

CAPUT X.

De multimodis vitiis.

Antiquus hostis tentationis suæ vulnere ab omni parte nos impetit. Sæpe enim dum gula restringitur, ut libido subigatur, inanis gloriæ aculeus mentem pulsat (*Moral. lib. xiii, c. 16, n. 19*). Si autem corpus abstinentiæ afflictione non atteritur, contra mentem libidinis flamma se excitat. Sæpe dum servare parcimoniam nitimur, ad tenaciam labimur. Et sæpe dum possessa effuse tribuimus, ad avaritiam ducimur, quia rursus colligere quærimus quod tribuimus. Omne peccatum hostis quidem callidus suadet, sed nos ejus suasionibus consentiendo assidue peccata perpetrando cumulamur. Plerique dum vitiorum turbas vel desideriorum carnalium intra se excitant, prostratam pede miseræ frequentationis mentem calcant (*Moral. iv, c. 30, n. 57*). Alius juri se luxuriæ subdidit, atque ante mentis oculos schemata turpium perpetrationum fingit. Et cum effe-

^d Ed., *et prodero.*
^e Ed., *quia.*
^f Ed., *quia.*

ctus non tribuitur operis, hoc crebrius agitur intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quæritur, et concussus enerviter animus, hinc inde sollicitus et cæcatus, occasionem nequissimæ expletionis rimatur. Mens itaque hæc quasi quemdam populum patitur, quæ insolenti vitiorum tumultu vastatur. Alius iræ se dominio stravit; et quid in corde, nisi jurgia, etiam quæ desunt, peragit? Hic sæpe præsentis non videt, absentibus contradicit, intra semetipsum contumelias profert, et recipit, receptis autem durius respondet; et cum qui obviet nullus adsit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatae cogitationis premit. Alius juri se avaritiæ tradidit, et fastidians propria, aliena concupiscit. Illic plerumque concupita adipisci non valens, diem quidem in otium, noctem vero in cogitationem versat. Torpet ab utili opere, quia fatigatur illicita cogitatione. Consilia multiplicat, et sinum mentis cogitationum inventionibus latius expandit. Plerumque pervenire quisque ad concupita satagit, atque ad obtinenda hæc quosdam secretissimos causarum meatus quærit. Qui mox ut in causa aliquid subtile invenisse se æstimat, jam obtinuisse quod cupierat exultat, jam quid etiam adeptæ rei adjungat excogitat, atque ut in meliori statu debeat excoli pertrahat. Nonnunquam cupiditate alienæ rei humanus animus victus, jam quasi quæ conceperat possidet, et quasi ad meliorem speciem impulsu cogitationis adducit; sed mox insidias invidentium considerat, et quid contra se jurgii moveatur pensat. Exquirat quid respondeat, et cum rem nullam teneat, jam in defensionem rei repugnat. Quamvis ergo nihil de concupita re ceperit, habet tamen in corde jam fructum concupiscentiæ, laborem rixæ. Gravi itaque quasi populo premitur, qui instigantis avaritiæ tumultu vastatur. Alius se tyrannidi superbiæ subjicit, et cor miserum, dum contra homines erigit, vitio subterruit. Honorum sublimium infulas appetit, exaltari successibus exquirat, totumque quod esse desiderat sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit. Jam quasi tribunali præsidet, jam sibi parere obsequia subjectorum videt, jam cæteris eminet, jam aliis mala irrogat, aliis, quia irrogaverint, recompensat, jam apud semetipsum stipatus cuneis ad publicum procedit, et quibus obsequiis fulciatur conspicit. Homo vitii subditus, dum in multis phantasmatis inani cogitatione huc illucque versatur, alia conculcat, alia sublevat. Jam de conculcatis satisfacit odiis, jam de sublevatis recipit favores. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid iste aliud quam quasi somnium vigilans videt. Dumque tot rerum causas quas fingit tolerat, nimirum intrinsecus natus ex desideris turbas portat. Alius jam illicita refugit, sed tamen bonis mundi carere pertimescit. Concessa tenere appetit, videri inter homines

^a In Edit. deest in.

^b Ed., simulat.

^c Ed., affectum; hoc tamen loco notant PP. Be-

minor erubescit, et curat summopere ne inops in domo sit, ne despectus in publico. Exquirat quid sibi sufficiat, quid necessitas subjectorum petat; atque ut sufficienter jura patronatus subditis expleat, patronos quærit, quibus ipse famuletur. Plerumque homo, dum familiariter vitiis jungitur, eorum procul dubio causis implicatur, quibus sæpe consentit in illicitis, et mala quæ propter semetipsum non appetit, committit propter altera quæ non dereliquit. Interdum miser homo, inani cogitatione permotus, dum honorem suum in hoc mundo imminui trepidat, ea apud majores personas approbat, quæ jam per proprium judicium damnat. Is dum sollicite cogitat quid patronis debeat, quid subjectis, quid sibi augeat, quid in ^a affectibus proiit, quasi tanta frequentia turbarum premitur, quanta curarum importunitate lace-
ratur.

CAPUT XI.

De nonnullis vitiis quæ se virtutes esse simulant.

Plerumque vitia virtutes se esse mentiuntur. Nam sæpe sub parcimoniæ nomine se tenacia palliat, contraque se effusio sub appellatione largitatis occultat (*Reg. past. part. II, c. 9*). Sæpe inordinata remissio pietas creditur, et effrenata ira spiritualis zeli virtus æstimatur. Sæpe præcipitata actio velocitatis efficacia, atque agendi tarditas gravitatis consilium putatur. Necesse est ut electus quisque virtutes ac vitia vigilantia cura disceruat, ne aut cor tenacia occupet, et parcum se videri in dispensationibus exsultet; aut cum effuse quid fuerit perditum, largum se quasi miserando gloriatur; aut remittendo quod ferire debuit, ad æterna supplicia subditos pertrahat; aut immaniter feriendo quod delinquitur, ipse gravius delinquat; aut hoc quod agi recte ac graviter potuit, immature præveniens leviget; aut bonæ actionis meritum differendo, ad deteriora permutet. Aliquando antiquus hostis humanæ menti pius aliquid insinuat ^b, ut ad crudelitatis terminum deducat, sicut est, cum plecti per disciplinam culpam prohibet, quatenus quæ hic non reprimatur gehennæ igne feriatur (*Moral. lib. III, c. 36, n. 68*). Aliquando discretionis imaginem oculis hominum immundus spiritus objicit, et ad indiscretionis laqueos perducit, sicut est, cum impulsu ejus pro infirmitate nobis plus alimenterum quasi discrete concedimus, sed indiscrete contra nos bella carnis excitamus. Aliquando diabolus effectum simulat bonorum operum, sed per hunc inquietudinem irrogat laborum, sicut est cum quis quiescere non valet, et quasi de otio judicari timet. Aliquando humani generis adversarius imaginem humilitatis ostendit, ut effectum ^c humilitatis ^d subtrahat, sicut est cum quosdam plusquam sunt infirmos atque inutiles sibi-
metipsis asserit, ut dum se nimis indignos considerant, res in quibus prodesse proximis poterant ministrare pertimescant. Universa vitia, quæ sub

ned. non malo sensu apud Edit. Vet. et pl. Mss. effectum legi.

^d Ed., utilitatis.

virtutum specie antiquus hostis occultat, valde subtiliter manus compunctionis examinat (*Ibid.*, n. 69). Qui enim veraciter intus dolet, quæ agenda foras, quæ non agenda sint, fortiter prævidet. Cum vis compunctionis nos in intimis afficit, omnis strepitus pravæ suggestionis immutescit, quia si cor veraciter dolet, linguam contra nos vitia non habent (*Ibid.*, c. 57, n. 70). Nam cum plena vita rectitudinis quæritur, supervacua suggestio pravitatis obduratur^a. Si forti studio nos contra vitiorum incentiva stringimus, ipsa etiam vitia ad usum virtutis immutamus. Nonnullos ira possidet, sed hanc dum rationi subjiciunt, in sancti zeli ministerium vertunt. Nonnullos superbia erigit; sed dum divinæ fortitudini^b animum inclinant, hanc ad defensionem justitiæ in vocem liberæ auctoritatis immutant. Nonnullos fortitudo carnis illecebrat; sed dum exercendis piis operibus corpus subdunt, unde iniquitatis stimulum passi sunt, inde pietatis lucra mercantur. Unde et bene beatus Job post multa certamina hostiam præ amicis obtulit. Quos enim per contentionem diu hostes pertulit, quandoque per sacrificium cives reddidit. Sæpe dum de castitatis mundiis quisque extollitur, sorde avaritiæ fœdatur. Et dum de virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur. Dumque castitatis atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo justitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur (*Moral. lib. v, c. 20, n. 59*). Sæpe quisque largitate, castitate, pietate, ex pulchra visione induitur; sed infusa^c superbiæ obscuritate notatur. Sicque fit ut intermistis vitiis dum mundam in se speciem hypocrita non ostendit, quasi unum colorem tigris habere nequaquam possit. Sæpe nonnulla vitia virtutes se esse mentiuntur, sicut effusio nonnunquam misericordia, et tenacia nonnunquam parcimonia, et crudelitas aliquando justitia vult videri (*Moral. lib. xxiii, c. 11, n. 19*). Plerumque mentem ad loquendi impetum, vanæ gloriæ anxietas nequaquam se intra silentium capiens, quasi zelus charitatis inflammat, atque appetitiæ ostensionis vis ad effrenationem locutionis impellit, et quasi sub studio consulendi libido erumpit apparendi. Omnis arrogans non curat loquendo quid prosit, sed quid appareat; neque studet ut malum quod eernit corrigat, sed bonum quod sentit ostendat.

CAPUT XII.

Quod ex virtutibus virtutes et ex vitiis vitia oriuntur.

Omnes virtutes in conspectu conditoris vicaria opes sublevant, ut quia una virtus sine alia vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua conjunctione fulciantur (*Moral. lib. xxi, c. 3, n. 6*). Nulla bona sunt cætera, si occulti iudicis oculis castitatis testimonio non approbantur. Si vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatem castitas relinquat, apud aucto-

^a Ed., *obturator*; lectioni tamen nostri Taji suffragantur primus Remig., unus Vindoc., Corb. Germ.

^b Ed., *formidini*

rem humilitatis et munditiæ prodesse nihil prævallet vel superba castitas, vel humilitas inquinata. Sic gignuntur ex peccato peccata, ut dum non evitantur parva, incidatur in maximis; et dum defenduntur admissa, nec lamentantur, ex flagitio ad superbiam itur (*Isidor., lib. ii Sentent., c. 33*). Unde fit ut duplicatj sit criminis reus, qui et admittit scelera per voluntatem, et defendit ea per contumaciæ tumorem. Sic vitium vitio gignitur, sicut virtus virtute concipitur. Ex vitio enim vitium gignitur, sicuti David, qui dum non evitavit adulterium, perpetravit et homicidium. Item virtus virtute concipitur, sicut per virtutem^d evangelicæ prædicationis virtutem martyrii apostoli meruerunt. In cordibus sæculariter viventium invicem sibi succedunt vitia, ut dum unum abierit, succedat aliud, juxta Joel prophetae testimonium, qui ait: *Residuum erucae comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo* (*Joel. i, 4, 5*). Per id ergo ista sub vitiorum allegoria colliguntur, quia sequitur: *Expergiacimini, ebrii, et flete*. Aliquando utiliter peccatur in minimis vitiis, ut majora utilius caveantur. Lege Paulum apostolum minora permittentem peccata, ne majora perpetrentur. Veraciter autem sanantur vitia quæ virtutibus, non vitiis, excluduntur. Quorumdam autem quædam latentia vitia tunc apparent, quando ab aliis vitiis desinunt.

CAPUT XIII.

De cogitationibus noxiis et innoxis.

Plerumque ex bonis operibus discimus quantum vitæ munditiæ in cogitatione construamus (*Moral. lib. x, c. 15, n. 26*). Pene cuncta bona ex cogitatione prodeunt, sed sunt nonnulla cogitationis acumina quæ ex operatione nascuntur. Nam sicut ab anima opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Valde necesse est ut cum cogitatio extra usum ducitur, protinus oculus mentis ad opera transacta revocetur, ac penset quisque quid subjectus egerit, et repente cognoscit. Sæpe misericors Deus eo citius peccata cordis abluit, quo hæc exire ad opera non permittit; et cogitata nequitia tanto citius solvitur, quanto^e effectu operis districtius non ligatur (*Reg. Past. part. iii, c. 29*). Per egregium Psalmistam dicitur: *Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei* (*Psal. xxxi, 5*). Qui enim impietatem cordis subdidit, quia cogitationum injustitias pronuntiare vellet indicavit. Dumque ait *Dixi: Pronuntiabo*, atque illico adjunxit *Et tu remisisti*, quam sit de cogitationibus facilis venia ostendit. Qui dum se adhuc promittit petere, promittebat obtinuit. In sola nonnunquam cogitatione delinquitur, et quia usque ad opus non venit culpa, usque ad cruciatum non pervenit poenitentia. Sed cogitata afflictio mentem citius tergit, quam nimirum tantummodo cogitata iniquitas polluit. Idem Psal-

^e Ed., *interfusa*.

^d Ed., *veritatem*.

^e Edit: *Et cogitata nequitia quanto citius solvitur, quia effectu.*

mista ait: *Computruerunt et deterioraverunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ* (Psal. xxxvii, 6; *Moral. lib. ix, c. 55, n. 85*). Sæpe namque hoc, quod a conspectu iudicis jam fletu interveniente deletum est, ad animum per cogitationem redit, et, devicta culpa, ad delectationem rursus inserpere nititur, atque in antiquo certamine rediviva pulsatione reparatur; ita ut quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente. Cum nihil foras opere agitur, sed sola intus cogitatione peccatur, districto se reatu mens obligat, nisi hoc sollicitis lamentis tergat. Plerumque aurem cordis terrenarum cogitationum turba, dum perstrepat, claudit, atque in secretario mentis quanto minus curarum tumultuantium sonus compescitur, tanto amplius vox præsentis iudicis non auditur (*Moral. lib. xxiii, c. 20, n. 37*). Neque enim perfecte homo sufficit ad utraque divisus; sed dum sic interius erudiri appetit, ut tamen exterius implicetur unde exterius auditum aperit, inde interius obsurdescit. Sancti viri qui exterioribus ministeriis deservire officii necessitate coguntur, studiose semper ad cordis secreta refugiunt, ibique cogitationis intimæ cacumen ascendunt, et legem quasi in monte percipiunt, dum, postpositis tumultibus actionum temporalium, in contemplationis suæ vertice supernæ voluntatis sententiam perscrutantur (*Ibid.*, n. 38). Moyses sanctus crebro de rebus dubiis ad tabernaculum redit, ibique secreto Dominum consulit, et quid certius^a decernat agnoscit. Relictis quippe turbis ad tabernaculum redire, est, postpositis exteriorum tumultibus, per bonæ cogitationis studium secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consilium, et quod foras agendum est publice intus silenter auditur. Cum se res dubias electi discernere non posse cognoscunt, ad secretam mentis cogitationem velut ad quoddam tabernaculum revertuntur; divina lege perspecta, quasi coram posita arca Dominum consulunt, et quod prius intus tacentes audiunt, hoc foras postmodum agentes innotescunt. Ut exterioribus officiis electi inoffense deserviant, ad vocem cordis recurrere incessabiliter curant; et sic vocem Dei quasi per somnium audiunt, dum in cogitatione mentis a carnalibus sensibus^b abstrahunt. Sæpe corda justorum subortæ cogitationes polluunt, terrenarum rerum delectationibus tangunt; sed dum citius manu sanctæ discretionis abiguntur, festine agitur ne cordis faciem caligo tentationis operiat, quæ hanc jam illicita delectatione tangebatur (*Moral. lib. xvi, c. 42, n. 53*). Nonnunquam in ipso orationis nostræ sacrificio importune se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere vel maculare valeant quod in nobis Deo flentes immolamus. Abraham patriarcha, cum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves pertulit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit (*Gen. xv, 11*). Sic nos, dum in ara cordis holocau-

^a Ed., *certi*; Tui tamen lectio habetur in Norm. et Coll.

^b Ed., *a carnalibus moribus*; Vindoc. tamen. Norm.,

stum Deo offerimus, ab immundis hoc volucris custodiamus, ne maligni spiritus et perversæ cogitationes rapiant quod mens nostra offerre Domino utiliter pensat^c. Naturæ corruptibilis pondere gravati, ab utero mentis nostræ quædam cogitationum superflua, quasi ventris gravamina erumpunt (*Moral. lib. xxxi, c. 27, n. 54*). Sed portare sub balteo paxillum debemus, ut videlicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus, qui incessanter terram mentis nostræ poenitentiae dolore confodiat, et hoc quod a nobis de cogitationum utero fetidum erumpit abscondat (*Moral. lib. iii, c. 30, n. 59*). Jerobaal hædum occidit, carnes ejus super petram ponit, jus etiam carnum desuper fundit (*Jud. vi, 11, 12, 19*).
B Carnes ergo super petram ponimus, dum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Jus etiam carnum desuper fundit, qui per bonæ conversationis votum ipsas a se etiam carnales cogitationes expellit. Quasi enim jus ex carne liquida in petram funditur, quando mens et a cogitatione carnalium fluxum vacuatur. Cum intentionem nostram nequaquam potestas divini adjutorii deserit, quasi sacrificium supra petram positum angelus virga coottingit. De petra etenim ignis exit, et jus carnesque consumit, quia afflatus a Redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, ut omne quod in eo est illicitum et operis et cogitationis exurat. Omnes qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur (*Moral. lib. iv, c. 50, n. 57*). Mare significat mentem hominis, et quasi fluctus maris sunt cogitationes mentis, quæ aliquando per iram tumescunt, per gratiam tranquillæ fiunt, per odium cum amaritudine defluunt (*Moral. lib. xii, c. 7, n. 10*). Mens quippe humana quot tentationes patitur, quasi tot flatibus movetur (*Moral. lib. xi, c. 44, n. 60*). Plerumque mentem hominis tumultus inanum cogitationum deprimunt, ira perturbat, et cum recedit ira, succedit inepta lætitia. Luxuriæ stimulis urgetur, æstu avaritiæ longe lateque ad ambienda quæ terrena sunt tenditur. Et aliquando hanc superbia elevat, aliquando vero inordinatus timor in infimis deponit.

CAPUT XIV.

De superbia et vana gloria.

Occasio perdicionis nostræ facta est superbia diaboli, et argumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei (*Reg. past. part. iii, c. 17*). Quid elatione abjectius, quæ dum supra se tenditur, ab altitudine veræ celsitudinis elongatur? *Initium omnis peccati superbia est* (*Eccli. x, 15*; *Moral. xxxiv, 21, n. 40*). Quid est autem superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus? Perversa enim est celsitudo, deserto eo cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium (*Moral.*

et alii a Gussanv. visi, legunt *sensibus*.

^c Ed., *sp. rat.*

xxvi, 17, n. 28). Multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit. quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro in infinis mersit. Qui per superbiam in secreto cordis prius elevantur, postmodum publice corruunt, quia dum occultis intumescunt motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic sic elatis justa fuerant retributione feriendi, ut quia superbiendo se hominibus præferunt, luxuriando usque ad jumentorum similitudinem devolvantur. Curandum nobis est et omni custodia mens a tumore servanda superbiæ. Non enim ante oculos Dei vacue transvolant cogitationes nostræ, et nulla momenta temporis per animum transeunt sine statu retributionis. Intus videt Deus quod mentem elevat, et idcirco foras permittit invalescere quod deponat. Intus prius extollitur, quod foras postmodum luxuriæ corruptione feriat. Occultam superbiæ culpam sequitur aperta percussio, ut a malis exterioribus interiora tumentur, et cor publice corruat, quod latenter tumentur. Per Osee prophetam contra Israelitas dicitur : *Spiritus fornicationis in medio eorum, et Dominum non cognoverunt (Osee v, 4)*. Qui ut ostenderet quod causa libidinis ex culpa proruperit elationis, mox subdidit, dicens : *Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus (Ibid., 5)*. Si auctorem suum homo superbiendo contemnit, jure et a subjecta carne prælium suscipit. Unde et ille primus inobediens, mox ut superbiendo peccavit, pudenda contexit (*Gen. iii, 7*); quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit. Et quia auctori suo esse subditus noluit, jus carnis subditæ quam regebat amisit, ut in se ipso videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, et superatus disceret quid elatus amisisset. Cum res bona agitur, necesse est ut prius ejus elatio in corde vincatur, ne si a radice miseræ intentionis prodeat, amarus nequitiae fructus producat (*Moral. xxiii, c. 11, n. 20*). Cordis superbia, cum exterius usque ad corpus extenditur, prius per oculos indicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati quasi e sublimi respiciunt, et quo se deprimunt, altius extollunt (*Moral. xxxiv, c. 22, n. 46*). Nisi superbia per oculos se quasi per quasdam fenestras ostenderet, nequaquam Deo Psalmista dixisset : *Populum humilem salvum facies, et oculos superbiorum humiliabis (Psal. xvii, 28)*. Nisi superbia se per oculos funderet, Salomon quoque de Judææ elatione non diceret : *Generatio cujus excelsi sunt oculi, et palpebræ ejus in alta^a subreptæ (Prov. xxx, 13; Reg. past. part. iii, c. 17)*. Plerumque elatos comitari solet liberæ vocis assertio. Loquuntur quidem per superbiam elationis, et tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Elatos nunquam ad increpanda quæ non debent, aut magis increpanda quam debent, sub imagine libertatis effrenatio impellit tumoris. Considerandum est quod plerumque elatos utilius corripimus, si eorum correptionibus quædam laudum fomenta misceamus. Inferenda namque illis sunt, aut alia bona quæ in

^a Ed., altum.

A ipsis sunt, aut dicendum certe quæ poterant esse, si non sunt; et tunc demum resecanda sunt mala quæ nobis displicent, cum prius ad audiendum placibilem eorum mentem fecerint præmissa bona quæ placent. Nam et equos indomitos blanda prius manu tangimus, ut eos nobis plenius postmodum etiam per flagella subigamus. Et amaro pigmentorum poculo mellis dulcedo adjungitur, ne ea, quæ saluti profutura est, in ipso gustu aspera amaritudinem sentiat; dum vero gustus per dulcedinem fallitur, humor mortiferus per amaritudinem evacuat. In quibusdam elatis invectionis exordia permista sunt laude temperanda, ut dum admittunt favores quos diligunt, etiam correptiones recipiant quas oderunt. Plerumque persuadere elatis utilia melius possumus, B si profectum eorum nobis potius quam illis profuturum dicamus, si eorum meliorationem nobis magis quam sibi impendi postulemus. Superbi quique eo ipso quo videri alti appetunt, a vera Dei essentia longe per elationem fiunt (*Moral. xvii, c. 8, n. 10*). Subsistere etenim nequeunt, quia ab æternæ essentiae soliditate dividuntur, atque hanc primam ruinam tolerant, quia per privatam gloriam in semetipsis cadunt, sicut per Psalmistam dicitur : *Dejecisti eos cum allevarentur (Psal. lxxii, 18)*; quia eo intrinsecus corruunt, quo male extrinsecus surgunt. Sic aurarum flatu in altum stipula rapitur, sed casu concito ad ima revocatur. Sic ad nubila fumus attollitur, sed repente in nihilum tumescendo dissipatur. Sic ab infinis nebula densescendo se erigit; sed C exortus hanc solis radius, ac si non fuerit, abstergit. Sic in herbarum superficie nocturnis horis^b humor aspergitur, sed diurni luminis subito calore siccatur. Sic spumosa aquarum bullæ inchoantibus pluviis excitatae ab intimis certatim prodeunt; sed eo celerius disruptæ depereunt, quo inflatæ altius extenduntur: cumque excrescunt ut appareant, crescendo peragunt ne subsistant. Scriptum quippe est : *Cunctis diebus suis impius superbit (Job. xv, 20; Moral. lib. xii, c. 37, n. 42)*. Solent etiam electi in quibusdam suis cogitationibus atque actibus superbi; sed quia electi sunt, cunctis diebus suis superbi non possunt, quia priusquam vitam finiant, ad humilitatis metum ab elatione corda commutant. Unusquisque impius diebus suis omnibus superbit, quia sic vitam terminat, ut ab elatione minime recedat. Circumspicit quod temporaliter floret, et pensare negligit quod in æternum judicatur. In vita carnis fiduciam ponit, eaque diu permanere existimat, quæ ad præsens tenet. Solidatur in elatione animus, in respectum adducitur omnis propinquus: quam repentina mors subrepat nunquam considerat; quam sit ejus incerta felicitas, nunquam pensat. Superbi quisquam minime debuisset, etiam si annorum suorum numerum certum habere potuisset, ut sciens quantum viveret, præsciret quando se ab elatione removeret (*Ibid., c. 38, n. 43*). Sciendum est quia omnis superbus juxta modum proprium tyrannidem

^b Ed., rectius, nocturni roris.

exercet; nam quod nonnunquam alius in republica, hoc est, per acceptam dignitatis potentiam, alius in provincia, alius in civitate, alius in domo propria, atque alius per latentem nequitiam hoc exercet apud se in cogitatione sua. Plerumque superbus iram superni Iudicis perpendit præsentem; sed a malo non avertitur, ut etiam ipsa quoque ab ejus interitu valeat averti (*Ibid.*, c. 41, n. 46). Accusante se conscientia, feriri metuit; sed tamen semper auget, quo feriat. Contemnit quisque superbus reditum suum, desperat veniam, superbit in culpa; sed tamen testem suæ nequitiae intus habet timorem. Et quamvis prava videantur foras audacter agere, de his tamen apud semetipsum cogitur trepidare. Per Isaiam prophetam dicitur: *Inebriatus est in cælo gladius meus* (*Isai.* xxxiv, 5; *Moral. lib.* xxxii, c. 25, n. 49). Ac si aperte diceret: Quia ira feriam superbos terræ, perpendite, si ipsos etiam quos in cælo juxta me condidi pro elationis vitio percutere non peperi.

CAPUT XV.

De avaritia.

Avaritia, quæ est idolorum servitus (*Ephes.* v, 5), velut amphora os cordis in ambitu apertum tenet (*Moral. lib.* xiv, c. 53, n. 63). Multi sensu torpent, sed in his quæ appetunt avaritiæ stimulis excitantur; et qui ad bona videnda cæci sunt, excitantibus præmiis, ad peragenda mala vigilantes fiunt. Per Zachariam prophetam de qualitate avaritiæ dicitur: *Hæc est oculus eorum in universa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur* (*Zach.* v, 6). Quid est talentum plumbi, nisi ex eadem avaritia pondus peccati? Per plumbam metallum, cujus natura gravis est ponderis, peccatum avaritiæ specialiter designatur, quod mentem quam infecerit ita gravem reddit, ut ad appetenda sublimia attolli nequaquam possit. *Radix omnium malorum est cupiditas* (*I Tim.* vi, 10; *Moral.* xiv, c. 53, n. 65); et quia quodlibet malum per avaritiam gignitur, dignum est ut domus avaritiæ in fetore construatur. Idem Zacharias propheta dixit ad angelum: *Quo istæ mulieres deserunt amphoram? Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar* (*Zach.* v, 11). Sennaar quippe fetor eorum dicitur, quia sicut bonus odor ex virtute est, ita e contrario fetor ex vitio cupiditatis. Sciendum est quod Sennaar latissima vallis est, in qua turris a superbientibus ædificari cœperat, quæ linguarum facta diversitate destructa est. Quæ scilicet turris Babylon dicta est, pro ipsa videlicet confusione mentium atque linguarum. Nec immerito ibi avaritiæ amphora ponitur, ubi Babylon, id est confusio, ædificatur, quia dum per avaritiam et impietatem certum est omnia mala exurgere, recte hæc ipsa avaritia atque impietas in confusione perhibentur habitare. Æstu avaritiæ homines accensi, eo majora de se opera humanis oculis ostendunt, quo ampliora sibi ab hominibus offerri munera appetunt. In libro beati Job scriptum est: *Ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt* (*Job.*

^a Ed., conspici.

xv, 34; *Moral. lib.* xii, c. 54, n. 62). Sicut enim corpus in tabernaculo, sic mens habitat in cogitatione; sed ignis tabernacula devorat, cum æstus avaritiæ cogitationes devastat. Cum repleti cuncti simul opibus inardescunt avari, audiant quod scriptum est: *Qui festinat ditari, non erit innocens* (*Prov.* xxviii, 20; *Reg. past.* p. iii, c. 20). Qui augere opes ambit, vitare peccatum negligit; et more avium captus, cum escam terrenarum rerum avidus concupiscit, quo stranguletur peccati laqueo, non agnoscit. Cum plerumque præsentis mundi luera desiderant, et quæ de futura damna patientur ignorant, audiant hoc quod scriptum est: *Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit* (*Prov.* xi, 21). Qui in principio hæreditari festinant, sortem sibi in novissimo benedictionis amputant, quia dum per avaritiæ nequitiam hic multiplicari appetunt, illic ab æterno patrimonio exheredes fiunt. Cupiditas plerumque latenter oritur in mente, sed punitiones peccatorum omnium patenter producit in opere (*Moral. lib.* xi, c. 10, n. 21). Quas videlicet punitiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, dicens: *Quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis* (*I Tim.* vi, 10; *Reg. past. part.* ii, c. 20). Isaias propheta, de immensitate avaritiæ humanum genus redarguens, ait: *Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis, usque ad terminum loci. Nunquid habitabitis soli vos in medio terræ* (*Isai.* v, 8)? Ac si aperte diceret: Quousque vos extenditis, qui non habere in communi mundo consortes minime potestis? Conjunctos quidem premitis, et contra quos vos valeatis extendere, semper invenitis.

CAPUT XVI.

De iracundia.

Cum tranquillitatem mentis plerumque ira diverberat, dilaniatam quodammodo scissamque perturbat, ut sibi metipsi non congruat, ac vim intus similitudinis amittat (*Moral. lib.* v, c. 45, n. 78). Quanta sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitatur. Per iram sapientia perditur, ut quid, quove ordine agendum sit, omnino nesciatur, sicut scriptum est: *Ira in sinu stulti requiescit* (*Eccle.* vii, 10), quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permovendo confundit. Per iram vita amittitur, et si sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: *Ira perdit etiam prudentes* (*Prov.* xv, 1), quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram justitia relinquatur, sicut scriptum est: *Ira viri justitiam Dei non operatur* (*Jac.* i, 20), quia dum perturbata mens judicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: *Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ tuæ* (*Prov.* xxii, 24, 25). Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est ut bestiali-

^b Ed., qui habere. Vid. PP. Benedict. in hunc locum

ter solus vivat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: *Vir animosus parit rixas. Et vir iracundus effodit peccata* (*Prov. xv, 18*). Iracundus quippe peccata effodit, quia etiam malos quos incaute ad discordiam provocat peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (*Ephes, iv, 26*); quia cum menti iracundia confusionis tenebras inculit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram sancti Spiritus splendor excluditur; quo contra, juxta vetustam translationem scriptum est: *Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et tremementem sermones meos* (*Isai. lxxvi, 2*)? Cum enim humilem diceret, quietum protinus adjunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto Spiritui habitationem claudit. Spiritus sancti recessione animus per iracundiam vacuum, ad apertam mox insaniam ducitur, et usque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ stimulis accensus cor palpitat, corpus tremat, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti (*Moral. v, c. 45, n. 79*). Ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat. In nullo itaque iste ab arreptiliis longe est, qui actionis suæ conscius non est. Plerumque fit [ut] usque ad manus ira prosiliat, et quo ratio longius recedit, audacior exurgat; seque ipsum retinere animus non valet, quia factus est potestatis alienæ; et eo furor membra foras in icibus exercet, quod intus ipsam membrorum dominam mentem captivam tenet. Aliquando homo per iracundiam manus non exerit, sed in maledictionis jaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, et hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse perversus homo facere, vel metuit, vel erubescit. Fitque ut voto et voce homicidium peragat, etiam cum a læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira perturbato animo, quasi ex judicio silentium indicit; et quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, ut iratus quisque colloquutionem suam proximo subtrahat, et, nihil dicendo, quam sit aversus dicat. Et nonnunquam hæc silentii severitas per disciplinæ dispensationem geritur, si tamen sollicitè in intimis discretionis forma servetur. Nonnunquam dum accensus animus a consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus a proximi dilectione separatur; et acriores stimuli ad mentem veniunt, dum causæ quæ a gravius exasperant oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur; dum ira in odium permutat. Plerumque ira per silentium clausa intra mentem vehementius æstuat, et clamores tacita voces format, verba sibi quibus exasperetur objicit, et quasi in causæ examine posita durius exasperata respondet. Nonnunquam per iracundiam perturbatus animus majorem strepitum sui silentii

sentit, eumque gravius clausa iræ flamma consumit. Sciendum est quod nonnullos ira citius accendit, facilius deserit; nonnullos vero tarde quidem commovet, sed durius tenet. Alii per iracundiam accensis calamis similes, dum vocibus perstreperunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt; citius quidem flammam faciunt, sed protinus in favillam frigescunt (*Moral. v, c. 45, n. 80*). Plerumque iracundi accensionem tarde suscipiunt, sed tamen accensi semel difficilius extinguuntur; et quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui durius ignem servant. Plerumque homines, quod est nequius, et citius iracundiæ flammam accipiunt, et tardius deponunt; nonnulli vero has et tarde suscipiunt, et citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquido lector agnoscit quia et ad tranquillitatis bonum ultimus plusquam primus appropinquat, et in malo secundum tertium superat.

CAPUT XVII.

Qualiter ira reprimi debeat.

Duobus modis fracta possidere animum ira desuescit (*Moral. lib. v, c. 45, n. 81*). Primus quippe est ut mens sollicita, antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi quas pati potest contumelias proponat, quatenus, Redemptoris sui probra cogitans, ad adversa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortior excipit, quanto se cautius ex præscientia armavit. Qui improvidus ab adversitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens invenitur, eumque citius inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminencia per sollicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidiis vigilans expectat; et inde ad victoriam valenter accingitur, unde nesciens deprehendi putabatur. Solerter animus ante actionis suæ primordia cuncta debet adversa meditari, ut semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, et quidquid accesserit, [providus speret; et quidquid non accesserit,] lucrum putet. Secundus servandæ mansuetudinis modus est, ut cum alienos excessus aspiciamus, nostra quibus in aliis excessibus delicta cogitemus. Considerata infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam injuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat in quo debeat ipse tolerari. Quasi aqua ignis extinguatur, cum, surgente furore animi, cuique suæ ad mentem culpa revocatur, quia erubescit peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo sæpe se recollit parcenda peccasse. Solerter sciendum est quod alia est ira quæ impatientia excitat, alia quæ zelus format. Hæc ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si nulla ira ex virtute surgeret, divinæ animadversionis impetum Phinees per gladium non placasset (*Moral. v, c. 45, n. 82*). Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ ultionis excitavit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit,

^a Ed., causæ quoque quæ.

^b Ed., clausæ iræ flamma. In Colb., Corb. Germ.

et aliis Mss., legitur: *Clausæ iræ flamma.*

^c Ed., diutius, hic, et paulo infra.

eo contra illum ira districte ^a æterni rectoris exarsit. Irascimini, inquit Psalmista, et nolite peccare (Psal. iv, 5). Quod nimirum non recte intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodo, [non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic] proximos ut nos amare præcipimur, restat ut sic eorum erratibus, sicut nostris vitiis, irascamur. Unde et per Salomonem dicitur: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis* (Eccle. vii, 4). Idem Psalmista ait: *Turbatus est præ ira oculus meus* (Psal. vi, 8). Ira quippe per vitium oculum mentis excæeat, ira autem per zelum turbat, quia quos saltem rectitudinis æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Plerumque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius ad alta reducit, unde ad tempus, ne videat, reverberatur. Ipsa zeli per mansuetudinem recta æmulatione æterna post paululum in tranquillitate mentis oculum largius aperit, quæ hunc interim per commotionem claudit. Et unde mens turbatur, ne videat, inde proficit, ut ad videndum verius clarescat. Infirmanti oculo, cum collyrium immittitur, lux penitus negatur; sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit.

CAPUT XVIII.

De invidia.

Invidere non possumus nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus (Moral. lib. v, c. 46, n. 84). Parvulus ergo est qui livore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quod ei minor sit cujus invidia torquetur. Hostis callidus primo homini invidendo subripit quia, amissa beatitudine, minorem se immortalitati illius agnovit. Cain ad perpetrandum fratricidium corrui (Gen. iv, 5, 6, 7), quia, despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cujus Deus hostiam accepit; et quem meliorem se esse exhorruit, ne uticunque esset, amputavit. Esau ad persecutionem fratris hac de re exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se ei quem nascendo præibat ingemuit (Gen. xxv, 34; xxvii, 41). Joseph sanctum fratres sui Ismaelitis transeuntibus ideo vendiderunt, quia, cognito revelationis mysterio, ne eis melior fieret, ejus profectibus obviare conati sunt (Gen. xxxvii, 27, 28). Saul rex David subditum lanceam intorquendo persequitur, quia quem magis ^c quotidie augeri virtutum successibus sensit, ultra se excrescere expavit (I Reg. xviii, 11). Parvulus est qui invidia occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. Sciendum summopere est quia quamvis per omne vitium quod perpetratur, hu-

^a Ed., contra illum districtio æterni rectoris exarsit.

^b Ed., recti.

^c Ed., magnis. Tui tamen lectio reperitur in Belvac.

mano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hæc tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, et imprimendæ malitiæ pestem vomit (Moral. v, c. 46, n. 85). De quo nimirum scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum* (Sap. ii, 24). Nam cum devictum cor livoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant quam graviter animum vesania instigat. Per invidiam color pallore afficitur, et oculi deprimuntur, mens accenditur, et membra frigescent; fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco tenebrat ^d conscientiam vulnus inclusum. Nil lætum de propriis libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena; quantoque extranei operis in altum fabrica docitur, B tanto fundamentum mentis lividæ profundius suffoditur, ut quo alii ad meliora properant, eo ipsa deterius ruant ^e qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam invidia, cum mentem tabefecerit, cuncta quæ invenerit bene gesta consumit. Per sapientissimum Salomonem dicitur: *Vita carniæ, sanitas cordis; putredo ossium, invidia* (Prov. xiv, 30). Quid enim per carnes, nisi infirma quædam ac tenera? Et quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Et plerumque contingit ut quidam cum verâ cordis innocentia in nonnullis suis actibus infirmi videantur, quidam vero jam quædam ante humanos oculos robusta exerceant, sed tamen erga aliorum bona intus invidiæ pestilentia tabescant. Bene ergo dicitur: *Vita carniæ sanitas cordis*, quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. Et recte subditur: *Putredo ossium invidia*, quia per livoris vitium, ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe putrescere est quædam etiam robusta per invidiam desperire.

CAPUT XIX.

De supprimenda invidia.

Difficile namque est, ut hoc alteri non invidet, quod adipisci alter exoptat, quia quidquid temporale percipitur, tanto fit minus singulis, quanto dividitur in multis; et idcirco desiderantis mentem livor exeruciat, quia hoc quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut a quantitate restringit (Moral. lib. v, c. 46, n. 86). Qui livoris peste plene carere desiderat, illam hæreditatem diligat quam cohæredum numerus non angustat; quæ et omnibus una est, et singulis tota; quæ tanto largior ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Immutio livoris est affectus surgens internæ dulcedinis; et plena mors ejus est, perfectus amor æternitatis. Cum perfecte in amore cœlestis patriæ homo rapitur, plene etiam in proximi dilectione sine omni invidia

^d Edit., terebrat. Tui tamen lectioni suffragantur Ed. Coc. et seq.

^e Edit., ipse deterius ruat. Edit. vero antiquiores habent Tui lectionem.

solidatur, quia cum nulla terrena desiderat, nihil est A quod ejus erga proximum charitati contradicat. Vera charitas quid est aliud quam oculus mentis carens invidia? Qui si terreni amoris pulvere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læsus reverberatur. Quia parvus est qui terrena diligit, magnus qui æterna concupiscit, potest etiam sic non inconvenienter intelligi: *Parvulum occidit invidia* (Job v, 2), quoniam hujus pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desideriis infirmatur.

CAPUT XX.

De malitia.

In Evangelio Veritas ait: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facietis* (Matth. vii, 12; *Moral. lib. x, c. 6, n. 8*); quibus duobus utriusque testamenti mandatis, per unum malitia comspicitur, per B aliud benignitas prærogatur, ut quod non vult malum pati quisque non faciens, cesset a nocendi opere. Curandum magnopere est ut erga procaces quisque mansuetudinem longanimitatis exhibeat, ut malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis ostendat^a, ut discordes pace uniat, et concordēs ad concupiscentiam veræ pacis accingat. Dominus Jesus Christus malitiosos quosque redarguens dicit: *Quid vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides* (Matth. xii, 3, *Reg. past. Part. iii, c. 9*)? Perurbatio quippe impatientiæ festuca est; malitia vero in corde, trabes in oculo. Hanc namque auram tentationis agit, hanc autem consummatio nequitiae pene immobiliter portat. [Recte vero illic subjungitur:] *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Ac si dicatur menti iniquæ interius dolenti, et sanctam se exterius per patientiam demonstranti: prius a te molem malitiæ excute, et tunc alios de impatientiæ levitate reprehende, ne dum non studes malitiam^b vincere, reus tibi sit aliena prava tolerare. Cor pessimum ex sua et non aliena malitia tabescit (*Lib. x, in Exo. h. homil. 2, n. 12*), sicut scriptum est: *Ze- C lus apprehendit populum ineruditum, et non signis adversarius consumit*^d (*Isai. xvi, 11, secundum versionem antiquam; Moral. lib. ii, c. 34, n. 51*). Sicut autem ignis amoris mentem erigit, ita ignis malitiæ involvit, quia et sanctus Spiritus cor quod replet elevat, et ardor malitiæ ad inferiora semper incurvat. Malus D non solum ignis per vindictam post cruciat, sed nunc etiam per livorem cremat, quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, aunc semetipsos afficiunt malitiæ tormento.

^a Edit., *impendat.*^b Edit., *simulationem.*^c Notant PP. Benedictini, in lib. ii *Moral. cap. 31, n. 54*, non satis liquere quæ sit hæc propheta; suspicantesque textum a Greg. adductum in nullo prophetarum ad litteram reperiri, eo confugiant, ut dicant, prophetiæ nomine omnem sanctam Scripturam intelligi posse; porro Apostolum, Rom. x, 2, de populo Judaico scribere, eum habere æmulationem; sed non secundum scientiam, quod est fere dicere, rælum apprehendisse populum ineruditum, hoc est, scientiæ expertem. Ne autem ultra dubitetur locus

CAPUT XXI.

De discordia.

Admonendi sunt discordes, ut certissimo scient quia, quantislibet virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, si uniri per concordiam proximis negligunt (*Reg. Past. part. iii, c. 22*). Ad unam igitur vocationis apem nequaquam pertingitur, si non ad eam unita cum proximis mente curratur. Sæpe nonnulli, quo quædam specialiter dona percipiunt, eo superbiendo donum concordia, quod majus est, amittunt, ut si fortasse carnem præ cæteris gula refrenatione quis edomat, concordare eis quos superat abstinendo contemnat. Qui abinentiam a concordia separat, quid admoneat Psalmista perpendat, ait enim: *Laudate eum in tympano et choro* (*Psal. l, 4*). In tympano namque sicca et percussa pellis resonat, in choro autem voces societate concordant. Quisquis itaque corpus affligit, sed concordiam deserit, is Deum quidem laudat in tympano, sed non laudat in choro. Sæpe dum quosdam major scientia erigit a cæterorum societate disjungit, et quasi quo plus sapient, eo a concordia virtute desipiscunt. Quo quisque melius sapit, eo concordiam deserens^e deterior delinquit; et idcirco inexcusabiliter merebitur supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. Quibusdam a concordia recedentibus recte per Jacobum dicitur: *Si zelum amarum habetis, et contentiones in cordibus vestris^f, nolite g'oriari, et mendaces esse adversus veritatem. Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica; quæ autem desursum est sapientia primum quidem pudica est, deinde pacifica* (*Jac. iii, 14, 15, 17*). Pudica, videlicet, quia caste intelligit; pacifica autem, quia per elationem se minime a proximorum charitate discordat. Scriptum est: *Si offeras^g munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum* (*Matth. v, 23*). Ex qua scilicet præceptione pensandum est quorum hostia repellitur quam intolerabilis culpa monstratur. Cum mala cuncta bonis sequentibus diluantur, pensemus quanta sint mala discordiæ, quæ nisi extincta D funditus fuerint, bonum subsequi non permittunt. Admonendi sunt discordes, ut si aures a mandatis celestibus declinant, mentis oculos ad considerandum ea quæ in infimis versantur aperiant.

ex quo illa propheta, *Zelus apprehendit populum ineruditum*, sampla est, animadvertere placuit eam esse apud Isaiam, capite a nobis cit., non quidem secundum Vulg. nov., sed secundum versionem ant., eandemque allegari etiam ab Ambros. in psalm. cxviii, et ab August., lib. xx de Civit. Dei, c. 12.

^d Edit., *consumet.*^e In Ed. deest *concordiam deserens*, sed habetur quoque in Laud.^f Ed., *et contentiones sunt in corde vestro.*^g Ed., *offers.*

CAPUT XXII.

De odio.

Si ab increpatione hominum idcirco reticemus, quia contra nos insurgere odia formidamus, non jam luera Dei, sed nostra procul dubio quærimus (*Moral. xx, 21, c. 21, n. 47*). Sciendum magnopere est quod nonnunquam [cum] redarguuntur pravi, deteriores existunt, nosque magnis odiis insequuntur. Ipsi ergo, et non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus. Necessè nobis est ut aliquando toleremus tacendo odiosos quod sunt, quatenus in nobis discant vivendo quod non sunt. Non est omnino justo timendum, ne dum quisque corripitur, contumelias inferat, sed ne, tractus ad odium, pejor fiat (*Moral. lib. viii, c. 42, n. 67*). Cavendum summo opere est ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eamque usque ad lasciviam obtreptionis extendat, ne odium malitiæ excitet, et os usque ad jaculum maledictionis ^a inclinet (*Moral. lib. x, c. 6, n. 8*). In Evangelio Veritas ait: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis* (*Matth. vii, 12*). Ac si aperte dicat: *Quod ab alio tibi odium fieri, vide tu ne alteri per odium facias* (*Tob. iv, 16*).

CAPUT XXIII.

De concupiscentia oculorum.

Quisquis per corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati etiam nolens cadit, atque obligatus desideriis incipit velle quod noluit (*Moral. lib. xxi, c. 2, n. 4*). Præceps anima, dum ante non providet, ne incaute videat quod concupiscat, cæca post incipit desiderare quod vidit. Unde prophetæ mens, quæ sublevata sæpe mysteriis internis intererat, qui alienam conjugem incaute vidit, obtenebrata postmodum sibimet illicite conjunxit (*II Reg. xi, 2*). Sanctus vir, quia acceptis corporis sensibus velut subjectis ministris quidam æquissimus iudex præest, culpas conspiciat, antequam veniant, et velut insidiantibus ^b morti fenestras corporis claudit, dicens: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine* (*Job. xxxi, 1*), ne scilicet prius incaute aspicerent quod postmodum invitus amaret. Semel species formæ si cordi per oculos fuerit illigata, ^d viz magni luctaminis manu solvitur. Ne ergo quædam lubrica in cogitatione versemus, providendum nobis est quia intueri non debet ^e quod non licet concupisci. Ut munda mens in cogitatione servetur, a lascivia voluptatis suæ depræmendendi sunt oculi, quasi quidam raptiores ad culpam. Neque enim Eva lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incaute respiceret. Scriptum quippe est: *Vidit mulier quod bonum esset*

^A *lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile; et tulit de fructu ejus, et comedit* (*Gen. iii, 6*). Pensandum summo opere est quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere nos, qui mortaliter vivimus, si et Eva mater viventium per oculos ad mortem venit. Sub Judææ voce, quæ, exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdidit, propheta dicit: *Oculus meus deprædatus est animam meam* (*Thren. iii, 51*). Concupiscendo enim visibilia, invisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorum fructum per exteriorum visum perdidit, per oculum corporis pertulit prædam cordis. Scriptum in Evangelio est: *Quod omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo* (*Matth. v, 27; Moral. xxi, c. 2, n. 5*). Per Moysen quippe luxuria [perpetrata, per auctorem vere munditiæ luxuria] cogitata damnatur.

CAPUT XXIV.

De gulæ concupiscentia.

Sciendum est quia quinque nos modis gulæ vitium tentat (*Moral. lib. xxx, c. 18, n. 60*). Aliquando namque indigentia tempora prævenit; aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit; aliquando quælibet ^d sumenda sint, præparari accuratius expetit; aliquando autem et qualitati ciborum, et tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectiois ^e excedit. Nonnunquam vero et abjectius est quod desiderat, et tamen ipso esu ^f immensi desiderii deterius peccat. Vitiolorum tempora melius ostendimus, si hæc exemplis evidentioribus approbemus. Mortis quippe sententiam patris ore Jonathas meruit, quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit (*I Reg. xiv, 27*). Ex Ægypto populus eductus in eremo occubuit, quia, depecto manna, cibos carniū petiit, quos lautiores petavit (*Num. xxi, 5*). Prima filiorum Heli culpa suborta est quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet (*I Reg. ii, 12 seq.*). Cum ad Jerusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abundantia* (*Ezech. xvi, 49*), aperte ostenditur quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram moderatæ refectiois excessit (*Gen. xxv, 33*). Primogenitorum gloriam Esauideo amisit, quia magno æstu desiderii vilem cibum, id est, lenticulam concupivit: quam dum ^g vendidit etiam primogenitis prætulit quo in illam appetitum anhelaret indicavit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Unde et lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, et abjectiores non sine reatu conscientia degustamus. Esau primatum per esum lent-

^a Ed., irritet.

^b Ed., hosti. Ast meliorem esse Tati lectionem suadent quæ in hunc locum afferunt PP. Benel.

^c Ed., decet. Verum Ge-Edit., ut noster habent.

^d Ed., quælibet quæ.

^e Ed., moderatæ refectiois.

^f Ed., æstu.

^g Ed., vendendis.

culæ perdidit, et Elias in eremo virtutem corporis a carnes edendo servavit (*III Reg. xvii, 6*). Antiquus hostis, quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit, et secundum non carne, sed pane tentavit (*Gen. iii, 6; Matth. iv, 3*). Plerumque primi parentis culpa committitur, etiam cum abjecta et vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, ut a vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit; nam cum alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam revocat b. Et cum concupiscentes noxia attingimus, profecto quid aliud quam vetita degustamus? Ea in cibo sumenda sunt, quæ naturæ necessitas querit, non quæ edendi libido suggerit, ne si hæc moderata discretio minus caute prospiciat, illicitæ se concupiscentiæ quis voragine immergat (*Moral. xxx, c. 18, n. 61*). Gulæ deditos superfluitas locutionis, levitas operis, atque luxuria comitatur (*Reg. Past. part. iii, c. 19*). Nisi gulæ deditos immoderata loquacitas raperet, dives, qui epulatus quotidie splendide dicitur, in lingua gravius non arderet. Ait enim: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma (Luc. xvi, 24)*. Quibus profecto verbis ostenditur quia epulando quotidie crebrius in lingua peccaverat, qui totus ardens refrigerari se præcipue in lingua requirebat. Quia gulæ deditos levitas protinus operis sequitur, auctoritas sacra testatur, dicens: *Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii, 6)*. Plerumque edacitas usque ad luxuriam pertrahit, quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentia pomi aperuit, sed in peccati laqueo iriuxit, divina voce dicitur: *Pectore et ventre repes (Gen. iii, 14)*. Ac si ei aperte diceretur: Cogitatione et ingluvie super humana corda dominaberis. Quia gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur: qui dum aperta narrat, occulta denuntiat, dicens: *Princeps coquorum destruxit muros Jerusalem (Jerem. xxxix, sec. text. Hebræum, et sec. LXX)*. Princeps namque coquorum venter est, cui magna cura obsequium a coquis impenditur, ut ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Jerusalem virtutes sunt animæ, ad desiderium supernæ pacis elevatæ. Coquorum igitur princeps muros Jerusalem dejecit, quia dum venter ingluvie tenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur.

CAPUT XXV.

De pugna virtutum adversus vitia.

Cum domino vitiorum contradicimus, cum iniquitati, quæ nos a Deo separat c, reluctamur, cum cou-

a Nonnullæ Edit. vet. et recent. habent *virtutem spiritus*: quæ lectio magis probanda videtur; sed vide animadversionem PP. Benedict. in hunc locum.

b Ed., *vetat*.

A *suctudini fortiter [et] violenter resistimus, et, desideria perversa calcantes, contra hanc d jus nobis libertatis ingenitæ vindicamus, vitiorum agminibus acerrimo conflictu resistimus (Moral. iv, c. 36, n. 71)*. Cum culpas pœnitendo percutimus, et maculas sordium fletibus lavamus, fortiter contra vitia reluctamur. Tunc se viri sancti veracius a vitiorum colluvione detergant, dum ab eis contra singula vitia virtutes singulæ opponuntur (*Apud Isid., lib. ii, sentent. c. 37*). Interdum vitia cum virtutibus ad utilitatem configunt, ut ipso certamine, vel mens exerceatur, vel ab elatione concussus e animus restringatur. Adversus impetus vitiorum contrariis virtutibus est pugnandum. Contra luxuriam enim cordis est adhibenda munditia, contra odium dilectio præparanda, B *contra iracundiam patientia proponenda est; porro contra timorem fiduciæ adhibenda est virtus, contra torpore: n zeli prælium. Tristitiæ quoque gaudium, accidiæ fortitudo, avaritiæ largitas, superbæ humilitas opponenda est. Sicque singulæ virtutes nascentia contra se vitia reprimunt, ac tentationum motus virtute divinæ charitatis exstinguunt. Libidinem abstinentia domat. Nam quantum corpus inedia frangitur, tantum mens ab illicito appetitu revocatur. Adversus iram tolerantia dimicat. Ira autem semetipsam necat, sustinendo autem patientia victoriam portat. Tristitiæ moerorem spes æterni gaudii superat; et quem turbata mens de exterioribus afflicti, dulcedo interioris tranquillitatis lenit. Adversus invidiam præparetur charitas, et adversus iræ incendia mansuetudinis adhibeatur tranquillitas.*

CAPUT XXVI.

De multiloquio.

Admonendi sunt multiloquio vacantes, ut vigilanter aspiciant a quanto rectitudinis statu depereunt, dum per multiplicia verba dilabuntur (*Reg. Past. part. iii, c. 14*). Humana etenim mens aquæ mors circumclusa ad superiora colligitur, quia illud repetit unde descendit, et relaxata deperit, quia se per infima inutiliter spargit. Quî supervacuis verbis a silentii sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur. Unde et redire interius mens ad sui cognitionem non sufficit, quia per multiloquium sparsa, a secreto se intimæ considerationis excludit. Totam vero se insidiantis hostis vulneribus detegit, quia nulla munitione custodiæ circumcludit. In Proverbiis scriptum est: *Sicut urbs patens, et absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum (Prov. xxv, 28)*. Quia enim murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis. Et cum se per verba extra semetipsam dejicit, apertam se adversario ostendit. Quam tanto ille sine labore

c Ed., *quæ nos ceperat*.

d In Cod. nostro has voces hic intrusas legimus, *lex, scriptura, æquitas, vel potestas*.

e In Ed. Loaysæ, *elationis concursu*, in Regal. et in Parisiens., *conversus*.

superat, quanto et ipsa quæ vincitur contra semet-ipsam per multiloquium pugnat (*Greg., ubi supra, et Moral. lib. vii, c. 37, n. 57*). Plerumque per quosdam gradus desidiosa mens in foveam lapsus impellitur, et dum otiosa verba cavere negligimus, ad noxia pervenimus, ut prius loqui aliena libeat, et postmodum detractionibus eorum vitam de quibus loquitur mordeat, ad extremum vero usque ad apertas lingua contumelias erumpat. Per effrenationem linguæ seminantur stimuli, oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorum, pax extinguitur cordium. Unde bene per Salomonem dicitur: *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum* (*Prov. xvii, 14*). Aquam quippe dimittere est linguam in fluxum eloquii relaxare. Sed dimissor aquæ jurgiorum caput efficitur, quia per linguæ incontinentiam discordiæ origo propinatur (*Moral. lib. v, c. 13, n. 30*). Quia multiloquio quisque serviens rectitudinem justitiæ tenere nequaquam possit, testatur propheta, quia ait: *Vir linguosus non dirigitur super terram* (*Psal. cxxxix, 12; Moral. lib. vii, c. 37, n. 58*). Hinc Salomon iterum dicit: *In multiloquio peccatum non deerit* (*Prov. x, 19*). Isaias propheta ait: *Cultus justitiæ silentium* (*Isai. xxxii, 17*); videlicet indicans quia mentis justitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. Hinc Jacobus ait: *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio* (*Jac. i, 26*). Pravi homines, sicut in sensu leves sunt, ita in locutione præcipites, et reticere pertractando negligunt quæ loquantur (*Moral. lib. v, c. 13, n. 30*). Sed quod levis conscientia concipit, levior protinus lingua producit. Per semetipsam nos Veritas admonet, dicens: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii* (*Matth. xii, 36; Moral. lib. vii, c. 37, n. 58*). Otiosum quippe verbum est, quod aut ratione justæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis caret. Si ergo ratio de otioso sermone exigitur, pensemus quæ poena multiloquium maneat, in quo etiam per noxia verba peccatur.

CAPUT XXVII.

De perversa locutione.

Sicut perfecti viri perversos proximos non debent iugere, quia et eos sæpe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad perversitatem nunquam trahuntur, ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala quæ frequenter aspiciunt, et corrigere non valent, delectentur imitari (*Lib. i, in Ezech., homil. 9, n. 25*). Sic verba proximorum audiendo quotidie sumimus in mente, sicut flando atque respirando aerem trahimus corpore. Sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue audita infirmitatem inficit animum, ut tabescat delectatione pravi operis, et assidui iniquitate sermone. Unde Paulus ait: *Corrumpunt mores bonos colligunt mala* (*I Cor. xv, 33*).

^a *Ed., juxta sunt.*

CAPUT XXVIII.

De lætis vel tristibus in hoc sæculo degentibus.

Aliter admonendi sunt læti atque aliter tristes (*Reg. Past. part. iii, c. 3*). Lætis videlicet inferenda sunt tristitia quæ sequuntur ex supplicio; tristibus vero inferenda sunt læta, quæ promittuntur ex regno. Discant læti ex minarum asperitate quod timeant; audiant tristes præmiorum gaudia, de quibus præsumant. His quippe dicitur: *Væ vobis qui ridetis nunc, quoniam flebitis* (*Luc vi, 25*). Læti vero eodem Magistro dicente audiunt: *Iterum videbo vos, et gaudet cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis* (*Joan. xvi, 22*). Plerumque fit ut nonnulli læti vel tristes non rebus fiant, sed conspersioibus existant. Quibus profecto intumescendum est, quod quædam vitia quibusdam conspersioibus^a existant. Habent enim læti ex propinquo luxuriam, tristes vero iram. Necesse est igitur ut non solum quisque consideret quod ex conspersione sustinet, sed etiam quod ex vicino deterius perurget, ne dum nequaquam pugnat contra hoc quod tolerat, ei quoque, a quo se liberum æstimat, vitio succumbat.

CAPUT XXIX.

De stultitia.

Stulti homines hoc solum tota cordis intentione conspiciunt, per quod ad finem terreni desiderii perducantur (*Moral. xvii, c. 7, n. 9*). Scriptum quippe est: *Oculi stultorum in finibus terræ* (*Prov. xvii, 24*). Nequaquam suæ considerationis obtutum in terra stultus sigeret, si ad sancta sui Redemptoris itinera mentis oculos levaret. Scriptum quippe est: *Stultus scribet sapienti* (*Prov. xi, 29; Moral. xx, c. 24, n. 52*). Sæpe etenim conspiciamus sapientes subesse, stultos vero arcem domini tenere, sapientes serviliter, obsequi, stultos tyrannica elatione dominari. Quomodo igitur definitione divinæ sententiæ sapienti stultus servit, dum plerumque hunc jure temporalis domini comprimunt? Sed sciendum est quia contra sapientis vitam, dum stultus præeminens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, contumeliis laerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine urendo purgat. Plerumque stultus sapienti etiam dominando servit, quem ad meliorem statum premendo provelit. Nonnunquam pupillis dominis ad disciplinæ magisterium servi præsumunt, terrent, premunt, et feriunt; et tamen esse servi nullo modo desistunt, quia ad hoc ipsum ordinati sunt, ut proficientibus dominis etiam feriendo famulentur. Quia stultorum reproborum mala bonos, dum cruciant, purgant, utilitati justorum militat etiam potestas iniquorum. Sicut clausa janua, in domo quæ intus membra lateant ignoratur, sic plerumque stultus, si tacuerit, utrum sapiens an stultus sit absconditur, si tamen nulla alia prodent opera quæ sensum etiam tacentis loquantur (*Moral. xi, c. 24, n. 35*). Per Salomonem dicitur: *Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur* (*Prov. xvii, 28*). Sed quia stultus, cum loquitur, per hoc quod sua infert, sapientiæ

verba pensare non sufficit, recte per beatum Job A dicitur: *Audite ergo correptiones meas, et iudicium laborum meorum attendite* (Job. xiii, 6). Bene autem prius correptionem et postmodum iudicium intulit, quia nisi per correptionem prius tumor stulti deprimatur, nequaquam per intelligentiam iudicium iusti cognoscitur (*Moral.* xi, c. 25, n. 36). Nonnunquam stulti, cum prudentium facta conspiciunt, hæc eis omnia esse reprehensibilia videntur; suæque imperitiæ atque infirmitatis obliti, tanto intentius de alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant (*Greg.*, ubi sup., c. 27, n. 38).

CAPUT XXX.
De luxuria.

Malum luxuriæ aut cogitatione perpetratur, aut opere. Callidus namque adversarius noster, cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere^a cogitationis molitur (*Moral.* xxi, c. 2, n. 5). Serpentis a Domino dicitur: *Pectore et ventre repes* (Gen. iii, 14). Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibimet subdita usque ad expletionem operis luxuriam exercet. Serpens autem repit pectore, quando eos quos in opere luxuriæ non valet, in cogitatione polluit. Quisquis luxuriam perpetrat actione, huic serpens repit ex ventre; quisquis autem perpetranda versat in mente, huic serpens repit ex pectore. Ardentem quasi Sodomam lugere, est illicita carnis incendia declinare (*Reg. Past. part. iii, c. 27*). Quisquis mundi huius successibus elevatus lenocinante cordis lætitia tentari se luxuriæ stimulis sentit, Joseph factum ad memoriam revocet, et in arce se castitatis servet (*Moral. lib. xxx, c. 10, n. 38*). Cum voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, ut eos erubescamus prava committere, quos a Deo meminimus^b gratuita bona percipere. Nonnunquam voluptas, quæ ex prosperitate nascitur, ejusdem prosperitatis est consideratione ferienda, quatenus hostis noster, unde oritur, inde moriatur. Propheta David subito casu per luxuriam deluxit, dum in solario deambulans alienam conjugem concupivit et abstulit; ejusque virum cum damno sui exercitus interemit, et repentino casu cecidit, cum mens il a mysteriis cœlestibus assueta ab inopinata tentatione devicta^c est, atque immanissimæ turpitudini subacta (*II Reg. xi, 4; Moral. lib. xii, c. 18, n. 25*). Quasi saxum de loco suo translatum est, cum prophætæ animus a prophetiæ mysteriis exclusus ad cogitandas turpitudines venit. Salomon ille quondam sapientissimus nimietate luxuriæ superatus immoderato usu atque assiduitate mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabricaret; et qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ substratus idolis construere templa non timeret (*III Reg. xi, 7*). Sicque factum est ut ab assidua carnis petulantia usque ad mentis perfidiam

^a Ed., *cogitatione*. Ast lectioni Taji suffrag. non mundo recent. Edit., sed Cod. quoque Corb. Germ.
^b Ed., *gratuito*.

perveniret, quia, subripiente paulisper infusione peccati, terra cordis illius ad^c consummationem defluxit. Non immerito jumenta terræ nuncupantur qui^d hujus vitæ carnalis ima appetant (*Moral.* xxvi, 17, n. 27), quos in infimis illecebrosa voluptas dejecit, quibus per sacra eloquia dicitur: *Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus* (*Psal.* xxxi, 9). Voluptatum carnis amatoribus dicitur: *Mortificate nunc membra vestra, quæ sunt super terram*; id est, *fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam* (*Colos.* iii, 5). Paulus apostolus petulantia carnis deditos publica invectione redarguit dicens: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis* (*Rom.* i, 21; *Gregor. ibid.*, n. 28). Quomodo autem in jumentorum ut plusquam jumentorum voluptate ceciderunt, subdidit dicens: *Tradidit illos in desideria cordis eorum in immunditiam* (*Rom.* i, 24). Nonnullos per luxuriam caro in infimis mersit, quos superba in altum scientia sublevavit, et a volatu volucrum ultra appetitum lapsi sunt jumentorum. Atque inde sub se prostrati sunt, unde super se ire videbantur. Plerumque virus libidinis de radice nascitur elationis; tunc ergo caro vincit, cum spiritus latenter intumescit, quia tunc anima per originem culpæ in jumentorum petulantiam cecidit, cum efferendo se more volucrum ultra quam debuit evolavit (*Gregor. ibid.*, n. 29). Interdum per elationis vitium longa continentia repente dissolvitur, et plerumque usque ad senium virginitas servata vitiatur. Quia etenim negligitur humilitas cordis, reclusus iudex despicit etiam integritatem corporis; et quandoque per apertum malum reprobos annuntiat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Quisquis diu servatum bonum subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo^e ad aliud subito erupit, per quod ab omnipotente Deo etiam tunc alienus exstitit, quando se ei per munditiam corporis inhæerere monstravit. Plerumque mentis elatio ad pollutionem pertrahit carnis, et reproborum cor a volatu volucrum ad petulantiam mergit jumentorum (*Moral.* xxi, 3, n. 7). Sciendum nobis magnopere est, aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud, cum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur, sed renittitur. Plerumque autem cum perversum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium volvit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat cum pulsatur, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat. Paulus prædicator egregius ait: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana* (*I Cor.* x, 13). Humana quippe tentatio est qua plerumque incogitatione tangimur etiam nolentes, quia ut nonnunquam et illicita ad animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Dæmoniaca est et non humana tentatio. cum

^c Edit., *consumptionem*.

^d Ed., *usu*.

^e Ed., *aliud*. Taji lectio rep. in Viadoc.

ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit. Idem Paulus apostolus ait: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore* (Rom. vi, 12). Peccatum quippe in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit, quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Humano generi de peccato tentari peccatum est. Quo quia quandiu vivimus perfec e omnimodo non caremus, sancta prædicatio, quoniam hoc expellere non potuit, ei de nostro cordis habitaculo regnum tulit, ut appetitus illicitus etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem, si ingreditur, non dominetur. In Genesi scriptum est: *Dominus pluit super Sodomam et Gomorrhæ sulphur et ignem* (Gen. xix, 24; *Moral. lib. xiv, c. 19, n. 23*). Quid in sulphure nisi fetor carnis, et quid per ignem nisi ardor desiderii carnalis exprimitur? Cum ergo habitantium Sodomis vel Gomorrhæ carnis scelera punire Dominus decrevisset, in ipsa qualitate ultionis notavit maculam criminis. Sulphur quippe fetorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad perversa desideria ex carnis fetore arserant, dignum fuit ut simul sulphure et igne perirent, quatenus ex justa pœna discerent ex injusto desiderio quid fecissent.

CAPUT XXXI.

De torpore animi.

Plerumque mens hominis a cura suæ sollicitudinis dormiens verberatur et non dolet, quia sicut imminuentia mala non prospicit, sic neque quæ perpetraverit agnoscit (*Reg. Past. Part. III, c. 32*). Trahitur et nequaquam sentit, quia per illecebras vitiorum ducitur, nec tamen ad sui custodiam suscitatur. Quamvis somno torporis a sui custodia quisque prematur, vigilare tamen ad sæculi curas nititur, ut semper voluptatibus debrietur. Et cum ad illud dormiat, in quo solerter vigilare debuerat, ad aliud vigilare appetit, ad quod laudabiliter dormire potuisset. Per Salomonem in Proverbiis dicitur: *Et eris quasi dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator amisso clavo* (*Prov. xxiii, 34*). In medio enim mari dormit, qui in hujus mundi tentationibus positus prævidere motus irruentium vitiorum quasi imminentes undarum cumulos negligit. Et quasi gubernator clavum amittit, quando mens ad regendam navem corporis studium sollicitudinis perdit. Clavum in mari amittere est intentionem providam inter pr. cellas hujus sæculi non tenere. Si enim gubernator clavum sollicite stringit, modo in fluctibus ex adverso navem dirigit, modo ventorum impetus per obliquum findit. Scriptum est: *Stellio manibus nititur, et moratur in ædibus regis* (*Prov. xxx, 23; Moral. vi, c. 10, n. 12*). Plerumque aves, quas ad volatum penna sublevat, in vepribus resident; et stellio, qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus regni ædificium tenet. Quia nimirum sæpe ingeniosi quique, dum per negligentiam torpent, in pravis actibus remanent; et simplices, quos ingenii penna non adjuvat, ad obtinenda regni

^a Hic intrusum est, per Salomonem; testimonium vero quod affertur est in lib. Job.

A æterni mœnia virtus operationis levat. Stellio, dum manibus nititur, in regis ædibus moratur, quia illo simplex per intentionem recti operis pervenit quo ingeniosus minime ascendit. Quæstio suboritur cur vel negligenti intelligentiæ donum tribuitur, vel studiosus quisque sensus sui tarditate præpeditur. Ad quam citius respondetur, dum protinus ^a per Salomonem subditur: *Nihil in terra sine causa* (*Job. v, 6; Moral. vi, c. 11, n. 13*). Idcirco enim sæpe et desidiosus ingenium accipit, unde negligens ^b etiam justius puniatur. Quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo majora præmia retributionis inveniat, quo magis in studio inventionis elaborat. Nihil ergo est in terra sine causa, quando et studioso tarditas ad præmium proficit, et desiderio velocitas ad supplicium crescit. Mentis desidia, dum congruo fervore non accenditur, a bonorum desiderio frauditus, convalescente fortim torpore, mactatur (*Reg. Past. p. III, c. 15*). Per Salomonem dicitur: *Pigredo immittit soporem* (*Prov. xix, 15*). Piger enim recte sentiendo quasi vigilat, quamvis nihil operando torpescat; sed pigredo soporem immittit dicitur, quia paulisper etiam recte sentiendi vigilantia amittitur, dum a bene operandi studio cessatur. De torpore animi recte in Proverbiis scriptum est: *Anima dissoluta esuriet* (*Ibid.*). Quisquis se ad superiora distringendo non dirigit, neglectum se inferius per desideria expandit; et dum studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis inflamæ fame sauciatur, ut quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per voluptatum desideria spargat. Hinc ab eodem rursus Salomone scribitur: *In desideriis est omnis otiosus* (*Prov. xxi, 26*). Hinc ipsa Veritate prædicante, uno quidem exeunte spiritu, munda domus dicitur, sed multiplicius redeunte, dum vacat, occupatur (*Math. xii, 44, 45*).

CAPUT XXXII.

De pigritia.

Suadendi sunt pigri, ne agenda bona, dum differunt, amittant; et dum opportune agere quæ possunt nolunt, paulo post, cum volunt, non valeant (*Reg. Past. part. III, c. 15*). Plerumque piger, dum necessaria agere negligit, quædam sibi difficilia opponit, quædam vero incaute formidat; et dum quasi invenit quod velut juste metuat, ostendit quod in otio quasi non injuste torpescat. Pigro etenim per Salomonem dicitur: *Propter frigus piger arare noluit; mendicabit ergo æstate, et non dabitur ei* (*Prov. xx, 4*). Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia torpore constrictus, agere quæ debet bona dissimulat. Et dum parva ex adverso mala metuit, operari maxima prætermittit. Bene autem subditur: *Mendicabit æstate, et non dabitur ei*. Qui enim nunc in bonis operibus non exsultat, cum sol judicii ferventior apparuerit, quia frustra regni aditum postulat, nil accipiens æstate mendicat. Hinc iterum scriptum est.

^b Ed., ut de negligentia.

Abcondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum porrigit eam (Prov. xix, 24). Nemo itaque tam piger est, ut ad os suum manum vel pro comedendo reducere laborem putet. Sed piger nec ad os suum manum suam porrigit, qui nec hoc vult operari quod dicit (Lib. II in Ezech. homil. ix, n. 15). Per manum quippe operatio, per os autem locutio designatur (Moral. xxii, c. 9, n. 20). Pigno labor est ad os manum suam porrigit, quia desidiosus quisque prædicator nec hoc vult operari quod dicit. Manum quippe ad os porrigit, est voci suæ opere concordare. Idem Salomon ait: Per agrum hominis pigri transiri, et per vineam viri stulti; et ecce totum repleverant urticæ: operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat (Prov. xxiv, 50). Per agrum hominis pigri atque per vineam viri stulti transire, est cujuslibet vitam negligentis inspicere, ejusque opera considerare (Moral. xx, c. 25, n. 54). Quam urticæ vel spinæ replent, quia in corde negligentium prurientia terrena desideria et punctiones pullulant vitiorum. Maceria lapidum destructa erat, id est, disciplina patrum ab ejus corde dissoluta; nam quia destructam maceriam a lapidum dissolutam esse disciplinam vidit, illic protinus secutus adjunxit: Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam (Prov. xxiv, 32). Cum disciplinæ vigor in corde reproborum, pigritia dominante, dissolvitur, ante eorum oculos cuncta bonorum opera despectui habentur. Nihilque esse æstimant quiddam de virtutibus electorum vident.

CAPUT XXXIII.

De murmure.

Acetum si mittatur in nitro, fervescit nitrum, sicut scriptum est: Sicut acetum in nitro, ita qui cantat cantica cordi pessimo (Lib. I in Ezech. homil. 9, n. 33). Perversa mens, quando per increpationem corripitur, aut per prædicationis dulcedinem ad bona suadetur, de correptione fit deterior. Et inde in murmurationis iniquitate succenditur, unde debuit ab iniquitate compesci. Quisquis pro peccato percutitur, nisi murmurando renitatur, eo ipso jam justus esse inchoat, quo ferientis justitiam non accusat.

CAPUT XXXIV.

De mendacio.

Plana est omnino veritatis via, et grave est iter mendacii, sicut scriptum est: Docuerunt linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent laboraverunt (Jer. ix, 5; Moral. lib. xii, c. 42, n. 47). Quisquis, relicta veritate, mentiri deliberat, ut audientium animum fallat, quantus ei labor est sollicite custodire ne ipsa ejus fallacia deprehendi queat? Pone quippe ante oculos quid sibi a veritatem scientibus responderi possit, et cum magno cogitatu pertractat quomodo per argumenta falsitatis documenta veritatis exsuperet. Fallacia laborans mendacii hinc inde se circumtegit, et

^a Edit., *destructa maceria*. Priores tamen Editi legunt ut Taius.

^b Edit., *aut prædicationis dulcedinem bona suadetur*. Melior autem vi. Taji lectio, cui alii Cod. consentiunt.

contra hoc, ubi deprehendi potuerit, veritatis similem responsionem quaerit; qui si vellet verum dicere, utique sine labore potuisset. Omne mendacium iniquitas est, et omnis iniquitas mendacium, quia profecto ab æquitate discrepat quiddam a veritate discordat (Moral. lib. xviii, c. 3, n. 5). Nonnunquam pejus est mendacium meditari quam loqui. Nam loqui plerumque præcipationis est, meditari vero studiosæ pravitatis; et quis ignoret in quanta distantia culpa distinguitur: utrum præcipatione aliquis an studio mentiatur? Summopere cavendum est omne mendacium, quamvis nonnunquam sit aliquod mendacii genus culpæ levioris, si quisquam præstando mentiatur. Scriptum est: Os, quod mentitur occidit animam (Sap. i, 11). Et: Perdes eos qui loquuntur mendacium (Paul. v, 7.) Hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cujuslibet per eorum fallaciam defendatur, nec suæ animæ noceant, dum præstare carnî nituntur alienæ, quanquam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facile abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Nonnulli ex obstetricum fallacia conantur asserere hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod illis mentientibus scriptum est: Quia ædificavit eis Dominus domos (Exod. i, 21; Moral. xviii, c. 3, n. 6). In obstetricum Ægyptiarum recompensatione cognoscitur quid mendacii culpa mereatur; nam benignitatis earum merces, quæ potuit eis in æterna vita retribui, pro admista culpa mendacii in terrenam est compensationem declinata, ut in vita sua, quam mentiando tueri voluerunt, ea quæ fecerunt bona reciperent, et ulterius quod exspectarent mercedis suæ præmium non haberent. Si subtiliter perpendatur, obstetrices Ægyptiæ amore vitæ præsentis mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ sunt infantum vitam tegere, mentiando suam (Moral., *ibid.*, n. 7).^d Et licet in Testamento Veteri nonnulla possint talia reperiri, pene nunquam tamen hoc vel tale genus mendacii a perfectis admissum studiosus ibi lector inveniet. Sicut enim ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur (Moral. lib. xi, c. 23, n. 34). Ubi enim non dolosa locutio, sed sensus veritatis est, quasi munita moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Beatus Job amicis suis non recte sentientibus dicit: Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos (Job. xiii, 7; *Ibid.*, cap. 26, n. 37)? Deus mendacio non eget, quia veritas fulciri non quaerit auxilio falsitatis.

CAPUT XXXV.

Quibus modis peccatum perpetretur.

Quatuor modis peccatum perpetretur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque

^e Edit., *præstare vitam*. Tajo tamen suffrag. Norm.

^d In nost. Cod. hic additum est *necare*, quod verbum intrusum judico contra Gregorii mentem.

suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia, perpetratur (*Moral. lib. iv, c. 27, n. 49*). Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Plerumque culpa, quæ terrere mentem debuit, extollit, et deiciendo elevat, sed gravior elevando supplantat. Unde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus frogit, nam serpens suasit, Eva delectata est, Adam consensit; qui etiam requisitus confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Eva delectata est, quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se delectationi subternit. Assensum vero Adam mulieri ipse præpositus præbuit, quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Requisitus Adam confiteri culpam noluit, quia videlicet spiritus, quo peccando a veritate disjungitur, in ruinæ suæ audacia nequus inderatur. Per timorem quidem Adam semetipsum abconsensus fugerat; sed tamen requisitus hænseit quantum etiam timens timebat (*Ibid. n. 50*). Cum enim ex peccato præsens poena meluitur, et amissa Dei facies non amatur, timor ex timore est, non ex humilitate: superbit quippe, qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit. Sicut quatuor modis peccatum perpetratur in corde, videlicet suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia, ita etiam quatuor modis peccatum consumitur in opere (*Ibid., n. 49*). Prius namque latens culpa agitur; postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur, dehinc et in consuetudinem ducitur; ad extremum quoque, vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. In primo parente didicimus quia tribus modis omnis culpæ nequitiam perpetravimus, suggestione scilicet, delectatione, consensu (*Reg. Past. part. iii, c. 29*). Primum itaque per hostem, secundum vero per carnem, tertium per spiritum perpetratur. Insidiator enim prava suggerit, caro se delectationi subjicit, atque ad extremum spiritus victus delectatione consentit. Antiquus serpens in paradiso prava suggestit, Eva autem quasi carne delectationi subdidit, Adam vero velut spiritus suggestione et delectatione superatus assensit. Suggestione diaboli nonnuquam peccatum agnoscimus, delectatione vincimur, consensu etiam ligamur. Unde exclamandum nobis cum Apostolo est: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus* (*Rom. vii, 24*)? Ut audiamus subsequentem nos consolationem: *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (*Ibid., 25*). Plerumque unum idemque peccatum poena est et causa peccati, quod melius ostendimus, si res ipsas ad medium deducimus (*Moral. lib. xxv, c. 9, n. 24*). Effrenata enim ventris in gluvies in fervorem luxuriæ plenitudinem carnis

^a *Ed.*, melius, peccantis.

A instigat, perpetrata autem luxuria, sæpe aut perjurio aut homicidio legitur, ne humanarum legum ultione penitet. Ponamus ante oculos, quod quidam voracitatis sibi frena laxavit, qua voracitate superatus adulterii facinus admisit: deprehensus autem in adulterio, latenter virum adulteræ, ne ad iudicium traheretur, occidit. Hoc itaque adulterium inter voracitatem et homicidium positum de illa videlicet nascens, hoc generans, peccatum est et poena et causa peccati. Peccatum profecto est per seipsum, poena vero peccati est, quia culpam voracitatis auxit. Causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Propheta Jeremias dicit: *Visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum* (*Jerem. xxi, 14; Reg. Pasi. part. iii, c. 52*). Peccatis aliis differunt peccata, quæ per conciliam perpetrantur. Non enim tam prave facta Dominus quam studia pravitatis insequitur. In factis enim sæpe infirmitate, sæpe negligentia, in studiis vero semper malitiosa intentione peccatur. Beatus Job typum peccantium intra Ecclesiam designans, ait: *Concidit me vulnere super vulnus* (*Job. xvi, 14; Moral. ii, c. 17, n. 20*). In infirmis suis sancta Ecclesia vulnere super vulnus conciditur, quando peccatum peccato additur, ut culpa vehementius exaggeretur. Quem enim avaritia pertrahit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciam, ut perpetrata culpa ex falsitate etiam defendatur; quid iste, nisi super vulnus concisus est vulnere? Bene per prophetam dicitur: *Maledictum, mendacium, homicidium, furtum, et adulterium invidiam, et sanguis sanguinem tetigit* (*Osee iv, 2*). Sanguis ergo sanguinem tangit, cum culpa culpam cumulat. Cum igitur vulnus vulnere additur, vires contra nos antiqui hostis vehementius excitantur. Quamvis quolibet in loco cogitando, loquendo et agendo peccemus, tunc tamen per tria hæc animus effrenatus rapitur, cum mundi hujus prosperitate sublevatur (*Moral. v, c. 11, n. 17*).

CAPUT XXXVI.

De manifestis, occultisque peccatis.

Uniuscujusque hominis culpa latens, quasi vulva peccati est, quæ occulte peccatorem concepit, et reatum suum in tenebris abscondit (*Moral. iv, c. 27, n. 51*). A vulva enim de utero exitur, cum peccator quæ in oculo commiserit hæc etiam in aperto committere non erubescit. Scriptum quippe est: *Egressus ex utero non statim perii* (*Job iii, 11*)? id est, postquam ad apertam iniquitatem exiit, cur me tunc saltem perditum non cognovi? Periisset quippe in suo iudicio, si se perditum cognovisset. Quasi ab occultationis suæ vulva processerant, de quibus propheta dicebat: *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt* (*Isai. iii, 9*).

CAPUT XXXVII.

De his qui ad delicta post lacrymas revertuntur.

Sunt nonnulli qui quando ad mentem redeunt, Dei justitiam et rectitudinem contemplantur, et orando ac flendo contramiscunt; sed postquam

contemplationis hora transierit, sic audaces ad iniquitatem redeunt, ac si post dorsum ejus positi a justitiæ ejus lumine minime videantur (*Moral.* xi, c. 29, n. 40). Quicumque post lacrymas a delicta relabuntur, apud se in abscondito quasi corporalem videntem aspiciunt^a faciem Dei, quia ei, et cum præsentibus sunt, blandiuntur fletibus, et cum quasi a conspectu illius recedunt, moribus detrahunt. Qui tanto amplius de malis suis ferendi sunt, quanto et in occulto cogitationis recta Dei judicia cognoscunt. Sunt nonnulli qui post vitam perditam ad semetipsos redeunt, et accusante se conscientia, perversa itinera relinquunt, commutant opera, antiquæ suæ pravitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, desideria superna sectantur; sed priusquam in eisdem sanctis desideris solidentur, per torporem mentis, ad ea quæ dijudicare cœperant redeunt, atque ad mala quæ fugere disposuerant recurrunt (*Moral.* xii, c. 52, n. 59). Si quid boni fortasse homo agere cœperit, priusquam in eo per longitudinem temporis convalescat, ad exteriora relabatur, et perverse deserit quæ recte inchoasse videbatur. Sunt nonnulli qui post perversa itinera sanctas vias sectari appetunt; sed priusquam in eis desideria bonæ roborentur, quædam illos præsentis sæculi prosperitas accipit, quæ eos rebus exterioribus implicat, et eorum mentem, dum a calore intimi amoris retrahit, quasi ex frigore extinguit, et quidquid in eis de virtutum flore apparere videbatur interficit (*Ibid.*, c. 53, n. 60). Curandum nimis est, ne ad hoc quisque proruat, quod se mundasse fletibus exultat, ne dum deplorata iterum culpa committitur, in conspectu justitiam ipsa etiam lamenta levigentur (*Moral. lib.* x, c. 15, n. 28). Scriptum est in libro Ecclesiastici: *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit lavatio ejus* (*Eccli.* xxiv, 30; *Reg. Past.* p. iii, c. 50)? Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lacrymas vitæ innocentiam non custodit; et lavantur ergo, et nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursum stenda committunt. Baptizatur scilicet a mortuo, qui mundatur fletibus a peccato; sed post baptismum mortuum tangit, qui culpam post lacrymas repetit.

CAPUT XXXVIII.

De peccandi consuetudine.

Peccator, cum jam de iniquitate sua non confunditur, in iniquitate eadem etiam adminiculis pessimæ consuetudinis roboratur (*Moral.* iv, 27, n. 51). Quasi quibusdam oblectationibus peccator fovetur ut crescat, dum culpa consuetudinibus firmatur ut vigeat. Cum prodire culpa in usum cœperit, nimirum se vel falsa spe divinæ misericordiam, vel aperta miseria desperationis pascit, ut eo nequaquam ad correptionem quisque redeat, quo vel faciem suam piæ sibi inordinate simulat, vel hoc quod fecit inordinate formidat. Beatus Job humani generis lapsus aspiciens, et quibus præcipitiis mersum sit in foveam iniquitatis intendens, dicit: *Quare non*

^a Ed., *corporaliter videntem accipiunt.*

A *in vulva mortuus sum* (*Job* iii, 14)? id est, in ipsa occulta perpetratione peccati, cur a carnis vita mortificare me nolui? *Quare*, inquit, *exceptus genibus*, id est, etiam post apertam culpam, cur me adhuc in illa etiam consuetudo suscepit, ut valentior ad nequitias redderet, et pravis me usibus sustinens foveret? Pierumque cum culpa in usum venerit, ei jam animus etiam si appetat, debilius resistit, quia quot vicibus prævæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur. Nonnunquam fit ut enervis animus, cum solvi peccati consuetudine non valet, ad quædam se solatia falsæ consolationis inclinet, quatenus venturum Judicem tantæ sibi miserericordiam spondeat, ut eos etiam quos arguendos invenerit penitus non occidat. Cui rei hoc deterius accidit, quod **B** ei multorum similium lingua consentit, cum multi male gesta hominum laudibus exaggerant; unde fit plerumque ut incessanter crescat culpa favoribus cœntrita. Curari autem vulnus negligitur, quod dignum præmio laudis videtur. Per Salomonem in Proverbiis dicitur: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas* (*Prov.* i, 10; *Moral.* xxxiii, 40, n. 18). Peccatores enim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata favoribus extollunt. Isaias propheta ait: *Vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis* (*Isai.* v, 18). Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per consuetudinis augmentum culpa protelatur. Beatus David de peccandi consuetudine dicit: *Funes peccatorum circumplexi sunt me* (*Psal.* cxviii, 61). **C** Quia enim funis addendo torquetur, ut crescat, non immerito peccati consuetudo in fune figuratur, quod perverso corde, dum sæpe frequentatur, multiplicius per augmentum consuetudinis augetur.

CAPUT XXXIX.

De levioribus peccatis.

Crebro peccatum, aut ignorantia, aut infirmitate perpetratur, ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne, quod voluerit, possit (*Moral.* xix, c. 23, n. 39). Cum in peccato animus moritur, citius ad vitam redueitur, si super hoc sollicitæ cogitationes vivunt.

CAPUT XL.

De gravioribus peccatis.

D Omne peccatum quod citius non tergiur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum et poena peccati (*Moral.* xxv, 9, n. 22). Peccatum namque quod poenitentia non diluit ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Unde fit ut non solum peccatum sit, sed peccatum et causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo^b cæca mens ducitur, ut pejus ex alio ligetur. Peccatum, quod ex peccato oritur, non jam peccatum tantummodo, sed peccatum est et poena peccati, quia justo judicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut præcedentis peccati merito etiam in aliis cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Non immerito poena peccati dicitur, quod justa desuper ir-

^b Ed., *cæcata.*

rogata cæcitate ex præcedentis peccati actione perpetratur. Quod videlicet agitur dispositione superior ordinata, sed inferius iniquitate confusa, ut et præcedens culpa sit causa subsequentis; et rursus culpa subsequens sit pœna præcedentis. Paulus apostolus in infidelibus et lubricis, quasi quoddam semen erroris aspexerat, cum dicebat: *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis* (Rom. 1, 21; Lib. 1 in Ezech. homil. 11, n. 21). Ecce est peccatum et causa peccati, ex qua causa quid sequatur adjungit: *Et obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt; et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum et serpentium* (Rom. 1, 22, 23). Ecce est peccatum et pœna peccati. Sed peccatum solummodo et pœna peccati esset, si non adhuc ex hoc peccato et aliud sequeretur. Nam post infidelitatem eorum subditur: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis officiant corpora sua in semetipsis* (Ibid., 24). Qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificaverunt, ex eo peccato et causa peccati ad hoc quoque perducti sunt, ut ad cultum serpentium et volucrum laborarent. Sed quia per hanc etiam cæcitatem usque ad immunditiam et carnis contumeliam ceciderunt, ipsa infidelitatis eorum cæcitas præcedenti intellectui et peccatum est et pœna peccati. Subsequenti vero immunditiæ peccatum facta est et causa peccati. Qui cognoscentes Deum peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, execantur etiam, ne intelligant quod committunt (Moral. xxv, 9, n. 22). Et qui intelligentiam suam sequi nolunt in peccato et causa peccati, ipsum lumen intelligentiæ perdunt in peccato et pœna peccati. Prioris peccati merito peccatorum subsequentium fovea legitur, ut qui malum sciens perpetrat, deinceps juste in aliis etiam nesciens cadat. Hoc quippe agitur, ut culpæ culpæ fiantur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum (Ibid., n. 23). Sunt multa peccata quæ committimus, et idcirco graviora nobis non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausis nobis oculis, in nostra deceptione blandimur (Lib. 1 in Ev., homil. 4, n. 9). Plerumque fit ut et nostra graviora leviter, et proximorum mala leviter graviter judicemus. Scriptum quippe est: *Erunt homines seipso amantibus* (II Tim. iii, 2). Et scimus quia vehementer claudit oculos cordis amor privatus; ex quo fit ut hoc quod nos agimus, et grave esse non existimamus, plerumque agatur a proximo, et nimis nobis detestabile esse videatur. Sed quare hoc quod nobis vile videbatur in nobis grave videtur in proximo, nisi quia nec nos sicut proximum, nec proximum conspiciamus sicut nos? Si nos sicut proximum aspiceremus, nostra reprehensibilia districte videremus. Et rursus, si proximum aspiceremus ut nos, nunquam nobis ejus actio appareret intolerabilis, qui sæpe fortasse talia egimus, et nihil

A nos proximo intolerabile fecisse putabamus. Male divisum mentis nostræ iudicium corrigere per legis præceptum Moyses studuit, cum dixit ut justus deberet esse modius æquusque sextarius (Levit. xix, 36). Hoc vero Salomon ait: *Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile est apud Deum* (Prov. xx, 10). Scimus quia in negotiatorum duplici pondere aliud majus, aliud minus est. Nam aliud pondus habent, ad quod pensant sibi, aliud pondus ad quod pensant proximo. Ad dandum pondera leviora, ad accipiendum vero graviora, præparant. Omnis homo qui aliter pensat ea quæ proximi, et aliter ea quæ sua sunt, pondus et pondus habet. Utrumque ergo abominabile est apud Deum, quia si sic proximum ut se diligeret, hunc in nobis sicut se amaret. Et si sic se sicut proximum aspiceret, se in malis sicut proximum iudicaret.

CAPUT XLI.

De desperatione peccantium.

Falsa spes aliquando mentem non intercipit, sed hanc deterior dispensatio configit; quæ dum omnem spem veniæ funditus interimat, erroris lacte animam uberius nutrit (Moral. lib. iv, c. 27, n. 52). Beatus Job desperantis uniuscujusque personam in sua locutione assumens, ait: *Cur lactatus sum uberibus* (Job. iii, 12; Moral. iv, c. 27, n. 53)? Ac si dicat: Utinam blandiri mihi saltem post mala perpetrata noluissem, ne tanto me culpæ nequius astringerem, quanto me in illa mollius foverem. Quisquis impietati succumbit, vitam profecto justitiæ moriendo derelinquit (Moral. lib. viii, c. 18, n. 34). Qui vero etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quam post mortem in inferni supplicio sepelitur? In libris Salomonis scriptum est: *Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit* (Prov. xviii, 3; Moral. lib. xxvi, c. 37, n. 69). Redire namque dissimulat, quia misereri sibi posse desperat. Sed cum desperando amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, ne ubi retineri possit inveniat. Omnis qui viam vitæ deserens in peccatorum se tenebras dejicit, semetipsum quasi in puteum, vel in foveam, mergit; si vero diutina perpetratione etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora jam possit exurgere, quasi angusto ore putei coarctatur (Ibid., c. 36, n. 65). David propheta sub specie peccantium exorat, dicens: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum* (Psal. lxxviii, 16). Quem enim mali operis iniquitas a bona stabilitate commovit, quasi tempestas aquæ rapuit. Sed si adhuc consuetudine non prævaluit, non demersit. Jam in puteum cecidit, qui hoc, quod divina lex prohibet perpetravit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustavit. Tanto ergo facilius egreditur, quanto minori consuetudine coarctatur. Quasi quædam conclusi oris angustia est, ab opprimente mala consuetudine exurgere velle, nec posse; jam quidem desiderio ad superna tendere,

secl adhuc actu in infimis remanere; præire corde, A dictionem perpeti semetipsum (Greg., ubi sup., nec tamen sequi opere, atque in semetipso contra- n. 66).

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

De dilectoribus mundi.

Omnes iniqui, dum corde transire ad æterna negligunt, et cuncta præsentia, quia fugiunt, non inveniunt, mentem in amore vitæ præsentis figunt, et quasi longæ habitationis in ea sibi fundamentum construunt, quia in terrenis rebus per desiderium solidantur (*Moral.* xvi, c. 10, n. 15). Primus Cain civitatem construxisse describitur (*Gen.* iv), ut aperte nonstretur quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate æternæ patriæ alienus fuit. Peregrinus quippe a summis, fundamentum in imis posuit, qui intentionem^a cordis in terrena delectatione collocavit. In Cain stirpe Enoch, qui *dedicatio* interpretatur, primus nascitur. In electorum vero progenie Enoch septimus fuisse memoratur, quia videlicet reprobi in hac vita, quæ ante est, semetipsos ædificando dedicant. Electi vero ædificationis suæ dedicationem in fine temporis, id est, in septimo expectant. Plerumque videmus, plurimos sola cogitare temporalia, honores querere, ambiendis rebus inhiare, nihil post hanc vitam querere. Quid itaque isti nisi in prima se generatione dedicant? E contrario videmus electos nihil præsentis gloriæ querere, libenter inopiam sustinere, mala mundi æquanimitate perpeti, ut possint in fine coronari. Electis ergo Enoch in septima generatione nascitur, quia sui dedicationem gaudii in extremæ retributionis gloria requirunt. Omnes iniqui se in primordiis dedicant, quia in hac vita, quæ ante est, cordis radicem plantant, ut hic ad votum floreat, et a sequentis patriæ deliciis funditus arescant (*Moral.* viii, c. 54, n. 92). Amatores hujus sæculi tanto magis exteriora incolunt, quanto interiora sua inculta derelinquunt. Per quemdam Sapientem dicitur: *Non apparebis in conspectu Domini vacuus* (*Exod.* xxxiii, 15; *Moral.* vii, c. 29, n. 38). In conspectu Domini vacuus apparet quisquis, præsentem mundum diligens, nihil secum de fructu sui laboris portat. Quicumque terrena et non cælestia diligunt, alius adipiscendis honoribus exsudat, alius multiplicandis facultatibus astuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc hic quisque moriens deserit, ante Dominum vacuus apparet, quia secum ante Judicem nihil tulit. Omnis arbor in suo robore juxta terram vasta subsistit, sed crescendo superius angustatur. Et quanto paulisper sublimior, tanto in altum subtilior redditur (*Moral.* lib. xix, c. 27, n. 49). Quibus itaque talia arbusta, nisi terrenis mentibus inveniuntur esse similia inferius vasta, superius angusta? Omnes hujus sæculi dilectores in

terrenis rebus fortes sunt, in cælestibus debiles; nam pro temporali gloria usque ad mortem desudare appetunt, et pro spe perpetua ne parum quidem in labore subsistunt. Amatores sæculi pro terrenis lucris quaslibet injurias tolerant; et pro cælesti mercede, vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant. Curis enim sæcularibus intenti tanto insensibiliore intus efficiuntur, quanto ad ea quæ foris sunt studiosiores intus efficiuntur. Omnes qui cogitatione terrena huic sæculo conformantur, per omne quod agunt hunc mundo relinquere sui memoriam conantur (*Moral.* xi, c. 30, n. 42). Alii holorum titulis, alii altis ædificiorum mœnibus, alii disertis^b doctrinarum sæcularium libris instanter elaborant, sibi que memoriæ nomen ædificant. Sed cum ipsa ad finem celerius vita percurrat, quid in ea fluxum stabit, quando et ipsa celeriter mobilis pertransit? Quantumlibet quisque pro facienda gloria sui nominis elaboret, memoriam suam quasi cinerem posuit, quia hanc citius ventus mortalitatis rapit. Et omne quod ex hoc mundo inhiante diligit, protinus amittit. Per Psalmistam dicitur: *Qui non accepit in vanum animam suam* (*Psal.* xxiii, 4; *Moral.* lib. vii, c. 20, n. 33). In vanum namque animam suam accipit, qui ejus vitam negligens, ei curam carnis anteponit; qui sola præsentia cogitans quæ se sequantur in perpetuum non attendit.

CAPUT II

De cultu vestimentorum.

Nemo existimet in fluxu atque studio vestium peccatum deesse, quia si hoc culpa non esset, nullo modo Joannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset (*Lib.* 1, in *Ev.*, homil. 6, n. 5). Si cultus vestium culpa non esset, nequaquam Petrus apostolus per Epistolam feminas a pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens: *Non in veste pretiosa* (*1 Pet.* iii, 3). Pensandum nobis summopere est de cultu vestium, quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, a quo curavit pastor Ecclesiæ et feminas prohibere. De Joanne Baptista Veritas ait: *Quid existis videre in deserto? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt* (*Matth.* xi, 8). Camelorum etenim pilis contextis vestibus Joannes vestitus fuisse describitur. Et quid est dicere: *Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus Regum sunt*, nisi aperta sententia demonstrare quia non cælesti, sed terreno regno^c militanti hi qui pro Deo perpeti aspera refugiant, sed solis exterioribus dediti præsentis vitæ molliem et delectationem querunt?

^a Ed., stationem

^b Ed., desertis.

^c Ed., Regi. Lectio autem Tati invenitur etiam in Bevac., 1 Carn., Val. Cl., Longiq.

CAPUT III.

A

De his qui terrenis desideriis astringuntur.

Qui terrenarum rerum amore vincuntur, in Deo nullatenus delectantur, quia mundi hujus oblectationibus irretiuntur (*Moral.* xviii, c. 9, n. 16). Sine delectatione esse anima nunquam potest, nam aut infimis delectatur, aut summis; et quanto acriori cura inardescit ad infima, tanto tempore damnabili frigescit a summis. Utraque enim simul et æqualiter amari non possunt. Joannes apostolus sciens spinas et amorem sæcularium supernæ charitatis messem germinare non posse, priusquam æterni amoris semina proferat, de audientium cordibus sancta Verbi manu messem amorum sæcularium eradicat, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt* (I Joan. ii, 15). De mundi hujus vana dilectione B idem apostolus subjungit, dicens: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Ac si aperte dicat: Utrique se amores in uno corde non capiunt; nec in eo seges supernæ charitatis pullulat, in quo illam spinæ infimæ delectationis necant. Idem Joannes apostolus ex mundi hujus infima delectatione nascentes punctiones enumerat, dicens: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum est, et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed de hoc mundo est; et mundus transit, et concupiscentia ejus* (*Ibid.*, ii, 16). Delectari in Deo hujus mundi dilectioni subtratus homo non valet, quia in ejus mente desideria superna non prodeunt, quam profecto spinæ terreni amoris premunt. Cum in hoc sæculo quisque effectum quæsitæ felicitatis inven- C rit, auctorem qui hanc ipsam felicitatem tribuit non requirit, quia privato amore mundum istum assequi non erubescit (*Greg.*, ubi sup., c. 10, n. 17).

CAPUT IV.

De sapientibus hujus sæculi.

Sapientes hujus sæculi admonendi sunt, ut amittant scire quæ sciunt, et appetant scire quæ nesciunt (*Reg. Past. part.* iii, c. 6). Hoc primum destruendum est in illis, quod se sapientes arbitrantur. Scriptam quippe est: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum* (I Cor. iii, 19). Dicendum est hujus mundi sapientibus ut sapientius stulti fiant, stultam sapientiam deserant, et sapientem Dei stultitiam discant, sicut scriptum est: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens* (*Ibid.*, 18). Plerumque sapientes hujus sæculi rationationis argumenta melius quam exempla convertunt, ut in suis allegationibus victi jaceant, qui in suis obstinationibus rigidi stabant. Magister egregius Paulus apostolus sapientibus et insipientibus debitor, cum Hæbræorum quosdam sapientes, quosdam vero etiam tardiores admoneret, de completionem Testamenti Veteris loquens, eorum sapientiam argumento superavit, dicens: *Quod enim antiquatur et aërescit, prope interitum est* (*Heb.* viii, 13). Quatenus illos victrix ratio frangeret, et ad meliora argumento loquelæ blandæ suaderet.

* Ed., inter spinas.

CAPUT V.

De his qui judicio Dei obdurantur.

Sicut nemo obsistit largitati Dei vocantis, ita nullus obviat justitiæ relinquentis (*Moral.* xi, c. 9, n. 13). Non enim cor peccantis Dominus indurat, sed obdurare dicitur, cum ab obductione non liberat (*Lib. i in Ezech. homil.* 11, n. 25). Obdurare se per justitiam dicit, cum cor reproborum per gratiam non emollit. Recludere Dei est clausis non aperire, sed in suorum operum tenebris peccatorum relinquere (*Moral.*, ubi sup.). Misericors Deus tempus nobis relaxat ad poenitentiam, sed cum ejus gratiæ patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum pie disposuit, districtius ad feriendum vertit (*In Ezech.*, ubi sup.). Cum reverti quisque ab erroris sui tenebrosis itin- B ribus etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum auget, per quod ea diluere potuit, si converti voluisset.

CAPUT VI.

De his qui præ amore mundi vel præsentium rerum cupiditate spontaneos tribulationum labores adeunt.

Qui præ amore præsentis sæculi a sensu rationis alienus, dum quidquid pro mundo sustinet, leve deputat, laboris amaritudinem, quam tolerat, ignorat, quia nimirum delectabiliter ad cuncta ducitur, in quibus poenalter fatigatur (*Moral.* vii, c. 21, n. 25). Jeremias propheta, humanum genus debriatum voluptatibus suis aspiciens, ait: *Inebriavit me absynthio, replevit me amaritudinibus* (*Thren.* iii, 16; *Moral.* xx, c. 15, n. 39). Ebrius quippe quod putatur nescit. Qui vero absynthio debriatur, et hoc quod sumpsit amarum est, et tamen non intelligit eandem amaritudinem, qua repletur. Sic nimirum sunt amatores hujus sæculi, qui et multimodis laborum tribulationum angustiis amarescunt, et tamen velut ebrii per cupiditatis vesaniam insensibiles redduntur. Humanum genus recto Dei judicio in voluptatibus suis sibi dimissum, atque per easdem voluptates spontaneis tribulationibus traditum, absynthio est ebrium, quia et amara sunt quæ pro hujus sæculi amore tolerat, et tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quasi insensibilitate ebrietatis, ignorat. Mundi quisque gloriam sitiens, dum multas pro ea tribulationes reperit, amarum est quod bibit; sed quia hoc nimis inhiante sumpsit, ejusdem amaritudinis malum discernere præ ipsa ebrietate non sufficit. Anant perversi homines pro hujus mundi gloria etiam tribulationes; cunctisque pro ea sudoribus libenter serviunt, et gravium laborum jugo devotissime colla submitunt.

CAPUT VII.

De reproborum prosperitate.

Qui a Deo avertitur, et prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto a zelo disciplinæ invenitur alienus (*Lib. i in Ezech.*, homil. 12, n. 18). Nonnulli et iniquitates perpetrant, et gaudere non cessant: *Qui nimirum lætantur, cum malefecerint, et*

exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14; Moral. vi, c. 16, n. 26). Nonnulli reproborum, cum inique agunt et prosperantur, non sospitate eriguntur, sed insania, qua affligi debuerunt, et inde miseri in exultatione desunt, unde a bonis flentur. Plerique reprobi, dum peccatorum suorum vinculis alligantur, ad iustitiæ tramitem nequaquam revertuntur. Phreneticorum videlicet sensibus similes, qui insaniam qua prævalent virtutem putant; qui ex morbo esse nesciunt hoc quod amplius sanis possunt, et quasi crevisse viribus æstimant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant. Nonnunquam reprobi phreneticis similes, quia rationis sensum non habent, flentur et rident. Et tanto in magna exultatione se dilatant, quanto et insensibiles malum quod patiuntur ignorant (Moral. xxxi, 24, n. 45). In Ecclesiaste libro scriptum est: *Vidi servos in equis, et principes ambulantes quasi servos super terram* (Eccl. x, 7). Omnis qui peccat servus est peccati. Servi namque in equis sunt, cum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes vero quasi servi ambulant, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit. Sed summa hic adversitas velut indignus deorsum premit. Per Psalmistam dicitur: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos* (Psal. lxxv), id est, in morte animæ mentis oculos a veritatis luce clausurunt qui in præsentis vitæ honore confisi sunt.

CAPUT VIII.

De malorum concordia.

Dum perversorum nequitia in pace jungitur, profecto eorum malis actibus robur augetur (Reg. Past. part. i. 1, c. 25). Quia quo sibi in malitia congruunt, tanto se robustius bonorum afflictionibus illidunt. Ad beatum Job divina voce pro Leviathan dicitur: *Membra carniū ejus coherentia sibi* (Job. xli, 14). *Corpus ejus scuta fusilia, compactum squamis se prementibus una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas* (Ibid. vi, 7). Sequaces quippe Satanæ, quo nulla inter se discordiæ adversitate divisi sunt, eo in bonorum gravius nece glomerantur. Qui iniquos pace sociat, iniquitati vires administrat, quia bonos deterius deprimunt, quos et unanimiter persequuntur. Quos similis reatus sociat, concordie pertinacia etiam defensio perversa constipat, ut de facinoribus suis alterna invicem defensione tueantur (Moral. xxxiii, c. 30, n. 54). Sibi enim quisque metuit, dum admoneri vel corrigi alterum cernit. Et ideo contra corripientium verba unanimiter assurgit, quia se in altero protegit. Dum vicissim mali superba defensione se protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Malorum pestiferam concordiam sub Leviathan squamis beatus Job indicat dicens: *Una alteri adhærebunt, et tenentes se nequaquam separabuntur* (Job. xli, 8). Qui enim divisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia uniti perdurant (Moral. xxxiii, c. 30, n. 55). Et tanto magis quotidie a cognitione justitiæ separabiliores fiunt, quanto a se invicem nulla incrementatione separantur. Sicut esse noxium solet, si uni-

tas desit bonis; ita perniciosum est, si non desit malis. Perversos nonnunquam unitas corroborat, dum concordat; et tanto magis incorrigibiles quanto unanimes facit. De unitate concordantium reproborum per Salomonem dicitur: *Stupa collecta Synagoga peccantium* (Eccl. xxi, 10). De hac Nahum propheta ait: *Sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium* (Nahum i, 10). Convivium namque reproborum est delectatio temporalium voluptatum; in quo nimirum convivio pariter potant, quia delectationis suæ illecebris sese concorditer debriant. Membra Satanæ, id est, iniquos omnes, quos Dei sermo squamarum compactionibus comparat, ad defensionem suam par culpa concordat, sicut ad beatum Job de Leviathan squamis dicitur: *Una alteri adhærebunt, et tenentes se nequaquam separabuntur* (Moral. xxxiv, c. 4, n. 8). Tenentes enim se nequaquam separari queunt, quia eo ad defensionem suam vicissim constricti sunt, quo se sibi per omnia similes esse meminerunt. In Exodo scriptum est: *Divisa est aqua, et ingressi sunt filii Israel per medium maris siccis* (Exodi xiv, 22). Eripiuntur etenim justis, dum per discordiam dividuntur injusti; et electorum vota ad perfectum perveniunt, cum reproborum agmina nexu discordiæ confunduntur. Cum in duas partes unda maris Rubri dividitur, ab electo populo ad terram repromissionis teaditur, quia dum malorum unitas scinditur, bonæ mentes ad hoc, quod appetunt, perducuntur. Si malorum unitas noxia non fuisset, nequaquam divina providentia superbientium linguas in tanta diversitate dissipasset. Si malorum unitas noxia non fuisset, de sanctæ Ecclesiæ hostibus Propheta non diceret: *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum* (Psal. lrv, 10).

CAPUT IX.

De principibus mundi.

Principes hujus mundi, quo se multis populorum agminibus prælatos esse cognoscunt, eo se sub sanctæ fidei disciplina humili mente prosternant, ut non præesse solummodo studeant, sed multis prodesse gaudeant. Nam qui subjectarum numerositate plebium atollitur, ipso fastu elationis, quod ad summa eonscendere nititur, non immerito casus sui ruina multatur, sicut scriptum est: *Dejecisti eos cum allevarentur* (Psal. lxxii, 18; Moral. xxxii, c. 9, n. 11). Non ait Psalmista, Dejecisti eos postquam elevati sunt; sed *Cum allevarentur*. Hanc ergo primam ruinam principes timeant, qui privatam gloriam semetipsos diligere non formidant, quia eo plerumque intrinsecus corruunt, quo male extrinsecus surgunt. Omnes qui in hoc mundo principantur densis cogitationum tumultibus in corde premuntur. Dumque desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pede miseræ frequentationis calcant (Moral. xvii, c. 8, n. 10). Nonnunquam princeps eo ipso quo præeminet cæteris, elatione cogitationis intumescit. Et dum ad usum cuncta subjacent, dum ad votum velociter jussa complentur, dum omnes subditi, si qua bene gesta sunt, laudibus efferunt, male gestis autem

nulla auctoritate contradicunt, dum plerumque laudant etiam quod obijurare debuerunt, seductus ab his quæ infra subduntur, super se ejus animus extollitur, et dum foras immenso favore circumdatur, intus veritate vacuatur (*Reg. Past. part. II, c. 6, et Moral. l. xxvi, c. 26, n. 44*). Atque oblitus sui in voces se spargit alienas, talemque se credit, qualem se foris audit, non qualem intus discernere debuit. Plerumque principes subjectos quosque despiciunt, eosque æquales sibi naturæ ordine non agnoscunt; et quos sorte potestatis excesserint, transcendisse se etiam vitæ meritis credunt. Cunctis se æstimant amplius sapere, quibus se vident amplius posse. In quodam quippe se constituunt culmine apud semetipsos. Et quia æqua cæteris naturæ conditione constringuntur, ex æquo respicere cæteros dedignantur. Sicque usque ad ejus similitudinem ducuntur, de quo scriptum est: *Omne sublime videt, et ipse est rex super universos filios superbiæ* (*Job xli, 2*). Quisquis potestate honoris præditus elationis fastu supra subjectos attollitur, ad ejus similitudinem ducitur, qui singulare culmen appetens, et socialem angelorum vitam despiciens, ait: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (*Isai. xiv, 4*). Miro ergo judicio intus foveam dejectionis invenit, dum foris se in culmine potestatis extollit. Apostatae quippe angelo similis efficitur, dum homo homini esse similis dedignatur. Saul rex humilitatis merito in tumorem superbiæ culmine potestatis excrevit; per humilitatem quippe prælatus est, per superbiam reprobat, Domino attestante, qui ait: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput te constitui in tribus Israel* (*I Reg. xv, 17*)? Parvulum se idem Saul ante potestatem viderat, sed fultus temporali potentia jam se parvulum non videbat. Cæterorum namque comparatione se præferens magnum se apud se esse judicabat. Miro autem modo, cum apud se parvulus, apud Dominum magnus, cum autem apud se magnus, apud Dominum parvulus fuit. Plerumque dum ex subditorum affluentia principis animus inflatur, in luxum^a superbiæ, ipso potentia fastigio lenocinante, corrumpitur. Sed aliud est quælibet bona non esse aliud bona bene habere nescire (*Moral. xxvi, c. 26, n. 45*). In omne quod princeps agit, tribulatione et angustia vallatur (*Ibid. xii, c. 42, n. 47*). Quia cor ejus anxietate et suspitione confunditur, sicut per beatum Job dicitur: *Terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium* (*Job. xv, 24; Moral. lib. v, c. 11, n. 17*). Quavis quolibet in loco positus princeps cogitando, loquendo, vel faciendo delinquat, tunc tamen per tria hæc animus effrenatius rapitur, cum mundi hujus prosperitate frequentius sublevatur. Cum præire se principe potestate cæteros conspicit, alta de se elate cogitans sentit. Et cum auctoritati vocis a nullo resistitur, lingua licentius per abrupta diffrenatur. Cum plerumque facere principi quod libet licet, juste sibi

^a Ed., *fluxum*. Cum Taio vero consentiunt Gilot. et recent.

A omne æstimat licere quod libet. Nabuchodonosor rex Babylonis, dum elata mente apud se volveret dicens: *Nonne hæc est Babylon, quam ædificavi* (*Dan. iv, 27*)? in irrationabile animal protinus versus est. Quod enim factus fuerat perdidit, quia humiliter noluit dissimulare quod fecit. Et quia elatione cogitacionis suæ se super homines extulit, ipsum quem communem cum hominibus habuit sensum hominis amisit. Sæpe principes qui in potestate sunt ad subjectorum passim contumelias erumpunt, et hoc quod injuriantes regimini serviunt, per linguæ loquacitatem perdunt. Per Salomon dicitur: *Væ tibi, terra, cujus rex est puer, et cujus principes mane comedunt* (*Eccle. x, 16*). Rex quippe puer non incongrue dicitur, dum is qui præest cura regimini puerilibus actibus delectatur, et a peccati perpetracione nequam subtrahitur. Unde recte Isaias ait: *Puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit* (*Isai. lxxv, 20; Moral. xvii, 6, n. 8*), id est, vita quidem pueri in longum trahitur, ut a factis puerilibus corrigatur. Sed si a peccati perpetracione nec temporis longinquitate compescitur, hæc ipsa vitæ longinquitas, quam per misericordiam accepit, ei ad cumulum maledictionis crescit. Quis rectum sapiens ignoret quod reges terræ eo a solitudine longe sunt, quo innumeris obsequentium cuneis constipantur (*Proem. iv Mor., c. 3*). Difficile quippe hi ad requiem tendunt, qui tam duris rationum multiplicium nexibus astringuntur. Scriptura attestante, quæ ait: *Judicium durissimum in his qui præsumi fiet* (*Sap. vi, 6*). Unde et in Evangelio Veritas dicit: *Cui multum datum est, multum quæretur ab eo* (*Luc. xii, 48*). Beatus Job principatus honore perfunctus, quantæ celsitudinis quantæque fuerit benignitatis, insinuat (*In præf. l. Mor. c. 3, n. 7*) dicens: *Principes cessabant loqui, digitum superponebant ori suo* (*Job. xxix, 9*). Et iterum: *Cumque sederem, quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mærentium consolator* (*Ibid., 25*). Sæpe qui potestate præcipantur ea quæ recte faciunt, quia elate cogitant, amittunt; dumque se ad cuncta utiles æstiunt, etiam impensæ utilitatis meritum sibi damnant (*Moral. lib. v, c. 11, n. 17*). Ut enim quælibet principis facta digniora sunt, necesse est ei apud se semper indigna videantur, ne eadem bona actio agentis cor sublevet, et sublevando plus auctorem de elatione dejiciat, quam ipsos forte quibus impenditur^b juvet. Potestas plerumque cum habetur, et cogitanda est ad multorum utilitatem, et dissimulanda propter tumorem. Quatenus is qui ea utitur, et ut prodesse debeat, posse se sciat, et ut extolli non debeat, posse se nesciat (*Ibid., n. 18*).

CAPUT X.

De bonis principibus

Magna est potentia principalis, quia habet apud Deum meritum suum de bona administratione regimini (*Moral. lib. xxvi, c. 26, n. 44 et 45*). Bona est

^b Ed., *ipsos, quibus forte impenditur*.

ordine suo potentia principalis, sed cauta regentis indiget vita. Bene hanc exercet, qui scit per illam super culpas erigi, et scit cum illa cæteris aequalitate componi. Humana mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur; quanto magis in altum se erigit, cum se ei etiam potestas adjungit? Et tamen corrigendis aliorum vitiis apta executione præparatur. Unde et per Paulum dicitur: *Minister enim Dei est vindex in ira* (Rom. xiii, 4). Cum potentia principalis culmen suscipitur, summa cura vigilandum est, ut sciat quisque et sumere ex illa quod adjuvat, et expugnare quod tentat. Cum mundi hujus potestate principes fulciuntur, tanto sub majori mentis disciplina se redigunt, quantum sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita quasi licentius sciunt (*Moral. lib. v, c. 11, n. 17*). Cor namque a consideranda gloria reprinunt, linguam ab immoderata locutione restringunt, opus ab inquietudinis vagatione custodiunt. Sciendum summopere est, quia rex qui præparatur ad prælium sic de hoste suspectus est, ut eundem quoque quem ducit exercitum metuat, ne labefactetur et destitutione militum jaculis pateat inimicorum (*Moral. lib. xii, c. 42, n. 47*). Plerumque rex qui præparatur ad prælium nimia vallatur angustia, quia videlicet formidat ne subito suos amittat milites, et per aliquam desidiâ incursantium inimicorum insidiis occupetur. Princeps terrenam rempublicam gerens aliter punit civem interius delinquentem, atque aliter hostem exterius rebellantem (*Moral. lib. xvi, c. 27, n. 50*). In illo jura sua consulit, eumque sub verbis dignæ invectionis addicit. Contra hostem vero bellum movet, instrumenta perditionis exercet, dignaque ejus malitiæ tormenta retribuit: de malo vero ejus quid lex habeat non requirit; neque enim lege necesse est periri, qui lege nunquam potuit teneri.

CAPUT XI.

De superbis divitiis.

Qui in præsens sæculum multiplicandis divitiis inhiant, quæ alterius vitæ gaudia sperant (*Moral. lib. xvii, c. 22, n. 32*)? Ipsa occupatio sæcularium dignitatum tanto facilius vitiis premitur, quanto majoribus curis gravatur. Humanus namque animus videre et devitare peccata utinam valeat vel quietus. Intueamur qualia in sepulcro jaceant divitum cadavera, quæ illa in extincta carne sit imago mortis, quæ tabescunt corruptionis (*Moral. lib. xi, c. 31, n. 43*). Et certe ipsi erant qui extollebantur honoribus, habitis rebus tumebant, despiciebant cæteros, et quasi solos se esse gaudebant. Et dum non perpendere quo tendebant, nesciebant quid erant, sicut beatus Job ait: *Et redigentur in lutum cervicibus eorum* (*Job. xiii, 12*). In lutum cervix reducta est, quia despecti jacent in putredine, qui tumebant in vanitate. In lutum cervix redigitur, quia quantum carnis potentia valeat, tabes corruptionis probat. Quasi

^a Ed., *eidem*. Ast Taii lectio optima, vid., quæ inven. etiam in Edit. antiq. et olim in Utic. lecta est.
^b Edit., *quæ tabes corruptionis*; fortassis in Taii

A pingui cervice se contra Deum erigit, qui temporalem abundantiam in superbiam assumit (*Moral. lib. xii, c. 45, n. 49*). Habent hoc potentes et iniqui proprium, ut fallacibus divitiis occupati veras Dei opes negligant; et quanto minus, quod verum est, inquirunt, tanto amplius falsis divitiis extollantur. Cura multiplex terrenarum rerum quanto plus occupat, tanto amplius excæcat. Hinc enim scriptum est: *Operuit faciem ejus crassitudo* (*Job. xv, 27*; *Moral. lib. xii, c. 44, n. 40*). Faciem ejus crassitudo operuit, quia desiderata terrenarum rerum abundantia oculos mentis premit, et hoc quod in eis esse honorabile debuit ante Dei oculos sædat, quia curis multiplicibus aggravat. Sunt nonnulli qui patronis majoribus adjuncti superbiunt, et de eorum elata potentia contra inopes superbiam insaniam extolluntur. Quisquis potenti et iniquo adhæret, ipse quoque de ejus elata potentia velut ex pinguedine rerum tumet (*Greg., ubi sup., c. 45, n. 51*). Ut patroni perversi iniquitatem sequens Deum non timeat, quos valet et quantum valet pauperes affligat, de gloria temporali cor elevet. Cum ergo talis est qui iniquo potenti adhæret, de ejus profecto latere quasi arvina dependet. In multa nequitia sunt constituti obsequentium cunei perversorum, quorum clamoribus perversus patronis laudatur, cum ad prava opera per nequitiam rapitur (*Cap. 46, n. 52*). Unde scriptum est: *Laudatur peccator in desiderio animæ suæ, et qui iniqua agit, benedicetur* (*Psal. ix, 24*). Perversi patroni exemplo hi qui ei ministerio temporali adhærent in terrenis profectibus anhelant, avaritiæ facibus accenduntur, desideriorum carnalium ignibus uruntur (*Greg., ubi sup., c. 48, n. 54*). Si quisquam divitiis affluens sibi quosdam æternam patriam quærentes adjungeret, profecto ramos in se virides haberet (*C. 49, n. 55*); sed quia ipsi quoque qui ei conjuncti sunt terrenis desideriis æstuant, et dum desideriorum flamma clientum ejus animos accendit, scilicet ramos ejus quasi arefacit ignis, ut fructum boni operis non ferant, quia ad appetenda infirma per nequitiam anhelant (*C. 50, n. 56*). Superbus dives, quo in hac vita plus valet, eo sibi linguæ frena audacis relaxat, ut loquatur perversa quælibet, nullos de verbis suis metuat, istos contumellis feriat, illos maledictionibus jaculetur. Nonnunquam perversus dives in blasphemiam contra conditorem rapitur. Unde scriptum est: *Posuerunt in cælo os suum, et lingua eorum transivit super terram* (*Psal. lxxii, 9*). Dives ille qui induebatur purpura et bysso, in igne positus, stillari sibi aquam ex digito Lazari in linguam postulat. Qua ex re intelligitur quia ubi amplius recaverat, ibi atrocius ardebat (*Luc. xvi, 24*). Superbus dives eo percussione sententiam accepit, quo oris sui spiritum sub divina formidine non restrinxit; sicut scriptum est: *Et auferetur spiritu oris sui* (*Job. xv, 29*). Sicut inhonesta membra in corpore, ita

legendum: *Quæ tabes sit corruptionis.*

^c Edit., *adjuti*. Ast Taii lectioni suffrag. omn. Noria,

quidam sunt intra sanctam Ecclesiam potentes et A protervi. Qui dum aperta invectione feriri nequeunt, quasi honore tegminis velantur (*Moral. xiii, c. 5, n. 7*). In Evangelio Veritas ait : quia sollicitudines, voluptates et divitiæ suffocant (*Matth. xiii, 22, et Luc. viii, 7, 8*). Suffocant enim, quia importunis cogitationibus suis guttur mentis strangulant. Et dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum status vitalis necant (*Lib. I in Ev., homil. 15, n. 3*). Notandum quod duo sunt quæ divitibus junguntur, sollicitudines videlicet et voluptates, quia profecto et per curam mentem [opprimunt], et per affluentiam resolvunt. Re enim contraria possessores suos afflictos ac lubricos faciunt. Quia voluptas convenire non potest cum afflictione, alio quidem tempore per custodiæ suæ sollicitudinem affligunt, atque B alio per abundantiam ad voluptates emolliunt. Ille de occultis potentum delictis loquimur; nam quando et aliis cognoscentibus peccant, aliis etiam cognoscentibus increpandi sunt, ne si prædicator tacet, culpam approbasse videatur, atque hæc crescens in exemplum veniat, quam pastoris lingua non secat. Scriptum est : *Divites eguerunt et esurierunt* (*Psal. xxxiii, 11; Moral. lib. xv, c. 8, n. 9*). Si enim de exteriori fame egestas eorum et esuries diceretur, profecto divites non essent, qui pane corporis indigerent; sed quia dum exterius multiplicantur, interiorius inanes fiunt, et divites pariter et egentos esse memorantur, quia videlicet pane sapientiæ satiari minime merentur.

CAPUT XII.

De iudiciis.

Judices sæculi hujus pro terrenis lucris multas injurias tolerant, et pro cœlesti mercede, vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant (*Moral. lib. xix, c. 25, n. 49*). Terreno iudicio tota etiam die assistere iudices fortes sunt; in oratione vero coram Domino ad unius horæ momentum lassantur. Sæpe nonnulli iudicum nuditatem, dejectionem et famem pro acquirendis divitiis atque honoribus tolerant, escarum se abstinentia cruciant, atque ad adipiscenda terrena festinant. Superna autem laboriose quærere tanto magis dissimulant, quanto ea retribuere tardius putant. Iudices qui terrena ambiunt, et cœlestia non requirunt, quasi arborum more deorsum C vasti sunt, sursum angusti, quia fortes in inferiora subsistunt, sed ad superiora deficiunt. Plerumque nonnulli iudices terrena præmia appetunt, et justitiam defendunt, seque innocentes æstimant, et esse defensores rectitudinis exsultant (*Moral. ix, c. 25, n. 58*). Quibus si spes nummi subtrahitur, a defensione protinus justitiæ cessatur; et tamen defensores se justitiæ cogitant, sibi que se rectos asserunt, qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quærant. Contra delinquentium iudicum pravitatem per Moysen dicitur : *Iuste, quod iustum est exsequeris* (*Deut. xvi, 20*). Injuste quippe quod iustum est exsequitur, qui ad defensionem justitiæ, non virtutis æmulatione,

^a Ed., *considerat*.

sed amore præmii temporalis excitatur; injuste quod iustum est exsequitur, qui ipsam quam præcedit justitiam vendicare minime veretur. Iuste ergo iustum exsequi est in assertione justitiæ eandem ipsam justitiam quærere.

CAPUT XIII.

De appetitu laudis humanæ, vel favoribus adulantium.

Omnis homo qui ex eo quod agit humanas laudes appetit, testem in terra quærit; qui autem de actibus suis omnipotenti Domino placere festinat, testem se habere in cœlo ^a festinat (*Moral. lib. xiii, c. 24, n. 28*). Cum multi mala gesta laudibus exaggerant, inde fit ut incessanter cre-scat culpa favore contrita (*Moral. lib. iv, c. 28, n. 51*). Curari autem vulnus negligitur, quod dignum præmio laudis videtur. Bene per Salomonem dicitur : *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas* (*Prov. i, 10*). Peccatores enim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata favoribus extollunt. Adulantium quisque lingua lactatur, de quo per Psalmistam dicitur : *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ et qui iniqua gerit benedicitur* (*Psal. ix, 24*). Valde difficile est ut is quem post usum malæ consuetudinis etiam adulantium linguæ excipiunt, a mentis suæ morte revocetur (*Moral. iv, c. 28, n. 52*). In Evangelio Veritas ait : *Sine mortuos appetite mortuos suos* (*Luc. ix, 60*). Mortui enim mortuum sepefiunt, cum peccatores peccatorem favoribus premunt. Quid est aliud peccare, quam occumbere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, quasi extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Arundinem D mox ut aura tetigerit, in partem alteram flectit. Et quid per arundinem, nisi carnalis animus designatur, qui mox ut favore vel detractio tangitur, in partem quamlibet inclinatur (*Lib. I in Ev., homil. 6, n. 2*)? Si ab ore cujusquam aura favoris flaverit, appetitor laudis humanæ hilarescit, extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit; sed si inde ventus detractiois eruperit, unde laudis aura veniebat, mox eam quasi in partem alteram ad vim furoris inclinat. Adulantium linguæ non sunt æquanimiter tolerandæ, neque etiam in subsequenti tempore differendæ (*Lib. I in Ezech., homil. 11, n. 14*). Adulantium lingua, si vel ad tempus patienter suscipitur, ægetur, et paulisper demulcet animum, ut a rigore suæ rectitudinis mollescat in delectatione sermonis. Ne paulatim atque inulte crescere debeat adulatio, statim et sine mora est oris gladio ferianda, et per zeli justitiam funditus extinguenda. In Evangelio fatuus virginibus cum increpatione dicitur : *Ite potius ad vendentes, et emite vobis* (*Matth. xxv, 9; lib. I in Evang., homil. 12, n. 5*). Venditores quippe olei adlatores sunt. Qui enim in accepta quamlibet gratia vanis suis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quasi oleum vendunt. Principale corporis nostri caput est. Appellatione enim capitis ea quæ principatur animæ mens vocatur. Impinguat ergo caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem favor adulantis. Salo-

^a Ed., *corpori*.

non ait : *Sicut probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantis* (*Prov. xxvii, 21; Moral. xii, c. 8, n. 19*). Argentum quippe vel aurum, si reprobum est, igne consumitur; si vero probum, igne declaratur. Sic nimirum est sensus uniuscujusque operantis; nam qualis sit in eo quod laudatur ostenditur. Qui sese auditis suis laudibus extollit, quid iste aliud quam aurum vel argentum reprobum fuit, quem videlicet fornax linguæ consumpsit? Si favores suos quisque audiens ad superni iudicii considerationem redit, ac ne de his apud occultum arbitrem a graveur metuit, quasi expurgationis igne ad magnitudinem claritatis exerceat, et unde incendium trepidationis sustinet, inde clarius fulget. Adulantibus enim vulnera nostra lingere est, quod plerumque solent etiam ipsa mala, quæ nos in nobis reprehendimus, linguæ adulantium improbo favore laudare (*Lib. II in Evang., homil. 40, n. 2*).

CAPUT XIV.

De hypocritis vel callidis.

Hypocrita Latina lingua dicitur simulator, quia justus non esse appetit, sed videri; et idcirco avarus raptor est, quia dum inique agens desiderat de sanctitate venerari, laudem vitæ rapit alienæ (*Moral. xviii, 7, n. 13*). Studium esse hypocritarum solet, ut et quod sunt supprimant, et quod non sunt esse hominibus innotescant. Quatenus mensuram suam per æstimationem transeant, et præire se cæteros actionis nomine ostendant. Refugiunt hypocritæ videri quod sunt, et ante oculos hominum superducta quadam innocentie honestate se vestiunt. Recte per Evangelium voce nostri Redemptoris increpantur simulatores, cum eis dicitur : *Vae vobis, hypocritæ, quia similes facti estis sepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia, ita et vos foris quidem apparetis hominibus justis, intus vero pleni estis avaritia et iniquitate* (*Matth. xxiii, 27*). Scriptum est : *Simulatores et callidi provocant iram Dei* (*Job. xxxvi, 13; Moral. xxvi, c. 32, n. 58*). Cum simulatores diceret, apte subjungit et callidi, quia nisi ingenio calleant, quod videri appetunt congrue simulare non possunt. Sunt nonnulla vitia quæ etiam a sensu tardioribus facile perpetrantur. Elatione namque intumescere, avaritiæ æstibus inhiare, luxuriæ pulsanti succumbere, etiam quilibet obtusis sensibus potest. Simulationis vero falsitatem exsequi, nisi qui subtilioris ingenii fuerit, non potest. Quisquis callet hypocrisin, ad custodienda hæc videlicet duo continua observatione dividitur, ut callide noverit et occultare quod est, et ostentare quod non est; et vera mala premere, et bona falsa monstrare; nec se aperte in hoc quod videtur extollere, atque ut majorem gloriam teneat, sæpe se simulat^b gloriam declinare. Plerumque hypocrita, quia ante oculos hominum sequendo gloriam apprehendere non potest, studet sæpe gloriam tenere fugiendo. Hypocrisis vel calliditas sim-

^a Ed., *grbijrum*.

plicibus minime congruunt; quia si congruunt, jam simplices non sunt. Iram Dei mereri est etiam nesciendo peccare (*N. 59*). Provocare vero est mandatis illius sciendo contraire; scire bonum, sed despiceret; facere posse, nec velle. Simulatores quippe perperatione nequitie intrinsicè tenebescunt, et ostentatione justitiæ superficie tenus dealbantur. Foris simulatores ostendendo servant quæ vivendo intus impugnant. Intus vero mala cogitantes exaggerant, quæ foris aliud superducentes occultant. Ante districtum Judicem hypocritæ excusationem jam de ignorantia habere non possunt, quia dum ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostentant, ipsi sibi sunt testimonio, quia bene vivere non ignorant. Omnis simulator in eo quod videri rectus appetit, mundum se per omnia non ostendit, quia dum virtutes quasdam assumit, et occulte semetipsum vitis subjicit, quædam latentia vitia repente in faciem erumpunt, et superductæ simulationis quasi visionis corium ex admittione sua varium ostendunt (*Moral. v, c. 20, n. 39*). Ut plerumque mirum sit cur homo qui tantis virtutibus pollere cernitur, etiam tam reprobis actibus inquinetur. Omnis hypocrita quasi tigris bestia est, quia dum mundus color de simulatione ducitur, vitiorum nigredine interrumpente variatur. Sæpe simulator, dum de castitatis munditia extollitur, sorde avaritiæ fœdatur. Et dum de virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur. Sæpe dum castitatis atque largitatis decore hypocrita vestitur, velut ex zelo justitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur. Sæpe vero largitate, castitate, pietate, ex pulchra visione induitur, sed interfusis superbiæ obscuritate notatur; sicque fit ut internis vitis, dum mundam in se speciem non ostendit, quasi unum colorem tigris habere nequaquam possit. Sciendum nobis est quod duobus modis in conspectu Domini venimus (*Moral. xi, 36, n. 49*). Uno quidem, quo hic peccata nostra subtiliter perpendentes in ejus nos conspectu punimus, et flectendo dijudicamus, nam quoties conditoris nostri potentiam ad ætium reducimus, toties in conspectu illius stamus. Unde recte per virum Dei Eliam dicitur : *Visti Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto* (*III Reg. xvii, 1*). Alio modo in conspectu Domini venimus, cum in extremo iudicio ante tribunal ejus assistimus. Hypocrita igitur per examen ultimum ante conspectum Judicis venit; sed quia modo culpas suas considerare et deflere dissimulat, in conspectu venire Domini recusat. Sicut justis viri, cum districtionem venturi Judicis contemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt, deflent quæ commiserunt, districtè se judicant, ne dijudicentur; ita hypocritæ, quo exterius hominibus placent, eo se interius aspicere negligunt. Totos se hypocritæ in verbis proximorum fundunt, et sanctos esse æstimant, quia sic se haberi ab omnibus pensant, cumque mentem per verba suæ laudis sparserint, nunquam hæc ad cognitionem reducunt culpæ, nunquam considerant uti inter-

^b Ed., *simulare*. Alii Ed., *simulat*.

Judicem offendant. Nihil de ejus districtione metunt, quia sic se placuisse ei sicut hominibus credunt. Universi hypocritæ, si terrorem Dei ad mentem reducerent, hoc ipsum, quod in mala intentione positi placent hominibus, plus timerent; sicut scriptum est: *Non veniet in conspectu ejus omnis hypocrita* (*Job. xiii, 16*), quia districtiorem Dei ante oculos non ponit, dum placere humanis oculis concupiscit. Qui si mentem suam discutens semetipsum in conspectu Dei puniret^a, profecto hypocrita non esset. Simulatores quosque, cum percussione flagella corrigunt, ad confessionem simplicem non perducunt (*Moral. xxvi, 33, n. 60*). Cognosci enim peccatores relugiunt, quia sancti omnium opinione ferebantur. Omnis hypocrita, cum iniquus sit, dici sanctus ab hominibus non pertimescit (*N. 61*). Etiam si iniquum se tacita cogitatione reprehendit, tamen dum sæpius sanctum audire se coeperit, hoc quod de se intrinsecus tenebat amittit. Omnis hypocrita, dum cor exterius fundit, quia libenter foras falsum de se testimonium recipit, qualem se intus habeat non requirit. Unde fit ut vacuæ laudis fomenta, etiam cum defuerint, quærat. Et oblitus quod est, appetat videri quod non est. Omnes hypocritæ, dum justos se ante humana judicia simulant, dum actiones suas laudibus dignas intuentium oculis ostentant, occulta cum eis justitia agitur, ut quo nituntur foras alios fallere, eo de se intus etiam ipsi fallantur. Quibus bene per prophetam dicitur: *Redite, prævaricatores, ad cor* (*Isai. xlvi, 8*). Si enim ad cor redirent, per exterioris attestatiōnis se verba non funderent. Laus præsentis sæculi justos cruciat, simulatores exultat. Sed justos, dum cruciat, purgat; simulatores, dum lætificat, reprobos monstrat (*Greg., ubi sup., c. 34, n. 82*).

CAPUT XV.

De apostatis.

Sicut quibus modis a Deo receditur, ita duobus modis a Deo apostatæ homines fiunt (*Lib. i in Ezech. homil. 9, n. 6*). Nam unusquisque a conditore suo aut fide recedit, aut opere. Sicut qui a fide recedit, apostata est, ita qui ad perversum opus quod deseruerat redit, ab omnipotenti Deo apostata absque ulla dubietate deputatur, etiam si fidem tenere videatur. Salomon in Proverbiis ait: *Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Pravo corde machinatur malum, et omni tempore jurgia seminat* (*Prov. vi, 12; Reg. Past., part. iii, c. 23*). Ecce quem seminantem jurgia dicere voluit prius apostatam nominavit, quia nisi more superbientis angeli a conspectu conditoris prius intus aversione mentis eaderet, foras postmodum naque ad seminanda jurgia non veniret. De unoquoque apostata dicitur quod *annuit oculis, digito loquitur, terit pede*. Interior namque est custodia, quæ ordinata servat exterius membra. Qui ergo sta-

^a En., *poneret*. Taio consentit Vindoc.^b Sec. vers. ant.^c Ita Clarom. et Arnob.

lum mentis perdidit, subsequenter foras ad inconstantiam motionis fluit, atque exteriori mobilitate indicat quod nulla interius radice subsistat.

CAPUT XVI.

De diabolo et ejus membris.

Diabolus et omnes iniqui ita unum corpus sunt, ut plerumque nomine capitis censeatur corpus, et nomine corporis appelletur caput (*Moral. xiii, 54, n. 38*). Capitis nomine censeatur corpus, cum de perverso homine dicitur: *Ex vobis unus diabolus est* (*Joan. vi, 71*). Et rursus nomine corporis appellatur caput, cum de ipso apostata angelo dicitur: *Inimicus homo hoc fecit* (*Matth. xiii, 28*). Iste princeps omnium perversorum alios filios, alios socios habet. Qui namque sunt ejus socii, nisi illi apostata angeli, qui cum eo de cœlestis patriæ sede ceciderunt? Vel quos habet alios filios, nisi perversos homines, qui de ejus prava persuasionem in malitiam operatione generantur? Unde etiam Veritatis voce infidelibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis* (*Joan. viii, 44*). Perversus iste auctor erroris prædam sociis pollicetur, quia malignis spiritibus pravorum promittit animas in eorum sine rapiendas. Dum intentiones hominum antiquus hostis ad sola terrena speranda excitat, hoc illos amare facit, quod diu tenere non possint (*Moral. xiii, 54, n. 39*). Iniquorum omnium caput diabolus est, et hujus capitis membra sunt omnes iniqui, sicut diaboli membra Judæi persequentes et milites crucifigentes fuerunt (*Lib. i in Evang., homil. 16, n. 1*).

CAPUT XVII.

Quid differt inter peccatores et impius.

Duæ sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum; sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur (*Moral., lib. xxvi, c. 27, n. 10*). Alii namque judicantur et pereunt, alii non judicantur et pereunt. Alii judicantur et regnant, alii non judicantur et regnant. Judicantur et pereunt, quibus dominica inelamations dicitur: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere^b; hospes fui, et non suscepistis me^c; nudus, et non operuistis me; æger, et in carcere, et non^d venistis ad me* (*Matth. xxv, 42, 43*). *Ita in ignem æternum, qui preparatus est diabolo et angelis ejus* (*Ibid., 41*). Alii in extremo judicio non judicantur et pereunt, de quibus Propheta ait: *Non resurgunt impij in judicio* (*Psal. i, 5*). Et de quibus Dominus dicit: *Qui autem non credunt in me, jam judicati sunt* (*Joan. iii, 18*). Et de quibus Paulus ait: *Qui sine lege, peribunt* (*Rom. ii, 12; Moral. xxv, c. 10, n. 25*). Illic distantia peccatores ab impiis discernuntur, quia cum omnis impius sit peccator, non tamen omnis peccator est impius. Peccator enim dici etiam qui in fide pius est potest. Unde Joannes ait: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus* (*I Joan. i, 8*). Impius

^d Corb. 1, Ms. Gat. ac vers. Copt., et Amb., lib. de Joseph, cap. v.

vero proprie dicitur, qui a religionis pietate separatur. De talibus enim dicitur: *Non resurgunt impii in iudicio* (Psal. 1, 5; Moral. xxvi, c. 27, n. 50). Resurgunt in extremo iudicio etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur, qui ^a ad conspectum districti Iudicis jam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt, professionem fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur, ut pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem Iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris ejus quem despexerant, invectione redargui non merentur. Professionem fidei habentes in extremo iudicio, verba Iudicis audiunt, quia ejus fidei saltem verbo tenus tenuerunt ^b. Isti in damnatione sua æterni Iudicis nec verba percipiunt, quia ejus reverentiam nec verbo tenus servare maluerunt ^c. Illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccaverunt. Istis in perditione sua de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati sunt.

CAPUT XVIII.

Quid differt inter iniquitatem atque peccatum, scelera atque delicta.

Quamvis inter iniquitatem atque peccatum nihil distare perhibeat Joannes apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est* (Joan. iii, 4; Moral. xi, c. 42, n. 57), ipso tamen usu loquendi plus iniquitas quam peccatum sonat. Omnis homo libere se peccatorem constitetur. Iniquum vero dicere nonnunquam erubescit. Inter scelera vero atque delicta hoc distat, quod scelus etiam pondus peccati transit, delictum vero pondus peccati non transit. Cum offerri sacrificium per legem jubetur, nimirum præcipitur; sicut pro peccato, ita etiam pro delicto. Et nonnunquam scelus in opere est ^d, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Unde per Psalmistam dicitur: *Delicta quis intelligit* (Psal. xviii, 13)? Quia videlicet peccata operis tanto citius cognoscuntur, quanto exterius videntur. Peccata vero cogitationis eo ad intelligendum difficilia sunt, quo invisibiliter perpetrantur. Quisquis, æternitatis desiderio anxius, apparere venturo Iudici desiderat mundus, tanto se subtilius nunc examinat, quanto nimirum cogitat ut tunc terrore illius liber assistat, et ostendi sibi exorat ubi displicet, ut hoc in se per poenitentiam puniat, sequere hic dijudicans injudicabilis fiat. Intueri necesse est quanta peregrinationis nostræ poena nos perculit, qui in eam cæcitate venimus, ut nosmetipsos ignoremus (Moral. xi, c. 42, n. 58). Ilinc beatus Job ait: *Quantas habeo iniquitates et peccata, scelera atque delicta ostende mihi* (Job. xiii, 25; Moral. xi, c. 41, n. 56, c. 42, n. 58). Redemptor noster humanis oculis per assumptam carnem apparuit, et sua ho-

Ed., quia. Al. vero legunt ut Tai.

Ed., verba tenuerunt.

^c Ed., voluerunt. Vindoc. autem. Pratel. et al. Norm., favent nostræ lectioni.

^d Ed., et nunquam scelus nisi in opere est. Ed. vet. et recent. legunt ut Taius; unde eorum lectio,

A minibus peccata aperuit, quæ et perpetrabant et nesciebant. Perpetramus mala, nec tamen hæc celestius deprehendimus vel perpetrata. Exclusa quippe anima a luce veritatis, nihil in se nisi tenebras invenit; et plerumque in peccati foveam pedem porrigit, et nescit, quod nimirum de sola exstii sui cæcitate homo patitur; quia ab illuminatione Domini repulsus semetipsum videre perdidit, quia auctoris sui faciem non amavit.

CAPUT XIX.

De eo quod scriptum est: Ego Dominus faciens bonum et creans mala (Isai. xlv, 7).

Mala, quæ nulla sua natura subsistunt, a Domino non creantur; sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas, nobis male agentibus, in flagellum format, ut ea ipsa et per doctorem quo ferunt, delinquentibus mala sint, et per naturam, qua existunt bona (Moral. iii, c. 9, n. 15). Venenum scilicet mors quidem est homini, sed tamen vita serpenti. Amore enim presentium ab auctoris nostri dilectione recessimus. Et perversa mens, dum delectationi ^e creaturæ se subdidit, a Creatoris se societate disjunct. Ex his ergo ab auctore ferienda erat, qua errans auctori præposuerat, ut unde homo culpam non timuit superbus admittere, inde poenam corrigendus inveniret, et tanto citius resipisceret ad illa quæ perdidit, quanto doloris plena esse conspiceret quæ quæsit. Bene per prophetam dicitur: *Formans lucem, et creans tenebras* (Isai. xlv, 7). Quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. *Faciens pacem, et creans mala* (Ibid.). Quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cum hæc quæ bene sunt condita, sed non bene concupita, in ea quæ nobis mala sunt flagella vertuntur. Per culpam nostram Deo discordes existimus; dignum ergo est ut ad pacem illius per flagella redeamus, ut cum unaquæque res bene condita nobis in dolorem vertitur, correcti mens ad auctoris pacem humiliter reformetur.

CAPUT XX.

De inferno superiore atque inferiore.

Nonnulli in quadam terrarum parte infernum esse putaverunt; alii vero hunc sub terra esse æstimant (Dialog. iv, 42). Sed tamen hoc animum pulsat, quia si idcirco infernum dicimus, quia inferius jacet, quod terra ad cælum est, hoc esse infernum debet ad terram. Unde fortasse dicitur: *Liberasti animam meam ex inferno inferiori* (Psal. lxxxv, 15), ut infernus superior terra ^f, infernus vero inferior sub terra esse videatur. Joannis vox in ea æstimatione concordat, qui cum signatum librum septem sigillis visisse se diceret, quia nemo inventus est dignus, neque in cælo, neque in terra, neque sub terra aperire librum, et solvere signacula ejus, adjuncti: quæ ut mendosa rejicitur a PP. Bened. habet pro se Taii auctoritatem.

^e Ed., dilectioni. At quampl. Cod. suffrag. Tai. lect.

^f Ed. in terra. Germ. et Norm. habent Taii lectionem.

Et ego flebam multum (Apoc. v, 4). Quem tamen postmodum librum per leonem de tribu Juda dicit aperiri. In quo videlicet libro, quid aliud quam sacra Scriptura signatur? Quam solus Redemptor noster aperuit, qui homo factus moriendo, resurgendo, ascendendo, cuncta mysteria quæ in ea fuerant clausa patefecit. Nullus in cælo dignus inventus est aperire librum, quia neque angelus; nullus in terra, quia neque homo vivens in corpore; nullus sub terra, quia neque animæ corpore exute aperire nobis, præter Dominum, sacri eloquii secreta potuerunt. Cum ad solvendum librum nullus sub terra inventus dignus dicitur, quid obstat non video ut sub terra esse infernus credatur.

CAPUT XXI.

De igne purgatorio, quod post mortem peccata lazari credantur.

Omne pondus fabricæ fundamentum portat, quia mores simul omnium solus Redemptor noster tolerat (Lib. II, in *Exech.*, homil. 1, n. 5). Scriptum quippe est: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, qui est Christus Jesus* (I Cor. III, 11). Portat fundamentum lapides, et a lapidibus non portatur; quia Redemptor noster omnia nostra tolerat, sed in ipso malum non fuit quod tolerari debuisset. Ipse quippe fundamentum fundamentorum est, quia et origo est inchoantium, et constantia robustorum (*Moral.* XVIII, c. 5, n. 14; *Dial.* IV, 39). Egregius prædicator ait: *Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur; et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* (I Cor. III, 12). Quamvis hoc, quod superius protulimus de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicite est quia illud dixit per ignem posse salvari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata majora, et idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia; sed ligna, fenum, stipulam, id est, peccata minima, atque levissima, quæ ignis facile consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promoveatur.

CAPUT XXII.

De ira vel indignatione Dei.

Ira omnipotentis Dei in hoc quotidie vim suæ districtiōnis peragit, quod viventes indigne dignis supplicii demergit (*Moral.* XII, c. 10, n. 14). Quæ ira nunc equidem transit, sed in fine pertransit, quia modo agitur, sed in mundi termino consummatur. Iste furor quantum ad electorum animas, in Re-

demptoris nostri adventum pertransiit, quia eas ab inferni claustris ad paradisi gaudia mediator Dei et hominum, dum ipse illuc pie descenderet, reduxit. Sciendum est quod furoris nomen Divinitati non congruit, quia naturam Dei simplicem perturbatio nulla confundit; unde ei dicitur: *Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate judicas, et cum magna reverentia disponis nos* (*Sap.* XII, 18; *Moral.* XXXII, c. 7, n. 9). Creator omnium eo summe immortalis est, quo creaturæ more mutabilis non est. Scriptum quippe est: *Tu autem, Domine, cum tranquillitate judicas* (*Ibid.*). Et iterum: *Deserta facta est terra a facie iræ columbæ, a facie furoris Domini* (*Jer.* XXV, 38). Quod propheta iram columbæ prædixerat, hoc furorem Domini subjunxit. Columba namque valde simplex est animal, et quia in Deum nulla furoris inæqualitas serpit, furorem Domini iram columbæ nominavit. Ut vim divinæ districtiōnis propheta imperturbabilem demonstraret, et iram dixit, et columbæ; ac si apertius diceret: districtum iudicium inconcussus exerit, qui permanens mansuetus punit.

CAPUT XXIII.

De flagellis divinis electis, vel reprobis illatis.

Percussionum diversa sunt genera (*Præf. in B. Job.* c. 5, n. 12). Alia namque est percussio, qua peccator percutitur, ut sine retractatione puniatur; alia, qua peccator percutitur, ut corrigatur; alia, qua nonnunquam quisque percutitur, non ut præterita corrigat, sed ne ventura committat; alia, qua plerumque percutitur, per quam nec præterita culpa corrigatur, nec futura prohibetur; sed ut dum inopinata salus percussione sequitur, salvantis virtus cognita ardentius ametur; cumque innoxius flagello atteritur, ei per patientiam meritorum summa cumuletur. Aliquando peccator percutitur, ut absque retractatione puniatur, sicut perituræ Judææ dicitur: *Plaga inimici percussit te castigatione crudeli* (*Jer.* XXX, 14). Et rursum: *Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus* (*Ibid.*, 15). Aliquando peccator percutitur, ut corrigatur, sicut cuidam in Evangelio dicitur: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat* (*Joan.* V, 14). Verba enim Salvatoris indicant quia peccata præcedentia habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro præterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percutitur, quod aperte Paulus de semetipso testatur, dicens: *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanae, qui me colaphizat* (II Cor. XII, 7). Qui enim non ait Quia extulit, sed *Ne extollat*, aperte indicat quod percussione illa, ne eveniat, compescitur, non autem, quæ evenit, culpa purgatur. Nonnunquam quisque nec pro præterita nec pro futura iniquitate percutitur, sed ut sola divinæ virtutis potentia ex amputata percussione monstretur. Unde cum Domino in

^a Ed., in eo. Gemet. autem cum cæt. Norm. approb. nostram lect.

Evangelio de caeco nato diceretur : *Hic peccavit, aut A*
parentes ejus, ut caecus nasceretur (Joan. ix, 2)?
 Respondit Dominus, dicens : *Neque hic peccavit,*
neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei
(Ibid., 3). In qua manifestatione quid agitur, nisi ut
 ex flagello meritorum virtus augeatur, et cum nulla
 praeterita iniquitas tergitur, magna de patientia for-
 titudo generetur (*Moral. xii, 38, n. 43*)? Omnipotens
 Deus prave agentibus, non solum ventura sup-
 plicia reservat, sed eorum corda hic etiam ubi
 delinquant, poenis implicat, ut eo ipso quo peccant,
 semetipsos feriant, ut semper trepidi, semperque
 suspecti mala ab aliis pati metuant, quae se aliis
 fecisse meminerunt. Qui ita percutitur, ut vires
 illius a percussione superentur, non hunc Domi-
 nus jam quasi filium per disciplinam, sed quasi B
 hostem per iram ferit (*Moral. xiv, 37, n. 45*). Cum
 virtutem nostrae patientiae flagella transeunt, valde
 metuendum est ne, peccatis nostris exigentibus,
 non quasi filii a patre, sed quasi hostes a Domino
 feriamur.

CAPUT XXIV.

De variis percussioibus mundi.

Qui Deum diligunt, ex mundi fine vel percussione
 gaudere atque hilarescere jubentur, quia videlicet
 eum quem amant mox inveniunt, dum transit is
 quem non amaverunt (*Lib. i in Ev., homil. 4, n. 3*).
 Absit ne a fidelis quisque Deum videre non desideret,
 et de mundi percussioibus lugeat, quem finiri eis
 ipsis percussioibus non ignorat. Scriptum est :
Quicumque voluerit amicus esse saeculi hujus, inimicus
Dei constituitur (Jacob. iv, 4). Qui ergo appropin-
 quante mundi fine non gaudet, amicus illius esse
 testatur, ac per hoc inimicus Dei esse vincitur.
 Absit hoc a fidelium cordibus, ut de mundi fine non
 hilarescant. Absit ab his qui et esse aliam vitam per
 fidem credunt, et eam per operationem diligunt. Ex
 mundi destructione lugere, eorum est qui radices
 cordis in ejus amore plantaverunt, qui sequentem
 vitam non quaerunt, qui illam neque esse suspican-
 tur. Nos, qui illa caelestis patriae gaudia aeterna
 cognovimus, festinare ad ea quantocius debemus.
 Optandum nobis est citius pergere, atque ad illam
 vitam felicitate perpetua pervenire. Quibus malis D
 non mundus urgetur? Quae nos tristitia, quae adver-
 sitas non angustat? Quid est vita mortalis, nisi via?
 Et quale sit primo opere perpendamus, in labore
 viae lassescere, et tamen eandem viam nolle finiri.
 Quod autem calcari mundus ac despici debeat, Re-
 demptor noster provida comparatione manifestat,
 cum in Evangelio dicit : *Videte ficulneam et omnes*
arbores, cum producunt jam ex se fructum, scitis quo-
niam prope est aetas. Ita et vos cum videritis haec fieri,
scitote quoniam prope est regnum Dei. Ac si aperte
 dicens : Quia sicut ex fructu arborum vicina aetas
 agnoscitur, ita ex ruina mundi prope esse cognoscitur
 regnum Dei.

* Ed., absit enim ut. Belvac. autem et 5 Gemet nostr. Taio consentiu.it.

CAPUT XXV.

De Judaici populi circa finem mundi conversione.

Sancta Ecclesia in primitiis suis multitudine gen-
 tium fecundata, vix in mundi fine Judaeos quos inve-
 nerit suscipiet (*In Praef. l. iv, Mor. c. 4*): Extrema
 colligens, eos quasi reliquias frugum ponet. De qui-
 bus Judaici populi reliquiis Esaias dicit : *Si fuerit*
numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquias
salvae fient (Isai. x, 22). Elia veniente, promittitur
 quod reducat corda filiorum ad patres eorum ut do-
 ctrina quae nunc a Judaeorum corde ablata est, tunc,
 miserante Domino, redeat, quando hoc de Domino
 intelligere coeperint filii, quod praedicaverunt patres
 (*Malach. iv, 6; Moral. xi, c. 15, n. 24*): Esau, qui
 tarde ad patrem redit, significat quod Judaicus popu-
 lus ad placendum Deo sero revertitur (*Lib. i in Ezech.,*
homil. 6, n. 6). Cui hoc in benedictione dicitur : *Tem-*
pusque erit, cum solvatur jugum de collo tuo (Gen.
xxvii, 40). Judaicus populus in fine mundi liberabi-
 tur a servitute peccati, sicut scriptum est : *Donec*
plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus
fieret (Rom. xi, 25). Et sicut Propheta ait : *Si fuerit*
numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquias
salvae fient (Isai. x, 22). Sancta Ecclesia adhuc in
 hac vita posita pro laboribus quos sustinet duplicia
 munera recipit (*Praef. in B. Job, c. x, n. 20*); cum,
 susceptis, ut diximus, plene gentibus, in fine mundi
 Judaeorum etiam ad se corda convertit, sicut scriptum
 est : *Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Is-*
rael salvus fieret (Rom. xi, 25).

CAPUT XXVI.

De Antichristi temporibus.

Antiquus hostis extrema mundi atrocitas tentaturus
 aggreditur, quia tanto fit ferventior ad saevitiam,
 quanto se viciniorem sentit ad poenam (*Moral., lib.*
xxxiv, c. 1, n. 1). Considerat quippe quod juxta sit et
 licentiam nequissimae libertatis amittat; et quantum
 brevitate temporis angustatur, tantum multiplicitate
 crudelitatis expanditur. In Apocalypsi dicitur : *Vae*
terrae, et mari, quia descendit diabolus ad vos habens
iram magnam, sciens quod modicum tempus habet
(Apoc. xii, 12). Tunc ergo in magnae irae fervorem se
 dilatat, ne qui in beatitudine stare non potuit in dam-
 nationis suae seveam cum paucis ruat. Quidquid
 diabolus nequiter valuerit, in fine mundi callidius ex-
 quirat; tunc cervicem superbiae altius erigit, et per
 damnatum illum quem gestat hominem omne quod
 temporaliter praevalet nequiter ostendit. Idem Joannes
 ait : *Cauda draconis trahebat tertiam partem stellarum*
caeli, et misit eas in terram (Ibid., xii, 4). Caelum nam-
 que est Ecclesia, quae in hac nocte vitae praesentis,
 dum in se innumeras sanctorum virtutes continet,
 radiantibus desuper sideribus fulget (*Moral. lib.*
xxxii, c. 15, n. 25). Draconis cauda in terram stellas
 dejecit, quia illa Satanæ extremas, per audaciam as-
 sumpti hominis erecta, quosdam, quos velut electos
 Dei in Ecclesia invenit, obtinendo reprohos ostendit.
 Stellas de caelo in terram cadere, est relicta nonnul-

tos spe celestium, illo fruce ad ambitum gloriæ sæcularis inibare. Iste igitur draco misit caudam, et extraxit tertiam partem stellarum (*Moral.*, lib. iv, c. 10, n. 17). Draconis enim cauda stellarum pars trahitur, quia extrema persuasione Antichristi quidam qui videntur lucere rapiuntur. Nonnulli de Tribu Dan venire Antichristum ferunt, sicut per Jacob patriarcham dicitur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes ejus retro* (*Gen.* XLIX, 17; *Moral.*, lib. xxxi, c. 24, n. 45). Hoc in loco Dan et coluber asseritur, et mordens. Unde non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad aquilonem castrametatus est: illum scilicet signans qui in corde suo dixerat: *Sedebō in monte testamenti, in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (*Isai.* XIV, 13). De quo et per prophetam dicitur: *A Dan auditus est fremitus equorum ejus* (*Jerem.* VIII, 16). Antichristus scilicet non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur. *Kerata* enim Græce cornua dicitur; serpensque hic cornutus esse perhibetur, per quem digne ejusdem Antichristi adventus asseritur, quia contra vitam fidelium eum morsu pestiferæ prædicationis armatus etiam cornibus potestatis. Quis nesciat semitam angustiorem esse quam viam? Fit ergo Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare provocat, quibus quasi parcendo blanditur; sed in via mordet, quia eos, quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit, et sese ad præcepti celestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit; et in persecutionis languore^a, post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Equus iste, cujus ungulas cerastes mordere dicitur, hunc mundi insinuat, qui per elationem suam incursu labentium temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi ungulas mordere perhibetur. Ungulas quippe equi mordere, est extrema sæculi feriendo contingere: *Ut cadat ascensor ejus retro* (*Gen.* XLIX, 17). Plebs infidelis Judæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat. Bene Jacob eodem loco repente in electorum voce conversus est, dicens: *Salutare tuum expectabo, Domine* (*Ibid.* 18), id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemptionem nostram venturus est verum credo fideliter Christum. Salomon in Proverbiis ait: *Et qui stultus apparuit, postquam in sublime elevatus est. Si enim intellexisset, ori imposuisset manum* (*Prov.* XXX, 32; *Moral.*, lib. xxx, c. 5, n. 10). Antichristus quippe in sublime elevabitur, cum Deum se esse mentietur. Sed elevatus in sublime stultus apparebit, quia in ipsa elatione sua per ad-

ventum veri Judicis deficiet. Quod si intellexisset, ori imposuisset manum, id est, si supplicium suum, cum superbia exorsus est, prævidisset, bene aliquando conditus, in tanta jactatione superbiæ non fuisset elatus. In fallacia sua Antichristus graditur, sed juxta breve tempus vitæ præsentis ipsa sibi fallacia prosperabitur. Unde per Danieleam prophetam dictum est: *Robur datum est ei contra jure sacrificium, propter peccata, et prosternatur veritas in terra, et faciet et prosperabitur* (*Dan.* VIII, 12). Quod Salomon ait: *Incedit feliciter* (*Prov.* XXX, 29; *Moral.*, lib. xiv, c. 23, n. 27), hoc Daniel dicit: *Faciet, prosperabitur*. Scriptum quippe est de Antichristi temporibus: *In diebus ejus stupebunt novissimi, et primos invadet horror* (*Job.* XVIII, 20). Tanta enim tunc contra justos iniquitate effrenabitur, ut etiam electorum corda non parvo pavore feriantur. *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* (*Math.* XXIV, 24). Quod videlicet dicitur, non quia electi casuri sunt, sed magnis terroribus trepidaturi. Tunc contra Antichristum certamen justitiæ et nevissimi electi habere narratur et primi, quia scilicet et hi qui in fine mundi electi reperientur in morte carnis prosternendi sunt, et illi etiam qui a prioribus mundi partibus processerunt, Enoch scilicet et Elias, ad medium revocabuntur, et crudelitatis ejus sævitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Antiquus hostis viribus suis traditus, paucos quidem in tempore, sed in multa contra nos virtute, laxatur (*Moral.*, lib. xxvii, c. 15, n. 22, 23). Quem quia vis sævitæ ad crudelitatem dilatat, superna tamen misericordia dierum brevitate coangustat. Hinc enim per semetipsam Veritas dicit: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi neque modo, neque fiet* (*Math.* XXIV, 21). Hinc rursum ait: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro* (*Ib.*, 22). Quia enim et superbos nos et infirmos Dominus conspicit, dies, quos singulariter malis intulit, misericorditer breviter dicit (*Moral.* XXV, c. 15, n. 27). Profecto ut et superbiam terreat de adversitate temporis, et infirmitatem refoveat de brevitate^d. Daniel Propheta, de Antichristi temporibus loquens, ait: *Considerabam cornua decem, et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus: et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia* (*Dan.* VII, 8). Quia enim per undenarium numerum transgressio exprimitur, hujus bestię cornu undecimo ipse auctor transgressionis indicatur. Quod videlicet parvulum ortum, quia purus homo generatur: sed immaniter crescit, quia usque ad conjunctam sibi vim Angelicæ fortitudinis proficit. Damnatus ille homo in fine mundi tria cornua, quæ ante faciem sunt, evellit, quia ditioni suæ regna totidem, quæ sibi vicina sunt, subigit.

^a Edit., angore. Vide tamen animadversionem PP. Benedic. in hunc locum.

^b Ed., in tantæ jactationem superbiæ. No:m. et Val. Cl. legunt ut Taius.

^c Ed., Quem quamvis.

^d In Ed. additur dierum, deest vero non modo in Taio, verum et in duob. Germ., Prætel., in Utic

Cujus oculi sunt ut oculi hominis, sed os ingentia loquitur; quia in illo humana quidem forma cernitur, sed verbis suis ultra homines elevatur. Quod per Paulum Apostolum dicitur: *Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* (11 Thess. II, 4), hoc Daniel propheta testatur dicens: *Os loquens ingentia*. Quod vero illum vel Daniel ingentia eloquit, vel Paulus perhibet supra cultum deitatis extolli, hoc est, quod a beato Job divino eloquio cedro comparatur (Job XL, 12). More enim cedri quasi ad alta nititur, dum in omni fastu fallaciæ, et virtutis roboris, et culminis elatione prosperatur.

CAPUT XXVII.

De Antichristo vel ejus membris.

Fortitudo Antichristi non suis viribus roboratur, quia Satanæ virtute in gloriam perditionis attollitur, sicut scriptum est: *Consurgit rex impudens facie, et intelligens propositiones, et roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis* (Dan. VIII, 25; Moral. lib. XXXII, c. 15, n. 26). Daniel propheta de eodem Antichristo ait: *Dejecit de fortitudine, et de stellis, et concucavit eas, et usque ad Principem fortitudinis magnificatus est, et ab eo abstulit iuge sacrificium et dejecit locum sanctificationis ejus. Robur autem datum ei est contra iuge sacrificium propter peccata; et prosterneret veritas in terra* (Ibid. 10, 11, 12). Ille principaliter damnatus homo est, qui alarum eymbalum vocatur (Isai. XVIII, 4; Moral. lib. XIII, c. 10, n. 13), quia hi qui per superbiam in altitudinem cogitationis evolant eundem perversum hominem prædicando sonant. Quæ scilicet terra recte trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur. Æthiopia etenim nigrum populum mittit; et omnem hominem mundus iste, quia peccatorem profert, quasi nigrum [Æthiopia populum parit. Sed terra cui væ dicitur trans flumina] Æthiopiæ esse perhibetur, quia damnatus ille homo tanta immensitate iniquus est, ut omnium peccantium peccata transcendat. Perversus ille homo in mari legatos mittit, quia ipse prædicatores suos in sæculum spargit. De quibus recte subditur qualiter mittantur, dum dicitur: *In vasis papyri super aquas* (Isai. XLVIII, 1). Ex papyro quippe charta est. Quid itaque per papyrum nisi sæcularis scientia designatur? Vasa ergo papyri sunt corda doctorum sæcularium. In Apocalypsi per Joannem dicitur: *Vidi aliam bestiam*

Ascendentem de terra (Apoc. XIII, 11; Moral. lib. XXXIII, c. 35, n. 59). Priorem quippe bestiam, id est, Antichristum, superiori descriptione narraverat. Post quem hæc alia bestia ascendisse dicitur, quia post eam multitudo prædicatorum illius ex terrena potestate crassatur^a. De terra quippe ascendere est de terrena gloria superbire. Quæ bestia habet duo cornua agni similia, quia per hypocrisim sanctitatis eam quam in se veraciter Dominus habuit singularem sibi inesse et sapientiam mentitur et vitam. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobis serpentinum virus infunditur^b, recte illic subditur: *Et loqueba-*

tur ut draco (Apoc. XIII, 11). Ista ergo bestia, id est prædicantium multitudo, si aperte ut draco loqueretur, agno similis non appareret; sed assumit agut speciem, ut draconis exercent operationem. Amantudo perversarum mentium in hoc tempore non erumpit exterius in vocem pravæ libertatis: veniet profecto tempus quando perversi atque carnales aperta voce prædicent quod nunc occulta cogitatione moliantur (Moral., lib. XIX, c. 9, n. 15). Veniet tempus quando catholicam Ecclesiam non solum injustis vocibus, sed etiam crudelibus plagis premant. In Evangelio Veritas dicit: *Surgent pseudo-christi et pseudo-prophetæ, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi* (Matth. XXIV, 24). Nunc fideles nostri mira faciunt, cum perversa patiuntur; tunc autem Antichristi satellites, etiam cum perversa inferunt, mira facturi sunt (Moral. lib. XXXII, c. 15, n. 24). Pensemus quæ erit humanæ mentis illa tentatio temporibus Antichristi, quando pius martyr et corpus tormentis subijcit, et tamen ante ejus oculos miracula tortor facit. Cujus tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quando his qui flagris cruciat signis coruscat? Quia nimirum et altus tunc erit veneratione prodigii, et durus crudelitate tormenti. Non enim sola tunc potestate erigitur, sed etiam signorum ostensione fulcitur (N. 25). *Surgent, inquit, pseudo-christi et pseudo-prophetæ et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Qua in re valde quærendum est quomodo aut hi qui electi sunt indaci in errorem possint, aut cur si fieri potest, quasi ex dubietate subditur, cum quid faciendum sit Dominus omnia præsciens præstolatur (Moral. XXXIII, c. 36, n. 61): Electorum cor temporibus Antichristi et trepida cogitatione concutietur, et tamen eorum constantia non movebitur. Una hæc sententia Dominus utrumque complexus est, dicens: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Quasi enim jam errare est in cogitatione titubare; sed protinus si fieri potest subjungitur, quia procul dubio fieri non potest ut in errore plene electi capiantur.

CAPUT XXVIII.

De secundo adventu Domini nostri Jesu Christi.

Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus sicut humilis venit ad passionem, ita in extremo iudicio terribilis apparebit in reproborum ultione. Ipse Dominus in Evangelio ait: *Virtutes cælorum commovebuntur, et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus in potestate magna et majestate* (Luc. XXI, 26, 27; Lib. I in Ev., hom. 1, n. 2). Quid enim Dominus virtutes cælorum, nisi angelos, archangelos, thronos, dominationes, principatus et potestates, appellat? Quæ angelorum multitudo in adventu districti Iudicis nostris tunc oculis visibiliter apparebunt, ut stricte tunc a nobis exigant hoc quod nos modo invisibilis conditor æquanimitè portat. In

^a Edit., *gloriat*.

^b Ed., *infundit*. Turon., duo Germ. et pl. habent Tali lectionem.

potestate et majestate Christum visuri sunt, quem in humilitate positum audire noluerunt, ut virtutem ejus tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc cervicem cordis ad ejus patientiam non inclinant. Isaias propheta ait : *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui et principibus ejus* (Isai. III, 14; *Moral.* xxvi, c. 27, n. 51). Cum eis Christus ad judicium veniet, de quibus ipse in Evangelio dicit : *Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. XIX, 28). Hoc judicium, cum ad retributionem sanctæ Ecclesiæ Salomon propinquare conspiceret, dixit : *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ* (Prov. xxxi, 23). Ac si aperte dicat : Quia ultimi judicii sententiam cum sanctis ejusdem Ecclesiæ prædicatoribus decernit.

CAPUT XXIX.

De resurrectione mortuorum.

Sunt nonnulli qui de resurrectione carnis incerti sunt, et dum carnem in putredinem ossaque in pulverem redigi per sepulcra conspiciunt, reparari ex pulvere carnem et ossa disfidunt; sicque apud se quasi ratiocinantes dicunt : Quando ex pulvere homo reducitur? quando agitur, ut cinis animetur (*Lib. II in Ev., hom. 26, n. 12*)? Longe minus est Deo reparare quod fuit, quam creasse quod non fuit. Aut quid mirum, si hominem ex pulvere resuscitet, qui simul omnia ex nihilo creavit? mirabilius est Deo cælum ac terram ex nullis existentibus rebus condidisse, quam ipsum hominem ex terra reparare. Hominis mortui cinis in sepulcro attenditur, et in carnem redire posse desperatur, et divinæ operationis virtus comprehendere quasi ex ratione quæritur. Quid mirum est, si ossa, nervos, carnem capillosque, Deus reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris ex parvo quotidie semine restaurat? Cum ergo dubitans animus de resurrectionis potentia rationem quærit, earumdem rerum ei quæstiones inferendæ sunt, quæ et incessanter fiunt, et tamen ratione comprehendere nequaquam possunt. Ut dum non valet ex visione rei penetrare quod conspicit, de promissione divinæ potentie credat quod audit. David psalmista ait : *Exsurge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ* (Psal. cxxxii, 8; *lib. II in Ezech., homil. 8, n. 6*). Exsurrexit enim Dominus in requiem suam, cum carnem suam de sepulcro suscitavit. Post hunc quoque exsurgit et arca, quia resurgit Ecclesia. Per Ezechielem prophetam dicitur : *Ossa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vobis spiritum, et rivetis* (Ezech. xvii, 4 seq.). Hinc est quod propheta alius per resurrectionem humanum genus vidit in fine suscitari atque ait : *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus* (Osce, vi, 3). Cum de semetipso Dominus loqueretur, ait : *Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem ejus. Et proce-*

dent qui bona fecerunt in resurrectionem vite; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii (Joan. v, 28, 29). Hinc Paulus ait : *Unde etiam Salvatorem expectamus Dominum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ* (Philip. III, 20). Hinc iterum dicit : *Si enim credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo* (I Thess. IV, 14). Qui rursus ait : *Primitiæ dormientium Christus* (I Cor. xv, 20). Si enim nos a mortis somno non resurgimus, quomodo resurrectionem dominicam primitias habemus? Ecce veteres ac novi Patres uno sibi spiritu de carnis resurrectione concordant (*Lib. II in Ezech., hom. 8, n. 7*). Ecce ipsa per se Veritas prius voce docuit, quod de resurrectione carnis postmodum opere demonstravit; et tamen adhuc quorundam infirmitas fidem non habet, in domo fidei stans. Ipsa nobis elementa, ipsæ rerum species resurrectionis imaginem prædicant. Sol enim quotidie nostris oculis moritur, quotidie resurgit. Stellæ matutinis horis nobis occidunt, vespere resurgunt. Arbusta æstivis temporibus plena foliis ac fructibus videmus, quæ hiemali tempore nuda foliis, floribus, ac fructibus, et quasi arida remanent; sed vernali sole redeunte, cum a radice humor surrexerit, suo iterum decore vestiuntur. Cur ergo de hominibus disfiditur, quod fieri in lignis videtur? Sæpe infidi homines, dum pulverem putrescentis carnis aspiciunt, dicunt : Unde caro et capilli poterunt in resurrectione reparari? Hæc itaque requirentes parva semina ingentium arborum videant, atque, si possunt, dicant : Ubi in eis latet tanta moles roboris, tanta diversitas ramorum, tanta multitudo et viriditas foliorum, tanta species florum, tanta ubertas, sapor, atque odor fructuum? Nunquidnam semina arborum odorem vel saporem habent quem ipsæ post arbores in suis fructibus profertur? Si ergo ex semine arboris, quod videri non potest, produci potest, cur de pulvere carnis humanæ disfiditur quia ex eo reparari forma valeat quæ non videtur? Si non potes resurrectionis effectum ratione comprehendere, perpende quanta multa sunt quæ non intelligis, qualiter sint, et tamen esse non dubitas (*N. 7*). Dic, rogo, si nosti gyrum cæli, terræ cardines, aquarum abyssos, ubi finiuntur, ubi suspensi sunt? Scimus autem quia quod ex nihilo factum est pendet in nihilo. Cur de resurrectionis gloria disputando et discutiendo dubitas, qui tam multa mysteria sine discussione credidisti (*N. 10*)? Qui tamen si resurrectionem carnis non credis, omnia sine causa credidisti, quia in hoc angelorum spectaculo videris quidem velociter currere, sed postquam cursum peregeris, ne bravium accipias, adversaris. Per Paulum apostolum dicitur : *Sic currite, ut comprehendatis* (I Cor. IX, 24). Qui rursus ait : *Si in hac vita in Christo tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus* (I Cor. xv, 19). Divinæ autem virtutis mysteria, quæ comprehendendi non possunt, non intellectu discutienda sunt,

sed fide veneranda. Sciendum nobis est quia quidquid ratione hominis comprehendi potest mirum esse jam non potest, sed sola est in miraculis ratio potentia facientis. Sicut citius homo dormiens excitatus a somno vigilat, ita concite ad conditoris nutum a morte corporis resurgit. Prædicator egregius mortem Domini mortem vocat: mortem autem servorum Domini non mortem, sed somnum nominat, quia infirma corda audientium respiciens medicamentum prædicationis suæ mira arte componit; et illum, quem jam resurrexisse noverant, eis mortuum insinuarè non dubitat (*Moral.*, lib. xii, c. 8, n. 12). Eos vero, qui necdum resurrexerant, ut spem resurrectionis insinuet, non mortuos, sed dormientes vocat. Non verebatur Apostolus dicere Christum mortuum, quem auditores jam resurrexisse cognoverant, et verebatur dicere mortuos, quos resurgere vix credebant. In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturæ. De vera corporis resurrectione beatus Job loquens, ait: *Rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius* (*Job*, xix, 26; *Moral.*, lib. xiv, c. 56, n. 72, 76). Ecce veram resurrectionem: ecce pellem, ecce carnem apertis vocibus fatetur. Quid ergo remanet, unde possit mens nostra dubitare? Nos autem beati Job fidem sequentes, et Redemptoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciter credentes, fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram et eandem et diversam: eandem per naturam, diversam per potentiam (*Cap.* 57, n. 77). Erit post resurrectionem caro nostra subtilis, erit palpabilis, quia non amittet essentialiam veracis naturæ. In terra videlicet mortui, non spiritu, sed corpore descendunt (*Lib.* ii in *Ezech.*, homil. 8, n. 6). In conspectu ergo Domini procedunt, qui in terram descendunt, quia resurgendo ad iudicium veniunt, qui nunc in pulvere putrescunt, sicut scriptum est: *In conspectu ejus procedunt universi qui descendunt in terram* (*Psal.* xxi, 2). Idem Psalmista iterum dicit: *Sitit in te anima mea, quam multipliciter et caro mea* (*Psal.* lxxii, 2). Sitit anima, ut Deum videat. Caro, quid sitit, nisi ut resurgat? Hinc rursus ait: *Aufer spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur* (*Psal.* ciii, 29). Moxque de carnis resurrectione subjungit: *Emitte spiritum tuum, Deus, et creabuntur, et renovabis faciem terræ* (*Ibid.* 30).

CAPUT XXX.

De tremendo æterni Regis iudicio.

Omnipotens Deus Filius, cum Judex mortuorum ac vivorum advenerit, et blandus justis, et terribilis apparebit injustis (*Lib.* ii in *Ev.*, homil. 21, n. 3). Istos in iudicium veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet. Illos vero per justitiæ districtiorem terret. Tempestas cum oritur, prius lenes undæ, et postmodum volumina majora concitantur;

A ad extremum fluctus se in alta erigunt, et navigantes quosque ipsa sua altitudine subvertunt (*Moral.*, lib. xxi, c. 22, n. 35). Sic sic nimirum extrema illa properat, quæ universum mundum subruat, tempestas animarum. Tempestas futuri iudicii nunc bellis et cladibus, quasi quibusdam undis sua nobis exordia ostendit; et quanto ad finem quotidie propinquiores efficitur, tanto graviora irruere tribulationum volumina videmus. Ad extremum vero, commotis omnibus elementis, supernus Judex veniens finem omnium apportat, quia videlicet et tunc tempestas fluctus in cælum levat; unde et dicitur: *Adhuc modicum et ego movebo non solum terram, sed etiam cælum* (*Aggæ.* ii, 7). Quam scilicet tempestatem, quia sancti viri vigilantèr aspiciunt, quasi tumentes super se quotidie fluctus expavescent, atque ex tribulationibus quæ mundum feriunt prævident quæ sequantur. Quid tremendus Judex facturus est, cum per semetipsum venerit, et in ultionem peccatorum ira ejus exarserit, si nunc portari non potest, cum nos per tenuissimam nubem ferit (*Lib.* i in *Evang.*, homil. 1, n. 6)? In iræ ejus præsentia quæ caro subsistet, si ventum movit, et terram subruit, concitavit aera et tot ædificia stravit? Hanc districtiorem venturi iudicis Paulus considerans, ait: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis* (*Hebr.* x, 3). Hanc Psalmista exprimit, dicens: *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida* (*Psal.* xlix, 3). Districtiorem quippe tantæ justitiæ tempestas ignisque comitantur, quia tempestas examinat quos ignis exurat. Per Sophoniam prophetam dicitur: *Juxta est dies Domini magnus, et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbis, dies tubæ et clangoris super omnes civitates munitas, et super omnes angulos excelsos* (*Sophon.* i, 14 seq.). Dies Domini vindictæ, atque animadversionis plena super civitates munitas et super angulos excelsos venit, quia ira extremi iudicii humana corda et defensionibus contra veritatem clausa destruit, et duplicitatibus involuta dissolvit (*Reg. Past.*, part. iii, c. 42). Tunc munitæ civitates cadunt, quia mentes Deo impenetratæ damnantur. Tunc excelsi anguli corruunt, quia corda quæ se per impuritatis prudentiam erigunt per justitiæ sententiam prosternuntur. De hac die iudicii Dominus iterum per prophetam dicit: *Adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed etiam et cælum* (*Aggæ.* ii, 22; *Lib.* i in *Evang.*, homil. 4, n. 9). Si cum aerem movit, et terra non subsistet, quis ferat, cum cælum moverit? Terrores quos modo cernimus sequentis iræ præcones sunt. Unde considerare necesse est quia ab illa tribulatione ultima tantum sunt tribulationes istæ dissimiles, quantum a potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergo terribilem diem tota intentione cogitemus, vitam mores-

^a Ed., *providunt*. Videsis notam P. Benedict.

quo corrigamus, uicla tentantia resistendo uicauimus, A
perpeirata autem stetitibus puniamus. Adventum
namque æterni Iudicis tanto securiores quandoque
uidebimus, quanto nunc districcionem illius timendo
præuenimus. In tremendi Iudicis examine electi
omnes a reprobis divisi gaudebunt, quia cum ini-
quos omnes extrema ultio percutit, ipsi de gloria
dignæ retributionis hilarescunt (*Moral. vi, c. 30, n. 48*). In æterna uita iusti constituti damnatis jam
tunc ex humanitate non compatiuntur, quia diuinæ
iustitiæ pro specie inhaerentes inconcasso distri-
ccionis intimæ vigore solidantur. Redemptori gene-
ris humani ad ædificationem nostram minime suffi-
cit quod in extremo iudicio dicturum se esse perhi-
bit? *Quandis fecistis uni ex his fratribus meis mini-
mis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40; Lib. II in Evang.,
homil. 39, n. 10)*, nisi et ante iudicium hoc in se
ostenderet quod dixisset, ut uidelicet demonstraret
quia bona quisquis nunc opera indigentibus exhibet,
ei hæc specialiter impendit, cujus hæc amore exhi-
buerit.

CAPUT XXXI.

De penitentia reproborum sine fructu.

Æterno Iudice ueniente, unusquisque reproborum
si cor suum reuelatur, ut sancta iam cum agere non
uilet, sentiat, et rectum quod sequi debuit ex tor-
titudinis suæ pœna cognoscat (*Moral., lib. xxvii, c. 24, n. 45*). Per Jeremiam prophetam dicitur: *Congrega eos quasi gregem ad uictimam, et sanctifica eos in die occisionis (Jerem. xii, 3)*. In die enim occisionis
sanctificantur reprobi, quia tunc sancta quæ
debuerunt agere sentiunt, cum digna prauitatis suæ
supplicia iam declinare non possunt. Reprobi omnes
tunc ferri pertimescunt, cum ultione extrema per
sententiam Iudicis feriantur, enæque tunc terror
ejus a somno sui torporis exsuscitat, cum uindicta
perturbat (*Moral. xi, c. 29, n. 41*). Per prophetam
dicitur: *Et tantum sola uexatio intellectum dabit
auditui (Isai. xxviii, 19)*. Cum enim de præceptis
Dei contemptis atque despectis uerberari per uin-
dictam iniqui cœperint, tunc intelligunt quod audie-
runt. Et Psalmista ait: *Cum occideret eos, tunc
quærebant eum (Psal. lxxvii, 34)*. Omnes impii in
die extremi iudicii cognita sua damnatione dicturi
sunt: *Errauimus a uia ueritatis, et lumen iustitiæ non
luxit nobis, et sol non ortus est nobis (Sap. v, 6;
Moral. xxxiv, c. 14, n. 25)*. Ac si aperte dicant:
laterni nobis luminis radius non refulsit. Nescit
impius mala quæ fecit, nisi cum pro eisdem malis
puniri iam cœperit (*Moral. xv, c. 51, n. 58*). Tunc
namque intelligit quod audivit, cum se iam pro
contemptu uexari doluerit, sicut scriptum est: *Et
tantummodo sola uexatio intellectum dabit auditui
(Isai. xxviii, 19; Moral. vii, c. 27, n. 33)*. Reprobi
æterna non intelligunt, nisi cum temporalibus iam
sine emendatione puniuntur. Tunc namque mens
æstuat, et infructuosæ penitentis se ignibus inflam-
mat, duci ad supplicium timet, præsentem uitam
ex desiderio retinet; sed de loco suo soluitur, quia

oblectamenta carnis descrens, ejus duritia per
supplicium liquatur.

CAPUT XXXII.

De damnatione diaboli uel dæmonum.

Æterno Iudice terribiliter appaente, astantibus
legionibus angelorum, assistente cuncto ministerio
cœlestium potestatum, atque electis omnibus ad
hoc spectaculum deductis, diabolus crudelis et
fortis bellua in medium captiua deducitur, et cum
suo corpore, id est, cum reprobis omnibus æternis
gehennæ incendiis mancipatur, cum dicitur: *Disce-
dite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus
est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41; Moral.
xxxiii, c. 20, n. 37)*. O quale erit illud spectaculum,
quando hæc immanissima bestia electorum oculis
ostendetur, quæ hoc belli tempore nimis illos ter-
rere potuerat, si uideretur! Sed occulto ac miro Dei
consilio agitur ut et nunc per ejus gratiam a pu-
gnantibus non uisa vincatur, et tunc a lætis victo-
ribus iam captiua uideatur. Tunc iusti diuino adju-
torio quantum debitores sunt plenius recognoscunt,
quando tam fortem bestiam uiderint, quam nunc
infirmi uicerunt. Et in hostis sui immanitate conspi-
ciunt quantum debeant gratiæ defensoris sui (*Moral.
lib. iv, c. 5, n. 10*). Antiquus hostis nequitie suæ
uinculis astrictus, aliud est quod nunc patitur, aliud
quod in fine patietur, quia enim a lucis intimæ or-
dine recidit, nunc semetipsum intrinsecus erroris
caligine confundit. Antiquus hostis damnationis suæ
tempore amaritudine involuitur, quia ex merito
spontanæ caliginis æterno gehennæ tormento cru-
ciatur. Recte de Antichristo beatus Job ait: *Occipit
eum caligo, involuitur amaritudine (Job. iii, 5)*.
Omne quippe quod involutum est finem suum quasi
nusquam indicat, quia sicut non ostendit quo inci-
pit, ita non detegit quo desiuit. Involui ergo amari-
tudine antiquus hostis dicitur, quia superbiæ ejus
supplicia, non solum omnimoda, sed etiam infinita
præparantur. Antichristi pœna tunc initium accipit,
cum districtus ad extremum iudicium Iudex uenit;
unde et bene subditur: *Noctem illam tenebrosus
turbo possideat (Job, iii, 6; Moral. iv, c. 6, n. 11)*.
Tenebrosus ergo turbo hanc noctem possidet, quia
apostatam spiritum a conspectu districti Iudicis ad
æterna supplicia pauenda illa tempestas rapit. Tur-
bine ergo nox ista possidetur, quia superba ejus
cæcitas districta animadversione percutitur.

CAPUT XXXIII.

De æternis suppliciis reproborum.

Omnipotentis Dei iustitia futurorum præscia ab
ipsa mundi origine gehennæ ignem creauit, qui in
pœna reproborum esse semel inciperet, sed ardorem
suum, etiam sine lignis nunquam finiret (*Moral. xv,
c. 29, n. 35*). Sciendum est quod omnes reprobi qui
ex anima simul et carne peccauerunt illic in æterno
supplicio in anima pariter et carne cruciabuntur.
Per David prophetam dicitur: *Pones eos ut cilibanum
ignis in tempore uultus tui (Psal. xx, 10)*. Cilibanus
namque intrinsecus ardet. Is uero qui ab igne deuo-

ratur ab exteriori ^a [incipit parte concremari. Ut A et sicut elibanum poni, testantur, ut per ignem er- ergo sacra eloquia ardere et exterius et interiori ciantur in corpore, et per dolorem ardeant in mente]. reprobos demonstrarent, eos et ab igne devorari,

^a Hic desinit Codex Goth. Æmilianensis, hunc tamen locum ex Gregorio supp' evimus. Desideratur vero reliquum hujus cap., totumque caput 54

APPENDIX.

DE VISIONE TAIONIS EPISCOPI.

(Ex Baron. Annal. ad. an. 646.)

... Anno qui ultimus censetur Chindasuindi regis Hispaniarum, cum idem sanctus Martinus Romanus pontifex sedere cœpisset, contigisse fertur revelatio divinitus facta librorum Moralium S. Gregorii papæ. Describemus eam totidem verbis quibus esse conscripta reperitur; quam si præ vetustate pannis obsitam invenies, ne horrescas; sed, illis exutis, nondum sensum veritatis candore et simplicitate nitentem considera, ut pote cui merito scriptores omnes Hispaniarum res prosecuti absque controversia ulla subscribant. Sic enim se habet:

Chindasvindus Gothorum rex in Toletanam urbem synodale decretum triginta episcoporum, cum omni clero, mirifice, anno regni sui quinto, indicit celebrandum. Hic Taionem Cæsaraugustanum episcopum, ordinis litteraturæ satis imbutum, et amicum scripturarum, Romam ad suam petitionem pro residuis libris Moralium navaliter porrigit destinatum. Qui dum a papa Romense de die in diem differretur in longum, quasi in archivo Romanæ Ecclesiæ præ multitudine quasitum facile nequaquam reperirent libellum, Dominum pernoctans, et ejus misericordiam ad vestigia beati Petri apostoli principis deposcens, ei scrinium in quo tegebatur ab angelo manet ostensum. Quo mox se papa, ut prævidit, reprehensum, cum nimia veneratione ei adjutoria tribuit ad conscribendum, et Hispanis eum transmisit ad relegendum; quia hoc solum ex beati Job libris expositum retentabant, quod per beatum Leandrum Hispalensem episcopum fuerat advectum, et olim honorifice deportatum. Requisite vero et conjuratus est Taio episcopus a Martino primo papa Romano, quomodo ei tam veridice fuisset librorum illorum locus ostensus, hoc illi post nimiam deprecationem cum nimia alacritate est fassus, quod quadam nocte, ab ostiariis ecclesiæ beati Petri apostoli expetiit esse excubium. Atque ubi hoc reperit impetratum, noctis medio cum se nimis lamentis, ante beati Petri apostoli loculum faceret cernuum, luce cælestis emissa ita ab inenarrabili lumine tota ecclesia exstitit perlustrata, ut nec modicum quidem lucentes ecclesiæ candelabra, simulque cum ipso lumine, una cum vocibus psallentium, et lampadibus relampantium [*Fortè*, relampantium] introire sanctorum agmina. Denique ubi horrore nimio exstitit territus, oratione ab eis completa, paulatim ex illa sanctorum curia duo de libati senes egressum in ea parte

qua episcopus in oratione degebat, comperunt dare præpendulum. At ubi eum reppererunt peno jam mortuum, dulciter salutatam reduxerunt ad proprium sensum. Cumque ab eis interrogaretur quam ob causam tam grande exstaret fatigium, vel quis ab occidente properans tam longum peteret navigitium; hoc et hoc ab eo, quasi inscii relatum auscultant operæ pretium. Tum illi multis eloquiis consolato, opportunum, ubi ipsi libri latebant, ostenderunt loculum. Igitur sancti illi requisiti quæ esset sanctorum illa caterva, eos tam claro cum lumine comitantium, responderunt dicentes Petrum esse Christi apostolum, simulque et Paulum invicem se manu tenentes, cum omnibus successoribus ecclesiæ in illo loco requiescentibus. Porro ubi et ipsi requisiti fuerunt qui domini essent qui cum eo tam mirabile habebant colloquium, unus ex illis respondit se esse Gregorium, cujus et ipse desiderabat cernere librum; et ideo advenire, ut ejus adremuneraretur tam vastum fatigium, et auctum redderet longissimum desiderium. Tunc interrogatus, si tandem in illa sancta multitudine adesset sapiens Augustinus, eo quod ita libros ejus, sicut et ipsius sancti Gregorii semper ab ipsis cunabulis amaret legere satis peravidus, hoc solummodo respondisse refertur: Vir ille clarissimus et omnium expectatione gratissimus Augustinus, quem quæris, altior a nobis eum continet locus.

Quod enim non nisi qui in ea basilica sancti sepulti essent eidem dicantur apparuisse, de Augustino videtur esse responsum alio eum loco detentum; sicque corrigendum quod habetur, altiori eum loco detentum: alioqui, quomodo verum dici potuit Augustinum eminentiori loco in cælo positum, cum ipsi apostolorum principes et alii complures martyres pontifices in eadem sepulti ecclesia ea tunc visione apparuerint? Sed pergat auctor:

Certe ubi ad eorum pedes cœpit prostrare, unicus ab oculis ejus, ostiariis et ipsis territis, simul cum luce evanuit vir ille sanctissimus; unde et ab eo die a cunctis in eadem apostolorum sede venerabilis Taio exstitit gloriosus, qui ante despiciabatur ut ignavus.

Hactenus scriptio, quam recensitam habes in appendice ad synodum Toletanam en.

Sed quinam erant libri illi quos in Hispania desiderari adeo dolerat Cæsaraugustanus episcopus, ex